

Kıymetli Dostlar, bireysel olarak tüm eksik ve kusurlarımıza rağmen bir araya geldiğimizde; birlikte iyi olanı destekleyen, taltif eden, kötü olanı kınayan toplumsal yapımız var. Efendimizin "Hayırlı işlerde acele ediniz..." buyruğundaki gibi kararınca iyi şeylerin bir ucundan tutmayı seviyoruz ve hemen olması içinde birbirimizi teşvik ediyoruz. Çoğu zaman hesapçı değil hasbiyiz. Plansız da olsa iyi niyetle başlanılan her işin yolda bir şekilde düzene gireceğini ve tamamına ereceğini inanıyor, inanmak istiyoruz. Önümüze bir mesele geldiğinde detaylı fizibilite yapmayı düşünmeyen, hemen işe koyulan atılğan bir tarzımız var. "Türk gibi başlamak" şeklinde överken yeren bir deyimimiz var. Lakin bu özelliklerimiz cesaret gerektiren işlerde avantajımız olurken, ince işçilik ve stratejik planlama gerektiren işlerde ise temel zaafımız olarak ortaya çıkıyor.

Belki bu hasbi yapımızdan dolayıdır; cesareti yüceltiyor, asker millet olmakla övünüyor, bizleri sıkıntılarımızdan tek başına liderlerin kurtaracağını zannediyoruz. Kahraman ekisi çekmiyoruz ama toplumu ihya ve inşa edecek mütefekkirlerin kıymetini bilmiyoruz. Kurtarıırken becerikli, ihya ve inşa ederken ağır ve hantal kalıyoruz. Yönümüzü beğenmiyor, çok kolay kararlar verip yön değiştiriyor, lakin nereye gitmek istediğimiz, nasıl gideceğimiz, aldığımız kararların bizi istediğimiz yere götürüp-götüremeyeceği üzerinde pek çalışmıyoruz...

Gözümüz ve gönülümüz, eğitim politikalarında zaafılarımızı en aza indirecek daha fazla istişare ve kurumsal aklın yansımalarını görmek, özetle; "**Plansızlık her sektörde kötüdür lakin özellikle eğitim alanında taşıyamayacağımız bir lükstür**" cümlesinin altını çizmek istiyoruz...

Toplumsal yapımız bir yana kişisel zamanlarımızı yönetirken bile planlama yapmanın zor olduğu dönemlerden geçiyoruz. İçinde bulunduğumuz pandemi sürecinin kontrol altına alınmasını ve planlandığı gibi 13 Eylül sabahında öğrencilerimizle buluşmayı canı gönülden arzu ediyoruz. Ona göre kişisel ve eğitim süreçlerini planlamak, planlarımızı uygulayabilmek ve sürecin sonunda da tüm öğrencilerimiz ve eğitim çalışanlarımız için en fazla faydanın üretilebilmesini istiyoruz.

Kıymetli Dostlar, bu sayımızda "**EĞİTİM VE İSTİHDAM**" konusunu çalıştık. Sizlerin de okurken fark edeceği gibi istihdam konusu sadece iş gücü sahibi olmakla ilgili değil, sorun sadece bireyi ve onun yakın çevresini ilgilendiren bir mesele de değil. "**Eğitim ve İstihdam**" meselesinin bireyin topluma ve ülkeye aidiyetinden başlayarak, toplumdaki şiddet ve suç oranları ile çok yakından ilgisi bulunmaktadır. Mesele normal bireylerin yetiştirileceği aile ocağının huzuru kadar, ülkenin en kıymetli birikimi olan beşeri sermayesinin ülke kalkınmasına etkisi ve etkisizliği ile de çok ilgilidir.

Çok iddialı olur mu bilemem ama birkaç yerde dile getirmişliğim vardır. "Toplumda huzuru sağlayabilmek için insanlara iki imkânı sunmak, bu imkânlarla sahip olmasını sağlamak gerekir. Bunlardan birincisi her bireyin normal bir aile/akraba çevresine sahip olması gerekir. Gerekir ki kişi herhangi bir yanlış fiil içerisine düşmekten ailesini/akrabalarını/sevdiklerini utandırma endişesi ile geri durabilsin, sakınabilsin. İkincisi de her insanın özellikle de yetişkin erkek nüfusunun sabah kalktığına gidecek bir işinin olması çok önemli." Vesselam.

03

VAKTİDİR
REYHAN CANTÜRK

04

YIKILMADIK AYAKTAYIZ AMA...
PROF. DR. AHMET AKIN

06

REYHAN YETİŞTİRİR GİBİ...
TUBA NUR KAR

08

PANDEMİ DÖNEMİNDE ÖĞRENME KAYBI
TALAT YAVUZ

12

TÜRKİYE'NİN TELAFİ EĞİTİMİ
YOL HARİTASI

20

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN
EKONOMİ-POLİTİĞİ
ALPARSLAN ASLAN

30

OSMANLI DEVLETİNDE MESLEKLER VE
MESLEKİ EĞİTİM KURUMLARI
UMUT DİRİÖZ

34

LİSEDEKİ ÜNİVERSİTEYE, SONRA?
BETÜL KOÇ

36

GENÇLERİN İSTİHDAMINA YÖNELİK
BAZI PROBLEMLER
DOÇ. DR. HASAN HÜSEYİN TAYLAN

38

MESLEK SEÇİMİNDE REHBERLİK
FAALİYETLERİNİN ÖNEMİ
KEREM ÜNLÜ

42

SOSYAL SERMAYE
DOÇ. DR. OSMAN YILMAZ

46

ÖĞRETMENLİĞİN TEMEL VASIFLARI VE
İSTİHDAM SORUNLARI
NABİ KÜÇÜK

51

MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ VE İSTİHDAMI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ASLAN ÇOBAN

56

YAZILIM MÜHENDİSİ NE DEMEK?
HÜSEYİN GÜNAYDIN

60

HUKUK EĞİTİMİ VE İSTİHDAMI
AV. AHMET SAİT ÖNER

64

İLAHİYAT FAKÜLTELERİ ÜZERİNE
GENEL BİR DEĞERLENDİRME
DOÇ. DR. BAYRAMALI NAZIROĞLU

68

TÜRKİYE'DE FORMEL EĞİTİMİN
İSTİHDAM ÜRETME İMKANI
BAYRAM YILMAZ

76

YARININ TARİHİNE BUGÜNDEN BAKMAK
KAMİL ERGENÇ

82

KUDÜS İÇİN TARİH VE STRATEJİ BİLMEK
MEHMET GÖZÜTOK

94

İSLÂMÎ İLİMLERİ ARAŞTIRMADA
ORTAK AKIL VE ALİ ÖZEK HOCAMIZ
PROF. DR. RAMAZAN YILDIRIM

VAKTİDİR

▲ REYHAN CANTÜRK

Bir anın doyumuna kilitlenen ruhun rızık, ağlaşır âlemin sadrında. Öyledir ki mefhumu olmayan bir seyahatin ufka vuran kızılığına bağlanır rızık-ı muaccel. Fısıldar dünyanın tam orta noktasında, varlığından emin ve mağrur bir yakarışın hisli tınısıyla. Duymayı beklediği o kâinat cevabı, sarsar kendinden geçmişesine boynu yere eğilmiş bedenini. Lakin varlığın kavgayı sükûta bağladığı o anın dilinde telaffuzu yoktur bu cedel'in. Gün doğmaya yeminli bedenine üzerine, her dönemecinde karanlık telaşın. Şimdi vakti midir güneşi doğurmanın...

Sehere yeltenen bu sancılı zamanın etekleri yangınlara bürünür yaşamının kıyısında. Yaşamak an be an değişen ve aklını karıştıran bir meşguliyet olsa gerektir. Dengesi bozulan nihai sorunun serencamı dolanır boynuna kırk günlük bedenini. Şimdi doğmadan olmak lazımdır güneşe seslenen yamacın sınırında. Mahlûkatın zemininde sessiz bir kıyamet kopar. Büyüttüğü ruhi sedanın civarı dolanan yankısı umulur ki sıdk-ı Süreyya'da figan olur.

Savrulup bu tahammülfersa ziyanın huzurunda insan durulur direngen bir cidar ile. Bu mülkü emanet aldığı nefesin kesik sesinden birkaç uhde sarılır omuzuna. Kaybetmekte olduğu umudun hayli selim cilvesi yakalar solundaki uzantısından varlığın. Latif bir teklifin onurlu selamına duyulan Bila bedel özlemin sanrısıyla kırpışır gözler. Varlığı dillerden delillere, âlemden ebede akan nehrin uzantısı son bulacakken cihan-ı Hüma'da, şimdi vakti midir güneşi doğurmanın...

Alın Allaha dönük sedaya tanıklık eden dağların yassı başı tutuşur miracın mirasında. Evvele dönmeden insan, haykırır tüm benliğini. Secde ile taçlanan toprağın göğsü gökyüzüne uzanırken, kabarr âlem cümle hali ile. Güneşe göçen kuşların içi titrer bu şehla zamanın yongasında. Varlık artık tek bir ana kilitlenir ve insan tüm cevheriyle kıyamda dirilir. Bütün bendiyle parmaklarından tutunup tekbire kalkan rüzgâr, misliyle güçlüdür bu şehadetin huzurunda. Tezahürü ile ilham olan mana uçurumdaki isyanın selamete taşıdığı ruh olur.

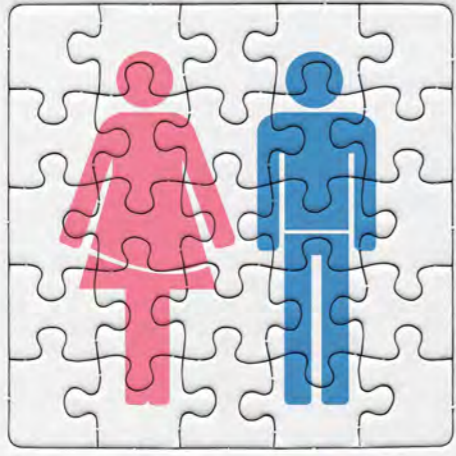
Birbiriyle anlaşılan Bütün, ulvi bir dirayet gösterir şimdi. Kaplanan her zerrenin zikrinde mekandışı bir gerçek dolanır. Doğrulan, feryad eden secdenin bendinden koparılacak saflara sıkışır seher. Beklenen bir vaktin tınılara boğulan uğultulu zamanı, tam kapısında kapılır sırrına. Ahde verilen cefa hesabı toparlamak için buradadır. Muhakemenin geciktiği bu meydan büyük bir nezarete şahit olacak iken çatlar ufuklar hicabından.

Sekineti ile varlığın sesini kısan bu mücadelenin ardı döndüğümüz kendimiz. Sancıyan yanından zorlar cihanı. Hummalı bir doğumun en ağır yanındır bu çığlıklar. Kızaran tan yerine müjdelerle gelir semadan selam. Şimdi ziyayı şükre kavuşturup küfrü nisyan ile merhamet katında hakkı mağlul kılmanın ve dâhi vaktidir güneşi doğurmanın.

YIKILMADIK AYAKTAYIZ AMA...

▲ PROF. DR. AHMET AKIN

Son yüzyılda toplumun erkek egemen olduğu ve kadınların toplumda ezildiği tezini yüksek sesle dillendiren mecralar hızlıca hedeflerine ulaştı ve feminizm tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde bilhassa genç kızlarımızı ele geçirmeye başladı. Halbuki bu mihrakların derdi feminizmi yaymaktı, zira feminizm yaygınlaşınca aile ve evlilik biterdi. Aile içi ilişkilere en çok önem veren ve kadınlara en çok değer veren medeniyetin İslam ve Türk medeniyeti olduğu gerçeğini de her zaman gizlediler gençlerimizden. Bu feminist tezler maalesef hızla karşılık buldu ve buna bağlı olarak toplumda hızlı ancak dengesiz bir sosyal değişim yaşandı. Biçimsiz anlamına gelen amorf kelimesi tam da bu değişimi anlatmak için en doğru terim. Bu tür bir aile yapısında yani amorf aile ve toplumda kadın ve erkek rolleri; anne ve babanın aile içi sorumlulukları birbirine karışmış vaziyettedir. Androjen bir yapıda açığa çıkan yani her iki cinse uygun davranışların sergilendiği bu yapıda rol model alınacak ebeveyn davranışlarını gözlemlemek çocuklar için son derece zor olduğu için kız çocuğu annesine, erkek çocuğu babasına bakarak cinsiyet rol kimliği geliştirme fırsatını elde edememektedir. **Sonuç olarak kız çocuğu evde kadın gibi davranan bir anne, erkek çocuğu ise evde erkeğe**

uygun davranan bir baba görmedikçe ileriki yıllarda bir türlü kendi cinsiyet kimliğine uygun davranma sorunu yaşayacaktır. Böylece günümüzde olduğu meskulen ve erkeksi kadın davranışları ve feminen ve kadınsı erkek davranışları artacaktır. Bu durumda cinsel kimlik problemleri gözle görülür düzeye gelebilir. Davranış şablonları değişir, metroseksüel davranan delikanlılar ve erkeksi protesto sergileyen kız ergenlerin sayısı giderek daha fazla artar.

Feminizm teorisinin gelişmesinin temeli yarım asır öncesine dayanmaktadır. Cinsel kimlik ve cinsiyet rolleriyle ilgili yoğun çalışmalar yapan Sandra Ruth Lipsitz Bem, geliştirdiği Cinsiyet Rol Şeması Kuramı'nda ebeveynlerin

ve kültürün çocukların erken çocukluk yıllarından itibaren cinsiyet kimliği ve şema geliştirmelerinde oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Kendisi de sık sık çalkantılı bir evde çalışan sınıf ebeveynleri tarafından yetiştirildi. Bem'in teorisine göre çocuklar sosyal gelişimlerinin ilk yıllarından başlayarak kendi cinsiyet davranışlarını içinde yaşadıkları aile ve kültüre göre şekillendirmektedir. Cinsiyet kimlik ve şemalarının gelişimi, sosyal öğrenme ile model alma ve taklit etme yöntemiyle gerçekleşmektedir. Bununla birlikte Bem'in teorisinde kültür ve ailenin çocuğu sınırladığı ve cinsiyetine uygun davranmasının belli bir noktadan sonra özgürlük önünde engel olduğu vurgulanmaktadır. Halbuki kültür ve aileden bağımsız

yetişen bir çocuğun cinsiyet şemalarının ve kimliğinin son derece uç noktalara savrulabileceği gerçeği, günümüzde Batı aile yapısında yaşanan birçok problemin ana belirleyicisidir. Ancak cinsiyetin insanları sınırladığına yönelik yanlış görüş maalesef ülkemizde de giderek yaygınlaşmaktadır.

Ailede insanların birbirine yardım etmesi, görev ve sorumluluklarda birbirlerini desteklemesi oldukça önemlidir, mutluluğa katkı sağlamaktadır. Ancak bugün istenen ve uygulamaya konulan durum biraz farklıdır, amaç da hiç masum

değildir. Temel hedef rollerin bulanıklaşması, sınırların kalkması ve aile içi denetim ve otoritenin zayıflatılmasıdır. Bugün birçok şey birbirine karıştırılmaktadır. Örneğin, anne babalar çocuklarına sevgilerini göstermeli, onlarla ilgilenmeli, ihtiyaçlarını mümkün olduğu oranda gidermeye çalışmalıdır. Ancak bunu yaparken çocuklarına her istediklerini elde edemeyeceklerini de anlatmalıdır.

Ataerki yani pederşahi denilerek olumsuzlanan ve bu yönüyle niteliksizleştirilmeye çalışılan Türk aile yapısının yerine hali hazırda çok tehlikeli bir yapı olarak günümüzde veletsahi yani çocuk merkezli aileler yaygınlaşmıştır. Çocuk merkezli ailelerde anne ve baba, çocuğuyla

problem çıkmaması için söylemesi, yapması gerekenleri yapamamakta ve çocuğuna koyması gereken sınırları net olarak ortaya koyamamaktadır. Sonuç olarak bugün çocuklarımızın temel sorunu; haklarını bilmelerine rağmen hadlerini yani sınırlarını bilememeleridir. **Ergenlerde ve genç yetişkinlerde "istemini farkında olan ancak karşı istemi reddeden" bir davranış şablonu giderek yaygınlık kazanmaktadır. Benzer biçimde "anne babaya hürmetin" yerini giderek "anne babaya saygı" almaktadır. Hâlbuki anne babaya hürmet her koşulda farzdır. Saygı yasal, hürmet duygusal bir bağlılıktır.**

Bu konu meşhur Cibril hadisinde söz konusu edilmiş ve **"kıyametin alametlerinden biri de köle kadınların efendilerini doğurmaları olduğu"** vurgulanmıştır. (Buhari, Tefsiru Sureti 31,2). Günümüzde yaşadıklarımız tam da Efendimizin (s.a.v.) haber verdiği bu gerçeğin şahidi. Anne babalar çocukların kölesi gibi bir hayat yaşıyor. Söz aralarında dile gelen cümleler buna tercüman. 'Biz çocuklarımız için yaşıyoruz.' Çocukların fitratı bozuluyor, roller ve görevler karışıyor. Sonunda ciddi bir kaos ve bunalım yaşanıyor. Huzursuz anne babalar, mutsuz ve doyumsuz çocuklar ve endişeli toplumlar oluşuyor.

Bir teori: Dunning Kruger Sendromu

Bazı insanların bilmedikleri konularda nasıl bu kadar rahat ve iddialı görüşler öne sürdüklerine, bazı insanların nasıl bu kadar merhametsiz olabildiklerine veya bazı insanların gerçek kanıtlar ortada olmasına rağmen nasıl bu kadar doğruları inkar edebildiklerine hepimiz şaşırırız. Her şeyde olduğu gibi bu durumun da bir psikodinamiği yani psikolojik bir alt yapısı var dostlar. Cahil cesareti de denilen bu durumu inceleyen ünlü iki psikolog Justin Kruger ve David Dunning yaptıkları araştırmalar sonucunda şu temel sonuçlara ulaşmıştır;

1. Yetkin olmayan yani bilgisiz, cahil veya duygusal olgunluğa sahip olmayan insanlar becerilerini ve kendilerini aşırı önemser.
2. Bu tür insanlar kendilerini abartmakla kalmayıp aynı zamanda diğer insanları da zamanla beceriksiz ve yetersiz görerek kendilerini rahatlatır.

Daha da önemlisi eğer insan bir kez kendini gerçekçi biçimde değerlendirebilme, eleştirebilme ve eksiklikleri ile yüzleşip bunları kabullenme ve kendilerini bu noktada eğitime gibi bir kaygı yaşayamaz, insanların kendileriyle ilgili eleştirilerini dikkate almazlarsa durum ciddileşiyor. Artık bunu yapabilmeleri zaman geçtikçe imkânsızlaşıyor, her geçen gün daha harika, bilgili ve becerikli olduklarına inanmaya başlıyorlar. Belli bir süre sonra da gerçekte oldukları gibi değil kendilerini görmek istedikleri gibi

görmeye başlıyorlar. Kendi ütopyik ve fantazilerle dolu ama gerçeklikten uzak küçük dünyalarında yaşamaya başlıyorlar.

Günümüzde sosyal medyada olup bitenlere bir de bu gözle bakar sanız aslında bu iki psikoloğun iddialarının hiç de yabana atılacak iddialar olmadığına ikna olacaksınız. İki güzel insandan iki güzel sözle teoriyi berraklaştıralım:

Cahillerle girdiğim her tartışmayı kaybetmişimdir. (Ebu Hanife)

Bilgi cesaret verir, cehalet küstahlık. (Terry Eagleton)

Dünya nereye gidiyor

Dünyanın durumu fena. Pedofilide ABD ilk sırada. Bu konuda ABD'de skandal üzerine skandal yaşanıyor. Batı ensest ilişkileri normal saymaya yönelik yasaları tartışıyor. LGBT'nin +'sında sınır kalmıyor. Evlilik dışı çocuk sayısı giderek artıyor. 2000'den 2020'ye Avrupa ortalaması %25'den %42'ye yükselmiş. İzlanda'da durum vahim, aynı sürede %65'ten %70'e yükselmiş. Fransa'nın durumu çok kötü. Aynı dönemde %43'ten %60'a yükselmiş. Listede Estonya Slovenya, Portekiz, İsveç, Bulgaristan, Danimarka ilk sıralarda Kıbrıs Rum Kesimi %3'ten %20'ye fırlamış. İtalya %11'den %35'e. Hollanda %45'ten %52'ye.

Son dakika Aile Haberleri

Ailemiz göz bebeğimiz, son kalemiz, toplumsal sigortamız ama maalesef aile yapımızın giderek yozlaştığını gözlemliyoruz. En önemli birkaç bulgu şu şekilde. İlk olarak toplumumuzda gençlerin oranı giderek azalırken, yaşlılığın ve yalnızlığın giderek arttığını görüyoruz. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından '2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması' sonuçlarına göre ülkemiz hâlâ genç bir nüfusa sahip ancak yaşlıların toplam nüfus içindeki oranı ilk kez bu yıl %10'a ulaşmış durumda. Bunun nedeni çocuk sayısının azalması, ailelerin daha az çocuğa sahip olmayı tercih etmesi. Yine son 20 yılda Türkiye'deki ortalama hane halkı büyüklüğü ortalama 4.5 kişiden 3.5 kişiye düşmüş. Anne olma yaşının giderek ilerlediği yani artık geç anne olunan ülkemizde sezaryen yöntemiyle doğum, 5 sene öncesine göre %4 düzeyinde artmış durumdadır. Artık doğumların yarıdan fazlası da sezaryen ile gerçekleşmektedir. Aile yapımız giderek küçülürken doğurganlık oranı ilk kez durağan konuma gelmiştir. Bunlar önemli işaretlerdir. **Bu işaretlerin bizi nereye götüreceği çok iyi irdelenmeli ve istemediğimiz sonuçlar ile karşılaşmamak için de birlikte ne yapmamız gerekiyor ise bir önce yapmaya başlamamız gerekmektedir.** Selametle...

REYHAN YETİŞTİRİR GİBİ...

▲ TUBA NUR KAR

Toprağın bağrına bağdaş kurmuş bir dal reyhan kokusu çalınıyor burnuma. Narin yapraklarını açmış semaya, etrafına gülümsüyor adeta. Esen rüzgarın yelinde türküsünü mırıldanıyor insana. Köklerini saldıği toprak müteşekkir arza yayılan râyhâdan..

Hani büyük bir incelikle seçilen tohum ve yanına yakışır titizlikle seçilmiş toprakla buluşması için sarf edilenemek var ya! İşte; insana reyhanı sevdiiren bu emektir. İnsanı mahluka hayran bırakan bu sanattır! Mamâfih toprağa eli değmiş beşerin, toprakla olan yakınlığını ve dahi toprağa olan özlemini anlamak zor olmasa gerek...

Reyhanın sofranın aşına katık olana kadar geçirdiği serüven, belini büken zorluklar karşısında gösterdiği metanet; katığından ilim öğrenen insanı mahcup eder. Çünkü reyhan taşların arasında tesadüfen yetişmez. Toprağın bağrına özenle ekilen tohumdan gözlenir onun büyümesi. Öyle alelade serpilip, hiç yanına uğramadan

yetişmez üstelik. Düzenli su ister, köklerini saldıği toprağına gübre ister, zararlı otlar etrafını sarmadan temizlenmek ister, çapa ile kökleri ara sıra havalansın ister. Velhasıl kiminin ot sandığı, kiminin avucuna alıp kokusuna bulandığı bu bitkiyi yetiştirmek özen ister, şefkat ister, emek ister. Tıpkı bir annenin evladına baktığı gibi bakılmak ister. Tıpkı bir evlat gibi..

"Rabbi onu güzel bir kabulle kabul etti ve onu (Meryem'i) güzel bir bitki gibi (eğitip) yetiştirdi." (Ali İmran 37)

Henüz karnındayken bir evlada anne olmanın zorluklarıyla yüzleşen annenin; kendisine emanet edilmesiyle şereflendirildiğinin idraki bu zorluklardan hep daha öncedir. Canı pahasına evladını dünyaya getirmeye vesile olan emanetçi; Yaradan'ının kendisine lütfettiği insiyakın mayasında yoğurur yüreğini. Her kız çocuğunun dünyaya "annelik duygusu" ile geldiği gerçeği sarıp sarmalar cümle merhameti..

Önce anne değişir; dünya gözlerinde başkalaşır. Nerede büyümüş bir çiçeğin yanında henüz başını doğrultamamış minicik çiçeğini görse; onu yavrusu bilir merhamet eder. Yerde ayağına değen büyük kayanın yanında ezilen bir küçük taşa gözleri dolar. Ekranada gördüğü yavru ceylanı kovalayan kaplana öfke duyar. En nihayetinde anne olabilen her kadın, anneliğin getirdiği o latif duyguyu bir ömür sol yanında ağırılar...

Yavrusunu kucağına aldığıında, geçirdiği her badirenin havsalasından siliniyor olması; Yaradan'ın hikmetinden sual olunamaz rahmetindendir. Henüz acemisi olduğu bir cana emanetçiliğinin yeni başlamadığını bilen anne; muadili olmayan şefkatin karşılığıdır..

Göğsünden içirdiği sütün adı sanı merhamettir. Dünya üzerinde ne kadar insan var ise dönüp dolaşıp annesinden kanarak içtiği sütünde bulduğu sekinet nâmütenâhidir. Kaç yaşına gelirse gelsin evladın başını yasladığı annesinin bağı inşirahtır.

Ve yüklendiği sorumluluğun sadece anne olmak ile sınırlı olmadığını anlayan kadının rahmi bir organ olmanın üstüne çıkıp Rahim olanın yaratılmışlar içindeki en benzeri olana dönüşüyor. Annelik bir isim olmaktan sıyrılıp sıfatlarına bürünüyor. Emanetini bir bitki gibi yetiştiren Hz Zekeriya'nın duasında teskin olup, evladını Allah'a kurban gönderen Hacer'in teslimiyetinde sükunete eriyor. Annesinin Rabbine emanet ederek nehre bıraktığı çocuk ümmete Musa (as) oluyor. Daha karnında iken evladını Allah'a adayan Hanne'nin emaneti Zekeriyya peygambere emanet, İsa (as)'a emanetçi doğuyor. İşte, her anne bir evlada öğretmen oluyor. Kulluğun acziyetini yaşayarak gösterip, kıyama öğretene oluyor. Daha yeni dünyaya gözlerini açan yavrusunu her şeyden sakınırken, üşüdü mü, acıktı mı, canı mı acıdı diye düşünüp dururken, gözünden akan yaş ile ıslanırken yüreği; evladını şehit verebilen, diplomasını almasından ise ahlakını önceleyen, ümmete hayırlı evlat, Allah'a kul olabilsin diye tüm yolları arşınlayan, namaz kılan bir evladının olmasını madalya diye yüreğinde taşıyan annelerin

olabildikleri bir şey var ise o da emanetçi olmanın anlamına ermiş olmalarıdır...

Kendisine "Rabbin verdiği emaneti aldı" denilen annenin gösterdiği metanette anneliğin sırrını aşık eden yüreğin taşıdığı şehadettir..

Ayağının altında cennet olan bu insan; yavrusunun hayatını başının üstünde tutarak ömrünü cennete çevirmeye çalışıyor ise anne olabiliyor. Bir reyhanın yaprağını avucuna alıp da kokusundan haberdar olamayan kimse bitki yetiştiremiyor. Can suyu niyetine Allah'a kul olmayı öğretmeden, Haktan gayrı kimsenin önünde eğilmeyeceğini tembihlemeden, elimizdeki tek ve biricik olan yaşamımızın yalnız Rabbimizin yolunda harcanacak kadar kıymetli olduğunu o rikkatinin müşfik eşliğinde ezberletmeden tohum bitki vermiyor. Toprağına şefkatini sürdürdüğün, sahasını göl eylediğün, kalbinin mayasıyla yoğurduğun tohumunun göğe uzandığını izlediğün vakit; cenneti ayağının altında hissettiğün vakit oluverir...

İnsanlığın en başından bu yana dünyanın herhangi bir yerinde anne olamamış ama anne yüreğini taşıyarak bir insana anne olabilmiş tüm annelerin ayakları cennete varsın... Ve de en çok avuçlarının içi semaya yönelip, enkazların arasındaki evlatları yerine soğuk taşlara sarılan, evlatlarına anne olabilmiş o kutlu beldenin; Mescid-i Aksa'nın annelerinin ayakları, kucaklarında Aksa'nın evlatları ile cennete varsın... Sonsuz merhamet dileğiyle...

PANDEMİ DÖNEMİNDE ÖĞRENME KAYBI

▲ TALAT YAVUZ

Çin'in Wuhan kentinde, 2019 yılı Aralık ayında ortaya çıkan ve kısa sürede bütün dünyaya yayılan korona virüsü, ekonomiden siyasete, eğitimden spora hayatımızı olumsuz etkilemeye devam ediyor. Bir taraftan ölümlere çare üretilmeye çalışılırken diğer taraftan her alanda salgın sürecini en az hasarla atlatarak salgın sonrasına hazırlık yapılmaya çalışılıyor.

Devletlerin, salgını kontrol altına alabilmek için sert önlemler alırken bazı alanlara özel ihtimam gösterdiğine de şahit oluyoruz. Dünya genelinde çok farklı örnekler rastlasak da eğitime özel hassasiyet gösterildiğini söyleyebiliriz. Okulların açık kalması ve yüz yüze eğitimin devamı için riske girildiğini söyleyebiliriz.

Eğitim öğretim faaliyetlerinin önemi dünyada hızla yayılan koronavirüs (COVID-19) salgını sonrası bir kez daha güçlü bir biçimde ortaya çıkmıştır. Salgının artması sonucu ülkeler yayılımın azalması için mücadele

ederken eğitim alanında önlemler örgün eğitime ara verilerek alınmıştır. Pek çok ülkede ve Türkiye'de eğitim faaliyetleri uzaktan bir şekilde devam ederken, bu durum beraberinde pek çok tartışma alanını da ortaya çıkarmıştır.

Alınan tedbirler çerçevesinde uzaktan eğitim faaliyetlerine geçilmesinin ardından tüm dünyada ve Türkiye'de yüz yüze eğitime geçme (kademeli olarak açılma) çalışmalarına başlanmıştır. Ancak artan vakalar ve salgının gidişatı nedeniyle uzaktan eğitim faaliyetleri önemli ölçüde devam etmiştir. Yaklaşık bir senedir öğrenciler eğitim süreçlerini uzaktan eğitimle sürdürmektedir.

Alınan bütün önlemlere rağmen eğitimde çok büyük öğrenme kayıpları oluştuğunu öngörebiliyoruz. Salgının birinci yılında öğrenme kayıpları ve alınacak önlemler konusu kamuoyunu çok meşgul etmeye başladı. Bu

alandaki yapılan bilimsel araştırmaların en kapsamlı olanını Eğitim Bir Sen yaptı ve Nisan ayında kamuoyu ile paylaştı.

Eğitim Bir Sen'in, Nisan 2021 tarihinde yayınladığı "PANDEMİ DÖNEMİNDE ÖĞRENME KAYBI, TESPİT VE ÖNERİLER RAPORU (2021 Nisan)"nda çok önemli veriler ve öneriler var.

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin öğrenme kayıplarının telafi edilmesine, öğrenciler arası eşitsizliklerin en aza indirilmesine yönelik etkin politikaların geliştirilmesine hizmet etmek amacıyla yapılan araştırmada, devlet okulunda çalışan 14 bin 943 öğretmene ulaşılarak, salgın sürecinde verilen uzaktan eğitimde öğretmenlerin müfredatı takip etme, öğrencilerin öğrenme kayıpları düzeyi ile öğrenme kayıplarını telafi etmek için neler yapılması gerektiği ile ilgili sorular yönetildi.

Rapora göre; "Türkiye'de hanelerin yüzde 16,7'sinde masaüstü bilgisayar, yüzde 36,4'ünde taşınabilir bilgisayar, yüzde 22,4'ünde ise tablet bilgisayar bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın verilerine göre öğrencilerin üçte ikisi canlı dersleri takip edememiş, dersleri takip edenlerin üçte ikisi ise cep telefonu ile dersleri takip edebilmiştir. Dersleri yeterince takip edemeyen çocukların okulla bağları azalmakta ve ciddi bir öğrenme kaybı yaşanmaktadır. Birçok ülkenin bu konuda etkin politikalar takip ettiğini, okulları açık tutmak için çaba sarf etmiş, Türkiye ise salgın sürecinde okullarını en uzun süre kapalı tutarak,

bu alanda OECD ve Avrupa ülkelerinin başında yer almıştır. Türkiye bu süreçte TRT ile iş birliği yaparak uzaktan eğitim materyalleri hazırlamış, Mobil EBA Destek noktası uygulamasını hayata geçirmiş, 500 bin tablet dağıtımını gerçekleştirmiş, GSM operatörleriyle iş birliği yaparak öğrencilere ücretsiz 8 GB'ye kadar internet erişimi sağlamıştır.

Ancak sağlanan bu destekler yetersizdir.

Bulgular ve Öneriler

Salgın sürecinde okulların kapalı olduğu dönemde öğretmenlerin yarıdan az fazlası (%52) her gün ders yaptığını, %31'i ise haftada birkaç gün ders yaptığını, %5'i ise haftada bir gün ve %3'ü ise birkaç haftada bir gün ders yaptığını ve %9'u ise canlı-senkron ders yapmadığını ifade etmişlerdir. Eğitim-Bir-Sen tarafından Eylül 2020'de yapılan araştırmaya göre canlı ders yapma oranının önemli ölçüde arttığı, hiç ders yapmayan öğretmen oranının ise azaldığı görülmektedir.

Canlı ders yapan öğretmenlerin %6'sı öğrencilerin tamamının canlı derslere katıldığını, %39'u ise yarıdan fazlasının katıldığını, %17'si ise yarısının katıldığını ve %38'i ise yarıdan azının canlı derslere katıldığını ifade etmişlerdir. Eğitim-Bir-Sen'in Eylül 2020 araştırması ile kıyaslandığında güz döneminde derslere katılım oranı geçen yıl Mart-Haziran ayına göre daha yüksektir. Bu artış oranına rağmen, oldukça önemli ölçüde öğrencinin hala canlı derslere katılmadığı görülmektedir.

Canlı ders yapan öğretmenlerin %7'si canlı derslere katılamayan öğrencilerin öğrenme açığını kapatmak için ek canlı ders yaptığını, %20'si ödev verdiğini, %60'ı ise derslerle ilgili doküman gönderdiğini ifade ederken, %9'u ise bu konuda herhangi bir şey yapmamıştır. Eğitim-Bir-Sen Eylül 2020 araştırması verileri ile kıyaslandığında ek canlı ders yapma oranının güz döneminde Mart-Haziran dönemine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Uzaktan eğitimde yaşadıkları en büyük zorlukları, katılımcıların;

- %74'ü öğrencilerin teknolojiye erişim güçlüğü olduğunu,
- %47'si evden çalışmanın getirdiği stres ve iş yükünü,
- %46'sı evde kaliteli internet hizmeti eksikliğini,
- %41'i teknik cihaz eksikliğini (dersler için web kamerası, bilgisayar vb.),
- %40'ı çevrimiçi/canlı ders platformu alt yapısının yetersizliğini,
- %39'u ise öğrencilerin dijital okuryazarlığının yetersiz olmasını,
- %38'i ise müfredatı uzaktan eğitime adapte etmeyi,
- %34'ü ise geri dönüt vermeyi,
- %29'u uzaktan öğrenme için öğretim materyali hazırlamayı,
- %20'si ise uzaktan eğitim ile ilgili yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamayı ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlere göre öğrencilerin dersleri düzenli takip etmemesinin nedenleri şu şekildedir:

- Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinin uzaması nedeniyle ciddi bir motivasyon kaybı içinde olması (%57,5),
- Ebeveynlerinin çocuklara dijital öğrenme ortamında yardımcı olamaması (%44,6),
- Ailelerin çocuklara yeterince destek olmaması (%40,2),
- Sınav ya da not gibi ölçme değerlendirmenin yapılmaması (%38,0),
- Öğrencilerin akranlarından uzak olmasıyla sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmesi (%36,6),
- Ailesinin çalışması nedeniyle destek eksikliği (%29,9)
- Sessiz bir çalışma ve öğrenme ortamının olmaması (%26,7).

Bu veriler, ailelerin teknolojik, fiziki ve sosyo-kültürel imkânlarının çocukların uzaktan eğitime erişmeleri üzerindeki en temel unsur olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin yüzde 41,6'sı tanımlı müfredatı tamamladığını, yüzde 34,5'i müfredatın çoğunu tamamladığını, yüzde 19,9'u öğrencilerin dersleri düzenli takip edememesi sebebiyle müfredatı tamamlamada zorluk yaşadığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin %47,8'i öğrenme kayıplarını telafi etmek için 2021-2022 öğretim yılında ihtiyacı olan öğrencilere telafi eğitimleri düzenlenmesi gerektiğini, %19,2'si Haziran-Temmuz aylarında ihtiyacı olan öğrencilere yüz yüze telafi eğitimi yapılması gerektiğini, 12,1'i ise Ağustos-Eylül aylarında ihtiyacı olan öğrencilere yüz yüze telafi eğitimi yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %7,7'si, online ek dersler ile telafi eğitimlerinin yapılması gerektiğini, %10'u ise öğrenme kayıplarını gidermek için bir şey yapılmasına gerek olmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcılar, **en yüksek düzeyde öğrenme kaybının ilkökul 1. sınıf (%69,1)**, lise 4. sınıf (%43,9) ve ortaokul 4. sınıf (%43) öğrencilerinde yaşandığını ifade etmişlerdir. Bu iki sınıf düzeyi yılsonunda kademeler arası geçiş sınavlarına girecek olan sınıf düzeyleridir. Katılımcılar en az düzeyde öğrenme kaybı yaşayan sınıf düzeylerini ise ilkökul 3. sınıf (%15,8), 6. sınıf (%18,5), 10. sınıf (%20,2) ve 7. sınıf düzeyi olarak tanımlamışlardır. Eylül-Ekim aylarında ilkökul 1. sınıflar, daha sonra diğer ilkökul sınıf

düzeyleri ile ortaokul 8. ve 12. sınıf düzeyleri kısa süreli yüz yüze eğitim yapmışlar ancak ortaokul ve lise düzeyindeki diğer ara sınıflar ise hiç yüz yüze eğitim yapmamıştı. Bu husus dikkate alındığında katılımcıların neredeyse bir yıldır yüz yüze eğitime hiç katılmamış olan ara sınıfları en az düzeyde öğrenme kaybı yaşayan sınıflar olarak tanımlanması oldukça dikkat çekicidir.

Ayrıca cinsiyet, okulun bulunduğu yer, mesleki tecrübe, çalışılan okul türü ve bölgelere göre öğretmenlere yöneltilen sorulara verilen cevaplarda; kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre, büyükşehir/şehir merkezinde çalışan öğretmenler, ilçe merkezi ile köy/kasaba/belde/kırsal alanda çalışan öğretmenlere göre 15 yıldan az tecrübeye sahip öğretmenler 16 yıl ve üzeri tecrübeye sahip olan öğretmenlere göre, sınıf öğretmeni, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DİKAB), İngilizce, Matematik, Türkçe gibi branşlar, diğer branş öğretmenlerine göre, İstanbul ve Batı Anadolu bölgelerinde çalışan öğretmenler diğer bölgelerde çalışan öğretmenlere göre:

- Çok daha yüksek oranda her gün ve haftada birkaç gün ders yaptıklarını ve çok daha düşük oranda ise hiç ders yapmadıklarını,
- Çok daha yüksek oranda öğrencilerin tümü ya da yarıdan fazlasının derslere katıldığını,
- Çok daha yüksek oranda farklı yöntemlerle öğrenme açığını kapatmaya yönelik ek çalışmalar yaptıklarını,
- Çok daha yüksek düzeyde müfredatı başarı ile tamamladığını,
- Çok daha yüksek düzeyde müfredattaki kazanımları büyük oranda verdiklerini ifade etmişlerdir.

Raporun Öneriler kısmında İse:

Çocukların fiziki ve zihinsel olarak daha sağlıklı ve refah içinde büyümelerini sağlamak için, akranları ile birlikte okul ve sınıf ortamında olmaları önemlidir. Bunun için gerekli tüm sağlık ve güvenlik önlemleri alınmalı ve en temel politik öncelik olarak okulların yüz yüze eğitime devam etmesi sağlanmalıdır.

Öğretmenleri ve diğer okul personelini aşlamak, okulları güvenli bir şekilde açmak için önemlidir.

Okulları açmak ve okulların açık kalmasını sağlamak, öğrencilerin daha fazla kayıp yaşamamasını önler. Öğrenme kaybını gidermek için millî bir seferberlik başlatılmalıdır.

Salgın sürecinde eşitsizlikler daha da derinleşmiş, sosyo-ekonomik düzeye göre öğrenciler arasındaki farklılık daha da artmıştır. Her öğrenciye kaliteli eğitim sunmak ve eşitsizlikleri azaltmak için paydaşların katılımıyla köklü, kalıcı ve etkin bir reform programı geliştirilmelidir." denilmiştir.

Eğitim Bir Sen'in, "Pandemi Döneminde Öğrenme Kaybı, Tespit ve Öneriler Raporu" ile özellikle TEOG sonrası yapılan tartışmalar, eğitim sistemimizin kronikleşen sorunları beraber düşünüldüğünde, salgın sonrası eğitimde yeni bir reform ve seferberlik döneminin başlatılması gerekliliği açıktır. Zaten köklü problemlerle boğuşan sistem, salgınla beraber iyice işlemez hale gelmiştir. Sınav baskısı ile şekillenen, değersizleşen ve hayattan bağları kopan eğitimin, hayatla bağı kurulmalı, yarım kalan müfredatı sadeleştirme çalışmalarına dönülmelidir.

Yeni lise modeli acilen oluşturulmalı, bir yandan dijital dünyaya uyum sağlayacak diğer yandan da dijital dünyanın getirdiği devasa problem ve tehlikelere karşı toplum yapısını sağlamlaştıracak planlamalar yapılmalı, gerekli içerikler üretilmelidir.

Salgın dönemine ait öğrenme kayıpları ve özellikle bazı kesimlerce bir kampanyaya dönüştürülen kayıp nesil tartışmaları, salgın öncesi düzeltilemeyen sistemin sebep olduğu kayıp nesilleri unutturmamalıdır.

Salgın süreci ve rapordaki veriler iyi değerlendirilir ve ülkemizin eğitimdeki birikimi bir havuzda toplanabilirse salgın, en azından eğitimde fırsata dönüştürülmüş olacaktır. Bu ise bundan sonraki çaba ve gayretimize bağlıdır.

TÜRKİYE’NİN TELAFİ EĞİTİMİ YOL HARİTASI*

Giriş

Salgının ilk yılında Türkiye, OECD ülkeleri arasında okullarını en uzun süre kapalı tutan ikinci ülke oldu. 16 Mart 2020 tarihinden yerinde karar dönemine geçiş tarihi olan 2 Mart 2021 tarihine kadar, ara tatiller hariç geçen 175 okul gününde, okulların en fazla açık olduğu sınıf düzeyinde bile öğrenciler sadece 15 okul günü yüz yüze eğitime devam edebildi.

Öğrencilerimizin eşit koşullarda nitelikli uzaktan eğitime erişmeleri mümkün olmamış; eğitim sisteminde var olan eşitsizlikler derinleşmiştir.

Öğrenme kayıpları ciddi boyutlara ulaşmış, çocuklarımızın sosyal ve duygusal gelişimleri sekteye uğramıştır. Öğrenciler, öğretmenler, veliler uzaktan eğitim sürecinde çok yorulmuş, sürecin bu kadar uzamasıyla devam etme motivasyonlarını kaybetmişlerdir. Öğrencilerin eğitim öğretim süreçleriyle olan ilişkileri hasar görmüştür.

Salgın öncesinde dahi Türkiye’de hayata etkin katılım için gerekli beceri düzeyinin altında kalan öğrenci oranı azımsanmayacak düzeydedir. Ayrıca 10-14 yaş arasındaki her beş çocuktan biri “öğrenme yoksulu”dur.

Eğitim kayıpları yalnızca bugünün problemi değildir. Bu kayıpların telafisinin yapılmaması çocuklarımızın ve ülkemizin geleceğine gölge düşürme potansiyeline sahiptir.

Bu ihtiyacın daha net anlaşılması için öncelikle şu soruyu sormak yerinde olacaktır: Yaşadığımız kriz nedeniyle, öğrencilerimizin olmaları gereken düzey ile bugün oldukları düzey arasında nasıl bir fark oluşmuştur?

Salgın Sürecinde Dünyada Eğitimin 1 Yılı

Dünyada Eğitimde 1 Yıl ve Yaşanan Önemli Gelişmeler

Dünyada Okulların Kısmen Açık/Kapalı Kalma Süreleri

Dünya’da 48 ülkede okullar hiç “Tamamen Açık” statüsüne geçmedi. Bu ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri, Azerbaycan, Arjantin, Birleşik Arap Emirlikleri, Bosna Hersek, Brezilya, Kanada, Kazakistan, İran ve Türkiye yer almaktadır.

Türkmenistan’da 39 hafta, Japonya ve İsviçre’de 36 hafta, Fransa’da 29 hafta, Rusya’da 27 hafta, Danimarka’da 22 hafta, Almanya’da 18 hafta okullar tamamen açık olarak yüz yüze eğitime devam etmiştir.

PISA 2018’de daha düşük performans gösteren eğitim sistemleri, 2020 yılında COVID-19 kaynaklı olarak okullarını daha uzun süre kapalı tutma eğiliminde olmuştur. Kolombiya, Kosta Rika, Şili, Slovakya ve Türkiye bu ülkelerin başında gelmektedir.

Okullarını Açan Ülkelerde Okullar Hangi Koşullarda Açıldı?

Almanya, Danimarka, Fransa, İngiltere ve İtalya’nın da aralarında bulunduğu bazı ülkelerde Eylül 2021’den itibaren okullar toplumsal öncelik olarak COVID-19

	2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı		2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı				Salgın başladığından bu yana okula gidilmesi gereken toplam gün sayısı	Salgın başladığından bu yana okula gidilen toplam gün sayısı
	23 Mart - 19 Haziran 2020 (13 Hafta)		31 Ağustos 2020- 22 Ocak 2021 (20 Hafta)		15 Şubat - 2 Mart 2021 (2 Hafta)			
	Normal şartlardaki okul günü sayısı	Okula gidilen gün sayısı	Normal şartlardaki okul günü sayısı	Okula gidilen gün sayısı	Normal şartlardaki okul günü sayısı	Okula gidilen gün sayısı		
1. sınıf	65	0	100	15	10	0	175	15
2. sınıf	65	0	100	10	10	0	175	10
3. sınıf	65	0	100	10	10	0	175	10
4. sınıf	65	0	100	10	10	0	175	10
5. sınıf	65	0	100	4	10	0	175	4
6. sınıf	65	0	100	0	10	0	175	0
7. sınıf	65	0	100	0	10	0	175	0
8. sınıf	65	0	100	10	10	0	175	10
9. sınıf	65	0	100	4	10	0	175	4
10. sınıf	65	0	100	0	10	0	175	0
11. sınıf	65	0	100	0	10	0	175	0
12. sınıf	65	0	100	10	10	0	175	10

kısıtlamalarının dışında tutulmuş ve yüz yüze eğitime olabildiğince devam edilmiştir.

Öğretmenlerin Aşılama Süreçleri ve Yüz Yüze Eğitim

149 ülkeden yalnızca 17’sinin (ör. Rusya, Çin, Belarus, Uganda) aşılama uygulamasının ilk aşamasında öğretmenlere öncelik verdiğini, 20 ülkenin (ör. Almanya, ABD, Azerbaycan, Türkiye, İspanya) aşılamanın ikinci aşaması için öncelik grubu olarak öğretmenleri içerdiğini, 56 ülkenin ise (ör. Avusturalya, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada, Yunanistan) ulusal aşı uygulama planlarında öğretmenlere öncelik vermediğini belirtti.

Hızlı Antijen Testleri ve Okulların Açılmasına Etkisi

Avusturya’da ilkökul 4. sınıfa kadar olan sınıf düzeyleri beş gün okula gidiyor ve öğrencilere haftada iki kez hızlı sonuç veren antijen testleri yapılıyor.

İngiltere’deki öğrencilerin, okulun ilk iki haftasında üç kez COVID-19 testi olacağı, sonrasında ise her hafta evde uygulamaları için 30 dakika içinde sonuç veren hızlı testlerden iki adet verileceği duyuruldu.

Amerika Birleşik Devletleri’nde farklı eyaletlerde farklı şekillerde hızlı antijen testi protokolleri güz döneminden bu yana aşamalı olarak artarak uygulanıyor.

Tablo. Türkiye’de Eğitim Kademelerinde Öğrencilerin

Okula Gittikleri Gün Sayıları

Tabloda gösterildiği gibi 16 Mart 2020 tarihinden yerinde karar dönemine geçiş tarihi olan 2 Mart 2021 tarihine kadar, ara tatiller hariç geçen 175 okul gününde, okulların en fazla açık olduğu sınıf düzeyi olan 1. sınıfta bile öğrenciler sadece 15 okul günü yüz yüze eğitime devam edebilmiştir. Bu süreçte 6., 7., 10. ve 11. sınıflar için okullar hiç yüz yüze eğitime açılmamıştır.

Salgının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

- (1) Öğrenme kayıpları,
- (2) Sosyal ve duygusal kayıplar,
- (3) Olası ekonomik kayıplar olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır.

Öğretimin Kesintiye Uğraması Sebepiyle Oluşan Öğrenme Kayıpları

Salgın öncesinde öğrenme kaybı terimi, yaz tatillerinde eğitim olanaklarından uzak kalınması nedeniyle özellikle dezavantajlı öğrenci gruplarının daha fazla deneyimlediği, ilgili sınıf düzeyinde öğrenilen bilgilerin bir kısmının tatil bitiminde hatırlanmaması ya da unutulması şeklinde karşılaşılan, öğrenilenleri yitirme durumu anlamında kullanılmaktaydı. İçinde bulunduğumuz salgın koşullarında ise bu terimin kapsamı genişledi

ve öğrenilenlerin unutulması dahil okula fiziksel olarak devam edememe nedeniyle gerçekleşen; uzaktan eğitime erişim, eğitimin niteliği gibi yan sorunlardan da kaynaklanan eksik ve yanlış öğrenmeler de öğrenme kaybı şemsiye teriminin altında sınıflandırılmaya başlandı.

COVID-19 sürecindeki öğrenme deneyimleriyle ilgili kayıpları anlamada, insan beyninin çalışma prensipleri bize önemli ipuçları sunmaktadır. İnsan beyni, erken çocukluk döneminde daha çok duyuşsal algıya yönelik korteks alanında, ergenlik döneminde ise bilişsel fonksiyonlarda ve duyuş düzenleme becerilerinin kontrol edildiği korteks alanında sinaptik bağlarını azaltma eğilimindedir (Tierney ve Nelson, 2009; Huttenlocher ve Dabholkar, 1997). "Kullan ya da at" prensibiyle çalışan beyin, doğal yapısı gereği yeni ve karmaşık öğrenmelerin önünü açmak için kullanılmayan ve işe yaramayan bilgilerden kurtulmak istemektedir. Bu durum, beyin gelişiminde doğal ve olağan bir süreçtir.

Öğrenmeyi okulda yüz yüze gerçekleştirememenin öğrenciler açısından oluşturduğu olası temel iki etkiden söz edilebilir: (1) Öğrencilerin öğrenmesi gereken şeyleri öğrenememesi ve (2) önceden öğrenilenlerin bir kısmını unutulması (Azevedo vd., 2020).

Öğrenme kayıplarının büyüklüğünü inceleyen çalışmaların yöntemsel olarak iki eğilime sahip olduğu görülmüyor.

Bunlardan ilki projeksiyona, diğer bir deyişle tahminlere dayalı çalışmalardır. Bu gruptaki araştırmalar, dünya genelinde önceden yaşanan kriz durumlarından elde edilen verilere ya da geçmiş yıllara ait ulusal/bölgesel sınav sonuçlarına göre yeni kriz durumunda oluşacak öğrenme kayıplarının büyüklüğünü kestirmeye yönelik projeksiyon temelli ilerlemektedir.

İkinci grupta yer alan çalışmalar ise COVID-19 sürecinde öğrenme kayıplarını gerçek zamanlı veriye dayalı olarak ortaya koymayı amaçlayan çalışmalardır. Bu grupta, salgının ilerlemesiyle özellikle yaz tatili sonrasındaki süreçte, öğrenme kayıplarının boyutunu belirleme üzerine kurgulanan araştırmalar yer almakta, bu araştırmalardaki eğilim ölçme ve değerlendirme çalışmaları sonucunda elde edilen verilerin salgın öncesi sınav sonuçlarıyla karşılaştırılmasıyla oluşan gerçek zamanlı veri toplama sürecine dayanmaktadır.

Öğrenmenin hiyerarşik yapısı gereği halihazırda bilinenler, bir sonraki ve daha karmaşık öğrenmelere zemin oluşturması bakımından elzemdir. Ancak yeni ve daha karmaşık öğrenmeye bilişsel ve duyuşsal olarak

hazır olan bireyin öğrenme yolculuğu, bilinenler üzerine inşa edilerek bütüncül ve kümülatif bir şekilde devam edebilir. Bu zincirde bir halka koşturduğunda, öğrenmede sürekliliği sağlamak mümkün olmayabileceği gibi sonrasında oluşacak öğrenmeler de nitelikli ve istenen düzeyde gerçekleşmeyebilir.

Dünya Bankası COVID-19 salgını nedeniyle eğitim öğretim süreçlerinin kesintiye uğramasından kaynaklı olarak öğrencilerin 3,6 ile 10,8 aylık süreye denk gelen boyutta öğrenme kaybı yaşayacağını tahmin etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde öğrencilerin 2020-2021 eğitim öğretim yılına, okuma becerilerinde ortalama %30, matematikte ise en az %50 öğrenme kaybıyla başlayacakları öngörülmüştür.

Stanford Üniversitesi'ne bağlı bir merkez olan CREDO'nun projeksiyon çalışmasına göre (2020) öğrenme kayıpları, 8 hafta ile 36 hafta arasında değişen boyutlarda öğrenmeye denk gelecek biçimde eyaletlere göre farklılaşacaktır.

İngiltere'yi kapsayan başka bir çalışmada öğrenme kayıpları için herhangi bir telafi programı uygulanmazsa erken yıllardaki öğrencilerin ileride daha fazla öğrenme kaybı yaşayacağı tahmin edilmektedir. İngiltere'de salgın sürecinde 3. sınıfa devam eden bir öğrencinin, 7 yıl sonra normalde ulaşacağı öğrenme düzeyinden 1,5 yıl daha az öğrenme birikimiyle 10. sınıfa başlayacağı öngörülmüştür (Kaffenberger, 2021).

Gerçek zamanlı verilere dayanan çalışmalar COVID-19 sürecinde öğrenme kayıplarının ciddi boyutlarda olduğunu, bu kayıpların ülke ve öğrenci düzeyinde farklılaştığını göstermektedir.

Türkiye'de salgın nedeniyle gerçekleşen okul kapanmalarının öğrenme kayıpları üzerindeki etkisinin etraflıca değerlendirildiği bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu aşamada, okulların en erken ve tamamen ne zaman açılacağını bilemesek de telafiyi içerecek yeni planlamalar yapılmasının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

Sonuç olarak; burada yer verilen çalışmalara ait bulgulara göre öğrenme kayıplarının büyüklüğü, ailenin sosyoekonomik düzeyine, uzaktan eğitime erişim durumuna, uzaktan eğitimin niteliğine, aile desteğine ve etkileşim düzeyine göre değişmektedir. Farklı araştırmalar (Lynch ve Hill, 2020; Allensworth ve Schwartz, 2020; Borman, 2020) da yeterince uzaktan eğitim desteği alamayarak öğrenmeleri

yarıda kalan dezavantajlı öğrencilerin daha fazla öğrenme kaybı yaşayacağını belirtmektedir.

Salgının Çocukların Sosyal ve Duyguşal Gelişimlerine Etkileri

Bu süreçte okul çağındaki çocuklar için eğitim öğretim süreçlerinin sekteye uğraması daha çok öğrenme kayıpları ve eksiklikleri üzerinden konuşulsa da salgının çocuklar ve gençlerin sosyal ve duyuşsal iyi olma hali üzerinde de derin etkileri olması kaçınılmazdır. Öyle ki UNICEF salgın nedeniyle artan sosyo-duyuşsal gelişim sorunlarını "gölge pandemi" olarak adlandırmıştır.

Bu süreçte okuldan uzakta, evde kapalı kalınan sürelerin uzaması, sosyal izolasyon, fiziksel aktivitelerin sınırlandırılması, akran etkileşiminin azalması, ekrana maruz kalınan sürelerin uzaması gibi günlük yaşam biçimindeki değişiklikler özellikle okul çağındaki çocukların sosyal, duyuşsal ve aynı zamanda fiziksel iyi olma halini de olumsuz etkilemektedir.

Yaşam biçimindeki değişiklikler nedeniyle çocuklar en fazla; sıkıntı ve umutsuzluk, düzensiz yemek yeme, taciz ve aile içi şiddet kaynaklı travmalar, kişilerarası ve çevresel baskı, uyaran yoksunluğu ve duyarsızlığı sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır (de Figueiredo vd., 2021). Nitekim bazı araştırmalar, okulların kapanması nedeniyle daha fazla öğrencinin psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (Jones, 2020).

Çocuklardaki stres durumu uzun süreli bir hale gelmiş, normalden çok fazla boyutlara ulaşmışsa ve çocukların çevrelerinde onları destekleyecek anne-baba, aile üyeleri, öğretmen gibi yetişkinler ya da uygun bir ev ortamı bulunmuyorsa bu stresle birlikte salgılanan hormonlar, uzun dönemde çocukların beyin gelişimine ve ruhsal sağlıklarına kalıcı zararlar verebilir (Shonkoff vd., 2005). Öte yandan, salgının bireysel ve toplumsal yan etkilerinden biri olarak düşünebileceğimiz kriz durumlarında yaşanan yoğun stresin, fiziksel ve ruhsal iyi olma hali üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra ileride öğrenme ve davranış bozukluklarına da neden olabileceği tahmin edilmektedir (Shonkoff vd., 2012).

Özellikle öğrenme ve gelişmenin en yoğun olduğu 10 yaş sonuna kadar okula ara verilmesi bilişsel ve sosyal gelişim açısından telafisi zor sonuçlara yol açabilir.

Sosyal izolasyon nedeniyle çocuk ve ergenlerin ruh sağlığı, yetişkinlere kıyasla daha olumsuz etkilenmektedir (Loades vd., 2020). Evde kapalı kalma, akran etkileşiminin azalması, uzun süre ekrana maruz kalma gibi nedenlerle kısa vadeli depresyon, anksiyete, obsesif kompulsif bozukluk ve takıntılar, uyku bozuklukları gibi psikolojik sorunların yanı sıra; uzun vadede travma sonrası stres bozukluğu, teknoloji bağımlılığı, sosyal fobi ya da okul fobisi görülme oranlarının artacağı tahmin edilmektedir (Fegert, Vitiello, Plener ve Clemens, 2020).

Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı ailelerden gelen ve uzaktan eğitime erişimde kısıtlı kaynaklara sahip çocuklar için bireysel çabayla kapatılması zor olan bilgi ve beceri açığının yanı sıra, öğrenmeye olan ilgi ve okul aidiyeti gibi konularda önemli bir yordayıcı olan sosyo-duyuşsal becerilerin gelişimi açısından da eşitsizliğin derinleşmesi muhtemeldir.

Dünya Sağlık Örgütü, güvenli bir ev ve aile ortamına sahip olmayan çocuklar için evde kalmanın, çocukların koruma gerektiren olaylara daha fazla maruz kalmaları konusunda daha fazla risk oluşturabileceğine ve aile içi şiddete tanık olmalarına sebep olabileceğine dikkat çekmektedir (WHO, 2020).

COVID-19 salgını sürecinde eğitim öğretimin kesintiye uğraması nedeniyle dünya genelinde 11 milyon kız çocuğunun okula dönememesi ve eğitimden kopmasından endişe edilmektedir (UNESCO, 2021).

Sosyal izolasyon ve yetersiz hareket çocukların fiziksel sağlığını da tehdit etmektedir.

Öğretmenler, mesleki anlamda eğitimin yeni normal sürecine hazırlanmalı ve güçlendirilmelidir.

Öğrenme zamanı genişletilmelidir. Özel eğitim öğrencileri, salgından en çok etkilenen dezavantajlı arka plana sahip öğrenciler, düşük gelir grubundaki ailelerin çocukları, salgında eğitimden kopan öğrenciler başta olmak üzere tüm öğrencilerin öğrenme fırsatları ve zamanları artırılmalıdır.

Öğrencilerin dış ortamlarda oyun, egzersiz, sanat uygulamaları ve iş birliğine dayalı etkinlikler aracılığıyla öğrenme ve beyin gelişimleri desteklenmelidir.

Dünyada Eğitimde Telif Süreci ile İlgili Uygulamalar

Salgının çocuklar ve gençler için yarattığı sosyo-duygusal risklerin yanı sıra bir başka risk ise uzun süre yeterli hareket edemeyen çocukların kas iskelet sistemi gelişiminin olumsuz etkilenmesidir.

Salgın nedeniyle okulların kapalı olması öğrenme kayıpları ve ekonomik kayıpların ötesinde çocukların ve gençlerin sosyal ve duygusal gelişimini ve bütünsel iyi olma halini olumsuz etkilemektedir. Bu etkilerin boyutu ailenin sosyoekonomik durumu, eğitim düzeyi, evdeki kaynaklar, ebeveyn desteği, uzaktan eğitime erişim ve uzaktan eğitimin niteliği gibi değişkenlere göre farklılaşmaktadır. Özellikle eğitim ve sosyoekonomik koşullar bakımından dezavantajlı ve özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için salgının sosyal ve duygusal etkilerinin daha fazla olması kaçınılmazdır (TEDMEM, 2020).

Türkiye'de 30-44 yaş arası nüfusun kadınlarda %47'sinin, erkeklerde ise %37,08'inin ortaokul ve altında eğitim düzeyine sahip olduğu dikkate alındığında, tahmini olarak okulöncesi ve ilkokul çağındaki çocuğu olan nüfusun yaklaşık yarısının eğitim düzeyinin kritik yaş dönemindeki çocuklarda evde destek sağlamak için yeterli olmayacağı söylenebilir.

Dünyada ve Türkiye'de Eğitimde Telif Süreci

Okula dönüşte öğrencilerin öğrenme ve sosyal-duygusal gelişim ihtiyaçları, tanılayıcı ve biçimlendirici ölçme yaklaşımlarıyla tespit edilmelidir.

Sınıf tekrarı ve öğrenmenin yavaşlatılması gibi seçenekler uygulanmamalı, öğrenme hızlandırılmalıdır.

Çeşitli ülkelerin (ABD, İngiltere, İskoçya, İtalya vd.) öğrenme kayıpları ve eksiklerinin telafisine yönelik aldığı önlemler ve planlamalar ele alınmaktadır. İncelenen ülkelerde telif planlamalarının (1) ek bütçe/kaynak ayrılması (2) karar modelleri (3) okul takvimi ve ders saatlerinin düzenlenmesi (4) program geliştirme çalışmaları (5) yoğunlaştırılmış birebir ders uygulaması ve (6) ölçme değerlendirme çalışmaları çerçevesinde ele alındığı görülmektedir.

Telif süreçlerinin planlanmasında karar modelleri

Uzman danışma grupları, salgın sürecindeki eğitim pratiklerinin yol haritasını belirlemek üzere ortak akla ve kanıta dayalı öngörüler doğrultusunda hareket etmeye çabalamaktadır.

İngiltere hükümeti tarafından eğitimde telif sürecini yönetmek üzere sorumlu lider olarak Kevan Collins atanmıştır. Ülkenin önde gelen eğitimcilerinden biri olan Collins'in görevi, COVID-19 kaynaklı öğrenme kayıplarını telif etmek üzere öğretim programlarının içeriğini ve okullardaki öğretim süresini olabildiğince hızlı ve kapsayıcı bir biçimde ele alarak öğretme-öğrenme süreçlerini yeniden düzenlemek olarak tanımlanmıştır (CYPNOW, 2021).

Okul takvimi ve ders saatlerinin düzenlenmesi

Aralarında ABD, İngiltere, Brezilya, Letonya ve Portekiz'in de bulunduğu pek çok ülke okul takvimlerini yeniden gözden geçirerek tatilleri azaltma, okul günü sayısını

önümüzdeki yıllar için artırma, daha uzun okul günü uygulaması gibi okulda geçirilecek öğrenme zamanını yeniden düzenleme üzerine tartışma ve planlamalar yapmaktadır (OG, 2021; TheGuardian, 2021; OECD, 2021).

Program geliştirme çalışmaları

ABD'nin Illinois eyaletinde ise telif aşamasının üstünkörü geçirilecek bir süreç olmadığı ve öğrencilerin derin ve anlamlı öğrenme fırsatlarıyla buluşturulması gerekçeleriyle eğitimcilerden oluşan bir grup tarafından Öncelikli Öğrenme Standartları (Illinois Priority Learning Standards) tanımlanmıştır (ISBE, 2020).

Yoğunlaştırılmış birebir ders uygulaması

İngiltere'de Haziran 2020'de COVID-19 kaynaklı okul kapanmalarından en çok etkilenen dezavantajlı öğrencilere destek olmayı amaçlayan *Ulusal Birebir Ders Programı* projesi hayata geçirilmiştir (TheNationalTutoringProgramme-NTP). Toplam 15 ders saatinden oluşan programın masrafının %75'i devlet tarafından karşılanırken %25'i okul bütçesinden sağlanmaktadır.

Öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemek ve telif süreçlerini yürütmek amacıyla okullar NTP kapsamında ayrılan bütçeden sözleşmeye dayalı olarak Akademik Mentör istihdam edebilmektedir.

Türkiye'nin Telif Eğitimi Yol Haritası

Kayıpların telafisinin yapılmaması çocuklarımızın ve ülkemizin geleceğine gölge düşürme potansiyeline sahiptir.

Temel İlkeler

Telif sürecinin hayata geçirilmesi, öğretmenlerin ve öğrencilerin bireysel çabasına bırakılmamalıdır.

Temel Gereklilikler

Öğrenciler normal sürecin 2 haftasına karşılık gelecek sürede yüz yüze eğitime devam edebilmişlerdir. Dolayısıyla öğrenme kayıpları ve psiko-sosyal kayıplar ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Eğitim ancak, okulların açılması eğitim öğretim süreçlerinin olması gerektiği gibi kesintisiz ilerlemesi ve daha fazla öğrenme kaybı yaşanmasının önlenmesi anlamına gelse de söz konusu kayıplarla eğitime kaldığımız yerden devam edilebileceği anlamına gelmemektedir.

Yaşadığımız kriz nedeniyle, öğrencilerimizin olmaları gereken düzey ile bugün oldukları düzey arasında nasıl

bir fark oluşmuştur? Bu farkın öğrenciden öğrenciye değişen büyüklüğü telif sürecinin planlanmasında kilit bir rol oynayacaktır.

Çocuklarımızın öğrenme kayıplarının ve eğitim öğretim süreçleriyle hasar görmüş ilişkilerinin geleceğine gölge düşürmemesini sağlamak hepimizin sorumluluğudur. Bunun bilinciyle salgının eğitim öğretim süreçlerinde açtığı yaraları sarabilmek ve bu kayıpların telafisini yapabilmek için toplumsal seferberlik başlatılmalıdır.

Tüm öğretmenler ivedilikle aşılmalıdır.

Okula güvenli geri dönüş ve telif süreçleri için bütçe planlaması yapılmalıdır. K-12 düzeyindeki okulların güvenle açılabilmesinin maliyeti öğrenci başına 55 dolar (sadece gerekli malzemeler ve sarf malzemelerinin temin edildiği durumlarda) ile 442 dolar (ilave personel istihdamı dahil tüm ihtiyaçların giderildiği durumlarda) olarak hesaplanmıştır. Yani MEB 2020 yılı bütçesinin %6'sı ile %47'si kadar ilave bir finansman ihtiyacı doğmaktadır.

İngiltere'de Ocak 2021'de 300 milyon sterlin, Şubat 2021'de ise 400 milyon sterlin telif projelerine ayrılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri dezavantajlı öğrenci gruplarını akademik, sosyal ve duygusal alanlarda desteklemek amacıyla Amerika Kurtarma Planı'nda eğitime önemli bir bütçe aktarımı yapmıştır. Ek olarak Mart 2021'de 122 milyar dolarlık bir bütçe daha açıklamıştır.

Türkiye'de finansal kaynağın nasıl karşılanacağına ilişkin resmî yetkililer veya kurumlarca kamuoyuyla paylaşılan bir bilgi henüz mevcut değildir. Kayıpları gidermenin gerektirdiği finansman ihtiyacı "okulların bir şekilde halledebileceği" bir sorun değildir. Bakanlık tarafından önemli adımlar (Okulum Temiz Belgesi, hijyen desteği paketi, uluslararası iş birlikleri) atılsa da, sistem düzeyinde okula güvenli geri dönüş ve kayıpların telif edilmesi daha fazlasını gerektirmektedir. Finansal desteğin okul temelli kullanımına yönelik düzenleme yapılmasına ihtiyaç vardır.

Telif süreçleri ile ilgili, öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyi, ebeveyn desteği, evdeki öğrenme ortamı, uzaktan eğitime erişim durumları, öğrenme kaybı, sosyo-duygusal sorunlar, okul terki gibi konularda ayrıntılı bilgileri içeren sınıf risk haritaları oluşturulmalıdır.

Öğrenme kaybının büyüklüğüne ve öğrencilerin sosyal duygusal iyi olma durumlarına göre telif için gereken süre hesaplanmalı ve bu ek sürenin oluşturulması için alternatifler planlanmalıdır.

Öğrenciler ve öğretmenler salgının neden olduğu kayıplarla baş başa bırakılmamalı, tüm paydaşların görev ve sorumlulukları tanımlanmalıdır.

Öğrenmenin bütüncül ve kümülatif doğası gereği halihazırda bilinenler, bir sonraki ve daha karmaşık öğrenmelere zemin oluşturması bakımından elzemdir. Bu zincirde bir halka koşturduğunda, öğrenmede sürekliliği sağlamak mümkün olmayabileceği gibi sonrasında oluşacak öğrenmeler de nitelikli ve istenen düzeyde gerçekleşmeyebilir. Salgın nedeniyle okuldan uzakta kalınan sürelerin uzaması; sosyal izolasyon, fiziksel aktivitelerin sınırlanması, akran etkileşiminin azalması, ekrana maruz kalınan sürelerin uzaması gibi günlük yaşam biçimindeki farklılıklar özellikle okul çağındaki çocukların sosyal, duygusal ve aynı zamanda fiziksel iyi olma halini de olumsuz etkilemektedir.

Okul temelli telafi planlaması yapılması gerekmektedir. Uluslararası örneklerde öğretim yılının uzatılması, yaz okulu uygulaması, okul saatlerinin artırılması, hafta sonu programları, okul sonrası kurslar gibi seçeneklerin tartışıldığı bilinmektedir.

Telafi için okullarda geçirilen süreyi artırmaya yönelik alternatifler:

- Yaz okulu uygulaması
- Öğretim yılının erken başlatılması
- Haftalık okul günü sayısının artırılması
- İYEP ve DYK'ların telafi süreçleri için kullanılması
- Seçmeli derslerin telafi süreci için uyarlanması

Öğrencilerin sosyal ve duygusal iyi olma hallerinin sağlanabilmesi için birbirleriyle etkileşimlerini artırmaya yönelik olarak da ek zamanlar oluşturulmalıdır. Bunun için teneffüs sürelerinin uzatılması seçeneği değerlendirilebilir.

Müdahale Alanları ve Eylem Önerileri

Ölçme-Değerlendirme Süreçleri

Türkiye'de 2020 yılının Mart ayından bu yana kimi sınıflar kısmi olarak okula giderken, kimi sınıflar yaklaşık bir yıl süresince okula hiç gitmemiştir. Yüz yüze eğitime ara verilen bu dönemlerde uzaktan eğitim ile bir ölçüde öğrenme kayıpları ve eksikliklerinin azaltılması sağlansa da uzaktan eğitimin doğası gereği sınırlılıkları, eğitim öğretim sürelerinin görece kısılması ve erişim sorunları gibi nedenler öğrencilerin öğrenme kayıpları ve eksikleri ile öğrenme düzeylerinin farklılaşmasına neden olmaktadır.

Kimi sınıflarda dönem sınavlarının yapılamamış olması, ölçme ve değerlendirmeye kaynaklık edecek kriterlerin net olarak belirlenmemiş olması, salgın öncesi performanslarına göre ara sınıfların bir üst sınıfa geçmiş sayılması, son sınıf öğrencilerinin mezun kabul edilmesi gibi uygulamalar öğrenme kayıpları ve eksiklerinin tespitini zorlaştırmaktadır.

Uzaktan eğitimin devam ettiği bugünlerde öğretmenler açısından da bir sorumluluk doğurmaktadır. **Bu sorumluluk, öğrencinin derslere katılıp katılmadığının, ödevleri yapıp yapmadığının sayısal biçimde takip edilmesinin çok daha ötesinde öğrenme eksiklerinin ve kayıplarının tespiti amacıyla etkin ve nitelikli gözlem yapmak, öğrencinin öğrenip öğrenmediğinin ve ne kadar öğrendiğinin ipuçlarını takip ederek kanıt toplamayı içermelidir.** Öğretmenin sınıf içi gözleminden başlamak üzere öğrencilerin gelişim ve öğrenme durumlarına ilişkin süreçlerin her aşamada takip edilmesi ve ölçme ve değerlendirmenin çok daha uzun vadeli olarak planlanması olası öğrenme kayıpları ve eksiklerini tanımlama ve müdahale etmeyi kolaylaştıracaktır.

Öğrenme kayıpları ve eksiklerinin belirlenmesi kadar öğrencilerin sosyal ve duygusal gereksinimleri de belirlenmeli ve izlenmelidir.

Çocuğun iyi olma halinin bilişsel, sosyal ve duygusal olarak bir bütün olduğu göz önünde bulundurulduğunda ölçme ve değerlendirmenin bilişsel becerileri ölçmede güçlü ve sürdürülebilir olması kadar sosyal ve duygusal açıdan gereksinimlerin belirlenmesi ve izlenmesinde de önemli bir role sahip olduğu açıktır. Öğrencilerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının da ölçülmesi ve geçirilen travmatik durumu iyileştirmeye ve öğrencilerin iyi oluşlarını desteklemeye yönelik adım atılarak öğrenme açısından nasıl ilerleneceğinin belirlenmesi gerekmektedir (Darling-Hammond, 2021).

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi, öğrencilerin zihinsel ve fiziksel sağlık, güvenli ve işlevsel bir öğrenme ortamı gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasının üst düzey öğrenme için gerekli önkoşullar olduğu hakkında genel bir çerçeve sağlamaktadır.

Telafi eğitimleri planlanırken başlangıçta öğrenciler öğrenmeye hazır olmalıdır.

Öğrenme kayıplarının okul terkleri gibi daha büyük problemlere sebep olmaması için özellikle mülteci çocuklar, mevsimlik tarım işçilerinin çocukları, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, salgın nedeniyle ailesi gelir kaybı yaşayan çocuklar, ergenlik çağı kız çocukları gibi risk grubunda yer alan çocukların tespiti yapılmalıdır.

Öğretim Programları

Salgın sürecinde öğrenilemeyen ve önkoşul öğrenmeler olmaları nedeniyle sonraki öğrenmelerin temelini oluşturan içerik, kazanım ve becerilerden başlayarak mevcut sınıfın öğrenmelerine uzanacak biçimde kademeli bir öğretim programı düzenlemesi yapılmalıdır. Kazanımlara tayin edilen süre, kazanımların kapsamı ve derinliği bu doğrultuda program geliştirme uzmanlarınca her sınıf düzeyi için yeniden düzenlenmelidir.

Yeni program çalışmaları kapsamında mevcut öğretim programları çerçeve program anlayışıyla yeniden uyarlanmalı, salgında önemi anlaşılan yaşam becerilerine de yer verilmelidir.

Salgın sürecinde bu amaç dahilinde öğretim programlarına ilişkin yapılan tek düzenleme, Ağustos-Eylül aylarında toplamda üç hafta süren ve Bakanlık tarafından yayınlanan 2019-2020 eğitim öğretim yılının ikinci dönemine ait derslere yönelik kritik konu ve kazanımlar ile etkinlik örnekleri uygulamasıdır.

Yeni öğretim programlarının temel çekirdeği her koşulda vazgeçilmez bilgi, beceri ve yetkinlikler merkezinde şekillenmelidir.

Bütünleşik öğretim programı geliştirilmelidir.

Uzaktan öğrenme sürecinde çoğunlukla kapsam dışı bırakılan uygulamalı dersler, öğrencinin bütüncül gelişimini de destekleyecek biçimde yeni bir anlayışla düzenlenmelidir.

Odaklı Telafi

Uzaktan eğitimden olumsuz anlamda en çok etkilenen öğrenci grupları için odaklı telafi programları uygulanmalıdır.

İlkokul 1. sınıfı uzaktan eğitim yoluyla tamamlayan

öğrencilerin okuma-yazma ve diğer temel becerileri desteklenmelidir.

Rehberlik Anlayışı

Okul rehberlik servislerinin, salgınla birlikte değişen rehberlik ve psikolojik danışma ihtiyacını karşılamak üzere yeni koşullara uygun bir rehberlik anlayışı geliştirmesi sağlanmalıdır.

Salgınla birlikte öğrencilerin ekran başında geçirdikleri sürelerin artması, ekran bağımlılığı, siber zorbalık, fiziksel hareketsizliğe bağlı çeşitli sağlık sorunları gibi yeni sorun alanlarını da beraberinde getirmiştir.

Öğretmenlerin Desteklenmesi

Öğrencilerin bu süreçteki farklılaşan deneyimlerinden hareketle sınıfların önemli bir bölümü eskisinden farklı olarak neredeyse köy okullarındaki gibi birleştirilmiş sınıf özellikleri taşıma noktasına gelmiş olabilir.

Öncelikli hedeflerden biri öğretmenlerin iyi olma hallerinin sağlanması olmalıdır. Bu hedefin gerçekleştirilmesine yönelik olarak iyi olma hallerini önceleyen psiko-sosyal destek mekanizmaları geliştirilmelidir.

Geleceğe Hazırlık

Gelecekte yaşanabilecek olası doğal afet ve salgın gibi durumlarda eğitim öğretimin sürdürülmesi ve öğrenme kayıplarının azaltılması için önceden hazırlanmış eğitimde acil durum eylem planının oluşturulması gerekmektedir.

*www.tedmen.org.yayinlar Mayıs,2021 Editör Dr. Sabiha Sunar. Yazarlar Gülbahar Yılmaz, Dr. Nilgün Demirci, Dr. Sabiha Sunar, Dr. Senem Oğuz Balıktay, Dr. Sinem Demirci (Çalışma raporundan özetlenmiştir.)

*Türk Eğitim Derneğinin vizyon ve misyonu çerçevesinde 27 Kasım 2012 tarihinde kurulan TEDMEM, eğitim sistemi için kanıta dayalı araştırma verisi, fikir, yayın ve proje üretip sonuçlarını kamuoyuna mal etmeyi amaçlayan bağımsız bir düşünce kuruluşudur.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN EKONOMİ-POLİTİĞİ

ALPARSLAN ASLAN

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik tarihi, iki döneme ayrılır. İlki, oluşturulan kapalı tarım ekonomisinin imparatorluk içinde bölgesel fark gösterdiği klasik çağ (genişleme); ikincisi ise devlet ve kamu görevleri üzerine, idari ve politik düzenlemeler ile başlayan devlet örgütlü reformları kapsayan reform dönemidir. Askerî reformlar ile başlayan değişim; kamu ve zanaatkar loncalarına kadar uzanmıştır.

Osmanlı Devleti, beylik döneminden bu yana sistemli bir mali teşkilâta sahip olmuştur. Osmanlılardaki ilk maliye teşkilâtının Murat Hüdavendigâr (I. Murat) zamanında Çandarlı Kara Halil Paşa ile Karamanlı Kara Rüstem Paşa tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Bu bilgiler ışığında meseleye bakıldığında Osmanlı maliyesinin daha ilk kuruluş yıllarında ortaya çıktığı ve devletin buna büyük bir önem gösterdiği anlaşılmaktadır. Aslında buna ihtiyaç vardı. Zira gelir ve gider hesapları olmayan, neyin nereden ve ne zaman geleceği bilinmeyen ve bu konuda istatistiksel bir bilgiye sahip olmayan bir devlet tahayyül edilemez.

Mali Teşkilat

Osmanlı maliye teşkilâtının başında "Defterdar" adı verilen bir görevli bulunmaktadır. Bu görevli, günümüzdeki Maliye Bakanlarının yerine getirmekle yükümlü oldukları görevleri yapıyordu. Önceleri teşkilatın başında bir defterdarla, onun maiyeti vardı. Bütün mali işlerden bu Baş defterdar sorumlu idi. Ancak zamanla Osmanlı ülkesinin genişlemesi üzerine defterdar sayısı ikiye çıkarıldı. Kanunnâmede de belirtildiği gibi defterdar padişah malının vekili idi.

Kuruluş döneminde gelirler, daha fazla bir yekûn tutuyordu. Buna karşılık masraflar pek o kadar fazla değildi. Zira bu dönemde Osmanlı askerinin büyük bir kısmı tımarlı sipahi idi. Ayrıca devlet erkânından çoğunun has ve tımarlarının geliri kendilerine yetiyordu. Devletin masrafı ise sadece Kapıkulu askerlerine verilen para (maaş) idi. Gelirlerin fazlası ise cami, medrese, köprü, han, hamam gibi imar işlerinde kullanılıyordu.

Hazine

Osmanlı maliyesi, "Miri hazine" (veya dış hazine) ile Enderûn (veya iç hazine) hazinesi olmak üzere iki kısımdı. Dış hazinenin görev ve yetkisi, devletin genel gelirlerini toplamak ve gerekli masrafları yerli yerinde kullanmak şeklinde belirlenmişti. İç hazine ise padişaha aitti. Padişahlar, bu hazineyi istedikleri şekilde kullanıyorlardı. Şayet dış hazinenin parası yetmez ise iç hazineden borçlanmak suretiyle ödünç para alınırdı. Dış hazine, vezirde bulunan hükümdar mührü ile açılıp kapanırdı. Bu hazine, defterdarın sorumluluğu ve vezirin denetimi altında idi.

Bundan bir müddet öncesine kadar ilk Osmanlı sikkесinin Orhan Bey'e ait olduğu biliniyordu fakat Osman Bey'e ait sikkенin bulunmasıyla eski bilgi, geçerliliğini kaybetti. Buna göre ilk Osmanlı parasının Osman Gazi döneminde tedavüle çıktığı anlaşılmaktadır.

Gelir Dağılımı

Osmanlı'da zengin sınıf gerek vakıf anlayışı, gerekse devletin iktidar kaygısı ile fazla büyümemiştir. Ancak devlet görevlilerinin imkânları çoktu ve genellikle zengindiler. **Bürokratlar** Osmanlı toplumunun en zengin ve kudretli sınıfıdır. Prof. İnalçık'a göre; "1500'lerde bir sancak beyinin yıllık geliri 4 bin 12 bin düka altını arasında değişiyordu. Oysa aynı dönemde Bursa'nın zengin bir tüccarı dört bin altın servete nadiren sahipti". Çok küçük bir bürokratlar sınıfı padişah ailesinden sonra, en zengin kesimi oluşturuyordu. Ardından yabancı tüccarlar ve müslümanlar geliyordu. Örneğin: Lütfi Berkan'ın 1528'de Rumeli'deki dört sançekte tespit ettiğine göre: toplam gelirin % 35'i padişahın haslarına, % 54'ü tımar ve zeamete, % 7'si sancak beyleri hassına ve ancak % 4'ü mülk ve vakıf araziye aittir. Merkezi devlet toplam gelirin ancak % 37'sine el koyabilmekte, artan kısmı eyaletlerde kalmaktadır. Bu da devletin askerî ve sürekli seferberlik halinde olmasından ileri gelmekteydi.

Vergiler

Osmanlı devlet sisteminin önemli müesseselerinden biri olan mâliyenin, temel dayanağını teşkil eden vergi, genel mânâda iki ana bölüme ayrılır. Bunlardan biri tamamıyla şeriata dayanan ve esas itibarıyla Kitab (Kur'an) ile Sünnet'ten kaynaklanan "Şer'i Vergiler"dir ki buna "Tekâlif-i Şer'iyye" denmektedir. İkincisi de baş gösteren mali sıkıntılar yüzünden devlet tarafından bir zorunluluk sonucunda konan "Örfi Vergiler"dir ki buna da "Tekâlif-i Örfiye" denir.

Osmanlı vergi sisteminin özelliklerinden biri de tebedadan

alınan verginin kendisini (tebea) ne mali, ne de hukuki yönden rencide etmemiş olmasıdır. Hatta bu, sadece devletin bizzat kendisinin aldığı vergilerde değil, onun adına tımar sahibinin aldığı vergilerde de geçerli idi. Öyle ki, dirlik sahibi, reâyadan cins ve miktarları kanunlarla tayin edilmiş olan bir kısım vergiden fazlasını tahsile selahiyetli değildi. Yetkisini aşır onu kötüye kullanandan dirliği, bir daha geri verilmemek üzere alınırdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kapitalist Yöntemle Sanayileşmesinin Önündeki Engeller

1915 yılı itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye sınırları içindeki fabrika sayısı 40'ı bulmamaktaydı ve bu fabrikalar da temel ihtiyaçlarda dahi dışa bağımlılığı gideremeyecek bir yapıdaydı. Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1923 yılında Türk ekonomisinde sanayi sektörünün GSMH içindeki payı %10'u biraz geçerken, %43'lük payı ile tarım ve %46'luk payı ile hizmetler ekonominin hâkim sektörleri konumundaydı. Aynı durum istihdam için de geçerli olup 1923 yılı itibarıyla toplam istihdamın sadece %3,52'si sanayi sektöründe istihdam edilmişti. 1927 yılı itibarıyla Türkiye'deki işletmelerin makine gücü 65.245 BG iken sadece Almanya sanayisinin 1925 yılındaki makine gücü 18 milyon BG'nin üzerindeydi. Sanayi Devrimi'nin aynı zamanda bir "enerji devrimi" olduğu ve Avrupa'da 18. yüzyılda başladığı düşünülürse Osmanlı'dan kalan sanayinin ne denli geri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu rakamlar Osmanlı İmparatorluğu'nun tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşemediğini, başka bir deyişle kapitalist dünyanın dışında kaldığını göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu kuruluş ve yükseliş dönemlerinde iktisadî gücünü iyi bir şekilde organize edebilmiş ve böylece Lale Devri'nin sonuna kadar Doğu'nun ve hatta dünya genelinin lideri olmuştur. İmparatorluğun yükselişinde, Türk-İslâm siyasî geleneğinin Roma ve özellikle Bizans siyasî kültürü ile bütünleştirilerek çağının ilerisinde bir iktisadî organizasyona sahip olmasının etkili olduğu iddia edilebilir. İmparatorluğun yükselme dönemleri iktisadî gücün dünya genelinde tarımsal üretimle belirlendiği dönemlerdir ve Tımar sistemine dayalı tarım politikası devletin gücünü ve halkın refahını dünyanın geri kalanına göre daha üst düzeyde tutmuştur. Ancak, Avrupa'da coğrafi keşiflerin, Sanayi ve Bilim Devrimi'nin gerçekleşmesi ile İmparatorluğun duraklama ve çöküş süreci birlikte gelişen iki vak'adır. İmparatorluğun yöneticilerinin Avrupa'da gerçekleşen bu gelişmeleri ve bu gelişmelerin uzun dönemdeki sonuçlarını görmediğini iddia etmek

zordur. **Bunun yerine, kapitalist yöntemle sanayileşmenin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki devlet ve toplum anlayışına uymadığını savunmak daha doğru olabilir.** Belirtilenler ışığında, bu çalışmanın amacı İmparatorlukta sanayileşmenin neden gerçekleşmediğinin ortaya koyulmasıdır. Söz konusu amaç doğrultusunda çalışmanın hipotezi, Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist sanayileşmenin gerçekleşmesi için gerekli toplumsal iç dinamiklere ve özelliklere sahip olmadığıdır.

Osmanlı Ekonomi Politikasıyla İlgili Yaklaşımlar

Osmanlı ekonomi politikası ile ilgili kesin yargıya varmak için elimizdeki çalışmaların yeterli olduğunu söylemek güçtür. Bununla birlikte alanda bu güne kadar yapılan çalışmaları beş grupta toplamak mümkündür. **Osmanlı ekonomik zihniyeti ve ekonomi politikası konusunda anılmaya değer nitelikteki ilk yayınlar hiç şüphesiz merhum Sabri Ülgener'in çalışmalarıdır.** Batı'da üretilmiş yaklaşım ve paradigmalardan hareketle Osmanlı zihniyeti ve ekonomi politikasını tanımlamaya çalışan Ülgener'in yaptığı araştırmaları bu anlamda son derece önemlidir. Ülgener'in, zihniyetin Osmanlı iktisadi gelişmeleri üzerindeki etkisine değinen ilk düşünürlerimizden biri olması, özellikle ortaya koyduğu ufuk ve kapsamın hala olduğu yerde durması, çalışmalarının önemini daha da arttırmaktadır.

İnsanla ilgili bir bilim olan iktisat ile toplumsal ahlak arasında sıkı bir bağ olduğunu düşünen Ülgener, zihniyetin bu çerçevede iktisadi gelişmede Weberyen bir yaklaşımla belirleyici olduğu inancındadır. Ülgener, Weber'in Avrupa kapitalizminin ruhunu Protestan ahlakının belirlediği iddiasından yola çıkarak bu yaklaşımı Osmanlı toplumuna uyarlamaya çalışmış ve Türk toplumundaki ekonomik geri kalmışlığın temelinde tasavvufun etkisiyle ortaya çıkan kanaatkarlığın belirleyici etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Toplumdaki tüm ekonomik aktörleri tasavvufla ilişkili kabul etmesi Ülgener'i böyle bir sonuca ulaştırmış gibi görünüyor. Oysa **Osmanlı toplumu öncelikle heterojen bir nüfus yapısına** sahipti. En güçlü olduğu 16 ve 17. yüzyıllarda nüfusun ekseriyeti gayri müslimdi. Bu bağlamda nüfusun yarısından fazlasının Ülgener'in analizinin dışında kalmış olması muhtemeldir. Diğer yarıdaki müslüman nüfusun tümünü tasavvuf ve tarikatlarla doğrudan ilişkili kabul etmek de tutarlı değildir.

Görüldüğü gibi Osmanlı toplumundaki ekonomik aktörlerin önemli bir bölümü tasavvuf etkisi dışındadır. Son olarak tasavvufla doğrudan ilişkisi olan şehirdeki

esnaf, zanaatkar ve tüccarlar ile tüm tasavvuf ekollerindeki ekonomik aktörlerin Ülgener'in resmettiği anlamda "pasifist" bir tutum takındıkları ve dünya işlerinden uzak durmayı öğütlediğini varsaymak ciddi bir tartışma konusudur. Ömer Lütfi Barkan'ın "Kolonizatör Türk Dervişleri" ile ilgili çalışması tasavvufun etkisinin ekonomik ve sosyal alanda negatif olmaktan ziyade pozitif etkisi olduğunu göstermektedir.

İkinci yaklaşım biçimi ise Mehmet Genç tarafından ortaya konulan ve yapıdan hareketle ekonomik zihniyeti belirlemeye yönelik çalışmalardır. Merkantilist (ihracatın fazla, ithalatın az olmasını önceleyen sistem) dönemde Osmanlı ekonomi politikasının belirlenmesinde, farklı bir ekonomik anlayışı gündeme getirmektedir. "Devlet birçok iktisadi fonksiyon görmekte ve bu faaliyetler esnasında çeşitli hedefler tespit etmekte ancak bu fonksiyonlar ve hedefler hiçbir zaman sırf iktisadi bir mahiyet gösteremez, ekseriya siyasi, dini, askeri, idari veya mali hedef ve düşüncelerle iç içe birbirinden tefrik edilmesi zor bir karmaşıklık içinde bulunurdu". **Osmanlı ekonomik zihniyetini empatik bir yaklaşımla açıklamaya çalışan Genç'in Osmanlı ekonomi politikasının anlaşılmasındaki önemi son derece açıktır.** Osmanlı toplum ve ekonomisinde etkin ve yetkin konumda bulunan kişilerin hangi saiklerle hareket ettiklerini açıklayan Genç, bu bağlamda özellikle dünyadaki gelişmeler karşısında kayıtsızlık gibi bir durumun söz konusu olmadığını vurgulamaktadır. Genç'in yönetici elit merkezli yaklaşımının Osmanlı'da izlenen ekonomik politikaların ve bu politikaların arkasında yatan temel nedenlerin anlaşılmasında ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Toplumunda tüccarın geniş hareket serbestisine rağmen Batı Avrupa'daki gelişmeler Osmanlı'da görülmedi. Kapitalist sistemin merkez gücü konumundaki burjuva sınıfı Osmanlı toplumunda ortaya çıkmadı veya çıkmadı. İktisadi hayatta "burjuva" tipi Avrupa kapitalizminin temel ögesi iken, "ahi" tipinin Osmanlı sisteminde merkezi bir rol oynadığını düşünen Tabakoğlu, bu yapının Selçuklular'dan alınan en önemli miras olduğuna işaret etmektedir. **Osmanlı ekonomi politikasının anlaşılmasında üçüncü açıklama modeli olarak kabul edilebilecek "ahilik" yaklaşımının İslam toplumundaki kardeşlik ve paylaşma anlayışından kaynaklandığı ve bu anlayışın Osmanlı toplumunu derinden etkilediği düşünülmektedir.**

Bireysel, kurumsal ve toplumsal alanda Osmanlılar ile Avrupalılar arasında bir farklılıktan söz ediliyorsa acaba ahilik zihniyetinin farklılığı burada ne kadar etkili olmuştur? Bu zihniyetin ekonominin örgütlenmesinden

çalışma ilişkilerine, üretimden bölüşüme kadar birçok alanda önemli sonuçlar doğuracağı şüphesizdir.

Osmanlı ekonomi politikası konusunda dördüncü olarak anılmaya değer açıklama modeli Şevket Pamuk'un öncülük ettiği ve adına "Osmanlı pragmatizmi" denilen modeldir. Pamuk'a göre Osmanlılar İslam dinine bağlı kişiler olarak zamanın ve şartların gereği olarak ekonomik alandaki uygulamalarda son derece esnek davranabiliyorlardı. Faiz ve müsadere alanındaki uygulamalara işaret eden Pamuk Osmanlı pragmatizminin zaman zaman dini ilkeleri zorladığını belirtir. Pamuk, ayrıca Osmanlı Devleti'nin ticaret ve yerel piyasalara ilişkin uygulamalarını sürekli ve kapsamlı bir müdahalecilik olarak nitelendirmenin doğru olmadığını düşünmektedir. Osmanlıların ekonomik alandaki müdahalelerinin seçici müdahalecilik olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağı kanaatini taşıyan Pamuk bu anlayışın 18. yüzyılın sonlarına kadar devam ettiğini yazar. Bir dış dinamik olarak değerlendirilebilecek savaşlar nedeniyle mali dengelerin bozulmasıyla ilgili yüzyılın sonlarından itibaren yeni bir müdahalecilik döneminin başladığını ve bu sürecin 19. yüzyılda devam ettiğini ileri süren Pamuk'a göre, bütün bunları duruma göre serbestlik veya müdahaleciliği hayata geçiren Osmanlı pragmatizmi olarak nitelendirmek gerekmektedir.

En önemli tarihçilerimizden Halil İnalçık'ın genel tarih çalışmaları içinde Osmanlı ekonomi politikasında "adalet" ve "bolluk ekonomisi" merkezli sistem yaklaşımını beşinci açıklama modeli olarak belirtmek gerekir. İnalçık Osmanlı sistemindeki 'adalet' kavramının sadece siyasal alanla sınırlı olmadığını sosyal ve ekonomik boyutunun da ihmal edilmeyecek kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Adaletin yönetici elit için bu görevleri ifa etmedeki meşruiyetin temeli olduğunu belirten İnalçık bu çerçevede başlangıçtan itibaren "bolluk ekonomisi" anlayışının Osmanlı ekonomi politikasındaki rolüne işaret etmektedir. Klasik dönem Osmanlı ekonomi politikasında adalet ilkesine dayalı olarak arz yönlü iktisat politikalarının yönetici elit için temel öncelik olduğu görülmektedir. İnalçık'ın "adalet" ve "bolluk ekonomisi" yaklaşımının Osmanlı yönetici elitindeki yansımalarının bir göstergesi anlamında, Sinan Paşa'nın Marifetnamesi'ndeki tespitler açıklayıcıdır. "Ülkedeki tüccarlara iyi davran, her zaman onları koru, kimsenin onlara kötü davranmasına izin verme, kimsenin onların düzenini bozmasına izin verme, çünkü onların ticareti ile memleket zenginleşir ve onların malları sayesinde dünyada ucuzluk yayılır, onlar aracılığıyla sulanın yüce şöhreti çevredeki ülkelere taşınır ve onlar tarafından ülkenin zenginliği artar" Belgelerde sıkça vurgulanan

"İbadullahın terfi-i ahvali" (Allah'ın kullarının durumunu (iktisadi, sosyal vb.) daha iyi bir noktaya ulaştırmak veya iktisadi kavramlarla ifade edersek toplumdaki her ferden bireysel refahını yükseltmek) padişah başta olmak üzere diğer tüm yönetici elit için izlenen ekonomi politikte "başarı" kriteri olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı ekonomi politikasının anlaşılmasında yukarıda anılan çalışmalar ve bu çalışmaların öncülerinin katkıları açıktır ve gerçekten çok değerlidir. Nasıl ki Modern Avrupa ekonomisini ve ekonomi politikasını anlamak için 1500-1750 dönemi için merkantilist düşünülere ve 1750-1870 dönemi için de klasik iktisatçıların düşüncelerine bakma ihtiyacı hissediyorsak aynı dönemdeki Osmanlı ekonomi politikasını anlamak için de o günün Osmanlı düşünürleri ve ulemasının düşüncelerine ve yaklaşımlarına bakmamız gerekmektedir. Özellikle klasik dönem Osmanlı ekonomi politikasının tutarlı bir bütünlük içinde anlaşılabilmesi için yönetici elit yanında aynı dönemlerde özellikle belli başlı ilim ve düşünce adamlarının yaklaşımları da dikkate alınmalıdır.

Günümüze kadar birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte Osmanlı iktisadi ve sosyal hayatında vakıfların oynadığı rolün tüm yönleriyle gün yüzüne çıkarıldığını söylemek güçtür. Geniş Osmanlı coğrafyasında bölgeler arası ticareti geliştirmek için özellikle vakıfların altyapı hizmetlerindeki öncülüğü ve katkılarıyla dönemin zor ulaşım koşulları içinde maliyet avantajı sağlanarak kilometrelerce mesafelere karadan mal transfer edilebilmesi üretim ve ticaretin gelişmesinde hayati düzeyde rol oynadığı söylenebilir.

Günümüzde belediyeler yanında bayındırlık ve sosyal güvenlik anlamında faaliyet gösteren kurumların yaptıkları görev ve çalışmaların önemli bir bölümü Osmanlı döneminde vakıflarca ifa edilmiştir. Bu kurumların toplam bütçe büyüklüklerinin genel bütçe içindeki oranları dikkate alındığında vakıfların ve bu tür kurumlardaki aktörlerin rolünün Osmanlı ekonomi politikasının anlaşılmasında ayrı bir önemi olduğu daha açık bir biçimde anlaşılabilir. "Gerçekten de, vakıflar sayesinde ki güçlü devlet tarafından mülkiyet haklarının çiğnenmesi engellenmiş; İslam medeniyetinin zengin mimari mirası finanse edilip yüzyıllarca korunabilmiş; mahalleler maddi bunalıma düşen bir devlet tarafından bindirilen ağır vergi yükünü kaldırabilmiş; arazilerin İslam hukuku gereği aşırı parçalanması önlenmiş; yaşlılık ve maluliyet maaşları verilebilmiş; bir kurum olarak sigortanın bilinmediği bir çağda, lonca ya da mahalle üyeleri için ilkel de olsa bir sigorta güvencesi sağlanmış; köprüler, yollar, limanlar,

deniz fenerleri, kütüphaneler, sarnıçlar, su bentleri, çeşmeler ve kaldırımlar inşa edilip, korunabilmiş; kısacası savunma hariç medeni bir toplumda olması beklenen tüm hizmetler bu sistem sayesinde finanse edilmiş, örgütlenmiş, inşa edilmiş ve korunmuştur." Ekonomik ve sosyal hayatta bu kadar geniş bir alanda faaliyet gösteren vakıfların bu fonksiyonlarının yaygınlaştırılması veya daraltılmasında sistem ve toplum içindeki konumları gereği ulema sınıfının yaklaşımları ve tavırlarının süreçte etkili olduğu açıktır. Özellikle para vakıfları konusunda yukarıda da anılan Kınalızade Ali Efendi, Birgivi Mehmet Efendi ve Bali Efendi gibi ilim adamlarının şeyhülislamların fetvaları karşısındaki farklı tavır ve tutumları bu konuya açık bir örnek olması açısından zikredilmeye değer niteliktedir.

Sermaye Birikimi, Kapitülasyonlar ve Osmanlılar

Batı Avrupa'da sermayenin belli ellerde toplanması ve bir burjuva sınıfının ortaya çıkmasıyla kapitalizmin yükselişi ve sanayileşme arasında paralellik bulunduğu bilinen bir durumdur. Avrupa'da bu sosyal ve ekonomik dengesizlik sitemin yükselişinde çok tabii bir durum olarak kabul edilirken Osmanlı dünyasında öncelik uzun dönem ve tecrübeler sonucunda kurulan 'denge' nin muhafazası birinci öncelik olarak görülmüştür. Osmanlı'daki kapan sistemi ve müsadere uygulamaları bu çerçevede değerlendirilebilir. Tanzimat'a kadar devam eden dönemde izlenen politikalar sonucunda Batıdaki burjuva sınıfı gibi bir sınıfın ortaya çıkmayışını bir kayıp saymak yerine dengelerin korunması bağlamında Osmanlıların bu süreci sistemin bir başarısı olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

İç pazarda ihtiyaçlar karşılanmadan yapılacak ihracat yasaklanmıştı. Bu ihracat yasağı yaklaşımından ancak 18. yüzyıldan sonra ek gümrük vergileriyle vazgeçilmiştir. Üretimin en üst seviyeye çıkmasının sağlanması ve devletin sınırları içindeki ihtiyacın giderilmesi için tarımsal alanda devletin hem toprak ve hem de emek faktörü üzerinde sıkı bir kontrolü olmuştur. Özellikle tarımsal ürünlerde ve temel gıda maddelerinde devletin ve toplumun ihtiyacının karşılanması birinci öncelik olarak belirlenmiş ve bu noktadaki karar piyasaya bırakılmamıştır.

Öncelikle imparatorluk sınırları içinde iktisadi alanda kurulan dengenin muhafazasını öngören Osmanlı yaklaşımı tüm üretim faktörleri üzerindeki kontrol, ihracat yasakları, narh uygulamaları ve kar sınırlamaları yoluyla aynı dönemlerde Batı Avrupa'da gelişen sermaye birikim sürecinin kendi coğrafyasında ortaya çıkmasını engellediği söylenebilir. Merkezi otoritenin karşısında

güçlü bir sermaye sınıfının ortaya çıkmasını engellemeye dönük birçok tedbiri hayata geçiren Osmanlılar bu yaklaşımı son dönemlerine kadar muhafaza etmişlerdir. Ticaret ve sanayide yüzde iki ile yüzde yirmi arasında bir kârı öngören Osmanlılar ürün darlığı yaşandığı dönemlerde aşırı kâr yoluyla belli bir sınıfın aşırı zenginleşmesini engellemeyi sistem gereği tabii bir durum olarak değerlendirmiştir. Ticarete ortalama yüzde on kâr normal kâr olarak kabul edilmiş ve kâr tahdidi yoluyla Batılı anlamda bir sermaye birikim modelinin gelişmesi engellenmiştir. Batı Avrupa ile karşılaştırıldığında aynı dönemlerde Osmanlı'da faizler kârlarlara göre daha yüksek oranda seyretmiştir. Örneğin 17. yüzyılda İngiltere'de karlar faizin iki katı iken Osmanlılar'daki durum bunun tersi olmuştur.

18. yüzyıl Osmanlı'da yerel düzeyde belli bir ekonomik güç düzeyine ulaşmış ayanların etkin olduğu bir dönem olarak bilinmektedir. Balkanlardan Ortadoğu'ya, Anadolu'dan Kuzey Afrika'ya kadar birçok bölgede ortaya çıkan ayanların en önemlileri arasında Tepedelenli Ali Paşa, Alemdar Mustafa Paşa, Çapanoğlu, Kara Osmanoğlu, Aynacıoğlu ve Sepetçioğlu anılabilir. Burada anılanların servetlerinde belirgin artışlar gözlenirken, bunlar yanında Batı Anadolu'daki (Balıkesir - Edremit) Müridzade Hacı Mehmed Ağa ve Orta Anadolu'da (Amasya - Vezirköprü) Kör İsmailoğlu Hüseyin gibi daha düşük servete ulaşmış örnekler de ayan olarak değerlendirildiğinde 18. yüzyıl Osmanlı toplumunda yerel anlamda belli bir birikime ulaşmış kişi sayısı önemli bir büyüklüğe ulaşmaktadır. Ayanların iktisadi güçlerini üretimi yeniden örgütleyerek veya üretim ilişkilerini dönüştürerek değil de devlet adına vergi toplayarak sağladıkları için Osmanlı yönetim merkeziyle karşılıklı bir bağımlılıkları söz konusudur.

Her ne kadar merkezi devletle ayanlar arasında karşıtlıkla beraber belli düzeyde işbirliği bulunmasına rağmen Osmanlı'nın Batı'daki çağdaşları olan İngiltere ve Fransa gibi kapitalist devletlerin belli bir birikime ulaşmış yerel düzeydeki sermaye sahiplerine yaklaşımları arasında temelden bir farklılık söz konusudur. **Batılı devletler bu dönemlerde belli bir sermaye sınıfının teşekkülü için her türlü tedbiri alırken Osmanlılar böyle bir sınıfın varlığını devletin bekası ve toplumsal düzeyde oluşturulan dengelerin bozulmasına neden olacağı düşüncesiyle karşı çıkmışlar** ve ayanların gücünü kırmak için müsadere dahil gerekli tedbirlerin uygulanmasında hiçbir tereddüt göstermemişlerdir.

Müslim veya gayri müslim müteşebbislerin aşırı zenginleşmelerine yönelik bu sınırlayıcı uygulamalar

dikkate alındığında geriye sadece devlet adamları ve bürokratların bir sermaye sınıfı oluşturma imkânından söz edilebilir. Bu sınıfın da aşırı birikim durumları tespit edildiğinde nüfuz kullanarak bu varlığın edinildiğine hükmedilerek müsadere yoluyla servetlerine el konulduğu bilinmektedir. Geriye bu sınıfın vakıf yoluyla kendi yakınlarına servet transfer etme yöntemleri üzerinde durulabilir. Üst düzey bürokratlar vakıf kurmak suretiyle eşleri, çocukları gibi birinci derecedeki yakınlarına vakfiyeye koydukları hükümler yoluyla (örneğin vakıf gelirinin yüzde yetmiş oğluma, kızıma, eşime gibi.) servet aktarma yoluna gittikleri görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin bu noktada bu tür vakıfları da müsadere ettiği ve vakfiyedeki bu hükümleri ilgili kişilerin aleyhine olmak üzere yeniden tanzim ettiği görülmektedir. Vakıf kurumun Osmanlı Devleti'nde Batılı devletlerle kıyaslanmayacak düzeyde sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir fonksiyonu olduğu dikkate alındığında bu uygulamaların da servetin belli ellerde toplanmasını engelleme ve vakfın gerçek gayesi olan tüm kamuya yönelik hizmetlerin gerçekleştirilmesindeki rolünün devam etmesi konusundaki önemini ortaya koymaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kişisel servet birikimini engellemeye ve sonuçta bu coğrafyada Batılı anlamda bir sermaye sınıfının oluşmasını engellemeye dönük uygulamaların bilinçli bir yaklaşımla 19. yüzyılın ortalarına kadar uzun bir dönem devam ettiği söylenebilir. Oysa Batı'daki sanayileşme süreci merkantilist dönemde oluşan sermaye birikiminin üzerinde yükselmiştir. Batı Avrupa'da merkantilist dönemdeki devlet-tüccar işbirliği modeli sanayileşme döneminde devlet-sanayici işbirliğine dönüşmüştür denilebilir. Ulusal sanayilerini geliştirmek için ham madde ithalatını teşvik edip mamul madde ihracatını özendiren Avrupalı uluslar karşısında Osmanlı Devleti 19. yüzyıla girerken bile hala geleneksel kapitülasyon politikasını sürdürmeye devam etmiş ve ihracatı kısıtlarken ithalatı özendirmeyi öncelikli bir durum olarak dikkate almıştır.

Orhan zamanından itibaren başlayan kapitülasyon politikası önceleri Ceneviz ve Venedik rekabetini dikkate alırken sonraları bu rekabette Avrupa merkezli dünya ekonomisinde ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak Kuzey Avrupalılar'ın Güney Avrupalılar'dan daha önemli bir konuma gelmesiyle birlikte Atlantik'teki gelişmelere endeksli olarak geliştiği görülmektedir. 16. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa'daki ekonomik merkezin Akdeniz'den Atlantik'e doğru kayma eğiliminin belirmesiyle birlikte Osmanlılar bu gelişmeye paralel olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde

önce Fransızlar'a (1569) Karadeniz ve Boğazlarda ticareti serbest bırakan bir ayrıcalık tanırken, yüzyılın sonlarına doğru İngiliz tüccarlara (1580) kapitülasyon vermişlerdir. Bir sonraki yüzyılın Avrupa ve dünya ticaretindeki en etkili ülkesi olan Hollanda da yüzyılın başlarında (1612) Osmanlıların ayrıcalığına mahzar olmuştur. Bütün bu gelişmeler dünya ekonomisindeki gelişmelerle uyumu ifade eder. Dünya ekonomisinde etkinlik alanlarını genişleten Batı Avrupalı ulusların Osmanlı bölgelerindeki ticaretten uzak durmalarına neden olacak, daha açık bir ifadeyle dünya ticaretini okyanus aşırı bölgelere taşıma konusunda birçok avantaja kavuşan Batı Avrupalı tüccarları Osmanlılar kendi bölgelerine çekmek için gerekli olan teşvikleri zamanında devreye sokmuşlardır. Osmanlı sanayileşme sürecini kısmen olumsuz etkilediği konusundaki yaklaşımların yaygınlığına rağmen Osmanlıların ithalatı teşvik politikasını 19. yüzyılın ortalarına kadar devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

İngilizlerle 1838 de imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaşması klasik Osmanlı iktisadi zihniyetinin 19. yüzyılda da devam ettiğini göstermektedir. Bu anlaşmada Osmanlılar için ithal gümrükleri %5, ihracat gümrükleri ise %12 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar Osmanlıların yaklaşımını ortaya koymaktadır. Burada İngiliz tarafının Osmanlı tarafına baskısı sonucu bu oranların belirlendiği şeklindeki yaklaşımın doğru olmadığını Osmanlı müzakere heyetinin %12'lik ihracat gümrük oranlarını düşük bulduğu ve bu oranı daha da yükseltmek için çaba gösterdiği bilgisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım ancak yirmi yıl sonra değişebilecektir. 1861 tarihli antlaşmada hem ithal hem ihracat gümrükleri için tek oran olan %8 belirlenmiştir. Anlaşma gereği 1869'a kadar her yıl %1 düşürülen ihracat gümrükleri 1869'da da %1 düzeyine inmiştir.

Werner Sombart'a göre modern kapitalizmin yükselişinde kurumsal alandaki en önemli gelişmelerden birisi "anonim şirket" in icadıdır. Sombart bu icadın da merkantilist dönemde Batı Avrupa'da ortaya çıktığını belirtmektedir. Bilindiği gibi anonim şirkette ortakların sorumluluğu sermayeleri ile sınırlıdır. Yine Sombart'a göre anonim şirketin icadıyla kapitalizmin yükselişi arasında paralellik söz konusudur. Bu çerçevede modern kapitalizmin en önemli araçları olan menkul kıymetler (hisse senedi ve tahviller), kambyo senetleri, kağıt paralar, kamu borçlanma senetlerinin kullanımı yaygınlaşmıştır. İslam düşüncesindeki "kul hakkı" kavramı anonim şirket benzeri yapıların gelişimine engel teşkil ettiği söylenebilir mi? Bu soruya olumlu cevap verilse bile vakıf kurumunun rolü dikkate

alındığında, kişisel olmayan ve ebedi bir anasermeye mentalitesine dayanan bağış yollu sermaye birikiminin Osmanlı toplumunda özellikle ticaretin alt yapısını oluşturan han, hamam, bedesten vb. yapıların inşasında ve bunların bir işletme şeklinde uzun dönem faaliyet göstermesinde oynadığı rol dikkate alındığında, vakıf kurumunun bu açığı kapattığı da düşünülebilir. Bununla birlikte ekonomide rolleri ve fonksiyonları itibarıyla vakıf ile şirket arasındaki fark son derece açıktır. Anonim şirket kurumunun başta tarımsal alandaki işletmeler olmak üzere ticaret ve sanayi alanındaki sermaye birikiminde Batı Avrupa'da modern dönemde son derece önemli bir rol oynadığı açıktır.

Osmanlı İmparatorluğu çeşitli dönemlerde yabancılara kapitülasyonlar sağlamıştır. **Yabancı tüccarlara verilen imtiyazlar iktisadi yapıya uzun vadede yıkım getirmiştir.** Örneğin: 1838'de İngiltere'nin dayattığı bir antlaşma ile devlet tekeli kaldırılmış, ihracattan alınan vergi miktarı %12, ithalat vergisi ise %3 yapılmıştır. Bu şekilde devlet toprakları açık pazar haline gelmiştir. Kapitülasyonlar 1928'de ancak tam olarak kaldırılabilmiştir.

Sanayi Devrimi ve Son Dönem Osmanlı Ekonomi Politikası

18. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa sanayinde İngiltere merkezli ortaya çıkan gelişmeler genelde 'devrim' olarak değerlendirilmektedir. Mehmet Genç bu dönemlerden önce yani 18. yüzyılın daha ilk yarısında Osmanlıların o dönem için fabrika olarak kabul edilebilecek birçok manifaktür (işçilerin/ustaların bir araya gelip üretime dayalı ticaret girişimleri) kurduklarını belirtmektedir. Osmanlıların çok erken başladıkları **bu sanai faaliyetlerin devamının gelmemesinin en önemli nedeni bu yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve yıkılışına kadar devam eden siyasal gelişmeler, savaşlar, ayaklanmalar ve bunlara bağlı olarak içerdeki kaynakların ekonomiden ziyade bu alanlara tahsisi ile açıklanabilir.** Bununla birlikte 19. yüzyılda dünya ekonomisinde Batı merkezli olarak ortaya çıkan gelişmelere uyum sağlama konusunda Osmanlıların önemli çabaları göze çarpmaktadır.

Tanzimat dönemi birçok alanda dünyadaki gelişmelere uyum çabası olarak değerlendirilebilir. Bu alanlardan biri de Batı'daki sanayileşme gerçekliği karşısında Osmanlıların ortaya koydukları çabalardır. 1835'te kurulan Tophane, Feshane ve çuha fabrikaları, İzmit kağıt fabrikası, Beykoz teçhizat-ı askeriye fabrikası, Beykoz-İnceköy Porselen fabrikaları gibi tesisler bu çabalara örnektir. Bu süreç yüzyılın ikinci yarısında 1860'larda kurulan İslah-ı Sanayi Komisyonu ile devletin bu olguya ne derece önem verdiğinin bir göstergesi

olarak da değerlendirilebilir. Sınai alanda faaliyet gösterecek şirketlerin kuruluş ve gelişimini özendirmek, sanayi sergileri ve fuarları açmak gibi hedefler yanında sanayi mektepleri açmak ve gümrük mevzuatını sanayiye geliştirecek şekilde yeniden gözden geçirmeyi öncelikleri arasına alan bu komisyonun faaliyetleri Osmanlıların Almanya merkezli gelişen sanayileşme modellerini de yakından izlediklerini göstermektedir. Bununla beraber demir yolu gibi devletin öncülük ettiği alt yapı yatırımları dışındaki özel kesim ile ilgili olarak Osmanlıların sanayileşme çabalarında Batı Avrupa merkezli ortaya çıkan sanayileşme modelini tam olarak benimsemek yerine, toplumsal gerçeklikleri olan küçük çaptaki esnaf ve tezgah üretim modelinin korunmasını birinci öncelik olarak belirlemeleri, sonuçlarının da farklı olmasına yol açmıştır.

Batı Avrupa'da sanayi devrimi ile doğan ve dünyada birinci liberal dalga olarak adlandırılan akım, 19. yüzyıldan başlayarak birçok ülke gibi Osmanlı ekonomi politikasını de etkilemiştir. Ekonomide sermayenin öncelikli bir faktör olarak giderek öneminin artmaya başlamasıyla birlikte bu dönemlerde Osmanlıların da dünya sermayesinden pay alma yarışına katıldıkları görülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Batı'da birikmiş sermayenin başta demir yolu olmak üzere alt yapı yatırımları ve fabrikalaşma süreciyle Osmanlı topraklarına yöneldiği ve yükselen sanayi güçleri arasında bu alanda bir rekabetin ortaya çıktığı da söylenebilir. Ticaret yanında sermaye ihracı yoluyla dünya pazarlarına açılma konusunda rekabete girişen Avrupa ülkelerindeki bu yöneliş karşısında Osmanlıların bu süreci dikkate alarak İngiltere, Fransa ve Almanya'nın sermaye birikiminden yararlanma konusunda gerekli esnekliği ve uyumu göstermekte tereddüt etmediği söylenebilir. Deyim yerindeyse küreselleşme etkisinin belirginleştiği bu yüzyılda Osmanlıların değişen dünya şartları karşısında suyu tersine akıtma yolunu tuttuklarını söylemek güçtür.

Avrupa'daki sanayi devrimin sonuçları 19. yüzyılın ortalarından itibaren iyice belirginleşmeye başlamıştır. Ekonomide Avrupa yavaş yavaş mesafeyi açmaya başlamıştır.

Sanayi devriminin sonuçlarının belirginleşmeye başlamasıyla birlikte 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde korumacılık anlayışının gündeme getirilmesi arasında bir paralellik bulunmaktadır. Bununla birlikte uygulamada bu dönemde dünyadaki hakim paradigma olan serbest ticaret yaklaşımının Osmanlı'da da ağırlık kazandığı görülmektedir. Dünyadaki ve Avrupa'daki gelişmelerle uyumlu olarak serbest piyasa yaklaşımı bürokraside

ağırlık kazanırken aynı dönemde müdahaleci ve korumacı ekonomi politikalarının izlenmesi gerektiğini savunan bürokratlar da bulunmaktadır.

Bu süreçte gelişen önemli bir adım, Osmanlı imparatorluğunun 1878 Berlin Konferansına davet edilmesi ve Batılı bir devlet olduğunun resmen kabul edilmesidir.

19. yüzyılın ortalarında başlayan ilk dış borçlanma süreciyle birlikte Osmanlıların Avrupa sermayesinden yararlanma yolunu tuttukları görülmektedir. Yabancı sermayenin hem mali ve hem de reel alanda kullanımı söz konusu olmuştur. İlk dönemlerde alınan dış borçlar genelde mali alanda kullanılırken, ikinci dönemde altyapı yatırımlarına yöneltildiği görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama ve Gerileme Dönemlerinde Sanayileşmemesinin Sebepleri

Tarihçiler, geçmişte bir devletin yükselişini, duraklamasını ve gerilemesini belirli savaş ve anlaşmalara bağlama eğilimindedirler. Ancak, **bir devletin yaşam çizgisinin iktisadi gelişim çizgisine bağlı olduğu iddia ediliyorsa, o devletin iktisadi gidişatının da incelenmesi gerekir.** Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükselme dönemleri, tüm dünyanın tarım ekonomisinde olduğu döneme tekabül etmektedir. Ancak, Batı'da coğrafi keşiflerin ve Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile İmparatorluğun gerilemesi ve çöküşü aynı döneme tekabül etmektedir. Başka bir deyişle, İmparatorluğun Batı'daki iktisadi değişime ayak uyduramaması gerilemenin belki de en önemli sebebi olmuştur. Zira, sanayileşme sadece teknik bir konu olmayıp aynı zamanda hukukî, siyasî, kurumsal, sosyolojik, iktisadi ve özellikle de kültürel birçok yönü bulunan bir kavramdır. Bir ülkede sanayileşmenin gerçekleşmesi belli bir toplumsal kültür gerektirdiği gibi sanayileşmenin doğurduğu bir kültür de söz konusudur. Literatürde sanayileşme konusunda kültürel ve sosyolojik nedenlerden çok iktisadi ve siyasî nedenlere vurgu yapılmaktadır. Bu kısımda **Osmanlı İmparatorluğu'nun sanayileşmemesinin nedenleri öncelikle sosyolojik ve siyasî ve sonra da iktisadi olarak ele alınacaktır.** Böylece, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesindeki arka plan ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

1. Sosyolojik Nedenler

Kapitalizmin bir toplumda gelişmesi için toplum yapısının buna uygun olması gerekmektedir. Öncelikle, kapitalizmin bir toplumda iç dinamiklerle gelişmesi için kâr ve faydayı en yükseğe çıkarmak, toplumun tüm bireylerinde birincil amaç olması gerekmektedir. Ayrıca,

üretim araçlarının ağırlıklı olarak özel mülkiyette olması ve işgücünün hareketliliğindeki engellerin kaldırılması da kapitalizmin gelişmesinde gerekli unsurlardır. Kapitalizmin gelişmesinde toplumsal yapıdaki rekabet ile toplumsal sınıflar ve uluslar arasındaki çatışmalar da önem arz etmektedir. Bunlara ilave olarak, ticaretteki idari kısıtlamaların makul düzeyde olması da kapitalizmin gelişmesinde önemlidir. Kapitalizmin gelişmesinde karar alma süreçlerindeki kriterler de önem arz etmektedir. Nitekim, modern kapitalizme geçişte alternatifler arasındaki seçim için dinî ve örfî kutsallar veya ahlâk kuralları yerine teknik verimliliğin esas alınması gerekmektedir. Başka bir deyişle, insan zihniyetinin fayda ve kâr en yükseğe çıkarma anlayışına dayalı ve kişisel çıkar odaklı bir ahlâk anlayışına evrilmesi kapitalist gelişmenin de ön şartıdır. Belirtilenlere ilave olarak kapitalizmin gelişmesinde kurumsal yapının ve hukukî sistemin ticareti kolaylaştırıcı bir şekilde ihdası da gereklidir. Nitekim, kapitalizmin gelişiminde anonim şirketlerin varlığı özellikle riski üstlenen müteşebbisler için sermaye sorumluluğu açısından hayati bir role sahip olmuştur.

Osmanlı düşünce yapısı ve bağlı olarak iktisadi sistemi, her ne kadar son dönemlerinde Batı etkisine girse de, Türk geleneği ve İslâm düşüncesi dâhilinde açıklanabilir. Bu çerçevede İmparatorluğun Batı'daki iktisadi değişime ayak uyduramaması daha iyi değerlendirilebilir. Türk devlet geleneğinde hem İslâm öncesi hem de İslâm sonrası dönemde tarım toplumlarının temel üretim faktörü olan toprak, devletle özdeş olan hükümdardır. Esasında bu durum Kur'an'ın toplumsal adaletle ilişkin emirleri ile yakından alakalıdır. İnsanların ve toplumların bütün potansiyellerini harekete geçirmesi yönünde telkinleri olan İslâm felsefesinde zenginleşmenin adalet çerçevesinde gerçekleştirilmesi önemli bir ilkedir. Hükümdarın bu iki amacı gerçekleştirmedeki işlevi ise, mülkiyet açısından ve mülkiyetin belli sınıflarda toplanmasını engelleme ile gerçekleşmektedir. Bu açıdan İmparatorlukta toplumsal gelir adaletinin bozulmamasına titizlikle dikkat edildiğine dair kanıtlar mevcuttur. Ancak, böyle bir politika kapitalizmin gelişimine de engeldir. Nitekim, kapitalizmin Batı'lı anlamda gelişimini sağlayacak saikler, İmparatorluğun özellikle klasik döneminde gerek yönetim zihniyetinde gerekse toplumsal yapısında mevcut değildi. Zira, Osmanlı toplum organizasyonunda ve yönetiminde bireysel çıkardan ziyade toplumsal çıkar esas alınmıştır. Bu yüzden alternatifler arasındaki tercihler şer'î ve örfî kuralların kutsallarına göre yapılmış, toprak mülkiyeti genelde devlete ve vakıflara ait olmuş, ticarete birçok

dönemde önemli sınırlamalar getirilmiş ve toprağa bağlı nüfusun göçü toplum yararı adına yasalarla kısıtlanabilmiştir. Ayrıca Osmanlı değer sisteminde "rekabet" ve "çatışma" yerine, "işbirliği" ve "dayanışma" esastır. Diğer yandan, anonim şirketlerin genel mantığının İslâm ve Osmanlı toplumundaki "kul hakkı" kavramı ile bağdaşır bağdaşmadığı ise tartışmalıdır. Kapitalizmin yukarıda da belirtilen ön şartları bir yana Osmanlı'da iktisadî sistem "provizyonel/geçici" esaslı olmuştur. Başka bir deyişle, Osmanlı ekonomi politığında günümüz Batı ekonomilerinde olduğu gibi üretimin talep itişli olarak artırılması ve bu surette sürekli ihtiyaç oluşturulması yerine toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanması yeterli görülmüştür.

Klasik Osmanlı sistemini Batı'dan ayıran en önemli unsur, adalet konusundaki zihniyettir. Klasik Osmanlı iktisat sistemi talep yönlü değil arz yönlüdür ve bu anlayış Osmanlı adalet anlayışı ile bağlantılıdır. Buna göre insanın ekonomi için olduğunu ifade eden çağdaş kapitalist anlayışın tersine, klasik Osmanlı sistemi ekonominin insan için olduğu düşüncesiyle ihdas edilmiştir. Yine, Osmanlı İmparatorluğu'nda toplum yararını kendi çıkarından üstün tutan müteşebbis insan tipi söz konusuysa, kapitalist Batı uygarlıklarında kişisel menfaat idealize edilmiştir.

İmparatorlukta kapitalist kalkınma önündeki önemli bir sosyolojik engel de, toplumsal sınıflaşma ile ilgilidir. **Osmanlı yönetim anlayışında aristokrat bir sınıfın oluşması engellenmiştir. Bu konuda en tipik örnek padişah eşlerinin, yani daha sonraki padişah annelerinin, halktan ve hatta kölelerden gelmesidir.** Aristokrat sınıfın oluşmaması, burjuva sınıfının ortaya çıkmamasında da bir etken olarak düşünülebilir. Burjuva sınıfının oluşmamasında önemli bir etken tüccarlara uygulanan kâr tahditleridir. **Aslında her iki politikanın da iktisadî gücün siyasi güce dönüşmemesi ve yönetime rakip çıkmaması adına uygulandığı iddia edilebilir.** İmparatorluğun çok milletli yapısı ve millî burjuvanın ortaya çıkmaması modernleşme konusunda da tereddüt ve gecikme nedeni olmuştur. Böyle bir durum, önce ticarî sonra da sanayi burjuvazisinin oluşmasının önünde engel teşkil etmiştir. Belirtilenlerin yanı sıra, üretimin tarıma dayalı olduğu Osmanlı toplumunda tarımsal artık değer topluma mal edilmesi ve belli sınıflarda toplanmaması daha çok tercih edilen bir politika olmuştur.

2. Politik Nedenler

Esasında, iktisat politikaları açısından bakıldığında Batı'daki sanayileşme sürecinde iç dinamiklerin yanı

sıra kalkınmanın başlangıç safhalarında bebek sanayi tezine uygun bir şekilde devletin müdahaleci ve korumacı politikaları da uygulanmıştır. Sermaye birikimi nasıl sağlarsa sağlansın, sanayileşmenin ilk aşamalarında dışa kapalı bir iktisat politikası uygulanması gerekirken, İmparatorluğun son dönemlerinde Osmanlı yöneticileri bunun tam tersi bir ortamı yaratacak antlaşmalara imza atmışlardır. Özellikle 1838 Baltalimanı Ticaret Antlaşması, Osmanlı yöneticilerinin sanayileşme ve bunun gereği olan iktisat politikaları konusundaki yanlıgılarının ve/veya çaresizliklerinin açık bir göstergesidir. İngilizlerle yapılan bu antlaşma Osmanlı İmparatorluğu'nun dış ticaret politikasını açık bir şekilde İngilizlerin inisiyatifine bırakmıştır.

Bu 1838 yılında İngilizlerle yapılan Baltalimanı Ticaret Antlaşması'nı, 1854 yılındaki ilk dış borçlanmayı ve bu dönemlerdeki yabancı sermayeye ilişkin politikaları tarafından Osmanlı yöneticilerinin gafleti ve hatta hıyaneti olarak değerlendirilmektedir. Ancak Ortaylı'ya göre özellikle Tanzimat'tan sonra devlet adamlarına sorumsuzluk veya gafillikle suçlamak çok doğru değildir. Nitekim, yüzyılların birikimi ve geri kalmışlığı söz konusudur. Kaldı ki, Sanayi Devrimi başlatanların dahi öngöremediği bir vak'adır ve Osmanlı'nın yüzyıllardır son derece verim aldığı bir sistemi bir anda değiştirmesini beklemek bir ölçüde haksızlık olacaktır.

3. İktisadî Nedenler

Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist anlamda sanayileşmeyi ve kalkınmayı gerçekleştirememesinin iktisadî diğer bir sebebi de, 18. yüzyıldan itibaren dünya ticaret yollarındaki değişim ve Amerika'nın keşfidir. İmparatorluğun kuruluşundan itibaren temel askeri stratejisi, hem Akdeniz hem de Hindistan ticaret yollarına hâkim olma yönündeydi. Bu hâkimiyet gerçekleştiğinde Batı'da ticaret yollarının yönünü değiştiren keşifler yapılmış, ticaret Atlantik Okyanusu'na kaymış ve söz konusu durum dünya ekonomisindeki dengeleri Osmanlı İmparatorluğu aleyhine değiştirmiştir. Avrupa bir yandan Rönesans ve Reform hareketlerinin değiştirdiği sosyolojik yapıyla; diğer yandan da, yeni kıtadan gelen ekonomik değerlerle sanayileşmeyi rahat bir şekilde finanse edilebilmiştir. Belirtilenlere ilave olarak, Avrupa'da, 12. yüzyıldan itibaren gerçekleşen iklimsel değişim tarımsal üretimin ve bağlı olarak nüfusun artışına yol açarken, Osmanlı topraklarında böylesi bir gelişme yaşanmamıştır. Özetle, Batı dünyasında modern iktisadî büyümenin alt yapısı 12. yüzyıldan itibaren zihniyet, iklim ve coğrafi keşifler itibarıyla başlamıştır. Ayrıca, yeni kıtadan gelen altın

ve gümüş, fiyat artışlarının ücret artışlarının ötesinde gerçekleşmesine sebep olarak Avrupa'daki sermaye birikiminin artmasına katkıda bulunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ise, ticaret yollarının değişmesinden kaynaklanan gelir kaybının yanı sıra yeni kıtadan gelen bol miktarda altın ve gümüşün iç fiyatlar üzerindeki olumsuz etkisiyle, yani fiyat devrimiyle, sanayileşmeyi gerçekleştirmek bir yana mevcut küçük çaplı sanayisini dahi koruyamamıştır. Fiyat devriminin Osmanlı üzerinde sadece iktisadî değil, sosyal, kültürel ve hatta askeri etkileri de söz konusu olmuştur.

Siyasi nedenlerle Osmanlı'da toprak rejiminin Avrupa'daki gelişmelere ayak uyduramaması ve sanayileşmenin gerçekleştirilememesi, Osmanlı iktisadî sisteminin çökmesindeki en önemli sebeplerden biri olmuştur. İktisadî sistemdeki çöküşün devlet bütçesi üzerindeki etkisi kamu maliyesinin bozulmasıdır. 18. yüzyıldan sonra uzun yıllar süren ve başarısızlıklarla sonuçlanan savaşlar kamu gelirleri ile giderleri arasındaki negatif farkı artırmıştır. Artan bütçe açıkları nedeniyle **1854 Kırım Savaşı sonrasında Batı'dan ilk dış borçlanmasını gerçekleştiren Osmanlı yüksek faiz maliyetinin de etkisiyle yaklaşık 21 yıl sonra yani 1875 yılında moratoryum ilan etmiştir.** Batı alacaklarının tahsisi için 1881 yılında Duyun-u Umumiye'yi kurmuş ve Osmanlı kamu maliyesi resmen iflâs etmiştir. Sonuçta dış borçlanma Osmanlı ekonomisinin dışa olan bağımlılığını da artıran bir faktör olmuştur. İlginçtir ki, Duyun-u Umumiye'nin kurulmasından itibaren Osmanlı topraklarında doğrudan yabancı sermaye yatırımları artmıştır. Ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde yabancı sermayeye ilişkin iktisat politikalarının da sanayileşme yolunda iyi bir idamesi söz konusu değildir. Nitekim, 1900'lü yıllar itibarıyla yabancı sermayenin ancak %10-12'si sanayi ile ilgiliydi ve kalanının büyük kısmı ulaştırma ve bankacılık sektörüne yönelikti. Esasında bu durum bir anlamda ulusal burjuvazinin oluşmasında ve dolayısıyla millî sanayinin ihdasında başka bir engel olarak düşünülebilir. Belirtilen süreç boyunca devlet sanayileşme için bütçeden kaynak ayırma bir yana borçlarını dahi ödeyemez hale gelmiştir.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu özellikle 15. yüzyılın ortalarından 18. yüzyılın sonlarına kadar eski kıtada önemli bir

hâkimiyet kurmuştur. Bu hâkimiyetin kurulmasında iktisadî, askeri ve toplumsal organizasyonun yetkin bir şekilde uygulanması etkili olmuştur. Belirtilen dönem boyunca tüm dünyada tarımsal üretim iktisadî gücü belirlemekteydi. İmparatorluğun iktisat politikaları da tarımsal üretimi devlet mülkiyetiyle gelir adaletini tesis etmeye yönelik bir biçimde uygulanmıştır. İmparatorluğun yükseliş dönemlerinde geniş halk kitlelerinin refahının artırılmasını hedef alan iktisat politikaları, devletin gücünün de artmasına yol açmıştır. Ancak, Batı'da 16. ve 17. yüzyıldan itibaren başlayan Bilim Devrimi, Coğrafi Keşifler ve Sanayi Devrimi tarıma ve küçük ölçekli zanaata dayalı Osmanlı ekonomisini sarsmıştır. Bu sarsıntı sonucunda Batı ile rekabette İmparatorluk avantajlarını kaybetmiştir. Söz konusu durumun gerçekleşmesi ile son yıllarında dahi birkaç istisna göz ardı edilirse Osmanlı ekonomisinin sanayileşmesi Avrupa'ya göre çok yetersiz kalmıştır. Sonuçta Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri yabancı sermayenin denetimi altında yarı-sömürge olarak yaşanmıştır. Bu dönemde İmparatorluk görünüşte siyasi açıdan bağımsız iken, iktisadî olarak neredeyse tamamen dışa bağımlı olmuştur. Ülke sanayileşme açısından atölye denebilecek denli küçük işletmeler bir yana bırakılırsa son derece geri kalmıştır. İmparatorluğun son yıllarında kalkınma için dışa kapalı ve ithal ikameci sanayileşme yönünde bir bilinç ve çaba oluşmaya başlasa da, gerek dış siyasi baskılar gerekse iç ekonomik koşullar bu bilincin gerekleri önünde engel olmuştur.

OSMANLI DEVLETİNDE MESLEKLER VE MESLEKİ EĞİTİM KURUMLARI

▲ UMUT DIRİÖZ

Osmanlı devleti Oğuzların Bozok kolunun Kayı boyuna mensup olarak, Anadolu Selçuklular döneminde uç beyliği olarak Bizans'a sınır olan Söğütte kurulmuştur. Kayı boyu diğer beyliklere göre çokta kalabalık ve kuvvetli değildi. Ancak uç beyi olarak coğrafi konumu ona müthiş bir avantaj sağlamıştır. Kayı'dan çok daha güçlü olan diğer beylikler birbirleriyle mücadele ederek güçlerini tüketirken Kayıboyu(Osmanlı) ise Bizans sınırlarında gaza ruhuyla ehli küffara karşı mücadele etmekteydi. Osmanlı'nın kısa sürede büyüyip gelişmesinde stratejik konumu, izlediği gaza politikası oldukça etkili olurken bir o kadar da sivil toplum kuruluşlarının gönüllü çalışmalarının katkısı vardır. Bu sivil toplum kuruluşları; Gaziyanı Rum, Abdalanı Rum, Bacıyanı Rum ve Ahiyanı Rum örgütleridir. Ahiyanı Rum, esnaflardan oluşan kişilerin kurduğu kuruluştur. Osmanlı'nın kuruluş döneminde, özellikle Balkanlarda yerleşip kök salmasında ve buralarda kalıcı olmasında esnaf örgütlerinin çok etkili olduğunu görmekteyiz. Şimdi Osmanlı'da esnaf gruplarının mesleklerine ve mesleki eğitim kurumlarına kısaca bir bakalım.

A- OSMANLI DEVLETİNDE MESLEKLER

1-Tersanecilik: Osmanlılar gemi inşa ve teçhiz tesislerine Darü's -sına'a veya daha yaygın olarak tersane adını vermişlerdir. Etrafı denizlerle çevrili Osmanlı devletinde Karadeniz, Akdeniz, Kızıldeniz, Tuna ve Fırat nehirleri kıyılarındaki tersanelerinden başka pek çok liman şehirlerinde gemi inşa tezgahları bulunmaktaydı. İlk büyük Osmanlı tersanesi 1390 yılında Gelibolu'da açılmıştı. Tersanelerin en büyüğü ise Tersane-i Amire adı ile anılan İstanbul tersanesi idi.

Tersanede gemi yapımında çeşitli işler yapan pek çok işçi çalışmaktaydı. Bunlar; Kalafatçı(malzeme hazırlayıcı), neccar(marangoz), parutraş(kürek yolucu), makaracı, kumbaracı, haddad(demirci), üstüpücüler, merametçi denilen tamircilerden oluşan 90 işçi bulunmaktaydı. Büyük tersanelerde bu sayı 180- 195'i bulmaktaydı.

2-Topçuluk: Osmanlı, topu ilk defa I. Murat döneminde I.Kosova savaşında kullanmıştır. Fetihden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından Tophaneyi Amire

inşa edilmiştir. Kanuni döneminde ise ihtiyaca cevap veremeyen bu yapı yıkılarak aynı yerde yenisi yapılmıştır. Sonraki dönemlerde ihtiyaca göre yeni toplar dökülmüş, ıslah edilmesi gereken zamanlarda da ıslah çalışmaları yapılmıştır.

Top yapımında çalışan bir hayli insan vardı. Osmanlı'da geçerli mesleklerden biri de top dökümünde çalışmaktı.

3-Dokumacılık: Osmanlı'da dokumacılık 19.yüzyıla kadar el tezgahlarında yapılmaktaydı ve bir hayli de ileri seviyedeydi. Yünlü ve ipekli dokumacılık belli yerde toplanmışken pamuklu dokumacılık birçok yerde yapılmaktaydı.

Yünlü kumaşlar Ankara ve çevresinde sof adı verilen tiftik keçisi kılından yapılmaktaydı. Hemen hemen her evde sof dokuma tezgâhı bulunmaktaydı. Ankara da sof tezgâh sayısının bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Tosya da Ankara'dan sonra sof dokumacılığının yapıldığı yerdir.

İpekli kumaşların merkezi ise Bursaydı. Bununla birlikte İstanbul, Halep, Şam, Bilecik, Amasya, Sakız'da hayli gelişmiş ipekli dokuma kuruluşları vardı.

Pamuklu dokumacılık oldukça yaygındı. Pamuğun merkezi Çukurova sayılmakla birlikte Alanya, Erzincan, Menderes, Amasya, Tokat'ta da ekimler yapılmaktaydı. Pamuklar ipe dönüştürüldükten sonra farklı isimler altında kumaşlar dokunup ihtiyaca göre imalat yapılmaktaydı.

4-Boyacılık:Dokumacılık yapılan her yerde boyacılık ta vardı. Tokat, Çorum, Merzifon, Bursa, Hamit, Ankara, Kayseri, Adana, Urfa, Maraş, Antep belli başlı şehirlerdi.

5-Debbağlık: Deri, ayakkabı, at koşumu takımı, sofrası, kırba, matara gibi çok çeşitli yerlerde kullanılması bakımından gerek halk gerekse ordu tarafından son derece ihtiyaç duyulan bir maddeydi.

Osmanlı'da dericilik çok gelişmiş bir sanayi koluydu. İstanbul başta olmak üzere Edirne, Bursa, Kayseri, Tokat, Ankara, Diyarbakır, Urfa gibi şehirlerde çok mükemmel deriler işlenirdi.

6-Sarraçlık: Debbağlar tarafından terbiye edilen derilerden at takımları, araba koşumları gibi malzemeler saraçlar tarafından imal edilirdi. İstanbul saraçhanede 300 civarında haraççı dükkanı bulunmaktaydı.

7-Simkeşlik: Gümüş ve altın tel işlemeciliği yapan kişilere denmekteydi. Bunların çalıştıkları binalara simkeşhane denmektedir. En büyüğü İstanbul'da olmak üzere Bursa ve Selanik'te de bulunmaktadır. Simkeşlerin kullandıkları madenler çok kıymetli olduğundan devlet kontrolünde ve kotalı bir şekilde olmaktadır.

8-Değirmencilik: Üç gıda maddesinin un, zeytinyağı ve şekerin elde edilmesi için değirmene ihtiyaç vardı. Bu temel gıdaya olan ihtiyacı gidermek için hemen hemen her köyde değirmenler vardı. Osmanlı'da değirmencilik te oldukça geçerli bir meslekti. (1)

Osmanlı devletinde elbette ki yukarıdaki mesleklerden çok daha fazla meslek grupları vardı. Biz bu meslekler içerisinde genelde sanayi ile ilgili olanlarını seçtik.

B- OSMANLI DEVLETİNDE MESLEKİ EĞİTİM OKULLARI

1-Askeri Baytar Mektebi: Osmanlı imparatorluğunda uzman veteriner ihtiyacı ilk olarak askeriyede hissedilmiştir. II. Mahmut'un saltanatının son yıllarında Almanya'dan bir uzman getirilmiş ve atlı sınıf birliklerinden seçilen bir kısım erlere pratik bir kurs verilmiştir. 1941 de ise Almanya'dan Godlewsky adlı bir askeri veteriner getirtilerek veterinerlik kursları verdirilmiştir. Öğretim süresi üç yıl olarak tamamlanmıştır. Öğretim faaliyetlerine 1949'dan itibaren Mekteb-i Harbiye bünyesinde özel bir baytar sınıfı açılarak devam edilmiştir.

Mülkiye Baytar Mektebi ise sivil baytara ihtiyaç duyulması üzerine eğitim süresi 4 yıl olarak 1888'de kurulmuştur.

2-Ziraat Mektebi: Ziraat eğitiminde ilk teşebbüs Tanzimat döneminde başlamaktadır. İstanbul'da 1847 yılında Ziraat Talimhanesi adı altında bir okul açılmıştır. Bir müddet sonra mektep kapatılmıştır. 1878 yılına gelindiğinde yeniden ziraat mektebi açılması ihtiyacı doğmuştur. 1914 senesine kadar her sene 20- 30 öğrenci mezun vermeye başlamıştır. İkinci meşrutiyetten sonra kimya ve nebatije konularındaki bilgileri artırmak üzere Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında kapanmak durumunda kalan mektep, Cumhuriyet döneminde 1930'da İstanbul Ziraat Mektebi adı ile tekrar açılmıştır.

3-Sanayi Mektebi: Yeni kurulmaya başlayan fabrikaların ihtiyaç duyduğu teknik elemanları yetiştirme gayesiyle 1848'de Zeytinburnu Sanayi Mektebi adıyla bir sanayi mektebi açılmasına teşebbüs edilmiştir. Mektepte matematik, kimya, metalürji, resim ve nafia mühendisliği gibi derslerin okutulması planlanmış, talebeler seçilerek her birine maaş bağlanmıştır. Ancak talebelerin maaşları ödenememiş, sonunda okul kapanmıştır.

1968'de İstanbul'da ıslahhane açılmıştır. Bu okul 20 öğrencisini çeşitli alanlarda eğitim görmek için Paris'e öğrenci göndermiştir. Mektebin programında demircilik, dökmeçilik, makineçilik, mimarlık, marangozluk, terzilik, kunduracılık ve mücellitlik gibi sanat kolları vardı. Okulu bitirenlere ustalık hakkı tanınıyordu. Eğitim süresi beş yıldır.

4-Orman ve Maden Mektepleri: Osmanlı Orman ve maden işletmeciliğini Avrupa usullerine göre yapmak için uzman elemanların yetiştirilmesi amacıyla bir meslek ve ihtisas mektebi açılması planlanmıştır. İlk teşebbüs 1857 yılında İstanbul'da Ticaret Nezareti binası içinde Fransızca olarak kurs tarzında başlamıştır. 1872 yılında ise Orman ve Maadin İdare-i Umumiyesi müzakerelerine göre Maden Mektebi kurulmuştur. Sonra kapanmak durumunda kalmıştır. 1909'da Orman Mektebi Alisi adıyla yeniden açılarak eğitim faaliyetlerini yürütmüştür.

5-Sanayi-i Nefise Mektebi: (Güzel Sanatlar) Mimarlık, resim, heykel ve dekoratif sanatlar alanında sanat eğitimi vermek amacıyla 1882 yılında kurulmuştur. Okulda 15-25 yaş arası 60 kadar sanata meyilli öğrenci ile eğitim uygulamalı ve teorik dersler şeklinde yapılmıştır. (2)

6-Lisan Mektebi: Memurlara, özellikle dış işlerinde çalışanlara yabancı dil öğretmek ve mütercimler

yetiştirmek üzere 1883 yılında açılmıştır. Burada Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, Arapça, Farsça öğretimi yapılmıştır.

7-Ticaret Mektebi: Halkı ticarete yönlendirmek, memur olma zihniyetinden kurtarmak amacıyla 1884 yılında İstanbul'da açılmıştır.

8-Numune Bağı ve Aşı Ameliyat Mektebi: 1887 yılında üzüm asmalarını ve ipek böceklerini hastalıklardan korumak amacıyla bu okul açılmıştır. Aşılarla ve ilaçlamalarla üzüm kalitesi yükseltilmiş halk ise konferanslarla bilinçlendirilmiştir.

9-Aşı Memuru Mektebi: Çiçek aşısı yapabilen sağlık memuru yetiştirmek için 1892 yılında açılmıştır. Çiçek hastalığına karşı olan aşının Türkiye'de hazırlanması için tesis edilmiş olan Telkikhane'de bu aşı yapılmaya başlandıktan sonra aşının halka tatbiki için aşı memurları yetiştirilmesi de düşünülmüş ve bu maksatla müessesede dersler açılmıştır. Bu derslere devam edenler vilâyet ve belediyelerde aşı memuru olarak hekimler yanında çalışıyorlardı. Meşrutiyetten sonra ve 1910 senesinde köy muallimleri ve ebeler de müesseseye getirilerek onlara da çiçek aşısı tatbikatı öğretildiği gibi aynı zamanda hastalıklar hakkında da nazari dersler gösteriliyordu. Bu dersler Telkikhane'nin istihzar salonunda veriliyor ve bir sene sürüyordu.

10-Çoban Mektebi: 1898 yılında Ankara'da Numune çiftliğinde tiftik keçilerinin bakım ve ıslahını öğretmek için açılmıştır.

11-Darulhayri Ali: 1903 yılında kimsesiz Müslüman çocuklarının hem korunma ve bakım altına alınıp kendilerine okul bilgileri kazandırılması, hem de çeşitli mesleklerin öğretilmesi amacıyla açılmış çok

amaçlı bir okuldur. Açılan Mektep altı sınıftır ve tahsil derecesi itibariyle Rüşdiyedir. Sanata gelince: Her sınıfta dersten başka birçok sanatlar da gösterilecekti. Meselâ: Marangozluk, Müretteplik, Hâkkâklık, Mücellitlik, Saraçlık, Döşemecilik, Kunduracılık, Aşçılık, Tatlıcılık, Şekerlemecilik, Pastacılık, Bahçıvanlık, Oymacılık, Oyuncakçılık hattâ Çiftçilik gibi sanat ve meslekler altı seneye taksim edilerek öğretilecekti. Daha sonra buna bir de Telgrafçılık ilâve olunmuştu. Buradan çıkacak olanlar Hicaz demiryolunda telgrafçı olacaktı.(3)

12-Ebe Mektebi: 1826 da açılan Tıbbhanede cerrahi dersi sırasında ebelik de gösterilmiş yani yalnız erkek ebeler yetiştirilmeğe başlanmıştır. Kadınlardan ebe yetiştirilmesi ise 1842'de mümkün olmuştur. Haftada bir gün ve Perşembe günleri ebelik fenni tahsil olunmak ve Mektebi Tıbbiye fenni kibale muallimi tarafından tedris edilmek üzere 1843 senesinde Mektebi Tıbbiyede ebelik hakkında da tedrisata başlanmış, hattâ tahsile devamla mesleklerinde meharet kazanmış olan 10 İslâm ve yirmi altı Hıristiyan ebeye 1845 de Mektebi Tıbbiyede yapılan huzur imtihanı âlisinde şahadetnameler verilmiştir.

13-Telgraf Mektebi: 1860 yılında hükümet telgraf muhaberesini Türkçeleştirmek ve Türk muhabere memurlarına bu işi gördürmek için memlekete girdiğinden yedi sene sonra 1861 de bir nizamname çıkartarak ona göre bir Telgraf memuru mektebi açmıştır. Tedris müddeti iki sene idi. Talebeye ayda 250 şer kuruş aylık verilirdi. Telgraf fenninin tarihi, elektrik nazariyeleri, pillerin yapılışı ve kullanılışı tarzları, cereyanı elektriki, mıknaşiyet bahisleri, telgraf aletleri ve kullanılış suretleri, postaların tanzimi ve şebekeye ait bilgiler- ki nazariyat kısmıdır- öğleden önce gösterilir ve öğleden sonra da muhasebe usulü, telgraf muhaberesi, telgraf işletmesi ve nizamları gibi tatbiki ve tecrübî dersler öğretilirdi.

14-Eczacı Mektebi: 1879 İstanbul'da ilk Tıbbiye Mektebi açıldığı zaman yalnız doktor yetiştirilmek düşünülmüş ve eczacı yetiştirmek işi sonraya bırakılmıştı. İlk zamanlarda doktorlar hastaları hem muayene eder hem de ilaçlarını yaparlardı. Sonra yapılan yeniliklerle Tıbbiye Mektebi içinde ilk eczacı sınıfları açılmaya başlandı. Eczacı sınıflarının tedris müddeti üç sene idi ve Hikmet, Kimya, Nebatat, Fenni saydelâni ve müfredatı tıb derslerinden başka eczahanede ameli eczacılık dahi gösterilirdi.

14-Kaptan ve Çıraklık Mektebi: 1884 tarihli bir tezkereisamiyeye göre : «Seyrisefaine ait olan fünuni bahriyenin tamimi tahsiliyle ahaditebaai

devleti aliyyeden dahi sefaini ticariye için kaptanlar yetiştirilmek ve temini seyrisefain, tevsi ve teksiri ticareti bahriye eylemek üzere» bir mektep açıldığı gibi sahiller ahalisine bir kolaylık olmak için de Bartın, Ünye, Sakız, Beyrut, Girit, Trablusgarp, Preveze, Cidde ve Basra gibi yerlerde başkaca birer kaptan mektebi açılacaktı. Bu karar üzerine biri Heybeliada'da Bahriye mektebinin içinde ayrılan yerde ve o mektebin idaresi altında yatılı; ötekisi Azapkapı'da Havuzlar arkasındaki kârgir binalarda yatısız olmak üzere İstanbul'da iki mektep açıldı. Bu mekteplerde esas itibariyle lise tahsili verilmekle beraber haftada 17 saat Gemicilik, 12 saat Fabrika, 1 saat Makine Terifatı, 1 saat Motor, 1 saat Resmi Hattı, 1 saat Bahrî Hıfzıssıhha, 6 saat Askerlik ve 16 saat te İngilizce okutulmaktadır. Talî sınıfları bitiren talebe; sıhhi, ruhî ve bedeni kabiliyet ve heveslerine göre kaptan ve makinist olarak ayrıldıktan sonra yüksek sınıflara devam ederler. Dersler nazari ve tatbiki olarak tertip edilmiştir.

15-Kız Sanayi Mektepleri: 1870 yılında kız çocuklarına sanat öğretmek, kimsesiz çocuklara iş bulmak, memleketin bir kısım küçük sanat ihtiyaçlarını karşılamak, hem de orduya lüzumu olan kumaşları ve dikişleri temin etmek için açılmıştır. 1869 da Tophanei Amirenin idaresinde bulunan Yedikule'deki fabrikalarda çalışmak ve askere sargı ve çamaşır dikmek ve yetiştirmek üzere bir Kız Sanayi Mektebi açılmıştır. İlk defa 50 kız kaydedilmiştir. 1878 de Üsküdar'da ve ötekisi 1879'da Aksaray'da, üçüncüsü yine o sene içinde Cağaloğlu'nda olmak üzere üç kız sanayi mektebi açılmıştır. Bunlardan ilk ikisi yatısız, üçüncüsü yatılı idi.

16- Mektebi Fünuni Maliye: 1878 yılında Fransızların Ulûmu Siyasiye mektebini örnek alarak Sadrîâzâm Sait Paşa tarafından Divanı Muhasebat binasında açılmıştır. Mektebi Fünunu Maliye'de; Büyük devletlerin maliye usulleri, vergileri, vergi kanunları, maliye teşkilâtları, muhasebe umumiye kanunları, servet ve iktisat derslerinin okutulacağı belirtilmişti. Bu mektebi açmakta gözetilen gaye; muktedir ve malûmatlı maliye memurları yetiştirmektir.

17-Numune Bağı ve Aşı Ameliyat Mektebi: 1887 yılında üzüm asmalarını ve ipek böceklerini hastalıklardan korumak amacıyla bu okul açılmıştır. Aşılarla ve ilaçlamalarla üzüm kalitesi yükseltilmiş halk ise konferanslarla bilinçlendirilmiştir.

18-Gümrük Daruttalimi: 1892 yılında gümrük memurlarını yalnız tarife işlerinde ihtisas sahibi yapmak için açılmıştır.

19-Muzika Mektebi: 1910 yılında İstanbul Belediyesi Müessesati Hayriyeyi Sıhhiye İdaresi adında bir idare kurmuş ve Darülaceze ile birlikte Belediyeye ve Hükümete ait birçok sıhhat ve İçtimai muavenet müesseselerinin idaresini buraya vermişti. Yirmi kişilik mütehasıs ve seçme bir heyet tarafından idare olunan bu müessese devam edebildiği üç sene içinde İstanbul sıhhi ve İçtimai müesseselerini hayliden hayliye ıslah ettiği gibi Darülaceze ile de yakından alâkadar olarak o meyanda buradaki İlk mektebi bitiren kimsesiz çocuklar için bir meslek, bir geçinme vasıtası aramış ve neticede buradan çıkan çocuklardan bir bando heyeti teşkilini muvafık bularak hemen işe başlamıştır. Mektebin kadrosu ve talebesi yalnız Darülaceze Mektebindeki çocuklara hasredilmeyerek dışardan öksüz ve kimsesiz çocuklar da alınıp 1910 da 60 kişilik bir kadro ile tedrisata başlanmıştır.

20-Darübedayi(Tiyatro Mektebi): 1914 yılında İstanbul'da piyesler oynayacak sanatkarlar yetiştirmek, bir millî tiyatro kurmak ve tiyatro işine geliştirmek amacıyla açılmıştır. Tiyatro Mektebinde iki güzel sanattan temsil ile musiki birlikte öğretmek amaçlanmıştır.(4)

Osmanlı'da meslek okulları yukarıda belirttiğimizden daha fazladır. Biz bu yazımızda bunlarla iktifa ettik. Yukarıdaki meslekler ve meslek okulları bize şunu göstermektedir, Osmanlı adalet ve hoşgörü üzerine kurulmuş meslekler ve eğitim ile yaşamıştır. Bu kadar uzun süre yaşamış bir imparatorluğu tesadüflerle, eğitimsiz, bilimden uzak yaşatmanız mümkün değildir. Görüldüğü gibi Osmanlı hemen hemen her alanda okul açmış gelenekle moderniteyi birleştirmeye çalışmıştır. Günümüze ışık tutması açısından Osmanlı eğitim kurumları, özellikle mesleki eğitim kurumları çok detaylı araştırılıp ön yargıdan uzak topluma anlatılmalıdır. Osmanlı'yı karalayarak, kötüleyerek, ötekileştirerek, yok sayarak, bin yıllık birikim reddedilerek bir yere varılamaz.

Günümüzde meslek sahibi insan yetiştirmek okullarımızın temel amaçlarından biri olmalıdır. Ülkemizin işsizlik sorunu ancak böyle çözülebilir. Bu şekilde Osmanlı örnek alınarak tüm eğitim kurumları yeniden gözden geçirilmeli mesleki eğitim kurumları mutlaka artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1-Kütükoğlu Mübahat, Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı, TTK yay. Ankara 2018
- 2-İnsanoğlu Ekmelettin, Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihic.2, İstanbul 1998
- 3-Akyüz Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Alfa yay. İstanbul 2001
- 4-Ergin Osman, Türk Maarif Tarihi C (I-V), İstanbul 1977

LİSE DEN ÜNİVERSİTEYE, SONRA?

▲ BETÜL KOÇ

Cumartesi akşamı telefonum çaldı. Arayan 12. Sınıflardan bir öğrencim. Hemen açtım, muhakkak önemli bir nedeni vardır diye düşündüm. Sesi tedirgin, biraz da üzgün ama en çok da kararsızdı. Neyin var demeye kalmadan başladı veryansın etmeye. Anladım ki pembe perdelerin ardından bakan o gözler ülkesinin iş olanaklarına dair o pembe perdeyi aralamıştı.

"Hocam, psikologlar iş bulamıyormuş, 2000 lira maaşla çalışan binlerce psikolog varmış. Ben böyle hayal etmemiştim. Mezun olurum, hemen klinik psikolojiden yüksek lisans yaparım ve kendi kliniğimi açarım diye düşünmüştüm. Sonra sevdiğim meslekte ilerleyerek hayatımı devam ettiririm diye ummuştum. Ama öyle değilmiş Boğaziçi Psikolojiden mezun olmuş 2000 liraya iş bulabilmiş. Onu da güç bela... Ben hukuk okumaya karar verdim hocam. O da pek parlak değil ama bir şekilde bir yerlerden ilerlemez miyim?" diye sordu.

Derin bir nefes aldım, bir okul psikolojik danışmanı olarak en zorlandığım şeydir üniversite tercihlerini yapmak. Her yıl Antalya'nın sıcağında yüzleri hafif kızarmış, kalpleri küt küt atarak otururlar karşıma öğrencilerim. Onların akıllarında hayalleri, varmak istedikleri nokta; benimse aklımda tek şey bu genci heba etmeden hayatın bir sonraki aşamasına nasıl sevk edebilirim? Mesleki rehberlikte ilgi ve yeteneği baz almak esastır. Oysa ilgi ve yeteneğin ötesine geçen diğer bir faktör var ülkemizde: İstihdam.

2019-2020 Yüksek Öğretim Bilgi sistemi verilerine göre öğrenim gören öğrenci sayısı; önlisans düzeyinde **3.002.964**, lisans düzeyinde **4.538.926** olarak verilmiştir. **Bu aynı zaman da şu anlama gelmektedir. TÜİK verilerine göre** 1 milyon 350 bin üniversite mezunu genç, işsiz olarak yaşamına devam ediyor. Doğal olarak bu veriler tercih sürecini etkiliyor. Çocuk hayalleri ile işsiz kalma korkusu arasında sıkışıp kalırken, aileler sadece ve sadece çocuklarının refah seviyesi yüksek hayatlar sürmelerini istiyor. Yapılan araştırmaları göz önüne aldığımızda mutluluk ile başarı arasında doğru orantı tespit edilmiş. Yani başarı arttıkça mutluluk artıyor. Başka açıdan baktığımızda mutluluk arttıkça başarılı olmaya duyulan motivasyon artıyor.

Doğru bir meslek seçiminin mutluluğu getireceği aşikar... *Peki doğru mesleği nasıl seçeriz?*

Doğru meslek seçiminde ele alınması gereken üç önemli kavram vardır: Bunlar

1. Yetenek, 2. İlgi, 3. Değer

Öğrenciler bu üç kavram üzerinden değerlendirilir ve öğrencide ağır basan faktörler belirlenir. Örneğin öğrenci için çok para kazanmak, rahat çalışmaktan önemliyse ve bu öğrencinin biyolojiye ilgisi yüksek, yardımlaşmayı seviyor ve insan fizyolojisine dair kendini yetenekli olarak tanımlıyorsa öğrencimize tıp bölümünü yazabileceği söylenebilir. Öğrenci hem sevdiği mesleği yapacak hem de yaşamından doyum almış olacak. Ancak maalesef ki meslek seçimlerinde bu dengeyi tutturamıyoruz. Ya değeri ön plana alıp kendisine yabancı meslek elemanları yetiştiriyoruz ya da yetenek ve ilgileri ön plana alıp düşük yaşam standartlarıyla cedelleşen mutsuz bireyler yetiştiriyoruz. Tüm bunların çıktısı olarak da hastalarını azarlayan doktorlar, öğrencileri dersten soğutan öğretmenler ve mutluluk sıralamasında son sıralarda yer alan ülkemiz...

Geçenlerde tam da bu olanlar üzerine düşünürken bir haber okudum, büyükçe bir manşet: **"20 Yılda Üniversite Sayımız 208'e** çıktı." Sonra öğrencimin dedikleri geldi aklıma, çok haklıydı. Artık Boğaziçi Üniversitesinden mezun olmak çok da farklı kalmıyor öğrenciyi. Nasıl olur dediğinizi duyar gibiyim? Gelin iyi bir öğrencinin serencamını hep birlikte analiz edelim.

İlkokulda örnek bir öğrenciydi Bilge, öğretmenleri hep pekiyi verdi. Ailesi henüz ışığının farkında değildi. Ortaokula geldi, derslerindeki başarı gittikçe arttı, kaliteli kitaplar okumaya başladı. Öğretmenleri geçireceği boş vaktinin olmayacağını aştı, parkta oynamak yerine kitap okumasını önerdiler. Sonra çocukluğuna dair en geliştirici eylemi elinden alındı: Oyun. Bununla da kalınmadı, yetişkin olgunluğu biçilmeye başlandı üzerine.

Lise dönemlerine varınca kafası karıştı. Erikson bunu kimlik karmaşası olarak adlandırır. Popüler kültür

geri durur mu hemen "ergen" diye etiketledi. Ergen olmanın ona yüklediği misyonun hakkını vermeliydi ve böylelikle 9. Sınıf yalpalamayla geçiverdi. Aradığını sandığı ama oyalanmadan öteye gidemediği dolayısıyla netleştiremediği kimliğini zihninin bir köşesine yerleştirerek devam etti. 10. Sınıf da bundan farklı olmadı üstelik aile beklentileri ve çatışan çıkarlarla birlikte kendini önce ailesine sonra da yakın çevresine yabancı hissetti. Yeni yakın çevre arayışı da böylelikle başlamış oldu. Öğrenci gittikçe yalpalıyor aile ise muhteşem ortaokul yıllarına atıfta bulunarak 'eskisi gibi ol' çağrılarına hız kesmeden devam ediyordu. 11. Sınıfta artık yavaş yavaş gerçeği görmeye başladı. Hayata tutunması gerekiyordu. Ötesi unvan sahibi olmak, mevki sahibi olmak iyi bir üniversiteden geçiyordu. Hemen kolları sıvadı. Zaten alışkindi çalışmaya sadece üzerindeki tozu atmak için şöyle bir silkelendi. Kafasında bir hedef oluşturamadı, ilk 5000'ne girmeliyim dedi. Ve girdi.

İşte şimdi tercih vakti! Hayal ettiklerini tek tek elediler, başta ailesi sonra öğretmenleri. Aç kalırsın, ekmek aslanın ağzında değil midesinde artık... Yine de inandı ve istediği bölümü en iyi üniversitede okumaya karar verdi.

Üniversitenin ilk yılı İngilizce ve tarih derslerini görünce garipsedi. Üst düzey olacağını düşünerek girdi derslere ve çok pişman oldu o yıl muafiyet sınavlarına girmediği için. Zira hâlâ soru aynıydı: **"What is your name?"** Hiçbir dersi kaçırmadı. Her derse ilgi ile giriyor, ödevlerini eksiksiz yapıyor ve sınavları başarıyla geçiyordu. Bölümü dereceyle bitirip mezun oldu.

Sonra ne mi oldu? Derslere girmeyen, son dakika sınava girip geçecek kadar not alan öğrenciler, son yıl uygulama derslerine katılmak yerine KPSS çalıştı. Sonuç; KPSS çalışan öğrenci ilk yıldan atandı ve hayatını kurdu. Bölümü birincilikle bitiren öğrenci ise 2000 liraya bulduğu işe sınıksız sarıldı.

Bilge adlı öğrenci pek çok genç ile ortak kaderi yaşadı. Bu gençlerin avuçlarında bin bir emek ve dua ile büyüttüğü ideallerinin gerçekliğin fırtınasıyla savrulmasını diye hâlâ mücadelesini veriyor. Hal böyle iken eğitim seviyesi, yetişmişlik seviyesi ile refah düzeyi nasıl doğru orantıda ilerleyebilir. Maalesef bu, ülkemizin yıllar öncesine ait bir kültü olarak kaldı. Ülkece bunu nasıl mı yitirdik? Şimdi en başta verdiğim haberi tekrar irdeleyelim:

"20 Yılda Üniversite Sayımız 208'e Çıktı."

Evet 20 yılda üniversite sayımız 208'e çıktı. Buna ek olarak bazı bölümlerin ikinci öğretim dediğimiz ekstra

öğrenci kabulleri de oldu. Bu şu anlama geliyor:

Bu ülkenin gençleri ucundan kıyısından bir şekilde üniversiteye girebiliyor.

Bu ülkenin tüm gençleri üniversite okumakla yükümlü. (Buraya bir parantez açmadan geçmek bu maddeye haksızlık etmek olacak diye düşünüyorum. Ülkemin gençleri 22 yaşında eğitim öğretim sürecini tamamlıyor. Aktif ve dinamik nüfusun pasifleşme süreci de tam olarak böyle başlıyor. Almanya'daki bir genci ele alacak olursak; ilkokul ve ortaokulu bitirdikten sonra ilgi ve yetenekleri baz alınarak ya meslek lisesine ya da normal bir liseye gönderiliyor. Meslek liselerine giden öğrenciler üniversite okumak gibi bir hedef koymuyor kendilerine. Onlar hayatın içinde harman olmaya hazırlanıyorlar. Diğer lisedeki öğrenciler ise istediği bölümleri okuyabilmek adına üniversiteye hazırlanıyorlar. Üniversite okumayla statü ya da refah seviyesi paralel tutulmuyor Almanya'da. Gençlere üniversite okuma zorunluluğu gibi bir algı dayatılmıyor.)

Bu ülkenin gençleri 22 yaşında mezun ve işsiz olarak hayata tutunmaya çalışıyor.

Bu ülkenin pek çok umudunu yitirip cesede dönmüş bedenlerinin hakkını vermek için yüksek binalardan çarpık düzenin kaskacına el sallıyor.

Bu ülkenin gençleri pembe gözlüklerinden kurtulduğu an sistemsizliğin acı handikabıyla karşılaşılıyor. Sonrasında ülkesine antipati, yurt dışına sempati duyuyor.

Bu ülkenin gençleri idealist olarak başladıkları eğitim hayatlarını 'salla başı, al maaş' ilkesiyle mesleğe adım atarak sonlandırıyor...

Bu maddeler uzar gider böyle, yazanın yüreğini okuyanın ise canını sıkıyor. Belki de artık üniversite açmak yerine açılan üniversitelerin sayılarını azaltmak gerek. **Zincir marketlerin "burada bile varız" dediği beldelerde artık üniversite kampüsleri var.** Çokluk furyasından sıyrılıp azı tam anlamıyla kuşanmalı, içini boşaltığımız kavramların artık içini doldurmalı... Eğitim camiasının binadan ziyade ruha ihtiyacı var. Bu derdin yerlisi değilim demekten vazgeçip şarkıya, kalbimize, evlerimize dönelim. Öze dönelim.

Velhasıl kelimeler Leyla Navaro bir kitabına şöyle başlamıştı: Allah'ım, bana:

Değiştiremeyeceğim şeyleri kabul etmek için; Sükunet

Değiştirebileceklerimi değiştirmek için; Cesaret

İkisini birbirinden ayırt etmek için; Akıl ver. Amin....

GENÇLERİN İSTİHDAMINA YÖNELİK BAZI PROBLEMLER

▲ DOÇ. DR. **HASAN HÜSEYİN TAYLAN**

Gençlere Yönelik İstihdam Politikaları

T.C. Cumhurbaşkanlığı tarafından açıklanan ve yürürlükte olan, kamununun hatta yerel yönetimlerin politikalarını belirleyen, rehberlik eden vizyon, amaç, ilke ve hedeflerden oluşan kalkınma planlarının sonuncusu olan On Birinci Kalkınma Planında (2019-2023) gençlere yönelik istihdam politikaları hakkında **“istihdam ve çalışma hayatı” başlığında temel amaç**; “Toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulması ile başta kadın ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması” olarak belirtilir. Bu temel amaca bağlı olarak da “Gençlerin işgücü piyasasına aktif katılımları desteklenecek ve istihdam edilmeleri” kolaylaştırıcı politikaların uygulanacağını hedeflemektedir. Ayrıca On Birinci Kalkınma Planı, gençlerin istihdamını kolaylaştırıcı faaliyetleri de açmıyarak, gençlere yönelik istihdam meselesini daha da netleştirir, bir nevi yol haritasını sarih hale getirir.

Söz konusu kalkınma planında sırasıyla:

- Üniversite öğrencilerinin istihdamı için özel sektör-üniversite iş birliği yürütüleceğini;
- Gençlerin işe geçişlerini kolaylaştırıcı staj ve girişimcilik gibi süreçlerin etkinleştirileceğini;
- Nitelikli işgücü için kariyer merkezlerinin ve rehberlik faaliyetlerinin etkinleştirileceğini;
- Gençlerin iş arama becerilerinin geliştirilmesi için faaliyetlerin yürütüleceğini;
- Mesleki eğitim özendirilecek ve piyasanın taleplerine uygun eğitim almaları sağlanacağını;
- Kırsal kesimdeki gençlere yönelik yenilikçi ve katma değeri yüksek üretim için destek ve eğitim programları uygulanacağını;
- Yerel yönetimler, gençlerin istihdamına yönelik uygulamaları destekleyeceğini ve
- Gençlerin istihdamına yönelik yenilikçi ve sürdürülebilir projeler destekleneceğini kayda geçirir.

Kamu yönetiminin politikalarını belirleyen merkezi metin olan kalkınma planında, gençlerin istihdamına yönelik kalkınma planında, dolaylı bazı maddeleri varsa da en ilgili amaç ve hedefler yukarıda yer verdiklerimizdir.

Türkiye Geneli Gençlik Araştırması

Buraya kadar resmin, resmi makamlar açısından, gençlik ve istihdam ilişkisine dair kalkınma amaç, hedef ve politikaların neler olduğunu ifade ettik. Şimdi de gençler istihdamları hakkında neler düşünüyor? İstihdama dair ne tür problemler var? Sorularını cevap arayacağımız iki araştırmadan bahsetmek isterim.

Her iki araştırma da gençlerin eğitim, kültür, gelecek gibi başka konulardaki algı beklentileri yanısıra istihdam problemleri ve gençlerin istihdamı hakkındaki algıları değerlendirilmiştir. İlk araştırmamız, Türkiye geneli örneklemeden, ikincisi ise Doğu Marmara bölgesi (Kocaeli, Sakarya, Bolu, Düzce ve Yalova) örneklemeden meseleye bakacaktır.

2020 yılında Türkiye genelinde 15-30 yaş aralığındaki gençlerle yürütülen araştırmada, gençler, Türkiye'nin en önemli ilk üç probleminin ekonomi, eğitim ve işsizlik olarak belirtmektedir. Aslında her üç mesele de birbirleriyle irtibatlandırılabilir. Hatta bu üçü de istihdamla birinci dereceden ilişkilidir. Nitel görüşmelerle de desteklenen araştırmaya göre, eğitimi sorun olarak gören gençlerde, başta yeterli eğitiminin verilmemesi olmak üzere, “eğitimin iyi bir yaşam sağlama ve iş sahibi olma gibi konularda iyi bir araç olmadığı ve eğitim, amaçlara ulaşmak için iyi bir araç sağlamamakta” fikri hakimdir. Bu yargıdan, gençlerin istihdamı için eğitim, yeterli koşulları sağlamamaktadır sonucuna ulaşabiliriz. İşsizlik de doğal olarak istihdam sorunudur.

Bir toplumda amaca ulaşmak için (bu amaçlar iş bulma, işte yükselme, akademik kariyer vs. gibi) eldeki araçların (eğitim, merkezi sınav puanları, sertifika vs.) yeterli olmadığı durumlarda “anomi” ortaya çıkar. Anomi de suç ve intihar oranlarında artışın nedenleri arasında sayılan bir tür buhran, çöküntü ve karışıklık durumudur. Ayrıca gençlerde istihdama ilişkin gelecek kaygıları belirirse, ülkemizde kalmaları durumunda

değer katacak genç ve nitelikli beyinlerin, yurtdışına göçü gerçekleşir. Kaldı ki araştırma bulgularına göre gençlerin üçte birinden fazlası yurtdışında yaşamak istemekte; hatta eğitim düzeyi arttıkça bu oran daha da artmaktadır. Doğru istihdam ve eğitim politikalarıyla nitelikli beyinlerin göçü ya da isteği azaltılabilir.

Doğu Marmara Bölgesi Gençlik Araştırması

Türkiye'nin sanayi bakımından kalbi sayılabilecek Doğu Marmara bölgesinde (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) yaşayan 18-24 yaş arasında olan ve hali hazırda istihdam edilmemiş olan gençlerin geleceğe yönelik beklenti ve ihtiyaçlarının, iş deneyimlerinin ve eğitim durumlarının, göç olasılıklarının belirlenmesi amacıyla bir araştırma yapılmış, şu sonuçlara erişilmiştir:

Görüşülen gençlerin dörtte üçünün bir mesleği yoktur. Yarısı, herhangi bir mesleğe yatkın olduğunu düşünmemektedir. Belki de bu sonuçlar arasında en ilgi çeken, gençlerin yüzde 85'i bir meslek kursuna katılmamıştır.

18-24 yaş arasındaki gençlerin devamlı bir statüde çalışmadıkları göz önüne alınsa da bazıları geçici işlerde ve mevsimlik işlerde çalıştığını ifade etmiştir. Herhangi bir işte çalışmama nedeni genellikle eğitim-öğretim hayatının devam etmesi olarak değerlendirilebilir. Eğitim-öğretim hayatının dışında olup, çalışmayan gençlerin de önemli kısmının iş aramadıkları görünmektedir. İş aramama gerekçelerinin önemli bölümünü Kamu Personeli Seçme Sınavı'na hazırlanma (kamuda atanma için), ailevi ve kişisel nedenlerle ve de iş bulma ümidinin olmaması nedeni oluşturduğu görülmektedir. Zorunluluk dışında herhangi **bir işte istihdam olunamayan gençlerin neredeyse tamamı, aile ilişkilerinde problemler yaşadıklarını**; bu problemlerin en başında maddi zorluklar, özgüven düşüklüğü, huzursuzluk gibi problemler olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmanın istihdamla ilişkili önemli bulgularından biri de gençlerin neredeyse yarısı iş ve mesleğinden dolayı mutsuz olduğudur. Aile fertlerinden memnuniyet yüksek olsa da her iki gençten birisi iş ve mesleğinden memnun değildir. Nasıl ki yanlış bir eş tercihi ömür boyu kişiyi, mutsuz etmeye yeteceği gibi, seküler toplumlarda yanlış bir meslek tercihi de yine ömür boyu mutsuzluğun kaynağı olabilir.

Son Sözler

Her iki araştırma da bize gösteriyor ki, kalkınma planında hedeflenen ilke ve politikaların ivedikle hayata geçirilmesi hatta kalkınma planında olmayan ama

gençlerin istihdamı meselesinde temel bazı önerilerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Öncelikle Türkiye'de istihdam meselesinin eğitim meselesiyle birlikte değerlendirilmesi **gerektiği**; yeni gelişen sosyo-ekonomik ve küresel şartların doğurduğu değişen meslek tanımlarının ve yeni mesleklerin ihtiyaç duyduğu donanım ve bilgilere mücehhez bir eğitim ortamının oluşturulması gerektiği açıktır. Daha **lise düzeyinde mesleki eğitime gereken önemin verilmesi**; bu okulların da bir Fen Lisesi ya da Sosyal Bilimler liseleri kalitesinde yapılandırılması; belki de proje okulları biçiminde “değerlendirilmesi” gerekmektedir. Üniversitelerde özellikle sanayinin ihtiyaç duyduğu bilgiyle, bilimsel ve alanın akademik bilginin birlikte kaynaştırıldığı, sahadan kopuk olmayan bir üniversite-sanayi iş birliği sağlanmalıdır. Hâlihazırda yapılıyor olsa da mesleki eğitim ve sanayinin ihtiyaç duyduğu donanımlı genç gibi konuların ele alınacağı çalıştayların veya organizasyonların daha sık, bölgesel ve çok katımlı (eğiticiler, sanayiciler, akademisyenler, gençler vb.) biçimde yapılması; belki de bu konulardaki ihtiyaçların analizinin yapılacağı araştırmaların yapılması zaruridir.

İkincisi, kamunun işe alımlarda daha şeffaf, adaletli ve merkezi sınava dayalı **sistemlerde kalması**; gençlerin sadece bilgi ve yetenekleri ölçüsünde kamuda istihdamın olduğuna ilişkin algısının zayıflatılmaması gerekmektedir. Gençlerdeki ülkesine aidiyetinin artırılması ve güveni zedelememesi açısından bu oldukça önemlidir. Aidiyet ve güven azaldığında beyin göçü, suç, anomi, sosyal çöküntü kaçınılmaz olur.

Üçüncüsü, kalkınma planlarıyla hedeflenen ilke ve politikaların uygulanmasında, denetiminde hassasiyet gösterilmesi; plana, kamu yönetimi, yerel yönetimler, sivil toplum, üniversiteler, iş çevreleri, basın gibi güç merkezlerinin katkısı sağlanmalıdır.

Son olarak, istihdamla birinci derecede ilgisiz gözükken ama dolaylı olarak çok ilgili olan, gelecek yılların ve toplumun ihtiyaç duyduğu, değerlerimizle barışık, kültürel bağlardan kopuk olmayan, evrensel insan/gençlik yetiştirme modeli önemsenmeli ve hayatiyete geçirilmelidir. Geliştirilecek gençlik vizyonu ve modelinde, toplumun tüm kesimlerinin konsensüsü aranmalıdır.

MESLEK SEÇİMİNDE REHBERLİK FAALİYETLERİNİN ÖNEMİ

▲ KEREM ÜNLÜ

Eğitim sistemimizin verimliliği her dönem sorgulanmış, tartışılmış, birçok kez değişiklikler yapılmış fakat hala bir memnuniyet düzeyine ulaşamamış. Görünen o ki daha uzun bir süre tartışmaya, iyileştirmelere devam edeceğiz. İlkokul birinci sınıfa başlayan çocuklarımızda görüyoruz; aman okuma yazmaya bir an önce geçsin diye öyle yükleniyoruz ki, daha eğitimin başında çocukları okuldan soğutuyoruz. Rahmetli Cem Karaca anılarında diyor ya 7 yaşında kovulduğum camiye 70 yaşında dönebildim. Çocuklarımız hayata atıldıklarında okulun önemini farkına varıyorlar ama işi işten geçmiş oluyor.

Müfredatımızın zenginliği ile övünsek mi yoksa yerinsek mi bilemiyorum. Zorunlu eğitim çağının 12 yıla çıkarılması ile birlikte çocuklara müfredat olarak o kadar çok konuyu öğretmeye çalışıyoruz ki bu bize yarardan ziyade zarar getiriyor diye düşünüyorum. Örnek vermek gerekirse liseyi bitirmiş bir gencimiz 9. ve 10. sınıfta zorunlu olarak gördüğü matematik dersinde köklü sayılar, fonksiyonlar, permütasyon, kombinasyon, binom ve olasılık konularının ne kadarını hatırlıyordur? Şu an günlük hayatta veya gelecekte bunlara hiç ihtiyacınız olacak mı acaba? Üniversite okusanız bile emin olun birçok konu ile ne üniversitede ne de sonrasında hayatınızda karşılaşmayacaksınız.

O zaman neden gereksiz konularda zihinlerimizi meşgul ediyoruz. İleriki yaşamımızda lazım olmayacak bir yığın bilgi yerine hayata atıldığımızda bize her zaman lazım olacak bilgi ve becerilerle donatılsak daha güzel olmaz mı? Bu beceriler neler olabilir dersiniz, hemen hepimiz eğitim hayatımızda ilkyardım eğitimi almışızdır. O kadar önemli bir konu ki yeri geldiğinde yapacağımız küçük bir ilkyardım müdahalesi ile hayat kurtarıyoruz. Bu eğitimi okulda görmedim diyebilirsiniz fakat araba kullanıyorsanız sürücü kursu eğitiminde mutlaka görmüşsünüzdür. Oysa bugün ilkyarıma ihtiyacı olan bir vaka ile karşılaştığımızda gerekli müdahalede bulunmak için hemen öne atılır mıydınız diye sorsak acaba kaçımız hemen evet diyebiliyoruz? Böyle bir durumla karşılaştığımızda kendi bilgi ve tecrübelerimize güvenmediğimizden dolayı geride durmayı tercih ediyoruz. Hepimizin bilmesi gereken bu müdahaleyi bir vatandaş uygulayıp hayat kurtardığında onu haber kanallarında kahraman olarak ilan ediyoruz. Başka bir örnek de yabancı dil eğitimimizle ilgili verilebilir. İlkokul 2. Sınıftan itibaren lise son sınıfa kadar İngilizceyi zorunlu olarak okutuyoruz. Bu süreçte 1027 saat yabancı dil dersi alan gençlerimizi yeterli düzeyde İngilizce öğretmeden mezun ediyoruz. Kısacası eğitimde birçok şeyi bir arada

başarmak isterken hiç birinde yeterli düzeyde başarıya ulaşamadığımız gerçeği ile karşılaşıyoruz. **Hedeflerin çokluğundan dolayı odaklanma sorunu yaşıyoruz.** O nedenle eğitim sistemimizi ayağa kaldırmak istiyorsak hedefleri öncelik sırasına göre sıraladıktan sonra lazım olanları alıp gereksiz olanları atmamız lazım gerekir. İngilizceyi örnek verdim diye yanlış anlaşılmasın o da kalacakların içerisinde yer almalı hatta üniversiteyi bitirene kadar anadilinin yanında iki dil daha bilen çocuklar yetiştirmeliyiz diye düşünüyorum.

İyi bir gelecek adına ilkokulla başlayan eğitim yolculuğumuzda LGS ve YKS olmak üzere iki kritik sınav bizi bekliyor. LGS ye 8. Sınıfın sonunda, YKS ye ise 12.

Sınıfta giriyoruz. LGS sonucuyla iyi bir liseye yerleşmek demek, YKS de iyi bir üniversite ve bölüme yerleşme noktasında bizleri biz adım öne taşıyor. Hal böyle olunca çocuklarımızın sınav maratonu ortaokulla birlikte başlamış oluyor. 2020 yılında 1.671.357 kişi ortaokuldan mezun olmuş, bu öğrencilerden 1.472.088 kişi LGS sınavına katılmış. Yerleştirme sonuçlarına geçmeden önce aşağıdaki tablodan öğrencilerin ders bazındaki başarılarına bir göz atalım.

ALT TESTLERE GÖRE DOĞRU CEVAP SAYISINA İLİŞKİN İSTATİSTİKLER				
	DERSLER	Soru Sayısı	Doğru Cevap Ortalaması	Başarı Yüzdesi
SÖZEL	Türkçe	20	10,00	%50,00
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	10	5,05	%50,50
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	10	8,39	%83,90
	Yabancı Dil	10	3,53	%35,30
SAYISAL	Matematik	20	4,89	%24,45
	Fen Bilimleri	20	10,21	%51,05

Tablo incelendiğinde 2020 yılı LGS sınavında öğrencilerimiz en düşük başarıyı %25, 45 ile Matematik dersinde göstermiş. LGS yerleştirmelerinde sözel puan-sayısal puan diye ayrı ayrı puan hesaplanmaz. Tek puan üzerinden yerleştirme işlemleri yapılır. Buna rağmen biz öğrencilerin lisede seçecekleri sayısal alana mı sözel alana mı daha yakınlar gibi bir tahmin yürütmek istediğimizde yukarıdaki tablodan öğrencilerin çoğunluğunun sözel alana yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Görev yaptığım okula 2020 LGS sonucu ile yerleşen 120 öğrencimize gelecekte ne olmak istedikleri sorulduğunda 20 tanesi kararsız olduğunu, geri kalan 100 öğrenciden 80'i Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık ve Mühendislik gibi sayısal alanda bir bölüm okumak istediğini ifade etmiştir. Sayısalda iyi bölüm kazanmak istiyorsanız matematiğinizin iyi olması gerekir. İki basamaklı YKS sınavının Temel Yetenekler Testi bölümünde 120 sorudan 40'ı, Alan Yeterlilik Testi Bölümünde ise 80 sorudan 40'ı Matematik sorusudur. Sayısal ve eşit ağırlık bölümünde sizin başarılarınızı belirleyen en önemli ders matematik dersidir. Matematiğiniz iyiyse bu alanlarda iyi neticeler alabilirsiniz fakat matematiğiniz zayıfsa bu bölümlerde başarılı olma şansınız yoktur. Öğrencilerimizin en düşük başarıya sahip olduğu ders Matematik, gelecekleri hedeflerine ulaşmada belirleyici olacak ders yine Matematik. Bu demektir ki hedeflerine ulaşmak için zorlu bir süreç onları bekliyor.

Her insanı farklı yaratmış Rabbimiz. Fiziki olarak benzer taraflarımız olmakla birlikte dünya üzerinde 7 milyar farklı insan var. İlgisi, yetenek ve değerlerimizle, kişilik özelliklerimizle, bireysel özelliklerimizle hepimiz birbirimizden farklıyız. **Allah Resulü (s.a.v.) "Sizin en hayırlınız, insanlığa en faydalı olanınızdır" buyuruyor. Bu faydayı genelde mesleğimiz üzerinden sağlarız. İşinizi ne kadar severek yapıyorsak, o meslekte ne kadar yetenekliyse insanlığa da faydamız o kadar fazla olacaktır.**

Öğrencilerimiz; ilgi ve yeteneklerini belirginleşmeye başladığı 10. Sınıfın sonunda alanlarını seçiyorlar. Birçok öğrencimiz ailenin yönlendirmesi, meslek çeşitliliğinin fazla oluşu, sayısal mesleklerin daha itibarlı gözükmesi, daha çok ekonomik kazanç sağlaması vb. sebeplerle, matematik becerisi olmadığı halde sayısal alanı tercih ediyor. Bu noktada öğrencilerin **doğru alana yönlendirilmesinde rehberlik faaliyetleri büyük önem taşıyor. Rehberlik faaliyetleri; okul rehber öğretmenleri ile beraber, ailenin, okulundaki idareci ve öğretmenlerin de dahil olduğu bir ekip çalışmasını gerektirir.** Hangi konuda olursa olsun ekip olarak bir çalışmada başarıya ulaşmak istiyorsak üç tane birlikteliği sağlamak zorundayız. Önce gönül birlikteliği, sonra söz birliği, sonra da iş birliği. Bizler de öğrencilerimizi doğru alana ve devamında doğru bölüme yönlendirirken ekip olarak bu üç birlikteliği sağlayabilirsek büyük bir iş başarmış oluruz. Öğrenci ile ilgili veriler Edebiyat alanını işaret ederken, aile ısrarla tıp okuyacak diyorsa çocuğumuza yazık etmiş oluruz. Üniversite okuyan öğrencilere yapılan anketler gösteriyor ki, öğrencilerin birçoğu okudukları bölümden memnun değiller. Çevremdeki yetişkinlere seni 18 yaşına gönderseydik yine şu an yapmakta olduğun mesleği seçer miydin diye sorduğum da birçok kişi maalesef farklı bir mesleği tercih ederdim diyor. Bu da gösteriyor ki meslek seçiminde işler yolunda gitmiyor.

Şimdi biraz da LGS sınav sonucuna göre öğrencilerimiz nerelere yerleşmiş ona bakalım. 2020 LGS Sınavına 1.472.088 kişinin katıldığını ifade etmiştik. Milli Eğitim Bakanlığımız tarafından yayınlanan yerleştirme sonuçlarına ilişkin raporun aşağıdaki bölümüne bir bakalım.

TABLO 1

OKUL TÜRÜNE GÖRE MERKEZİ SINAV PUANINA GÖRE YERLEŞEN ÖĞRENCİ SAYISI

Lise Türü	Toplam Yerleşen Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Kontenjan Sayısı	İlk Yerleştirmede Doluluk Oranı (%)
Anadolu İmam Hatip Lisesi	42.030	42.128	99,76
Anadolu Lisesi	71.946	71.946	100,00
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	39.013	40.370	96,64
Fen Lisesi	46.650	46.650	100,00
Sosyal Bilimler Lisesi	12.846	12.846	100,00
Genel Toplam	212.485	213.940	99,32

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

Tablo incelendiğinde 2020 yılında Ortaokul 8. Sınıftan mezun olan 1.671.357 kişiden 213.940 kişi merkezi yerleştirme sonucu yukarıdaki okullara yerleşmiş. Sınavla yerleşemeyenler nereye yerleşti acaba? Geriye kalan 1.457.417 kişi sınavsız öğrenci alan Anadolu Liselerine, Anadolu Meslek Liselerine, Anadolu İmam Hatip Liselerine, Mesleki Eğitim Merkezlerine ve Açık Öğretim Liselerine yerleştirilmiş. Bu raporlarda sınavsız yerleşen öğrencilerin kaç genel liselere, kaç meslek liselerine, kaç İmam Hatip liselerine yerleştirildiğine ilişkin verileri bu raporda bulamıyoruz. Fakat bizler 2020 YKS giren öğrencilerin mezun oldukları okul türlerine göre dağılımlarını gösteren aşağıdaki tablodan bir tahmin yürütebiliriz.

2020 YKS SINAVI			
OKUL TÜRLERİ	ADAY SAYISI	LİSANS YERLEŞEN	YERLEŞME YÜZDESİ
GENEL LİSELER	1.379.824	349.033	% 25
MESLEK LİSELERİ	818.743	43.220	% 5,2
İMAM HATİP LİSELERİ	238.391	39.127	% 16,4
TOPLAM	2.436.958	431.380	

Tabloyu incelediğimizde görüyoruz ki üniversite sınavına giren tüm öğrencilerin %57 si Genel Liselerden,

%33 Meslek Liselerinden, %10 İmam Hatip Lisesi mezun öğrencilerden oluşmaktadır. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz sınavsız yerleşen öğrencilerin çoğunluğu genel liselere yerleşti. Amacı üniversite programlarına eleman yetişmek olan ve herhangi bir mesleki eğitimin verilmediği genel liselerin yerleştirme oranına baktığımızda bu öğrencilerin %25 inin lisans programlarına yerleştiğini görüyoruz. Yani genel lise mezunu 1.379.824 adaydan 1 milyonu herhangi bir lisans programına yerleşemiyor. Sınavla öğrenci alan Anadolu Liselerinin lisansa yerleştirme başarısı dikkate alındığında bu bir milyon öğrencinin ağırlıklı sınavsız öğrenci alan Anadolu Liselerinden Mezun olduğu görülecektir. Buradan da şu sonuca ulaşabiliriz diye düşünüyorum; **LGS sınavlarında akademik başarısı düşük olan öğrencileri bizler genel liseler yerine meslek liselerinden mezun etmiş olsaydık daha nitelikli bir iş gücüne sahip olabilirdik.** Yapılması gereken hızlı bir şekilde nitelikli meslek liselerinin sayılarını ve kontenjanlarını çoğaltmak, genel lise kontenjanlarını düşürmek. Bu noktada Milli Eğitim Bakanlığımızın örnek uygulamaları mevcut fakat istenilen seviyeye ulaşmamız için özel sektörün de işin içine katılıp bir mesleki eğitim seferberliği ilan edilmesi lazım diye düşünüyorum.

Aşağıdaki tabloda Milli Eğitim Bakanlığımızın yaptığı protokoller kapsamında öğrenci alan nitelikli meslek liselerinin LGS başarı sıralaması incelendiğinde ne demek istediğim daha iyi anlaşılacaktır. Gelecekte öğrenciye iş garantisi de sunan bu okulların yüzdelik dilimlerini incelediğimizde %0 ile %5'lik dilim arasından öğrenci almışlar. Bu demektir ki bu okullarda okuyan öğrenciler çok nitelikli Anadolu liselerinde okuyabilecekken oraları tercih etmemişler burayı tercih etmişler. Başka bir örnek de Bursa'dan verelim. Yerli otomobilimize teknik eleman yetiştirmek için Bursa bir meslek lisemizde açılan Elektrikli Araç Üretimi Bölümü iş garantisi ile birlikte başarılı gençlerimize güzel bir seçenek oluşturmaktadır. Meslek liselerimizin isimleri daha önce ticaret, endüstri, sağlık meslek lisesi diye isimlendirilirken artık hepsi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olduğundan ayırt edemeyebiliriz fakat özel sektörün katkılarıyla yapılmış olan İletişim Meslek Lisesi, Ayakkabı ve Saraciye Meslek Lisesi ve Cam Meslek Lisesi ile güzel örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat yeterli değildir. Bu örneklerin sayısını devlet özel sektör dayanışması ile hızlı bir şekilde çoğaltmamız lazım.

Yazımızın konusu meslek seçiminde rehberlik faaliyetlerinin önemi iken hala asıl konumuza girmedik. Çünkü bir binanın temelleri ne kadar sağlam olursa

Başarılı olan öğrencilerin tercihi olan meslek liselerinin sayısı arttı.

Lise Adı	Alan	En Düşük Yüzdelik Dilim	En Yüksek Yüzdelik Dilim
ASELSAN MTAL	Elektrik-Elektronik Teknolojisi	4,60	0,33
İstanbul Teknik Üniversitesi MTAL	Bilişim Teknolojileri	4,76	1,47
Teknopark İstanbul MTAL	Bilişim Teknolojileri	5,41	0,47

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

üzerine inşa edeceğimiz bina da o kadar sağlam olur. O nedenle eğitim sistemimizi sağlam temeller üzerine oturttüğümüzde, eğitimde az maliyetle çok daha başarılı olacağız.

Meslek seçimi hayatta verdiğimiz en önemli kararlardan biri. 22 yaşlarında üniversiteyi tamamladığımızı ve 65 yaşına kadar o meslekte çalıştığımızı düşünürsek hayatımızın 43 yılını o meslekte geçiriyoruz. Bir insan sadece para kazanmak için çalışmıyor. Ekonomik kazancın yanında sosyal statü, saygınlık, kendini ifade etme, aidiyet duygusu gibi ihtiyaçlarını da meslek üzerinden karşılıyor. **Yine mesleğimiz, hayatta verdiğimiz ikinci önemli karar olan eş seçimini de etkiliyor.** Doktorsanız eşinizin de doktor, öğretmenseniz eşinizin de öğretmen olma ihtimali yüksektir. Peki, hayatımız üzerinde bu kadar etkisi olan meslek seçiminde ne durumdayız biraz da ona bakalım.

Meslek Seçiminde doğru karar verme süreci genel olarak 3 basamakta oluşur. Önce kendimizi tanımamız lazım. Basit gibi gözüktür ama en zor basamakta burasıdır. İkinci basamak meslekleri tanıma basamağı, üçüncü basamak ise özelliklerine en uygun olan mesleği seçme basamağıdır. Şimdi bunları biraz daha açacak olursak; birinci basamak kendini tanıma basamağı. Yunus Emre şiirinde; "İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir, sen kendin bilmezsin, ya nice okumaktır" sözleriyle insanın ilk önce kendini keşfetmesi gerektiğini ifade eder. **Doğru meslek seçimi için de ilk önce kendimizi; ilgi, yetenek, değerler ve kişilik özellikleri yönünden keşfetmeliyiz.** İnsanın kendini keşfetme süreci bir ömür boyu devam eder. Gençlerimizi doğru yönlendirmedeki en büyük problemimiz birinci basamağa takılıp kalmamızdan kaynaklanıyor. Bunun içinde çocuklarımıza ortaokul ve lise dönemlerde çeşitli sosyal, kültürel ve teknolojik etkinliklerle bol bol kendilerini tanıma fırsatı vermeliyiz. Örneğin hemen bir soru ile kendimizi test edelim. 100 metreyi kaç saniyede koşarsınız? Uzun zamandır koşu yapmamışsanız ve süre tutmamışsanız büyük ihtimalle tahmininizde yanılacaksınız. Oysa geçen hafta Beden Eğitimi dersinde 100 metre koşusunu 20 saniyede koşmuşsanız daha doğru ve net cevap

verebileceksiniz. Yine sorsak bir müzik aleti çalabiliyor musunuz diye, yine birçoğumuz hayır diyecektir. Oysa bunu önemseydik hobi olarak da olsa bir müzik aleti ile uğraşılıyor olurduk. Fakat akademik eğitimden, LGS ve YKS'ye hazırlanmaktan dolayı bunları tecrübe etmeye fırsat bulamadık.

Kendini tanıma basamağını başarıyla geçen öğrencilerimizin ikinci ve üçüncü basamakta işleri daha kolay oluyor. Bütün meslekler hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak mümkün olmamakla birlikte lisede alanını seçerek belirli meslek gruplarına yönelmiş öğrenci bu basamakta okuduğu alanıyla ilgili mesleklerden ilgi duyduğu, yetenekli olduğuna inandığı meslekler hakkında bilgi toplamalıdır. Meslek hakkında bilgi toplarken; mesleğin tarihsel gelişimi, o meslekte yapılan işin niteliği, çalışma ortamı, mesleğe hazırlanma süreci, gerektirdiği nitelikler, kazanç durumu, meslekle alakalı iş bulma imkânları araştırılmalıdır. Bu konuda meslekleri tanıtan kaynaklardan, o bölümde okuyan üniversite öğrencilerinden, o meslek dalında çalışanlardan yararlanılabilir. Hatta fırsat bulup mesleğin çalışma ortamını ve koşullarını yerinde gözlemlemelidir. Son basamağa geldiğimizde yapmamız gereken kendimize en uygun olan mesleği seçmektir. Eğer bizler bu üç basamağı da sağlıklı bir şekilde geçebilirsek kendimiz için ideal olan mesleği doğru bir şekilde seçmiş oluruz.

Son olarak ifade etmek isterim ki meslek gelişim süreci hayat boyu devam eden bir süreçtir. Mesleğinizden memnun değilseniz, tekrar fırsatım olsaydı şu mesleği seçerdim diyorsanız bilin ki o kapılar hala açık. Ölene kadar da o kapı açık kalacak. Çevrenize baktığımızda; üniversitede okuduğu bölümde iş imkânı varken farklı bir meslek alanında çalışan insan sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğunu göreceksiniz. Fakat ikinci denemenizde de yukarıda belirttiğimiz basamaklarda sağlıklı bir şekilde ilerlemediğimiz takdirde sonucun birincisinden farklı olmayacağını unutmamalıyız inşallah.

SOSYAL SERMAYE

▲ DOÇ. DR. OSMAN YILMAZ

Her bireyin doğuştan gelen "fitrat" diye adlandırdığımız özellikleri vardır. Hayvanlardaki içgüdünün karşılığı olan bu fitrat insanın akıl sahibi olması ve sosyal bir varlık olmasının etkisi ile öncelikle fitri sonrasında pragmatik veya inanca dayalı sebepler ile ait olduğu gruba bağlılık hisseder. Sonrasında bu grupta saygın olmak yapabilirse grubu aşarak farklı sosyal gruplara da kendini ispatlamak, onlar tarafından kabul görmek ve bunun akabinde ait olduğu ilk gruba katkı sağlamak oradan tekrar kabul almak ister. Bu moral ve çıkar motivasyonları kişilere göre farklı şiddette olsa da sözkonusudur.

Bu süreçte bir çocuk için kriter sosyal çevre sırasıyla; öncelikle annesi olmak üzere ailesi, mahalle arkadaşları, lise arkadaşları, üniversite arkadaşları (genellikle, sosyal sermayenin başlangıcı olarak kabul edilir), en sonunda iş arkadaşlarıdır. Sosyal sermaye yapıları bu süreçte, ekonomik, kültürel, etnik, ideolojik olarak farklı formlarda gerçekleşir.

Sosyal sermayenin oluşumunda eğitim farklı sosyo-ekonomik katmanlar arasında geçişkenliği sağlayan en önemli faktördür. Kaliteli eğitim hayatı farklı kesimlerden ve farklı yerlerden gelen bireyleri bir araya getiren özelliği ile öne çıkmaktadır. Amerika örneğinde üniversiteler eğitim kalitesinden ziyade sağladıkları sosyal sermaye düzeyine göre tercih edilmektedir. Üniversiteler de öğrencilerini sosyal sermayeye sağlayabilecekleri katkı düzeyine göre kendileri seçmektedirler. Önde gelen Amerikan üniversiteleri bu bağlamda en zeki, en başarılı öğrenciler ile en zengin ve güçlü ailelerin çocuklarını üniversitelerine kabul etmektedirler. Türkiye'den Harvard'a kabul edilen kişilere bakıldığında Türkiye'nin güçlü ailelerinin çocukları olup Harvard'da okuyan diğer kişiler için Türkiye'ye köprüleyen özellikler taşıyacağına inanıldığı için tercih edilmektedir.

Türkiye'de üniversitelere merkezi sınavlar ile öğrenci alımı yapıldığı için üniversitelerin sosyal sermaye düzeyleri tesadüfi niteliği ile birlikte üniversitenin puanı, şehri, eğitim dili ve paralı olup olmadığı gibi unsurlardan

etkilenir. Paralı üniversite öğrencileri görece daha yüksek sosyo-ekonomik katmandaki kişiler ile bir araya gelme imkanı sunduğu için bu bakımdan daha yüksek bir sosyal sermaye sunabilir. Devlet üniversiteleri ise daha düşük ekonomiye sahip öğrencilerin meslek edinme ile benzer sosyo-kültürel-ekonomik öğrenciler ile bir araya gelme imkanı sunar. Bu bir araya gelişte okul arkadaşlığı ilişkilerine ek katman olarak diğer informel yapılanmalar sözkonusu olabilmektedir. Bu yapılara örnek olarak siyasi partilerin gençlik kolları, dini yapılar, etnik gruplar, uluslararası yapılanmalar ve diğer sosyal gruplar örnek verilebilir. Bu gruplar kapsayıcı, koruyucu ve destekleyici özellikleri ile kısa orta ve uzun vade de bir konfor alanı oluştururken, aşırı yoğunlaşmış hale dönüşmesi durumunda kısıtlayıcı ve engelleyici nitelik de taşıyabilir.

İktisadi, sosyal, kültürel, psikolojik, kültürel ve bilişsel bağlamda değerlendirilen sosyal sermaye ait olunan sosyal grup içerisindeki, güven, işbirliği ve sahiplenme ile birlikte diğer sosyal gruplar üzerinde bıraktıkları olumlu imaj/itibar etkisi ile tüm tarih boyunca sosyal rekabet ve işbirliğini sağlayan nitelikleri ile kişi ve grupların sosyal avantajının belirleyicisi olan "**Sosyal Sermaye**" kavramının gelişimine bakıldığında;

Emile Durkheim feodaliteden kapitalizme geçişte yeni bir ilişkiler dünyasından bahsederek adını geçirmeden Sosyal Sermayeden bahseder. Max Weber de aynı şekilde sosyal sermaye kavramını kullanmadan, kültürel değerlerle, ekonomik gelişme arasında ilişki kurarak girişimciliğin oluşumu ve başarısında etkili olan ve girişimci faaliyetleri şekillendirerek ekonomik gelişmeyi etkileyen bir faktör olduğunu ifade etmiştir.

"Sosyal sermaye" kavramının bugünkü anlamda ilk defa Lyda J. J. Hanifan 1916 yılında fiziki/ekonomik sermaye dışındaki toplumsal işbirliğini oluşturan kişiler ve kurumlar arasındaki güven, arkadaşlık, duygudaşlık ve sempati ilişkileri olarak anlatmıştır. Bu çalışmadan yaklaşık kırk yıl sonra (1956) J. Seeley, A. Sim ve E. Loosely Crestwood Heights yerel siyasetçilerin yükselişinde sosyal sermayelerinin önemine değinir.

Çağdaş anlamda "Sosyal Sermaye" kavramının temel kurucuları; Pierre Bourdieu (1986), James Coleman (1988) ve Robert Putnam (1995)'dir.

Bunlardan Bourdieu "Sosyal Sermaye" kavramını sosyoloji bağlamında, sistematik olarak analiz eden ilk çağdaş araştırmacıdır. "Distinction" adlı eserinde kültürel farklılıklar nasıl oluşur nasıl yerleşir ve toplumsal katmanlarla ilişkisini açıklama amacı çerçevesinde

sosyal sermaye üzerinde durmuştur. Bourdieu'nun çalışmasının en önemli katkısı, sosyal sermayeye diğer entelektüel sermaye kavramları ile bağlantı kurmasıdır. Bourdieu'ya göre Sosyal Sermayenin etkisi grup üyeleri arasındaki güven ve dayanışmaya bağlıdır.

Sosyal sermayenin dezavantajlı kişi ve gruplar için önemli bir kaynak olduğunu tespit eden Coleman sosyal sermayeyi, insanlar arasındaki olası işbirliği ilişkilerini tanımlamak için kullanmıştır. Coleman'a göre, doğrudan ilişkisi olmayan ağları birbirine bağlayarak bireylerin faydalanması sağlanabilir. Tüm sosyal yapıların ve sosyal ilişkilerini kolaylaştırarak entelektüel sermaye oluşumuna ve etkinliğinin sağlanmasına katkı sağlar. Sosyal sermayenin en önemli etkisi insan sermayenin yaratılması üzerindeki etkisidir.

Kavrama bugünkü popülaritesini kazandıran Putnam'ın "Tek Başına Bowling Oynamak: Amerikan Sosyal Sermayesinin Düşüşü" adlı eseri kavram açısından tarihsel bir dönüm noktasıdır. Bu çalışmada AVM'lerde tek başına bowling oynayan Amerikalıların gözleyerek yaptığı çalışmada Amerikalıların günden güne sosyal sermayelerinin azaldığını ve bunun toplumsal çöküşe yol açacağını anlatır. Başkanlık düzeyinde ilgi çeken bu çalışma ile sosyal sermaye akademik çevrelerde ve medya da tartışılarak popüler hale gelmiştir.

Putnam; sosyal sermayeyi, işbirliği ve ortak fayda elde etmek için eşgüdüm ile işbirliğini kolaylaştırarak sosyal etkinliği arttıran güven, normlar ve ilişki ağları gibi sosyal özellikler olarak tanımlamaktadır. Bu yönüyle sosyal sermaye, yapısal ve insan sermayesine yapılan yatırımların etkinliğini arttırmaktadır diye anlatır.

Genel olarak literatürde sosyal sermaye; karşılıklılık, güven, birlikler, birlik veya grup üyeliği, normlar, ağlar, ve ortak faaliyet kavramlarına dayanarak tanımlanmaktadır. Fiziksel sermaye, işletmelerin kişilerin hesaplarında ve beşeri sermaye insanların zihninde iken, sosyal sermaye insanların ilişkilerindedir. Sosyal sermaye, temelde başkaları ile ilişki içerisine girmeyi ve bunun etkilerini incelemektedir. Bu durumda diğer kişi ve kurumlarla ilişkiler ve bu ilişkilerin yapısı önem kazanmaktadır.

Sosyal Sermaye hedeflere ulaşmada sosyal bağlantıları ve sosyal ilişkilerin kullanmanın önemini açıklar. Sosyal sermaye, ya da bu tür bağlantıları ve ilişkileri aracılığıyla erişilen kaynaklar, bireyler, toplumsal gruplar, örgütler ve topluluklar için hedeflere ulaşmada (beşeri sermaye, ya da ne bir kişi veya kuruluş aslında sahip) ile birlikte çok önemlidir.

Sosyal sermaye, sosyal yapıda bir arada olma, diğer sosyal yapılarla işbirliği becerisinin temelindeki faktörlerin analiz edilmesine yarayan gelenekten geleceğe sosyal bütünleşmenin dinamiklerinin görülmesini sağlayabilir. Bireyleri, gruplara, grupları diğer gruplara birleştiren ortak değer, çıkar, ilişki ve ağların sosyal bütünleşmenin sosyal altyapısına katkısı olabilir. Böylece birlik, bütünlük ve karşılıklı dayanışmaya katkı sağlar.

Sosyal sermaye olumlu ve olumsuz katkıları ile tüm toplumsal yapıların belirleyicisi olmuştur. Sosyal ilişkiler ve bundan sağlanan faydaları tanımlayan sosyal sermaye; öncelikle aile aracılığı ile başlar.

Ön Türklere akraba evliliklerinin yanında aynı oymaktan kişilerin dahi evlenmesini engelleyen sosyal normlar uzak evliliklerin etkisi ile Türk Milletinin erken uluslaşmasına katkı sağlamıştır. Çağdaş toplumlara kadar olan süreçte akraba evliliğinin tercih edildiği topluluklarda yoğunlaşan akrabalık bağları ile içsel olarak güçlenen ve hayatın tamamını kontrol eden aile yapısı ile güçlü çekirdek sosyal sermaye ile birlikte dışsal yapılara yönelik köprüleyen yapıya engel teşkil eden, sosyal ağ dışında kalanları dışlayıcı ve sosyal yapı içindekileri kısıtlayıcı ve aşırı sorumluluk yükleyici etkileri ile negatif sosyal sermaye söz konusu olmaktadır.

Sosyal Sermayenin Bileşenleri

Sosyal sermayenin, birinci aşaması ve sosyal sermayenin oluşumuna imkan sağlayan bağların temelinde, aile, yakın dostlar gibi nispeten homojen gruplar içindeki sıkı ilişkiyi ifade eden Bağlayıcı Sosyal Sermaye ki bu "dışsallaştıran" sosyal sermaye olarak da tanımlanmaktadır. Bu sosyal sermaye çekirdek ve ilk ait olduğumuz sosyal yapıyı tanımlar ve temel ihtiyaçlarımızın karşılanmasına katkı sağlar. Bunu "geçinmek için" gerekli sosyal sermaye olarak tanımlayabiliriz.

Uzak arkadaşlar, ortak üyelikler ve iş çevresigibi nispeten daha zayıf ve daha gevşek ilişkileri tanımlayan Köprü Kurucu Sosyal Sermaye "içselleştiren" sosyal sermaye olarak da tanımlanmaktadır. Bunu "başarılı olmak için" gerekli sosyal sermaye olarak tanımlanabilir.

Bu bileşenlere ek olarak geliştirilen Birleştirici Sosyal Sermaye kavramı, farklı ekonomik/sosyal sınıflara ait olan bireyleri kurduğu sosyal bağ içinde güce, statüye ve refaha diğer grupların ulaşması sağlayan ilişkileri nitelemektedir. Bu sosyal sermayenin özellikle üniversite eğitimi sürecinde ve daha da özellikle bu eğitim sürecindeki üniversite içerisindeki diğer sosyal

sermaye oluşturan yapılara (Dernek, parti, cemaat, tarikat, ocak vb) katılım ile elde edilmektedir. Bu sosyal sermaye oluşturu yapılar bazen ait oldukları üst yapıyı da aşan sosyal sermaye üretebilen yapılara dönüşebilmektedir. Bu arada istisnai olarak üniversite öncesi güçlü sosyal sermaye oluşturan liseler de olduğu (Örn: Galatasaray Lisesi, Robert Koleji, Ameriken Koleji) gibi istisnai olarak çok güçlü sosyal sermaye sağlayan dönemsel liseler de (Örn: Kartal İmam Hatip Lisesi, İstanbul İmam Hatip Lisesi) olabilmektedir.

Bu üçünün toplamında Sosyal Sermaye ile kazanılan güven, işbirliği, dayanışma, bilgi paylaşımı gibi özellikler zamanla kazanılan, ancak çabuk kaybedilen ve kaybedildiğinde de geri getirilmesi zor (örneğin, güven) bir kavramdır.

SOSYAL SERMAYENİN KARIYERE ETKİSİ

Sosyal sermaye sosyal başarıların görünmez elidir. Bu bağlamda geçmişte açıklanamayan başarı faktörleri olarak görülür iken; günümüz iktisadi kalkınmacı yazında kalkınma stratejilerinin temel faktörlerinden kabul edilir.

İşgücü piyasası iş arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır.

Sosyal sermaye işgücü piyasasına dört farklı şekilde fayda sağlar.

İş Bulma Açısından Sosyal Sermaye

İster ilk defa işe girmek, ister iş değiştirmek, ister işsiz kalınmış olsun iş aramanın bazı maliyetler vardır. Bu zorluklar yeni çalışana ihtiyacı olan işletmeleri, ücretleri ve çalışma şartlarını öğrenme çabaları ve bu süreçte işe girebilmek için katlanılan giderler ve kurs vb. gibi doğrudan maliyetlerdir.

Bu süreçte işsiz kaldığı için gelir kaybından kaynaklı fırsat maliyeti. Doğrudan iş arama maliyetidir.

İş ararken formal ve informal kaynaklar taranır. Formal yöntemler olarak, İşkur, iş ilanları, kamu personel sınavları ve internet üzerinden açık ilanlar üzerinden işe yerleşme açık, kaynaklar üzerinden işe girmeye çalışılır.

Ayrıca referans, ve diğer sosyal bağlar ile işverene ulaşarak iş arama süreci informal yöntemlerdendir. Ülkemizde ve tüm dünyada sosyal sermaye kullanılarak bağlantılar aracılığıyla iş bulma oranı oldukça yüksektir. Sosyal sermaye aracılığı ile daha hızlı iş bulunabildiği gibi bulunan işin niteliği de daha yüksek olmaktadır.

İlk olarak sosyal sermaye önemli yerlerde ve önemli

hiyerarşik pozisyonlardaki bağlantılardan bilgi akışı sağlayan ve bilgi edinme işleme maliyetlerini azaltıcı özelliği ile aksak işgücü pazarındaki iş fırsatlarını ve iş seçenekleri hakkında uygun bilgiler ile desteklenir. Bu bağlantılar işyerini ve yöneticilerini sosyal ağdaki kişinin ilgi, bilgi, kişilik ve yetenekleri hakkında bilgilendirir. Bu etkileşim işgörenin iş bulmasını kolaylaştırdığı gibi kurumun işe alım maliyetlerini ve risklerini azaltabilir. Sosyal sermaye iş aramayı süreci kolaylaştırmak ve iş arama maliyetlerini azaltıcı etkisi ile istihdam edilebilirlik araştırmalarında bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Kariyer Etkisi Bakımından Sosyal Sermaye

İş bulmaya etkisinin dışında kariyer edinme sürecinde de etkili olduğu bilinmelidir. Kariyer sürecinde, ücret, gelir, terfi, iş yerindeki sosyal statü gibi kariyer başarısını etkiler. Kariyer işe giriş ve iş değişim süreçleri ile birlikte çalışılan konum ve bu konumdan hiyerarşik ve diğer imkânlar bakımından iyileşmeler ile daha yüksek ücret, daha fazla sorumluluk, daha iyi bir statü, daha fazla güç ve saygınlık elde edilmesidir. Kariyer sahibi olmanın yanında sosyal sermayenin yüksek olmasının sonucunda çalışan ona saygı duyulduğunu, değer verildiğini ve işyerinde eşit muamele gördüklerini hissederler.

Sosyal sermayenin getirdiği, ilişkiler, güven ve bilgi ile işgörenin fark edilerek, yeni pozisyonlar için değerlendirilmeye alınma, karar alımında görüş ve önerilerin dikkate alınmasına katkı sağlar. İş arkadaşları ve üst yönetim kurulan ilişkiler iş performansını yükseltmekte, çalışan yeteneklerinin fark edilmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca sosyal kimlik ve tanınmayı güçlendirir. Güven duyulan ve işbirliği yapılmak istenen sosyal yapılar ile ilişkiler için fırsat olarak görülür. Özellikle üst yönetimi etkileyecek mentörler ile sosyal bağların olması kariyer basamaklarının hızla tırmanılmasını sağlamaktadır.

Sosyal sermaye çalışanların ilişkisini kolaylaştırır ve ilişkisinin kalitesini artırır. İnsan sermayesi bileşenlerinin performansını artırmak için katalizör etkisi gösterir. İnsanların güven birlik ve beraberlik duyguları ile işbirliği ve ortak davranış, birlikte çalışmayı destekleyen sosyo-ekonomik bir kavramdır.

Sosyal sermayenin genel olarak yüksek olduğu yapılarda maddi sermayenin getirisine ek olarak gayri maddi katkı sağlayan entelektüel sermaye bağlamında olan şeylere benzer şekilde; Sosyal sermayesi yüksek işletmelerde, çalışanlar birbirini daha iyi anlar ve işbirliği içerisinde hareket eder, bireysel yetenekleri kolektif yeteneklere dönüştürerek insan sermayesinin faydasının daha da artması sağlanır.

Sosyal sermaye; bir şirket için bireylerin tek tek sağladığı faydadan daha fazlasını sağlayan bir sinerjidir. Sosyal sermayeyi ve onun getirileri korumak ve arttırmak için işletmelerin yapması gerekenler;

- Bilgi paylaşmanın önemine inanarak paylaşılan ortak amaçlara yönelik güven ortamını oluşturmak,
- Ortak bir şirket ruhu oluşturmak,
- İşe bağlılıkları artırarak, işten ayrılmaları azaltarak entelektüel sermayeyi korumak, işe alım ve işe başlangıç masraflarını azaltmak,
- Şirkete devamlılık ile kurumsal uyumu geliştirmektir.

Serbest Çalışmaya Etkisi Bakımından Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye bağımlı çalışma hallerinde işe girme ve kariyer yapmaya etkilerinin yanında bağımsız çalışmaya da önemli katkılar sağlar. Öncelikle aile desteği, bağımsız çalışmaya destek olurken, Sosyal ağda oluşan bilgi ticari fırsatlar için bilgi ve destek sağlar. Girişimcilik aşamasındaki desteğinin yanısıra çalışma sürecinde de sosyal sermaye etkilidir. Üçüncü olarak, sosyal sermaye bireylerin sosyal kaynaklara ulaşması ve sosyal kimliğinin tanıtılması, benimsenmesi ve içeriye alınmasına katkı sağlar.

ÖĞRETMENLİĞİN TEMEL VASIFLARI VE İSTİHDAM SORUNLARI

▲ NABİ KÜÇÜK

Meslek Tercihlerimizde Önceliklerimiz

Her Türk ailesinin ortak hedefi: Evlatlarının her birini doktor yapmak.

Günümüzde, tıp fakültesini bitiren birinin işsiz kalması söz konusu değil. Bu mesleğin, gelir yönünden de tercih edildiği bir gerçek. Özellikle, alanında isim yapmış doktorların astronomik kazançlar elde ediyor olması, gençler açısından önemli bir tercih nedeni. Gelir seviyesinin iyi olması, beraberinde mesleki statüyü de getiriyor. Günümüzde mesleklerin toplum nazarındaki itibarı, maalesef, gelir seviyesine göre belirleniyor. Yukarıda saydığımız etkenlerden lokomotif güce sahip olan tercih nedeni: "Parasal getiri". Gelir iyi ise diğer tercih nedenleri de peşinden geliyor zaten.

Şartsız şüphesiz bütün evlatlarımız doktor olmalıdır. Yahu bu çocuğun bu işe istidatı var mı, sevgisi var mı diye sorulmaz. Herkes doktor olacak... Doktorluk mesleğinin bu kadar kutsandığı başka bir memleket var mı acaba, millet olarak doktorluk mesleğini bu kadar çok tercih etmemizin sebebi ne? Meslek seçiminde birçok etken var şüphesiz. Gençlerimizin meslek seçimlerinde şu etkenler ön plana çıkmaktadır:

- İş imkanları
- Gelir durumu
- Ailenin etkisi
- Mesleki statü
- Sosyal ve kültürel çevre

Dünyayı kasıp kavuran pandemi süreci nedeniyle, gençlerimizin mesleki tercihlerinde, son iki yıldır, mühendislik fakültelerine kayma gözlemlenmektedir. Pandemi sürecinde doktorlarımızın diğer mesleklere göre daha çok hayati risk almaları, bu tercihlerin yönünü değiştiren en önemli etmen. Yakın çevremden biliyorum, Türkiye derecesi yaptığı, çok rahat bir şekilde tıp fakültesine yerleşebileceği halde, birçok tanıdığım mühendislik fakültelerine yöneldi.

Sınava girdik, çıktık, puanımız açıklandı. Aaa! Baktık ki puanımız tıba yetmiyor. Mühendislikle hukuka da yetmiyor. Haa o zaman, "İşsiz kalmayalım, bari öğretmen olalım." tercihi devreye giriyor. Hayır, kardeşim, hocalık mesleği, bu mesleği sadece bir iş kapısı olarak gören insanlara verilemeyecek kadar kutsal bir görevdir.

Öğretmen, her şeyden önce bir toplum mühendisidir. Toplumun hamurunu yoğuran, ona şekil veren, geleceğe yön veren kişidir. Bir toplumun ahlaki ve kültürel seviyesinde en çok rolü olan kişidir öğretmen. Toplumların kalitesi ile öğretmenin kalitesi doğru orantılıdır. Bu nedenle toplumun mimarı olan öğretmenlerimizi yetiştirme işine çok önem vermeliyiz. Kadim kültürümüzde, bir medreseye müderris (üniversite hocası) atanacağı zaman, o hocaların hem ilmi seviyesine hem de ilminin, günlük hayatında yer bulup bulmadığına bakılırdı. En makbul hocalar, hâl ehli hocalardı. Hatta, hâl ehli olmayana müderrislik görevi verilmezdi.

Totaliter rejimlerde öğretmenler, değirmenci; okullar ise birer değirmendir. Öğrenciler, okula buğday olarak girerler, un olarak çıkarlar. Eğitim sürecinde bütün kişilik özelliklerini kaybederler. Liderlik, sorgulayıcılık, merak ve öğrenme heyecanı gibi bütün bireysel farklılıklarını kaybederler. Bu tip rejimlerde, "tanrılaştırılmış" "izm"ler vardır. Eğitimin nihai hedefi, bağlı bulunduğu "izm"e köleler yetiştirmektir.

Öğretmenin temel vasıflarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- **Öğretmenin en önemli vasfı; buğday tanesi olarak avuçlarına bırakılan öğrenciyi öğretmek değil, çimlenmeye yüz tutmuş bir başak fidesi haline getirmektir.**
- **Öğretmen, ideal sahibi olmalıdır. Geleceği şekillendirdiğinin farkında olan insandır. Bu uğurda fedakarlık yapabilen, yeri geldiğinde ders dışında da eğiticilik vasfını devam ettiren insandır.**
- **Öğretmen; kitapları, hayatı, insanları ve tarihi okuyan; kendini sürekli geliştiren insandır.**

- **Öğretmen; her türlü hal ve hareketiyle içinden çıktığı toplumun ahlakını, değer yargılarını, kültürünü yansıtan insandır.**
- **Öğretmenin en önemli vasıflarından birisi de adalet ve güven vasıflarını taşımasıdır.**
- **Öğretmen; seven ve sevilen insandır. Sevmeyen ve sevilmeyen insan, kalplere tesir edemez.**
- **İlmin ağırlığını taşıyan öğretmende; ağırbaşlılık ve tevazu, olmazsa olmaz iki sıfattır.**
- **Öğretmen; öğrencisinin karakter özelliklerini iyi tanıyan ve bu doğrultuda mesleki yönlendirme yapan kişidir.**
- **Öğretmen; hiçbir öğrencisini gözden çıkarmayan, israf etmeyen kişidir.**
- **Öğretmen; öğrencisinin beynini bilgiyle doyurduğu gibi ruhunu da manevi güdularla doyuran bilge insandır.**
- **Öğretmen; öğrencisine aşılacağı değerler eğitiminin vücut bulmuş timsalidir.**

Öğretmen Adayının Ruhsal Analizi Yapılmalı

Yaklaşık 20 yıldır evlatlarımız ikinci bir üniversite sınavına (KPSS) girerek öğretmen oluyor. Sınava girenlerin en başarılılarını seçip öğretmen yapıyoruz. Seçtiğimiz kişilerin edebine, ahlakına bakıyor muyuz? Hayır. İdealizmine, fedakarlığına, ruhsal durumuna bakıyor muyuz? Hayır.

Acilen bu konuda tedbirler almalı ve hocalık mesleğini salt bir iş kapısı olmaktan çıkarmalıyız.

Ciddi anlamda kişilik bozukluğu olan, ruh hastası denilebilecek düzeyde hasta olan, hatta hastalığı tescillenmiş olan nice meslektaşımızla gerek öğretmenlik yaptığımız yıllarda gerekse idarecilik yaptığımız yıllarda çalışmak durumunda kaldım. Bu durumda olan bir insan, öğrencilere ne verebilir? Bu kişilerin bırakın eğitime katkı sağlamasını, öğrencilere ve meslektaşlarına ciddi anlamda zararı dokunmaktadır.

657 zırhına bürünmüş, psikolojik rahatsızlıkları bulunan bir öğretmen / idareci, emekli oluncaya kadar on binlerce öğrencinin hayatını karartabilir ve hâlihazırda karartmaktadır da. Bu durumun millet hayatına vereceği maddi ve manevi zararların tafisi mümkün değildir. Geriye doğru bir düşünün. Her birimizin öğrencilik hatıralarında böylesine hocalarımızın bizlere yaşattığı acı sayfalar vardır. Oysa daha yolun başında alınacak basit tedbirlerle bu durumun önüne geçilebilir. Mesela

öğretmen adayına detaylı bir kişilik testi uygulanabilir. Adaydan habersiz yapılacak araştırmalarla adayın eski öğretmenlerinden rastgele seçilen kişilerden, aday hakkında, o kişinin bu mesleği yapıp yapamayacağı ile ilgili yorumlar alınabilir. Bütün bunların ötesinde en sağlıklı yol; öğretmen adaylarının; KPSS ile değil; ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite hocalarının değerlendirmeleri ve puanlamaları ile belirlenmesidir. Maalesef bizde mesleki yönlendirme çoğu toplumsal zaaflarımızdan kaynaklanan sebeplerden kaynaklı istenilen verimlilikte değil.

Bu konuda bazı ülkelerdeki uygulamalara bakacak olursak;

Almanya'da Mesleki Yönlendirme

Almanya'da orta son sınıfa kadar bir öğrencinin hangi alana yönlendirileceğine karar veriliyor. Eğitim sürecinde aşağıdaki aşamalarda yönlendirme aktif olarak yapılıyor:

- Okula ilk kayıt olduğunda, okul öncesi ya da özel sınıflarda, eğitsel yönlendirme
- Liseye girişte
- Uyum ve gözlem süreçlerinde (5. ve 6. sınıflar)
- Onuncu sınıftan önce ve sonra
- Üniversiteye girişte (on üçüncü sınıftan sonra)
- Ders, program veya okul değişimlerinde

Alman eğitim sisteminde dördüncü yılın sonunda, yani 10-11 yaşlarda çocukların önüne, üç ana tercih yolu açılır. Dördüncü sınıfa kadar öğretmenler, öğrencilerin ders notlarını kayda geçirmenin yanında, onların her derste başarı veya başarısızlıklarını konusundaki görüşlerini detaylı şekilde açıklarlar. Öğrenci ilkökoldan

ayrılırken, okul idaresi öğrencinin ailesiyle onun gelecekteki kariyeri hakkında görüşmeler yaparak bazı tavsiyelerde bulunur. Son karar aile, okul veya okuldaki denetleyici tarafından verilir. Bu kararda öğrencinin genel yetenek, ilgi ve başarı durumu ile Almanca, Matematik ve Hayat Bilgisi derslerindeki başarıları önemli rol oynar.

Yöneltme kademesinin bir diğer özelliği, öğrencilerin yalnızca derslerdeki başarılarının değerlendirilmeyip, her bir öğrenci için "Gözlem Dosyası" tutulmasıdır. Öğrencinin uyum, gelişim ve başarı durumu sınıf öğretmeni ve ders öğretmenleri tarafından sürekli gözlenir ve dosyaya işlenir. İşte bu dosyalar öğretmenlere ve öğretmenler kuruluna öğrenciler hakkında çok yönlü bilgi sağlar. Karar veliye yazılı olarak bildirilir, veli okulun belirlediği karara uymama hakkına sahiptir.

İngiltere'de Mesleki Yönlendirme

İngiltere'de yönlendirme, programın değişeceği sınıflarda yani son sınıflarda, 16 yaşına kadar yapılmaktadır. Yoğun olarak yönlendirme çalışmalarının yapıldığı ilk aşama ortaöğretime geçiş sırasında yani 11 yaşında (ilkokulun son yılı) yapılır. Son yılda öğrenciler bu sınavı almak zorundadırlar. Bu sınava giren çocuğa zekâ testi uygulanmakta, İngilizce bir kompozisyon yazdırılmakta ve ayrıca ilkökulda gördüğü derslerle ilgili olarak "Genel bilgi testi" uygulanmaktadır. Ayrıca yöneticiler tarafından tutulan raporlardan ve öğretmenlerin görüşlerinden yararlanılmaktadır. Bunlar mahalli eğitim idaresi tarafından değerlendirilmekte, veliler çocuklarını bu eğitim dairesinin vermiş olduğu karara göre ya akademik, teknik veya modern okullara göndermektedirler.

(Konunun detayı için bakılabilir: <https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/MilliEgitimDergisi/148/10.htm>)

Almanya'da orta sona kadar akademik başarı gösterememiş öğrenci, zorunlu olarak meslek lisesine yönlendiriliyor. Bizde ise bırakın orta son sınıfı, lise son sınıfa kadar akademik başarı gösterememiş öğrenci, doktor olmak için çırpınıp duruyor, rüya alemlerinde geziyor. Ömür israfı, yazık! Sınava giriyor, çıkıyor, sonuç hüsrana... Vasıfsız, mesleksiz elemanlar ordusuna; bir lise mezunu, yüksekokul mezunu ya da işsiz bir üniversite mezunu daha ekleniyor.

Bir fabrikanın verimliliği, ürettiği ürünlerin kalitesi ile belirlenir. Ürün kalitesi düşük olan fabrikayı ıslah etmenin yolu, fabrika müdürünü değiştirmekten değil üretim bandını değiştirmekten geçer. Üretim bandı, ayrıştırmasını bandın başında yapmalıdır.

Kalibresi küçük zeytinler ile büyük zeytinler bant sonunda aynı kavanoza girmemelidir.

E-okul sistemimiz, eksikliklerine rağmen güzel bir sistem. Bu sistemde yer alan mesleki yönlendirme raporları, her sınıf seviyesi için geliştirilmeli ve öğretmenler tarafından her yıl sonunda ciddiyetle doldurulmalıdır. Öğretmen olmaya daha ilkökulda, ortaokulda karar vermiş olan öğrencilerin bu raporları daha özenle doldurulmalıdır. Öğretmenlik yeteneği bulunan, edebi, ahlakı, idealizmi, sabrı, fedakârlığı, ruhsal durumu bu mesleğe uygun olan öğrenciler; öğretmenler tarafından özenle belirlenmeli, öğretmenliğe yönlendirilmeli ve bu öğrencilerin karakter ve davranış raporları özenle doldurulmalıdır. Öğretmen adayları, KPSS'ye göre değil ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite hocalarınca doldurulan bu raporlara ve verilen puanlara göre belirlenmelidir. İdeal ve idealist hocalarımızı ancak bu şekilde bulabiliriz.

Eğitim sürecinde öğretmenler tarafından doldurulacak raporların hakkaniyet ölçülerinde doldurulup doldurulmadığı okul idarecileri tarafından kontrol edilmeli, suiistimallerin önü kapatılmalıdır.

Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz

Öğretmen yetiştirme sistemimizin ciddi bir güncellemeye ihtiyacı var. Öğretmen yetiştirme müfredatımız, eğitim psikolojisine boğulmuş durumda. Falanca Batılı bu konuda ne demiş... Falanca batılının eğitim kuramı...

Öğretmen adayı, gerçek hayatta kullanmayacağı birçok bilgi ve kuram ile yüz yüze gelmektedir. Birçok meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleği de yaparak yaşayarak öğrenilen bir meslektir. Öğretmen adayları eğitimlerini; fakülte amfilerinde değil okullarda, sınıflarda, öğrenci ile yüz yüze almalıdırlar.

Bu konudaki bir diğer açmazımız da öğretmen adaylarını yetiştiren kadrolar...

Öğretmen fakültelerinde derse girecek hocalar; o branşta en az on beş yıl öğretmenlik yapmış, başarıları ile kendini ispatlamış kişilerden seçilmeli. Bir ilköğretim okulunda, ortaokulda, lisede; bir saat bile derse girmemiş olan hocanın vereceği eğitim, teorik eğitimidir. Ne kadar başarılı olunabilir..!

Taşa, tuğlaya, demire elini hiç sürmemiş bir inşaat fakültesi hocası ne kadar başarılı olabilirse o kadar...

Mesleki Güvencenin (657) Suistimali Önlenmeli

Hasbelkader öğretmen olup da öğretmen vasfı

taşımayan kişilerin, 657 zırhı sayesinde bu meslekten emekli olmalarının önüne geçilmelidir.

İdarecilik yıllarımdan hatırlıyorum. Kasıtlı olarak nöbetini tutmayan, derslerine girmeyen, resmi evrakları imzalamayan öğretmenler hakkında açılan soruşturmalarda, en fazla "görev yeri değişikliği cezası" veriliyordu. Mesleğe yeni başladığım 90'lı yıllarda şu an merhum bir meslektaşımızın bu konudaki sözlerini unutamıyorum:

"Eskiden, öğretmenlik vakarı taşımadığı soruşturmalar neticesinde ortaya konan öğretmenler, meslekten ihraç edilirdi."

Öğretmen vakarı taşımayan, milli edep ve ahlak çizgimizde olmayan, görevini hakkıyla yerine getirmeyen kişilerin; 657 zırhına bürünmesinin önüne geçilmeli ve bu kişiler, uygun bir şekilde meslekten uzaklaştırılmalıdır.

Performans Sistemi Acilen Getirilmeli

Çalışan ile çalışmayan, çalışıyormuş gibi yapan memurların özlük hakları aynı olmamalı. Fıtrata aykırı bir durumdur bu. Performans sistemi, bütün memurları daha özenli çalışmaya, daha verimli olmaya teşvik etmelidir.

Öğretmenlikte performans sistemi, ilk defa Ömer Dinçer'in bakanlığı zamanında dile getirildi. Üzerinden neredeyse 20 yıl geçti. Ara sıra dillendiriliyor, ha geldi ha gelecek diye ama bir netice yok. Gözümüz yollarda bekleyip duruyoruz.

Sağlık bakanlığı benzer bir uygulamayı başlattı bile. MHRS uygulaması üzerinden hizmet aldığınız hekimi, hastaneyi, hastane temizliğini puanlayabiliyorsunuz. Şu an için doktorların özlüğüne bunun bir etkisi yok ama ileride olacağını tahmin ediyorum. Benzer uygulama,

öğretmenlik mesleği için de getirilebilir. Öğretmenler; idareciler, veliler, öğrenciler tarafından puanlanabilir. Grupların puanlama katsayıları farklı olabilir. MEB, e-okul sistemi üzerinden böyle bir uygulama başlatabilir.

Performans notu 90'ın üzerinde olanlar ilave özlük hakları ile taltif edilmeli; 60'ın altında olanlar hakkında da soruşturma açılmalıdır. Söz konusu memurun verimsiz çalıştığı tespit edilirse o kişi meslekten ihraç edilmeli.

Öğretmenlikte; uzman öğretmenlik, başöğretmenlik olgusu, adaleti sağlayacak şekilde tekrar ele alınmalı. 2006 yılında tek seferde yapılan bir sınavda uzman öğretmenlik hakkı elde edenlere hala ek ödeme yapılmaktadır. Bu hak, yapılan o tek sınava girememiş olanlara sağlanmamaktadır. Bu, adalet duygusunu zedeleyen bir durumdur. Öğretmenlikte "uzmanlık" unvanının, yapılan bir test sınavı ile belirlenmesinin ne kadar sağlıklı bir durum olduğu da tartışmaya açık bir konudur.

Öğretmenler; araştırma-geliştirme yapmaya teşvik edilmeli, yüksek lisans ve doktora yapan öğretmenlere cazip ek ödemeler yapılmalıdır.

İhtiyaç Fazlası Eğitim Fakülteleri ve Fen-Edebiyat Fakülteleri Acilen Kapatılmalı

En önemli planlama, insan planlamasıdır. 5 -10- 20 yıl sonra hangi daldan kaç öğretmene ihtiyacımız var, bu sorunun cevabı bellidir. Gençlerin hayallerinin çalınmaması ve genç işsizliğin önüne geçilmesi için plansızca, sonradan açılan eğitim fakülteleri, fen/ edebiyat fakülteleri kapatılmalıdır. Eğitim fakültelerinden mezun olup da yıllarca atama bekleyen gençler bunalıma girmekte; devlete, hükümete düşman olmaktadır. Acilen bu durumun önüne geçilmelidir.

Bu konu ile ilgili basında verilen haberlerden sadece biri: "Ayдын'ın İncirliova İlçesi'nde yaşayan 25 yaşındaki Merve Çavdar, intihar etti. İddiaya göre 2014 yılında Sosyal Bilimler Öğretmeni olarak mezun olan Çavdar'ın dört yıldır atanmasının gerçekleşmediği ve işsizlik nedeniyle bir süredir bunalımda olduğu öne sürüldü." (16.04.2018 CNNTÜRK)

İnternet arama motorlarını "atanamayan öğretmen intihar etti" cümlesini yazdığınızda, bu durumun vehameti net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Özel Okulların / Dershanelerin Öğretmen Emeği Sömürüsüne Son Verilmeli

Ülkemizde maalesef planlama hataları sebebiyle şu

anda işsiz genç öğretmenlerin sayısı yüz binlerle ifade ediliyor. Yıllarca atanamayan genç öğretmenler; maaşsız ya da çok düşük maaşlarla özel sektörde çalıştırılmaktadır. İşsizlikten evde bunalmış bazı genç arkadaşlar, CV'sine sırf, «... Kurumunda çalışmış, tecrübe kazanmış.»desinler diye, angarya çalışmayı göze almaktadır. Bazı özel okullar ve dershaneler de bu durumu gayet iyi bir şekilde (!) istismar etmektedirler. Bu istismarın önüne geçilmelidir. Eskiden; Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinde yer alan "özel eğitim kurumu çalışanı öğretmenlerin özlük hakları, devlet memuru olan öğretmenlerden aşağı olamaz." sözü, tekrar uygulamaya konulmalıdır. Günümüzde MEB'e kayıtlı resmi görevli bir öğretmen ortalama 5.000-6.000 bin lira arası maaş alıyor. Özel okullarda ve dershanelerde ise asgari ücretle çalıştırılan öğretmenler bile mevcut.

Öğretmen Maaşları

Günümüz insanı maalesef maddeye, görünüme çok önem veriyor. İnsanların, mesleklerin değerleri; kazanılan para ile ölçülüyor. "Öğretmenlik çok kutsal bir meslektir." sözü, lafta kalıyor. "Hocam kaç para maaş alıyorsun?" sorusunu sormaya lüzum dahi hissedilmiyor. Eğri oturup doğru konuşalım. İnsanların maddenin önünde eğildiği bir çağda, öğretmenin toplumda değer görmesini istiyorsanız yirmi beş yıllık bir öğretmen ile mesleğe yeni başlamış bir polis memurunun maaşı aynı olmamalı.

Öğretmenlerin yaz tatilleri, yarıyıl tatilleri "Yatıyorsunuz yine hocam!" şeklinde hep konuşulur, nükteye alınır. Oysa bu cümleleri kuran yurdum insanı, düşünmez ki öğretmenin yaptığı dersin öncesi vardır, sonrası vardır... Evine iş götüren kaç memur türü vardır? Öğretmenlik mesleğini, bir tatil mesleği olarak gören yurdum insanı; o öğretmenin 300 adet çocuğu olduğunu, bu çocukların her türlü sorunuyla o öğretmenin ilgilendiğini, gözünde yaş olanın yaşını sildiğini, cebinde harçlığı olmayana harçlık verdiğini bilmez. Bilmesi de gerekmez zaten çünkü bu meslek, peygamber mesleğidir. Kalbinde merhamet olmayanın yapabileceği bir meslek değildir. Sadece maaş için yapılacak bir meslek hiç değildir. Öğretmen bilir ki; bu meslek, hakkını verdiği takdirde, ahireti kazanma yolunda en verimli mesleklerdendir...

Öğretmen; sürekli okumak, kendini geliştirmek zorundadır. Okurken de alacağı kitabın fiyatını düşünmemelidir. Maaşının yarısı ya da üçte biri ev kirasına giden bir öğretmenin ruh dinginliği ne kadar olur sizce? Öğretmenin, bunları dert etmeyecek bir maaşı olmalı. Tek derdi, milletimizin geleceği olan evlatlarımızı, çağın ötesine taşımak olmalı.

MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ VE İSTİHDAMI

▲ DR. ÖĞR. ÜYESİ ASLAN ÇOBAN

Mühendisliğin Tanımı

Mühendis kısaca, mühendislikle alakadar olan, mühendislik işini icra eden kişi manasına gelen mesleki unvandır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde mühendis, insanların her türlü ihtiyacını karşılamaya dayalı yol, köprü, bina gibi bayındırlık; tarım, beslenme gibi gıda; fizik, kimya, biyoloji, elektrik, elektronik gibi fen; uçak, otomobil, motor, iş makineleri gibi teknik ve sosyal alanlarda uzmanlaşmış, belli bir eğitim görmüş kimse olarak ifade edilmektedir. **Mühendis sözcüğü dilimize Arapça "hendese" kökünden türemiş olup "matematik kullanan, arazi ölçen" anlamındadır.** İngilizce engineer sözcüğünün kökeni ise "engine" ve "ingeneous" olduğu ve Latince yaratmak anlamına gelen "in generare" sözcüğünden geldiği düşünülmektedir.

Mühendisliğin Tarihi

Mühendislik bilimi insanlığın doğuşu ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü ilk çağlardan itibaren, insanlığı beslenme, barınma, korunma gibi

hayati ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli alet ve gereçlerden (kazma, ok, vs.) faydalanmışlardır. Bu aletler ise çok basit olsa dahi mühendislik ürünü olarak sayılabilir. Yani ilk insanlar aynı zamanda ilk mühendislerdir. Bu sebeplerden ötürü, mühendisliğin insanlığı ile yaşıt olduğu düşünülebilir.

Tarihin akışı ile insan medeniyetinin dünya üzerindeki gelişimine paralel olarak mühendislik bilminde de ilerleme yaşanmıştır. M.Ö 3000 yıllarından itibaren basit araçlar yerlerini daha karmaşık ve faydalı alet ve gereçlere bırakmıştır. Bu ilerleyişe piramitlerin inşası, su değirmenleri ve gemilerin yapımı örnek olarak gösterilebilir. Bu gelişime özellikle Eski Yunan ve Mısır medeniyetlerinin katkısı önemli ölçüdedir.

Mühendislik bilimi, 1300'lü yıllardan itibaren ortaya çıkan Rönesans ile yükselişe geçmiştir. Rönesans dönemi ve zaman içinde gerçekleştirilen çalışmalar temel alınarak, modern mühendislik çalışmaları, kendi tarihindeki en önemli sıçrayışlardan birini Sanayi Devriminde yaşamıştır.

Makineleşen sanayi aynı zamanda mühendislik biliminin gelişmesine de ivme kazandırmıştır.

Mühendislik bilimi bilgisayar devrinin başlangıcına kadar sürekli olarak, gerek devlet çalışmaları gerek bireysel çalışmalar sonucu gelişimine devam etmiştir. Mühendislik bilimi bir diğer sıçrayışını ise bilgisayarın icadı ile yaşamıştır.

Ülkemizde Mühendislik Eğitiminin Gelişimi

Ülkemizde mühendislik eğitimi aslında 1800'li yılların ilk çeyreğinden itibaren başlamıştır. Başlangıçta eğitim çok ağır olarak gelişmiş, açılan okul ve yerleştirilen kişi sayısı bakımından sınırlı kalmıştır. 1940'lı yıllarla birlikte bir ivme söz konusu olmuş, 1960'lı yıllardan itibaren yeni okulların açılması ve mevcutların geliştirilmesi ile birlikte bir atılım gerçekleştirilmiştir. Şu anda ülkemizde çok iyi eğitim veren ve uluslararası kalitede mühendis yetiştiren köklü fakülteler bulunmasına rağmen, çok zayıf bir alt yapı ile mühendislik eğitimi vermeye çalışan fakülteler de vardır.

Osmanlı 'da 1773 yılında açılan Mühendislik Okulundan sonra, mühendislik artık mesleki bir unvan olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye 'de mühendislik eğitimi, İTÜ'nün temelini oluşturan ve askeri mühendis yetiştirmeyi hedefleyen, 1773 yılında kurulan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (İmparatorluk Deniz Mühendislik Okulu) ile başlamaktadır. 1795 yılında açılan Mühendishane-i Berr-i Hümayun (İmparatorluk Kara Mühendislik Okulu), Mühendishane-i Bahr-i Hümayun 'un genişletilmesi ile oluşmuştur.

1839 yılında bayındırlık hizmetlerini yürütmek üzere Nafia Nezareti kuruldu. 1867 yılında Mülkiye Mühendisi ve Islah-ı Sanayi Mektebi adıyla yılda otuz mühendis yetiştiren bir okul açılmıştır. 1874 'de bu okulun devamı sayılan Mühendis-i Mülkiye Mektebi açılmış, okulun

adı 1875 yılında Turuk-u ve Muabir Mühendis Mektebi olarak değiştirilmiştir. Sivil hizmetler için mühendis ihtiyacını karşılamak üzere 1883 'de Hendese-i Mülkiye Mektebi açılmıştır. 1909 yılında Nafia Nezaretine bağlı olarak Mühendis Mekteb-i Ali'si adını alan okul, eğitimine Yüksek Mühendis Mektebi açılıncaya kadar devam etmiştir. Okul Hendese-i Mülkiye Döneminde (1788-1909) 239, Mühendis Mekteb-i Ali 'si döneminde (1910-1928) toplam 237 mezun vermiştir.

Cumhuriyet sonrası, 1926 yılında İstanbul Darülfünun'u Fen Fakültesine bağlı olarak kurulan Makina-Elektrik Enstitüsünde, Makina-Elektrik Mühendisliği eğitimi başlamıştır. 1928'de kabul edilen Yüksek Mühendis Mektebi Kanunu ile Mühendis Mekteb-i Ali'si Yüksek Mühendis Mektebine dönüştürülmüştür.

1933 'de çıkarılan bir kanun ile Darülfünun tüm kadro ve kurumları ile lağvedilmiştir. Aynı kanun Maarif Vekâletini, İstanbul Üniversitesi adı ile bir yükseköğretim okulu kurması konusunda yetkilendirmiş, Yüksek Mühendis Mektebinin bu üniversitenin bünyesine alınması konusunda Bakanlar Kurulunu yetkilendirmiştir. Fen Fakültesi'ne bağlı Makina ve Elektrik Enstitüsü "Elektro Mekanik Şubesi" adıyla Yüksek Mühendis Mektebi ' ne alınmıştır.

1941 'de adı Yüksek Mühendis Okulu olarak değiştirilen Yüksek Mühendis Mektebi, Nafia Bakanlığında alınarak, Maarif Bakanlığına bağlanmıştır.

1942-43 öğretim yılında var olan Elektro Mekanik Şubesi, Elektrik ve Makina Şubeleri olarak örgütlenen okulda, ayrıca Uçak Mühendisliği ve Deniz İnşaat Mühendisliği şubeleri de açılmıştır.

1944'te Yüksek Mühendis Okulu, tüm hak ve vecibeleriyle birlikte İstanbul Teknik Üniversitesi olarak teşkilatlandırılmıştır.

1911 yılında "fen memuru" (kondüktör) ihtiyacını karşılamak amacıyla Kondüktör Mekteb-i Ali 'si adıyla bir okul kurulmuştur. 1922 yılında bu okulun adı Nafia Fen Mektebi olarak değiştirilmiştir. 1925 yılında eğitim süresi iki yıldan iki buçuk yıla çıkarılan okul, 1937 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanarak tekrar yapılandırılmış, Teknik Okul ismi verilmiş, İnşaat ve Makina şubeleri açılmıştır. 1943 Yılında Yıldız Teknik Okulu olarak tekrar yapılandırılan okul, dört yıllık eğitim veren bir yükseköğretim kurumu haline getirilmiştir. İlk Elektrik Mühendisleri 1946 yılında mezun olmuşlardır. 1958-1959 öğretim yılında okul bünyesinde 5 yıl süreli ve geceleri öğretim yaparak mühendis yetiştiren, Akşam Teknik Okulu açılmıştır.

Yıldız Teknik Okulu, 1969 Yılında Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi, 1982 yılında Yıldız Üniversitesi, 1992 yılında da Yıldız Teknik Üniversitesi adını almıştır.

1863 yılında İstanbul 'da kurulan Robert Koleji, ABD dışında açılan ilk yüksekokul konumundadır. 1912 yılında mühendislik okulu İnşaat, Makina ve Elektrik mühendislikleri lisansı verilecek şekilde kurulmuştur. 1973 yılında Boğaziçi Üniversitesi adını almıştır.

1950 yılı ve sonrasında ortaya çıkan, teknokrat kadro yetiştirebilmek için bölge üniversitelerinin kurulması hedeflenmiştir. 1955 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi, 1956 yılında ise ODTÜ kurulmuştur.

2021 yılı itibarıyla Türkiye'de 129 Devlet Üniversitesi, 74 Vakıf Üniversitesi ve 4 Vakıf MYO olmak üzere 208 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerde;

- Ön lisans seviyesinde 3.114.000,
- Lisans seviyesinde 4.676.000,
- Yüksek lisans seviyesinde 343.000
- Doktora seviyesinde 106.000

Olmak üzere **8.239.000** öğrenci öğrenim görmektedir. Tüm üniversitelerde 180.000 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

Mühendislik Fakülteleri ve Bölümleri

Türkiye'de mühendislik eğitimi veren ve farklı isimler altında kurulmuş çok sayıda fakülte vardır. Bunların en bilinenleri;

- Mühendislik Fakülteleri,
- Teknoloji Fakülteleri,
- Mühendislik-Mimarlık Fakülteleri,
- Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakülteleri,
- Bilgisayar ve Bilişim Fakülteleri'dir.

Bu fakültelerde 450.000 civarında öğrenci öğrenim görmektedir. Mühendislik disiplini çok sayıda bölüme ayrılmıştır. Bilinen mühendislik bölümleri;

- Bilgisayar Mühendisliği
- Bilişim Sistemleri Mühendisliği
- Çevre Mühendisliği
- Makine Mühendisliği
- Elektrik Mühendisliği
- Elektrik-Elektronik Mühendisliği

- Endüstri Mühendisliği
- Enerji Sistemleri Mühendisliği
- İnşaat Mühendisliği
- İmalat Mühendisliği
- İşletme Mühendisliği
- Fizik Mühendisliği
- Jeoloji Mühendisliği
- Geomatik Mühendisliği
- Genetik Mühendisliği
- Gıda Mühendisliği
- Gemi Makineleri İşletme Mühendisliği
- Harita Mühendisliği
- Havacılık ve Uzay Mühendisliği
- Mimarlık
- Kimya Mühendisliği
- Maden Mühendisliği
- Matematik Mühendisliği
- Mekatronik Mühendisliği
- Malzeme Bilimi ve Mühendisliği
- Metalurji ve Malzeme Mühendisliği
- Nanoteknoloji Mühendisliği
- Orman Endüstri Mühendisliği
- Nükleer Enerji Mühendisliği
- Otomotiv Mühendisliği
- Polimer Mühendisliği
- Tekstil Mühendisliği
- Yazılım Mühendisliği
- Ziraat Mühendisliği
- Endüstriyel Tasarım Mühendisliği
- Raylı Sistemler Mühendisliği
- Biyomühendislik

Mühendislik mesleği Türkiye'de istihdam oranı yüksek olan mesleklerden biridir. Mezunların işe yerleşme oranı %72 civarındadır ve bu oran genel istihdam oranının %7 üzerindedir. İşsizlik oranlarında ise genel ortalamanın kısmen altındadır.

Mühendislik disiplininde istihdam imkânları kamu sektöründe kısmen daha az, özel sektör ve bağımsız çalışma imkânı daha yüksektir. Üniversitede alınan mesleki bilgi ve beceriye, her mesleğe özgü yazılım programları, sertifikalar ve yabancı dil bilgisi eklenerek avantaj elde edilebilir.

Mühendis adaylarının mesleki becerilerini kazanmaları için gereken deneyimi yaşadıkları ilk ortamlar fakültelerdir. Mühendis yetiştiren fakültele 2009 yılında genel mühendislik fakültelerine teknoloji fakülteleri de dâhil olmuştur. Teknoloji fakültelerinden mezun öğrencilere de mühendislik fakültelerinde olduğu gibi mühendislik unvanı verilmekte ve yetki açısından aralarında hiçbir fark bulunmamaktadır.

Teknoloji fakültelerini mühendislik fakültelerinden ayıran en önemli özelliği, eğitimde pratiğe daha fazla önem verilmesidir. Teknoloji fakültelerinde 7. Veya 8. yarıyılın tamamen staj eğitimine ayrılması pratiğe verilen önemin somut bir göstergesidir. Son sınıfta verilen bir dönemlik staj eğitimi mühendis adayları için öğrendikleri teorik bilgileri pratiğe aktarmada çok önemli bir fırsattır. Staj eğitiminde bir nevi iş hayatına adım atan öğrenciler mezun olduklarında pratik bilgilerini geliştirdiklerinden ve sanayideki iş ortamını önceden gördüklerinden dolayı işe girerken ve başladıkları işe adapte olma konusunda çok fazla sıkıntı çekmeyeceklerdir.

Günümüzde mühendis çalıştıran kuruluşlar kendileri tarafından öğretilmesi gerekli olan bilgilerin fakültelerde öğretilmesini istemektedirler. Fakültelerde her türlü bilginin öğretilmesi mümkün olamayacağından teknoloji fakültelerindeki bir dönemlik staj eğitimi bu ihtiyacı da karşılamış olacaktır. Firmalar bu sayede kendileri için gerekli olan bilgileri öğretebilecek, istedikleri gibi işgücü direkt oluşturmuş olacaktırlar ve bu sayede mühendis adayı mezun olduktan sonraki iş hayatına hazırlanmış olacaktır.

Mühendislik eğitimindeki amaçlardan birisi de öğrencilere teori ve pratiğin olabildiğince beraber verilmesidir. Günümüz mühendislik anlayışındaki teori odaklı eğitim bunun önüne geçmektedir. Eğer bu sorun çözülebilirse fakültelerden daha nitelikli mühendisler yetiştirmek mümkün olacaktır.

Mühendislik Etiği

Mühendislik etiği; mesleki aktivitenin ahlaki girdilerini inceleyen bir disiplin, teknolojinin ahlaki boyutunu inceleyen bilim dalıdır. Mühendislik etiği, bir mühendisin nasıl davranması ve yaşaması gerektiğini, karar

verirken neleri göz önünde bulundurması gerektiğini, hangi standartlara göre bu kararların doğru veya yanlış olduğunu içerir.

Mühendisler mühendislik mesleğinin doğruluğunu, onurunu ve değerini insanlığın refahının artması için kendi bilgi ve becerilerini kullanarak, dürüst ve tarafsız olarak halka, kendi işverenlerine ve müşterilerine doğrulukla hizmet ederek, mühendislik mesleğinin yeteneğini ve prestijini artırmaya çabalayarak, kendi disiplinlerinin mesleki ve teknik birliğini destekleyerek, yüceltir ve geliştirirler.

Bir mühendisten beklenenler:

- Kamu güvenliği, sağlığı ve refahı ile uyumlu mühendislik kararları verme sorumluluğunu üstlenmek, çevreyi veya halkı tehdit edebilecek faktörleri zamanında açıklamak,
- Çıkar çatışmalarından mümkün olduğunca uzak durmak,
- Verilere dayanarak yapılan iddia veya tahminlerde dürüst ve gerçekçi olmak,
- Rüşveti tüm şekilleriyle reddetmek,
- Teknolojinin daha iyi anlaşılması, yerinde uygulanması ve potansiyel zararlarının anlaşılır kılınması için çalışmak,
- Teknik bilgi ve becerileri güncelleştirmek ve ilerletmek, teknolojik görevleri sadece deneyimi veya yeteneği içinde olduğu zaman üstlenmek,
- Teknik çalışmaları araştırmak ve eleştirisini yapmak, hataları kabullenmek ve düzeltmek,
- İrk, dil, din veya etnik köken gibi faktörlerden bağımsız olarak tüm kişilere insafıca davranmak,
- Meslektaş ve iş arkadaşlarına mesleki ilerlemelerinde ve bu etik kurallarını uygulamalarında yardımcı olmaktır.

Mühendislik Eğitim Programlarının Denetlenmesi

ABET (Accreditation Board of Engineering and Technology), Amerika'daki 28 kuruluştan olan akademik kurumların yanı sıra ağırlıklı olarak İnşaat, Endüstri, Makina Mühendisleri Odası gibi pek çok profesyonel kuruluştan oluşan, Amerika'daki mühendislik ve teknoloji eğitim programlarını kalite standartları açısından denetleyen ve akredite eden bağımsız bir kuruluştur. ABET Amerika dışındaki değerlendirmelerinde, Amerika'daki üniversitelerle aynı şekilde belgelendirme

yapmamaktadır ve diğer ülkedeki üniversitelerden Amerika'daki standartlara eşdeğer olma ölçütünü istemektedir.

Ülkemizdeki yapılanmış olan ABET benzeri bir kuruluş olan Mühendislik Eğitim Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK), YÖK tarafından tanınmış ve Avrupa Birliği'nin Avrupa İstihdam Servisi ve Avrupa Enformasyon Merkezi (EUR-ACE) adına Türkiye'de akreditasyon verme yetkisine sahip olan bir kuruluştur. Ülkemizde ABET ve MÜDEK kriterlerini sağlamak için birçok çalışmalar yapıyor bu kriterlere uyulmaya çalışılmaktadır, fakat bu kriterler sağlanmış gözükse bile bunların ne kadarının uygulandığı net değildir. Sadece standartları sağlamak için yapılan çalışmalar ise fayda getirmeyecektir.

ABET tarafından hazırlanan Mühendislik Kriterleri, mühendislik eğitimi veren programların geliştirmesi gereken özellikleri aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

- Matematik, Fen ve Mühendislik bilgilerini uygulama becerisi,
- Deney tasarlayıp yürütebilme ve sonuçları analiz edip yorumlama becerisi,
- Bir sistem, eleman ve prosesi istenilen ihtiyaçları karşılayacak şekilde tasarlama becerisi,
- Çok disiplinli takım çalışması yürütebilme becerisi,
- Mühendislik problemlerini belirleme, formüle etme ve çözme becerisi,
- Mesleki ve etik sorumlulukları kavrama,
- Çok etkin sözlü ve yazılı iletişim kurabilme becerisi,
- Mühendislik çözümlerinin küresel ve toplumsal boyutlarda etkisini kavraması için gereken geniş kapsamlı bir eğitimi Yaşam boyu öğrenme ihtiyacını kavramış ve bu yeteneği kazanmış olmaları,
- Güncel/ çağdaş konulara ilişkin bilgi sahibi olmaları,
- Mühendislik uygulamaları için gerekli teknikleri ve modern mühendislik aygıtlarını kullanabilme becerisi olarak tanımlanmıştır (ABET 2012).

Mühendislik Disiplinini Tercih Edecek Adaylara Tavsiyeler

Ülkemizde meslek seçimlerinde adayları etkileyen ve yönlendiren birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında aile gelmektedir. Aileyi öğretmenler, arkadaş

çevresi, sosyal medya ve kurum reklamları izlemektedir. Oysa **meslek tercihinde dikkate alınması gereken en önemli etken yetenek ve ilgi olmalıdır.** Mühendislik mesleği yetenek ile çok yakından alakalıdır. **Bir mesleğe ilgi duymayan bir bireyin o meslekte başarılı olma ve iş tatmini yaşama ihtimali zayıftır. Bu nedenle adayların bilgi, ilgi, yetenek ve kapasitelerini dikkate alarak meslek tercihi yapmaları daha doğru olacaktır.**

Mühendislik tercihi yapacak adayların dikkat etmesi gereken bir diğer husus üniversitenin ve şehrin imkânlarıdır. Barınma, burs, ulaşım şartlarının yanı sıra bölümdeki öğretim elemanı sayısı, akreditasyon, atölye ve laboratuvar imkânları da dikkate alınmalıdır. Son yıllarda ÖSYM tercih kılavuzlarında bölümlerde görev yapan öğretim elemanlarının sayıları ve unvanları, akreditasyon (ABET, MÜDEK) bilgilerine yer verilmektedir. Mühendislik tercihi yapacak adayların bu hususların her birini dikkate almaları önem arz etmektedir.

Türkiye ve dünyada son yıllarda üniversiteler arası öğrenci değişim programları çoğalmakta ve yaygınlaşmaktadır. Avrupa ülkelerine "Erasmus", Türki cumhuriyetler ve diğer Müslüman ülkelere "Mevlana", Türkiye'deki üniversiteler arasında da "Farabi" değişim programları en yaygın öğrenci değişim programlarıdır. Mühendislik öğrencileri bu değişim programları için en avantajlı grubu oluşturmaktadırlar. Öğrencilerimize; tüm bu değişim ve gelişim imkânlarından faydalanmak, mesleği benimsemek, gelişime açık olmak gibi insani ve mesleki imkânları sonuna kadar değerlendirmelidir. Değişimin sürekliliğine uyum sağlayabilmek için sürekli gelişime açık olmak tüm mühendis adaylarını ve mühendislerimizi hayatta avantajlı hale getirecektir.

YAZILIM MÜHENDİSİ NE DEMEK?

▲ HÜSEYİN GÜNAYDIN

Bilgisayar mühendisliği bölümünden mezun, şu anda Erp teknolojisi üzerine çalışma yapan bir yazılım firmasında yazılım mühendisi olarak görev yapan Bir yazılım mühendisi olarak; bu yazımda sizlere yazılım mühendisliği, alt dalları, tarihçesi, ülkemizde bu alan hakkındaki genel yaklaşımlar ve kabuller üzerinde kendi deneyimlerimi de kullanarak aktarımlarda bulunmaya gayret edeceğim.

Yazılım mühendisliği, yazılım geliştirme ile ilgilenen mühendislik dalıdır. Yazılım mühendisliği tanımı ilk olarak 1968 yılında gerçekleştirilen NATO toplantısında Almanya'da gündeme gelmiştir. Yazılım mühendisliğini tanımlayacak olursak, tanım olarak karmaşık yazılım sistemlerinin belirli bir hedefe ve sisteme dayalı olarak ve iş bölümü yapılarak, belirli prensipler, yöntemler ve araçlar kullanılarak geliştirilmesidir. Yani bu tanımdan şunu anlıyoruz ki dağınık ve karmaşıklığı sadeliğe kavuşturmak ve bununla da yetinmeyip eldeki sistemleri üstüne koyarak geliştirmektir. Bu tanımdaki en önemli noktalardan biri ve aynı zamanda dikkat çeken en önemli husus iş bölümü noktası olmalıdır. Evet, **yazılım mühendisi olmak bireysellikten daha çok takımca hareket etmektir** ve takım için üzerimize düşen görevi yapmaktır. **Birçok meslekte de olduğu gibi yazılım mühendisliği mesleğinde de takım olabilmek ilk sırada aranan niteliklerdendir.**

Bu bilim dalının temsilcisi olarak unvanlandırılan yazılım mühendisleri, yaygın olarak son kullanıcı odaklı olarak çalışmalar gerçekleştirir. Birçok yazılım mühendisi, son kullanıcıları hesaba katarak yeni yazılımlar ve yeni dizaynlar oluşturur veya var olan bir yazılımı son kullanıcı ihtiyaçlarını çözümlenmek üzere iyileştirir. Bugün bilgisayarlarımızın, akıllı cihazlarımızın, televizyonlarımızın hatta otomobillerimizin dahi kullanmış olduğu programlar, yazılım bilimi ve yazılım mühendislerinin birer çalışması sonucu meydana geliyor. Yazılım mühendisleri sayesinde teknoloji, yetkin ve uzmanların yanı sıra son kullanıcıya indirgenerek basit ve pratik hale getirilmektedir.

Yazılım Mühendislerinin İş İmkânları Nelerdir?

Yazılım mühendisleri hem kamuda hem de özel sektörde çalışma imkânı bulabiliyor. Kamuda çalışmak isteyen yazılım mühendislerinin KPSS'ye girerek yeterli puan alması ve açılan kadrolara yerleşmek için tercih yapması gerekir. Yazılım mühendisliği mezunları, bilgisayar donanımlarının bulunduğu ve yazılımın kullanıldığı pek çok alanda çalışabilir. Örneğin; telekomünikasyon, bankacılık, hastane, otomotiv gibi pek çok alanda yazılım mühendislerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Yazılım mühendislerinin genel olarak iş alanları ve yazılım mühendisliği bölümünün alt dalları arasında; veri tabanı uzmanlığı, programcılık, iş analistliği, test ve proje yöneticiliği bulunmaktadır. Bilgisayarların, akıllı telefon ve hatta otomobillerin bile yazılımını yazılım mühendisleri üstleniyor. Yazılım Mühendisliği alanında uzmanlaşmış kişiler, ortaya koydukları yazılımların kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerine uygun, basit ve pratik kullanılabilir bir özelliğe sahip olması gerektiği noktasında hemfikirler ve çalışmalarını bunun üzerine yoğunlaştırıyorlar.

Teknolojinin gittikçe genişlediği bir ortamda yazılım mühendisliğinin popüler bir meslek olduğunu söylesem herhalde abartmış olmam. Uçaktan telefona düşünebildiğiniz her alanda yazılım var. Yani hayatımızın her anında teknolojinin emareleri gözükürken bu durumda yazılım mühendisliği bölümü ile ilgilenen birinin iyi bir iş imkanını bulabileceğini rahatlıkla **söyleyebiliriz. Tabi yine her alanda olduğu gibi kendini geliştirmek de önemli. Aslında derslerden** ve aldığınız notlardan çok bu bölümde sizin neler yapabildiğiniz önemli. Eğer iyi bir bilgi birikimine sahip olmak istiyorsanız her gün bir şeyler araştırıyor, geliştiriyor olmanız gerekmektedir. Eğer işinizde iyi olursanız ve yanında İngilizceniz de olursa (Yazılım üzerine olan kaynakların çoğu İngilizce dokümanlardan oluştuğundan) yurt dışında veya yurt içinde yazılım mühendisliği ile alakalı **çok rahat iş** imkanlarına ulaşabilirsiniz.

Yazılım Mühendisleri Genel Çalışma Koşulları Nelerdir ve Neler Yaparlar?

Genellikle ofis tarzı büro ortamlarında çalışılır. Bununla birlikte, proje üretirler ve bu projeler üzerine analiz aşamalarında paydaş ziyaretlerinde bulunmaları gerekir. Projelere bağlı olarak yurt içine veya yurt dışına seyahat etmeleri gerekebilir. Çalışırken üst yönetimle, programcılarla ve müşterilerle, yoğun olarak iletişim halindedirler.

Hazırlanacak yazılımlarla ilgili olarak müşteri ilişkilerini kurarlar, müşterilerden aldığı bilgiler doğrultusunda analiz yaparlar, yazılım tasarımı yapar ve programlarını hazırlarlar. Hazırlanmış programları test eder ve gerekli düzeltmeleri yaparlar. Yazılımı sorunsuz şekilde çalışır hale getirdikten sonra, gerekli durumlarda kullanım yönergesini hazırlayarak, kullanıcıların eğitilmesini sağlarlar ve yazılımın yaşatılması için gerekli işlemleri denetlerler.

Türkiye'de, üniversiteler bünyesinde açılan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri olan Teknokentler sayesinde son yıllarda bir yazılım merkezi haline gelmiş yüzlerce yeni yazılım geliştirme firması, yeni yatırımlar yaparak faaliyete geçmiştir. Bu doğrultuda, yazılım mühendislerine inanılmaz bir talep oluşmuş ve iş bulma kaygısı yerini hangi şirketi seçmeliyim düşüncesine bırakmıştır. Buna ek olarak Teknokentlerin sağladığı vergi avantajlarıyla, yazılım mühendisleri kendi işini çok düşük sermayelerle açabilme olanağına da sahip olmuştur.

Bilgisayar Mühendisliği İle Farkı

Aslında yazılım mühendisliği ile bilgisayar mühendisliğinin çok bir farkı yok. Bu iki bölüm arasındaki ince çizgi, bilgisayar mühendisliği bölümünde hem yazılım hem donanımın birlikte görülmesidir. Yazılım mühendisliğinde ise donanım görülmemekle birlikte yazılımı detayıyla görmek mümkündür. Diğer şartlar her ikisi için de geçerlidir.

Hangi Devlet Üniversitelerinde Yazılım Mühendisliği Bölümü Var?

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fırat Üniversitesi

Hangi Vakıf Üniversitelerinde Yazılım Mühendisliği Bölümü Var?

Atılım Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Işık Üniversitesi, **İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İzmir Ekonomi**

Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi

Hangi Önlisans Bölümlerinden Bu Bölüme Geçebilir?

Bilgi Güvenliği Teknolojisi, Bilgi Teknolojileri, Bilgisayar Donanımı, Bilgisayar Operatörlüğü, Bilgisayar Operatörlüğü ve Teknikerliği, Bilgisayar Programcılığı ve Bilgisayar Teknolojileri, Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama, Bilgisayar ve Enformasyon Sistemleri, Bilişim ve İletişim Teknolojileri, **İnternet ve Ağ Teknolojileri.**

Yukarıda sıraladığım iki yıllık bölümleri bitirince Dikey Geçiş Sınavına girip yazılım mühendisliğine geçebiliyorsunuz.

Kimler Yazılım Mühendisi Olmak İçin Uygun?

Üst düzeyde genel yeteneğe sahip, mantık yürütme ve tasarım yeteneği olan, fen ve matematik alanlarına ilgi duyan, bildiklerini başkalarına aktarabilme ve etkileme (ikna) yeteneği olan, sosyal, dikkatli, sabırlı, ekip çalışmasına yatkın, yeni fikirlere açık, kendisini sürekli geliştirebilen kimseler Yazılım Mühendisliği için ideal kişilerdir. Ama unutmamak lazım ki ülkemizdeki en önemli problemlerden bir tanesi yaptığı işe değer katan bireyler yetiştirme noktasındaki eksikliğimizdir. Bunun en temel sebebi sadece yukarıda belirttiğimiz pozitif bilimlerde iyi bireyler değil toplumun değer yargılarına dokunan yani ahlaklı, adaletli, dürüst, güvenilir bireyler yetiştirerek daha kıymetli eserler ortaya koyabiliriz.

Yazılım Mühendisliği Lisans Programını Bitirenler Nerede İş Bulabilirler?

Yazılım Mühendisleri pek çok alanda iş bulabilmekte veya kendi işlerini az bir sermaye ile kurabilmektedirler. İstihdam sağlayan kuruluşlar arasında başta savunma sanayi, bankacılık, tıp, ulaştırma, perakende, havacılık, oyun, hizmet ve üretim sanayi olmak üzere hemen her türlü kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar kamu veya özel sektörde yer alabilmekte, yurt içi ve dışında faaliyet gösterebilmektedir.

Kendi işini kurmak isteyen öğrenciler daha mezun olmadan çalışmaya başlamakta, önce ev ortamında geliştirdikleri yazılımlarla cep harçlıklarını çıkarmakta, mezuniyet sonrasında da firmalaşarak gelişimlerini sürdürmekte, devletin bu konudaki teşviklerinden yararlanabilmektedirler. Ayrıca yazılım mühendislerine olan küresel gereksinim nedeniyle yurt dışından, özellikle de Avrupa ve Amerikan üniversitelerinden pek çok burs programı bulunmaktadır. Öğrenciler özellikle lisansüstü programlarına burslu olarak kayıt olabilmekte, çeşitli

yazılım geliştirme projelerinde çalışarak geçimlerini sağlayabilmektedir. Bu öğrencilerden istekli ve uygun olanlar ise doktora programlarına kaydolarak, akademik hayata adım atmaktadırlar.

Başlıca Yazılım Geliştirme Aşamaları Şunlardır:

Çekirdek aşamalar:

- Planlama
- Analiz
- Dizayn
- Programlama
- Test

Destekleyici aşamalar:

- Talep yönetimi
- Proje yönetimi
- Kalite yönetimi
- Yapılandırma yönetimi
- Yazılım sunumu
- Dokümantasyon
- Ayrık yapılandırma

Peki bu yazılım mühendisliğinde her şey **güllük gülistanlık mı hiç mi sıkıntı olmuyor?** Mesela; ülkemizdeki en trajikomik iş ilanlarını yazılım mühendisliğinde görebiliyoruz.

Bir yazılım geliştirme uzmanısınız ve iş ilanlarına bakıyorsunuz

1) C++, C#, Java, Python, PHP dillerinde en az 5 yıl tecrübeli
2) Xml, Html5, CSS3, JQuery, Javascript, PS alanlarında deneyim sahibi

3) Entity Framework, Ado.net, SqlServer, MySQL, LINQ teknoloji ve veri tabanlarında en az 3 yıl deneyimli.

4) MVC4 bilgisine sahip,

5) Esnek çalışma saatlerine uyumlu (sabah 8 gece 11-12)

6) Yapay zeka konusunda bilgi sahibi (şirket web programlama şirketi, adamlar robot ta programlıyor galiba)

7) Daha önce firmalarda 5-6 yıl çalışmış (Peki sektöre yeni yeni atılan genç kardeşlerimiz ne olacak)

Yukarıda gördüğümüz maddelerin her birinde bulunan yazılım dilleri, programları veya teknolojileri her biri kendi başına bir alan ifade etmekte ve burada belirtilen yıllar sadece bu alanlardan birinde bile yeteri kadar gelişebilmek için **çoğu zaman yeterli olmayacak**

zamanlardır. Bu sektörde çalışan biri olarak teknoloji alanında çalışma yapan bu firmaların personel alım işleri ile uğraşan arkadaşlarımızdan beklentim daha makul ilanlar yayınlayarak, sadece hazır değil kendi yetiştirecekleri yeteneklere kapılarını kapamamaları ki hem bu şekilde istihdamı artırmış, hem de genç zihinlerin sosyal yaşama katılımına katkı sağlamış oluruz.

Yazılım Mühendislerinin Maaşları Ne Kadardır?

Yazılım mühendislerinin maaşları çalıştıkları kuruma ve yaptıkları göreve göre değişiklik gösterir. Kamuda yeni çalışmaya başlayan bir yazılım mühendisi, 5.000 TL - 6.000 TL aralığında maaş alır. 5-10 yıl ve daha üzeri tecrübeye sahip olan kişiler genellikle aylık, 12.000 TL - 15.000 TL arasında maaş alır. Özel sektörde çalışmaya yeni başlayan yazılım mühendisleri ise daha az bir maaş ile çalışmaya başlar. Bu kişiler genellikle, 3.000 TL - 4.000 TL arasında bir maaş ile göreve başlar. Fakat yazılım mühendisleri işlerinde tecrübe kazandıkça daha çok maaş alma imkânı bulabilir. Yazılım mühendisleri, görev yaptıkları kuruma, meslekteki deneyim ve tecrübelerine göre maaş alır. Tecrübeli yazılım mühendisleri, 10.000 TL ile 20.000 TL arası maaş kazanabildiği gibi bu alanda kendini yetiştiren, uzmanlaşmış, alanında aranan yazılım mühendisleri **çok daha** dolgun maaş ile pek çok alanda çalışma imkânı bulur.

Ülkemizde bu sektörde bulunan kişilerin yazılarından okuduğum kadarıyla ve karşılıklı fikir alışverişinde bulunduğum insanların yazılım mühendisliği bölümü ile ilgili yaşadıkları ve kendi yaşanmışlıklarından birkaç anekdot paylaşarak yazımı sonlandırmak istiyorum. Yaptığım araştırmalara ve okuduğum geçmişe dair metinlerde gözüme çarpan ve hayatımızın bir **parçası olmaya başlayan internet teknolojileri** hakkındaki genel bakış açımı aşağıda dile getireceğim.

Özellikle 90'lı yıllardan itibaren **Dünyada ve Türkiye'** de internet teknolojilerinin gelişimi hiçte yadsınamaz seviyelere ulaştı. Nitekim bu hızlı gelişimi Milenyum çağında fazlasıyla görmekteyiz. Ülkemizde ÖSS **sinav sisteminin çarpıklıkları, dershanelerin** rehberlik bölümlerinin bilinçsiz yönlendirmeleri ile **öğrenciler arasında** popüler olmaya başlayan fakat **sırf ilgi duymadıkları bölümleri yüksek puana sahip olduğu için seçen ve mezun olduktan sonra günümüz internet teknolojileri sektörüne yön veren iş adamı ve akademisyenler ortaya çıkmıştır.** Sektördeki bu **çalışan, eğitimi** profil sebebi ile "muasır medeniyetler

seviyesini" yakalamak için yıllar önce kaçırdığımız sanayi devrimi trenini, bilgi teknolojileri devrimi ile yakalamak isteyen **Türkiye** Osmanlıdan kalma alışkanlıkları ile 2 ileri 1 geri ilerlemekte, trenin son vagonunda yer kapmaya çalışmaktadır.

Bilimin, günlük hayata uygulanması olan teknolojinin geleceğin emekçi **mühendislerini** yetiştiren üniversiteler, günümüzde gerçek dünya ile aralarına **ördükleri** kalın ve yüksek duvarların ardında, etliye sütlüye karışmadan, araştırma ve yeni teknolojiler üretmeyen akademisyenleri ile potansiyellerinin en yüksek çağındaki insanlar için itici bir güç ve ortam yaratmaktan daha **çok** son 4-5 yılın yürürlükten kalkmış teknolojilerinin öğretildiği ya da pratik uygulamanın çok az ya da verimsiz olduğu zorunlu hizmet kurumlarına dönüşmüş durumdadır. Maalesef ve bunu değiştirmek için en önemli çabayı göstermesi gereken özellikle üniversitelerimizde akademisyen kadrolarının yıllarca aynı dersleri vererek ve yıllarca aynı metinlerle dersleri anlatarak kendilerine bile bir arpa boyu yol aldırılmıyorken sürekli güncel olmak zorunda olan internet teknoloji alanında kendine alan oluşturabilecek nesilleri yetiştirmelerini beklemek hayalden öteye geçmeyecektir.

Bu şartlar altında piyasada eğer ki kendini geliştirebilmişlerse ve şanslılarsa çalışmaya başlayan yeni mezunlar ilk yıllarda umudunu kaybetmeden hayallerini gerçekleştirmeye çalıştıktan sonra düzeni değiştiremeyeceklerini anlayıp çarkın bir dişlisi olmaktan öteye geçemiyorlar. Genellikle bu alışma sürecinden önce askerlik görevini yerine getirmek için şanlı **Türk Silahlı Kuvvetlerimiz**in neferlerine dahil olan bireyler aldıkları 4 yıllık sancılı ve zorlu eğitimlerinin meyvelerini asker ocağında "uzaktan kumandadan sorumlu uzman yardımcısı mühendis" veya "bölük komutanının postası" veya "**Hareket eğitim kısmında yazıcı**" görevlerinden birinde istihdam edilerek **çalışma hayatına** atılmadan önce törpülenirler.

Sınıflarını bir bir geçmiş, alınının akı ile teskeresini almış hevesli mezun, beyin göçü fırtınasının savurduğu bir yaprak olmayı reddederek vatanına milletine hizmet etmek için bu topraklara kök salmaya çalışarak iş aramaya başladığında esas macera başlamıştır. Ekonominin bir numaralı kuralı olan "3 kişinin işini 1 kişiye yaptır 2 kişi parası ver" kuralı internet teknolojileri sektöründe "yazılım mühendisi, yazılım mimarı, veri tabanı yöneticisi, sistem mühendisliği, destek uzmanı, tasarımcı işini 1 kişiye yaptır teknisyen parası ver" kuralı gibi daha da trajikomik bir şekilde sunulacaktır. Yukarıda bu konuya dair yapılan iş ilanları hakkında birkaç örnek

vermiştim. Sanki ülkemizde yer alan firmalar uzman mühendis yerine İsviçre çakısı aramaktadır. Üniversitede zaten herhangi bir konu üzerinde doğru dürüst pratik yapamadığı için uzmanlaşamayan yeni mühendis hem uçan, hem yüzen, hem de yürüyen fakat bunların hiçbirini çok iyi yapamayan ördek misali düşe kalka yol alarak hayatına devam etmektedir. Bundan dolayıdır ki; kitaplarda, **çeşitli internet sitelerinde gördüğü tanımlı süreçler içerisinde proje geliştirmek ülkemizdeki çoğu** yazılım mühendisi için hayalden öteye geçemez.

Konuşmamız gereken temel sıkıntılardan bir tanesi de ödedikleri ücretler ile sınırsız hizmet bekleyen müşteriler ve bu düşünceyi onaylayan yöneticiler sayesinde yazılım mühendisi sürekli "deadline"lar yani işi teslim tarihleri arasında hayatını sürdürür hale gelmiştir. Yazılım mühendisi dediğin zeki adamdır '3 haftada biter' dediği işi hafta sonları, gece gündüz demeden çalışıp 2 haftada bitirir nasıl olsa diye düşünür çoğu iş veren. Zaten yazılım mühendisi dediğin monitöre bakmaktan gözleri bozulmuş şişe dibi gibi gözlük takan, düzensiz ve sürekli fast food yiyecekler ile beslendiği için obez olmuş, **özel hayatı** ve arkadaşları olmayan farklı yaşam formu gibi gözükmektedir.

Bütün bu şartlar altında bir şekilde hayatına devam eden sözde mühendis, yıllarca eğitimini aldığı disiplinin ile; verimli, kararlı ve sürekli çalışan sistemler tasarlama ve çalışır duruma getirme ana kuralını ne kadar uygulayabilir, uygulama **fırsatı bulabilir?** bu da ayrı bir muammadır. Belkide ülkemizde yetişen yazılım mühendislerinin silikon vadisine gidememesine ya da Google'nın yazılım alanları üzerine yaptıkları sınavlarda başarısız olmalarına şaşırılmamız lazım. Tasarlanacak sistemin standartlarını ve platformunu bu temel ilke değil firmanın iş ve **çözüm ortağı olan şirketlerin ürünleri, müşterilerin** fonksiyonellikten uzak talepleri, eğitim ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri teknolojiler belirler. Yazılımcılar, çoğuna en çok haz veren optimize ve hızlı çalışan kodları geliştirmek, uygun mimariyi tasarlamak ve yaratmak yerine kullanılmasına karar verilen ve mecbur kalınan ürünleri birbirine entegre etmek için saatlerini deneme yanılma ve yetersiz dokümanları okuyarak geçirmek zorunda kalırlar ve bu şekilde ortaya konulan ürünlerde sadece günü kurtarmaktan öteye geçmez. Ortaya konulan ürünün de marka değerinin yükselmesi beklenirken sahip olduğu kıymeti bile kaybeder hale gelebilir.

Velhasıl Dünyada ve Türkiye'de mühendis olmak ekonomik koşul ve imkanlardan dolayı cazip geldiği gibi kolay değildir umduğunuzdan daha da zordur.

HUKUK EĞİTİMİ VE İSTİHDAMI

▲ AV. AHMET SAİT ÖNER

Bazı kavramların itibarı doğustandır. Peşinen ve herkesçe kabul edilen hukuk, kavramlar dünyasının asillerindedir. Varlığı-yokluğu, uygulanabilirliği ayrı bir tartışma konusu olsa da tüm insanlık tarihi boyunca hukukun geçer akçe olduğunu söylemek mümkün. Konumuz başlığı bağlamında yani eğitim ve istihdam bağlamında bakıldığında ise bu geçer akçeliğini ziyadesiyle korumuş olduğunu görmekteyiz. Şöyle bir geriye dönüp baktığımızda örneğin 1980'li - 90'lı yıllarda hukuk okumak daha çok bir itibar ve zeka göstergesi olarak kabul ediliyordu. Zeki çocuklar ya tıp ya hukuk okur gibi bir algı yenilerde biraz kırılmış görünse de hukuk fakültesi mezunu olanların hakim, savcı, avukat, kaymakam, noter, müfettiş gibi itibarlı alanlarda görev aldıkları düşünüldüğünde ebeveynlerin istikbal beklentilerinin hala bu alanda yoğunlaştığı muhakkak. Hukuk okumak, orta kesim diye tabir

edilen ekonomik olarak düşük gelirli Anadolu insanı için harikulade itibarlı bir çıkış alanı. "Benim oğlum hakim, kaymakam olacak" şeklindeki baba söylemleri bir motto olarak hafızalarda tazeliğini koruyor.

Değişen dünya koşulları karşısında hukuk hiç bir zaman önemini kaybetmedi. Her ne kadar cazip istihdam alanları ortaya çıkmış olsa da bunların kahir ekseriyeti teknolojik gelişime bağlı olarak sayısal alanlarda okuyan öğrencileri ilgilendirmektedir. Sözel/Sosyal alanda okuyan bir öğrenci için hukuk hala en kıdemli, itibarlı meslek ve istihdam alanı olarak devam etmektedir. Acaba istihdam açısından cazibesini kaybetmeyen hukuk alanında eğitim ve itibar bağlamında nitelik eşliği nerelerde duruyor? Kıdemli hukukçuların üstat diye tanımlandığı bu güzide alanda üstatlığın hakkını verecek nitelikte yeni hukukçular yetişiyor mu?

Nitelik konusunda bu soruya verilecek cevabın zor olmadığını pekala söyleyebiliriz. Yani hemen herkes hukuk alanında niteliğin düştüğü konusunda neredeyse hem fikir. Nedenlerinin tespiti ise varılan bu sonucun tespitinden daha mühim.

Eğitim bağlamında ele alındığında vurgulayacağımız ve spesifik olarak bu yazıda odaklanmayacağımız (başka bir başlıkta ele alınması gerektiği için) ilk husus hukuk ilminin kaynaklarına yöneliktir. İnsanlığın ortak havzasına tarih boyunca kıymetli katkılarda bulunmuş özelde ise kendi tarihimizin gerçekliği olan Fıkıh / İslam Hukuku, sanki rafa kalkmış gibi muamele görmektedir. Bu gün Latince veya Osmanlıca için rafa kalkmış kaynak diller yorumunu yapabilesek te İslam Hukuku için aynı şeyi söylemek mümkün değil. İslam Hukuku bir çok İslam beldesinde sistematik olarak yürürlükten kaldırılmış olsa da, müslüman toplumların gündelik yaşamlarında mündemîç olarak varlığını tüm dinamikliği ile sürdürmektedir. Zira Kur'an'da ve onun üzerine inşa edilen şeriatla "hukuki" olan aynı zamanda "ahlaki"dir ve bunun tersi de böyledir. (1) Ancak yine birçok İslam beldesinde olduğu gibi Türkiye'de de pozitif hukuk, hem eğitim hem uygulama alanında cari hukuk sistemi olarak yürürlüktedir. Hülasa; İslam Hukukunun tıpkı Roma Hukuku gibi hukuk fakültelerinde mukayeseli olarak okutulması, bir müfredata bağlanması gerekmektedir. Meseleye tarihsel, coğrafi ve elbette dini realitelerimiz açısından yaklaştığımızda bu gerekliliği özetle belirtmiş olmakta fayda var.

Hukukun kaynaklarına yönelik yukarıda yapılan değerlendirmenin dışında mevcut hukuk eğitimi üzerinden bir açılım yaptığımızda ilk akla gelen hukuk fakülteleri ve öğrencilerinin sayısının artmasıyla ortaya çıkan nitelik sorunu olmaktadır.

Türkiye, gelinen nokta itibarıyla gerçek bir hukuk fakülteleri devleti olmuştur. 2020 yılı itibarıyla Türkiye'de 38'i devlet, 35'i vakıf, 11'i Kıbrıs'ta olmak üzere toplamda 84 hukuk fakültesi bulunmaktadır.(2) Bu fakültelerde yaklaşık olarak 95 bin öğrenci eğitim görmektedir. Fakülte ve öğrenci sayısının artmasına paralel olarak mezun yoğunluğu geç de olsa duruma bir neşter vurulmasını gerektirmiştir. YÖK Genel Kurulu'nun 11 Şubat 2021 tarihli kararıyla hukuk fakültelerine girişte başarı sıralaması şartı 125 binden 100 bine yükseltilmiştir. YÖK verilene göre 2019 yılında 15.721; başarı sıralaması şartının 125.000'e yükseltildiği 2020 yılında ise 15.070 öğrenci üniversitelere yerleştirilmiştir.(3)

Hukuk fakültelerinin kontrolsüz açılımı ve eğitim gören öğrencilerin buna bağlı olarak sayısının artması mesleki formasyon anlamında kaliteyi bir hayli düşürmüş durumda. Hızla açılan fakültelerin neredeyse tamamında yeterli akademik kadro bulunmamaktadır. Çoğunda bir kaç profesörün bulunduğu bu akademik tabloda, nitelikli eğitim modelinin çıkacağını beklemek mümkün değil. Bazı devlet üniversiteleri ile vakıf üniversiteleri hukuk fakültelerinde ise profesör dahi bulunmamaktadır. YÖK verilerine göre akademik anlamda en güçlü hukuk fakültelerinin İstanbul, Ankara ve Marmara Üniversitelerinde olduğu görülüyor.(4)

Hukuk ilminin bir ekol, gelenek üzere aktarılması bu ilmin havasının teneffüsü demektir. Bu anlamda maalesef ne yeni açılan devlet okullarının nede özel okulların çoğunun ortaya böyle bir misyon/vizyon koyabildiğini söyleyebiliriz.

Yukarıda açıklananlardan hareketle hukuk dünyasında yaşanan temel sorunun bir istihdam sorunu değil de bir nitelik sorunu olduğu açık. Hukuk her şeyden önce bir ekmek kapısı değildir. Elbette istihdam boyutu doğrudan maddiyatla ilgili. Ancak adaletin tecellisini "ekmek kapısı" üzerinden kovalayamayacağımız kesin. Aksi taktirde bu defa bizatihi ekmek kavgası yüzünden adaletsizliğin hüküm süreceğini söylemek malumun ilanı olacaktır.

Eğitim Olanakları Beklentileri Ne Kadar Karşılıyor

Hukuk eğitimi, özellikle köklü üniversitelerde, oturmuş akademik kadrolar, üniversitelerin bir ekole, eğitim kültürüne kavuşmuş olmaları nedeniyle beklentileri aşağı yukarı karşılamaktadır. Hukuk ilmi, tahsil edene, zaman içerisinde kattığı muhakeme, mukayese gücü ve yorumlama becerisi ile öğrenciyi zihnen yetiştiren bir niteliğe haizdir. Ancak aynı şeyi yeni açılmış, bir ekole sahip olmayan üniversiteler için söylemek mümkün değil. Öğrenciye bireysel yeteneklerini ortaya çıkarmasına olanak sağlayan, ilham verici üniversite kampüsü, akademik kadro zenginliği, kültürel faaliyet çeşitliliği, yaşanılan şehrin atmosferi aslında eğitimin birer parçasıdır. Söz gelimi "İstanbul" da okuyan iki üniversite okumuş gibidir; birisi okuduğu üniversite diğeri İstanbul'un kendisi" sözü bu gerçekliğe işaret etmektedir.

Eğitimin salt bilgi aktarımı olmadığı hatta sadece ezberi bilgi aktarımının tek başına eğitim sayılmayacağı muhakkak. Eğitimin kişide yorumlama becerisini geliştiren, düşünsel eylemi ilerleten bir mahiyetinin olduğu, bilginin bakış açısına dönüşmesiyle makbulleştiği,

bakış açısının yaşadığımız dünyanın yorumlanmasına, ortaya çıkan sorunlara çözüm üretme becerisi sunduğu bir gerçek.

Hukuk ilminde yorumlama temel bir faaliyet alanı olarak öne çıkar. Yorumun hukuk kuralları üretmede mihenk oluşu tam da bu noktada hukuk eğitiminin amacının aynı kalıplarda, tek tip insanlar yetiştirmek olmadığı gerçeğini öne çıkarmaktadır. Hukukta doktrin oluşumuna yol açan bu husus aynı zamanda hukuk sistemini zenginleştiren, intibak kabiliyetini arttıran bir misyona sahiptir. Binaenaleyh gerek değişen dünya koşullarında ortaya çıkan yeni sorunlara yeni çözümler üretilmesi, gerekse eski uygulamaların yeni koşullara adaptasyonu açısından hukuk ilmi sürekli değişip dönüşmektedir. İşte üniversitelerin bu alanlara cevap verecek performansı gösterebilmeleri için sayılarının çokluğuna değil merkezi illerde kaim, nitelikli akademik kadroya sahip, dış dünya ile bağlantısını iyi kurmuş, değişime adaptasyon sağlamış olmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Maalesef mevcut şartlarda hukuk fakültelerinde verilen eğitim olanakları bu beklentiyi karşılamamaktadır. "Şu anda hukukun fakülte, meslek öncesi, meslek sonrası, meslek içi, uzmanlık, sertifika vs. Binbir gösterişli ad altında eğitimlerin ekserisi, az bilenlerin hiç bilmeyenlere "ders" veya "uzmanlık" görüntüsünde tevatur, bilineni tekrar, hatırayı ikrar, kısmen temenni, kısmen eksik bilgi anlatımına dönüşmüştür. Yeter ki, bir diploma, sertifika vs. Sonunda duvarda, çerçevede şık duran bir belge olsun. Herkes "hoca" herkes "eğitici" olmuş, duvarlar belge, masalar plaket dolmuş zaten."(5)

Hukuk Nosyonunun Önemi

Başka hiç bir alan/meslek hukuk alanında olduğu kadar bir kimlik oluşturmamaktadır. Hukuk ilmi ile teorik ve pratik olarak işteğalin kişide aynı zamanda bir kimlik, kişilik oluşumuna dönüştüğünü ifade etmek gerekir. Bu yüzden şahsiyet oluşumuna işaret eden "karakteri oturmuş" ifadesinde olduğu gibi "hukukçu kimliği oturmuş" ifadesini sarf edebilmekteyiz.

"Adalet arayışında maksimum hassasiyet, ilmi manada vukufiyet sahibi olma" bağlamında hukuk nosyonu, vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Hukukçu kimliği oluşumu, hukuk kültürü oluşumu olarak da bu nosyonu tanımlamak mümkün. Böylece oluşan hukuk nosyonu ile adalet arayışında, adaletin tecellisinde bir nevi müşahitlik, muhafazlık görevi gören hukukçular adalete mugayir her türlü sisteme karşı da muhalif bir kimlik ile mücadele etmektedirler. Hukukçu kimliğinin olmazsa olmazı olan bu muhalefet ruhunu örneğin İmamı Azam Ebu Hanife'de görüyoruz. Merkezi otoritenin boyunduruğu

altına girmeyen bu muhalif ruh, adaletin statükonun baskılamasından âri şekilde tecelli etme refleksine eşsiz bir örneklik oluşturur.

Bu gün hukuk fakültelerinde eleştirel düşünce, hukuk-felsefe ve hukuk-sosyoloji ilişkisi üzerine daha çok durulmalıdır. Çünkü salt hukuki kaide ve kuralların bilgisi üzerinden verilen hukuk eğitimi zamanla hukuk körlüğüne yol açmaktadır. Hukukun işleyişini hesap makinesi işleyişi gibi görmek demek olan hukuk körlüğünde icracı kişi, (hakim, savcı, avukat) yasa maddelerinin lafzi uygulanmasını hukukun işletilmesi olarak kabul etmeye başlamaktadır. Oysa bizzat yasa koyucunun tanıdığı takdir yetkileri, kanun maddelerinin gerekçeleri, usul hukuku, içtihat kararları, muhalefet şerhleri bize hukukun canlı bir organizma olduğunu salık vermektedir. Hukukçuların mantık, felsefe, sosyoloji, edebiyat, matematik, psikoloji, tarih ve sair alanlarda elde edecekleri derinleşme, kümülatif olarak hukuk sisteminin inşasında da ciddi kaynaklık oluşturabilecektir. Dolayısıyla hukuk fakültelerinde bahse konu yan disiplinlerin müfredata etkin bir şekilde yerleştirilmesi hukuk nosyonu oluşumu açısından hayati öneme sahiptir.

Hukukta körlük olarak tanımladığımız bu durumda hayatın içinde olmayan hakim, savcı ve avukatın hayata karşı körlüğü kastedilmektedir. Tüm bu yan dallar hüküm tesis edilirken isabetli hüküm kurmaya doğru kanallar oluşturmaktadırlar. Hukuk nosyonundan yoksun; ferasetsiz, âdab-ı muaşeret, insana, topluma yabancı her bir hakim, savcı, avukat demek hukuk sistemi içerisinde oluşan kılcal bir çatlak demektir.

Meslek İtibarı Üzerine Bazı Mülahazalar

Açılan yeni hukuk fakültelerinin ve buna bağlı olarak alınan öğrencilerin sayısının hızla artışı özellikle avukatlık mesleğinin nitelikli icrasına zarar vermiştir. Okulunu ve bir yıllık staj eğitimini bitiren her hukuk fakültesi öğrencisi avukatlık mesleğini icraya hak kazanmaktadır. Kolay fakülte kazanımı ve kolay mezun olma realitesine karşı ortaya avukatlık mesleği adına maalesef acı bir tablo çıkmaktadır. Mahkemelerde yapılacak savunmalar, dava açılış ve sair dilekçeler, müvekkili doğru yönlendirme konularının tamamında ciddi bir muhakeme ve mukayese gücü, usul ve esasa dair bilgisel alt yapı gerektiği muhakkak. Bir hukukçu kimliğine işaret eden bu profiller maalesef bu gün algının önde yürüdüğü, imajın kalite ile eşdeğer sanıldığı, yanlış yönlendirmenin mal ve can güvenliğini tehlikeye düşüreceği konusunda bir ihtimamın gösterilmediği profillere dönüşmüş durumda.

Mezun olan öğrenciler şu anda ciddi bir staj yapma krizi ile karşı karşıya bulunmaktalar. Mevcut avukat sayısına nazaran fazla olan mezun sayısı karşısında stajyer avukatlar staj yapacakları büro bulmakta zorlanmaktalar. Bu durum mesleğe yetkin başlama konusunda bir handicap olarak durmaktadır. Staj sonrası süreç ise daha sıkıntılı seyretmekte. Zira serbest avukatlık mesleğini icra etmek için büro açmak çok maliyetli olduğu gibi, büro giderleri, vergiler, sigorta prim bedelleri vs derken aylık giderler de bir hayli fazla. Bu nedenle mesleğe başlayan genç avukatların çoğu bir başka avukatın yanında maaşlı çalışmayı tercih etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum görece olarak hukuk mezunlarında bir istihdam sorunu yaşanmadığı şeklinde istatistiklere yansısı da aslında hukuk mezunu olanların beklentilerini elde edemedikleri gibi bir gerçekle bizi yüzleştirmektedir. Yakın geçmişte yasal bir zemine oturmuş olan Hukuk Meslekleri İcra Sınavı ile avukatlık mesleğinin icrası için sınav şartı getirildi. Doğrusu avukatlık mesleğine kabul sınavı devreye girince sınavı geçemeyecekleri düşündüğümüzde o zaman gerçek bir işsizlik sorunundan bahsedebileceğimiz aşikar.

Daha sıkı şartlarda hâkimlik ve savcılık mesleğine alım yapıldığı gerçeği karşısında avukatlar için yaptığımız tespitlerin birebir hakim ve savcılar için de geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Hâkimlik, savcılık mesleğine giriş sınavı, sınav sonrası mülakat, alımlarda kontenjanın sınırlı oluşu, mülakat sonrası verilen eğitimler vesair kıstaslar, hâkimlik ve savcılık mesleğinde niteliksel bir fark oluşturabilmektedir. Ancak tüm bu müsbet hususlar hali hazırda bu meslek gruplarında da bariz bir nitelik sorunu yaşandığı gerçeğini ört bas etmemektedir. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yargı dünyasında yaşanan hakim savcı ihraçları ile bir anda yargı camiasında hizmet veren hakim savcılarının takribi 1/4'ü meslekten ihraç edildi. Oluşan hakim savcı kadrolarındaki boşluğun hızla doldurulması, kıdemli hakim savcılarının yerine kıdemsiz hakim savcılarının getirilmesi gibi nedenlerle yargıda bir anda liyakat tartışmaları ile beraber yürüyen bir tecrübe krizi yaşandı. 2019 yılı verilerine göre yargıda görev yapan 20 bin 719 hakim ve savcının yüzde 45'inin meslekte görev yaptığı sürenin 3 yıl veya daha az

olduğu belirlenmiştir.(6) 15 Temmuz darbe girişimi nedeniyle hakim ve savcılık mesleğinde ortaya çıkan bu nitelik sorununun giderilmesi için elbette zamana ihtiyaç olacaktır.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de istihdam sorunu olmayan meslekler arasında Hukuk % 74,4 ile dördüncü sırada yer alıyor.(7) Görüleceği üzere hukuk alanında temel bir istihdam sorunu görünmüyor. Ancak hemen akabinde dile getirelim ki çok ciddi bir mesleğin itibarlı icrası sorunu var. 1136 sayılı Avukatlık Kanununun birinci maddesine göre Avukatlar kamu hizmeti gören serbest meslek erbablarıdır.(8) Mesleğin yasadaki tanımı böyle olmakla beraber uygulamada onbinlerce avukat bir başka avukatın yanında maalesef makul olmayan maaşlarla çalışmaktalar. Mahiyeti gereği yaptıkları iş kamu hizmeti olmakla beraber realitede onlar aslında mesleklerini serbestçe ifa edememektedirler. Bu durum "Avukatlar tarih boyu köle kullanmadılar ama hiçbir zaman efendileri de olmadı!" diyen Moliere' in veciz sözünün pekde geçerli olmadığını göstermektedir. Bir kimlik inşası oluşturan hukuk alanında uğraşan hukukçuların ekonomik gaile ile boğuşmaları onların meslek ahlak ve onurunu ayakta tutmalarını güçleştirmektedir...

KAYNAKÇA:

- 1) Wael B. Hallaq İmkansız Devlet sh:150
- 2) yokatlas.yok.gov.tr
- 3) YÖK resmi sitesi 16.02.2021 tarihli haber
- 4) YÖK Atlas 2018 verileri
- 5) Prof.Dr.Muhammet Özekes – Daha Çok Hukuk Fakültesi Açılmalıdır, Bekri Mustafalar Çoğalmalıdır.. (07.06.2021)
- 6) Independent, 09.04.2019 tarihli HSK verilerine dayalı yaptığı haber
- 7) Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Mart 2019 verileri
- 8) 1136 sayılı Avukatlık Kanunu 1. Maddesi

İLAHİYAT FAKÜLTELERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

▲ DOÇ. DR. **BAYRAMALI NAZIROĞLU**

Yirminci yüzyılın başında Devlet-i 'Aliyye'nin hayatta kalmak için verdiği amansız mücadele sırasında ülke sathına yayılmış binlerce eğitim kurumuyla hem politik hem de sosyolojik anlamda bir vesayet kurumuna dönüşmüş olan medresenin tehditkâr gücü karşısında onun istihdam alanında ve ona rağmen Darülfünuna bağlı olarak Ulûm-ı 'Aliye-i Diniye adıyla yeni bir yüksek din öğretimi müessesesi hizmete alınıyor ve bugün üniversitenin en tartışılan alanlarından biri olan ilahiyat fakültelerinin temeli atılıyordu. Büyük iddia ve umutlarla din ve onunla ilgili olguları üniversite düzeyinde araştırma ve eğitime konu yapma ve böylece zor zamanlar geçiren devlete ve millete bir lahza nefes aldırma hayalinin kurulduğu o günlerden bugüne köprünün altından çok sular aktı. Devlet, siyaset, bürokrasi, toplum değişti; eğitim anlayışı, okul anlayışı, insan anlayışı, hatta millet anlayışı değişti, ama ilahiyatın, ülkenin içinden geçtiği toplumsal, politik ve bürokratik savrulmaların rüzgarıyla karşılaştığı müdahaleler hiçbir zaman değişmedi. Kâh ismi değiştirildi, kâh statüsü; kâh gereksiz görüldü, kâh vazgeçilmez; kâh modern dendi, kâh gerici; kâh yapıcı oldu, kâh yıkıcı; bunlardan dolayı kâh açıldı kâh kapatıldı, ama *kuruyunca sulanan, yeşerince budanan* makus talihinden kurtulamadı.

Halihazırda da ilahiyatın bu bıçak sırtı ve çalkantılı serüveni, var olma ve olgunlaşma çabası içinde kendini ve gerçekliğini geleceğe miras bırakma derdiyle birlikte sürüp gitmektedir. **Kuşkusuz bugünün ilahiyatı ne Devlet-i 'Aliyye'nin ilahiyatıdır ne Cumhuriyeti kuranların; ne İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun ne de Ali Fuat Başgil'in!** Bugünün ilahiyatı; geçmişle geleceğin, gelenekle modernizmin, Doğu ile Batının, dünya ile ahiretin ve de akıl ile vahyin kısılcığında debelenen araftaki birkaç neslin ilahiyatıdır.

Sorunlar

İlahiyatın bugün şükür sebebi olan varlığında kurumsal manada geçmişten tevarüs edilen pek çok tecrübe ve imkânın katkısı; aynı zamanda, yüz yüze kaldığı her darlıkta da yine aynı süreçten beslenen yanlış tercihlerin ve hesapsız uygulamaların payı elbette çoktur. Bununla birlikte içinde bulunulan can sıkıcı durumun ateşi önemli oranda bugün yaşayan nesiller tarafından harlanmaktadır. Bugün ilahiyatın içinde bulunduğu yapısal kargaşadan kemiyet açmazına, özgürlük arayışından özerklik sıkıntısına, meşruiyet baskılarından keyfiyet sorunlarına varıncaya kadar pek çok zorluğun kaynağını salt geçmişe havale ederek bugünü aklamaya çalışmak beyhude bir eylem olacaktır.

Kökleri geçmişte olsa da öyle ya da böyle bu sorunları şimdiki nesiller beslemiş ve büyütüştür. Hatta bazıları bu sorunlardan beslenmiş ve büyümüştür de!

Kuşkusuz **28 Şubat 1997 tarihinde** bir milli güvenlik kurulunda askeri vesayetin gölgesinde siyasi ve bürokratik itaatle temelleri atılan ve dinle ilgili pek çok kurum ve olguyu yaklaşık 10 yıl boyunca post modern bir çarmıhta yaşamaya mahkûm eden boğucu süreçte **ilahiyatların en belirgin sorunu niceliğe bağlı değişkenlerle ilgiliydi.** İlahiyatları ve hem akademisyeni hem öğrencisi hem de mezunlarıyla ilahiyatçıları çaresiz bırakan, iyi niyetli olmadığı su götürmez pek çok uygulama sonucunda doğal gelişim süreçlerini sürdüren tüm ilahiyat fakülteleri küçülmeye mahkûm edilmiş ve tabana çökmüştü. Tabana çökmesi elbette tesadüf değildi. Dönemin iktidar erkini elinde tutan hem sivil hem de askeri zevatin özellikle tepe mevkilerinde bulunanlarının ideolojileri kamusal alanda daha az görünür bir dini yaşamı arzuluyor; din eğitimi veren kurumlar da bu ideolojik ön yargıdan nasibini alıyordu. Daha sonra ülkenin politik görünümündeki değişikliğin üniversite bürokrasisinde geç de olsa karşılık bulmaya başlamasıyla rahatlayan ve normale dönen ilahiyatlar, belli bir süre sonra bu sefer başka bir yönde ve muhtemelen sahih bir niyetle ama yine ideolojik perspektifle yeniden nicelikle ilgili bir çıkmazın içine sürüklenmiştir. Geline bu nokta, tam anlamıyla varlık içinde darlık deyiminin karşılığıdır.

Üniversiteli Olmak

Şüphe yok ki üniversite okumak herkes için olmasa bile çoğu genç için iki noktada anlam taşımaktadır: Bunlardan birincisi, üniversiteli olmak, yani üniversite havası solumak, bilimsel ve eğitimsel çabanın en zengin ortamına dahil olmak; sanat, kültür, edebiyat, spor, sosyal/siyasal katılım, sivilleşme ve özgürleşme gibi pek çok alanda kendini gerçekleştirmektir. İkincisi ve zannımca -gençlerin mevcut yönelimlerini düşününce- daha da önemlisi yüksek statülü bir meslek sahibi olmaktır. Potansiyel öğrenci/insan kaynağının bu iki temel talebini karşılamayı vaat etmeyen herhangi bir fakülte, gelişmiş bir ülkede üniversite sistemi içinde kalamaz, kalsa dahi esaslı bir toplumsal meşruiyet oluşturamaz.

İlahiyata gelen öğrenciler için bu iki hususa ulvi bir amaç da eklenebilir. Çok uzak olmayan bir geçmişte ilahiyat okumayı tercih eden öğrencilerin hatırı sayılır bir bölümünde dünyayı değiştirmek, yeryüzünde adaleti tesis etmek, küresel sorunlarla başa çıkmak, dahası bu sorunların köklerini kurutmak, özellikle Müslüman

dünyanın geri kalmışlığına, kokuşmuşluğuna yol açan bilgi, inanç ve politika anlayışlarına meydan okumak gibi hedefler olurdu. Bugünkü öğrencilerin çoğunun gündeminde böyle bir ideal olduğunu iddia etmek güçtür. Az biraz ideali olanların önemli bir kısmı da ya politik çevrelerden ya da örgütlü dini yapılarca telkin edilen gündemlerle güdümlü entelektüel olma derdine düşmüş, özgünlüğü olmayan şekilci ve gösterişçi bir kitleye dönüşmüştür. Üniversiteli olmuş ilahiyat öğrencisinin hal-i pür melali maatteessüf budur veya buna yakındır.

Sayılara Güvenmek

Son yıllarda ilahiyat ve benzeri fakültelerin sayılarındaki parabolik artışın, bunun yanında ilahiyata maruz kalmadan ilahiyat diploması talep edenle bu diploması verenler arasındaki sarsılmaz karşılıklı çıkar ilişkisi neticesinde her geçen gün kuvvet toplayan ve bir çeşit *alternatif ilahiyat* demekle haksızlık etmiş olmayacağımız ilahiyat lisans tamamlama (İLİTAM) gibi birtakım uygulamaların ve hepsinden öte çoğu fakültenin kapasitesini zorlayan abartılı kontenjanların gölgesinde her yönüyle nitelikli bir tedrisat, akademik kapasitesi yeterli ve öğrenme motivasyonu yüksek bir talebe, ilmi ve eğitimsel gayreti tam bir hoca bulmayı herhalde hiç kimse ummamaktadır.

İlahiyat fakültelerinin öğrenci kaynağı ağırlıklı olarak imam hatip liseleridir. Bu yüzden imam hatiplerde olup bitenler sadece imam hatipleri değil; aynı zamanda ilahiyatları da doğrudan etkilemektedir. 28 Şubat Süreci'nde orta kısımları kapatılan, katsayı gibi bazı uygulamalar nedeniyle lise kısımları da öğrenci bulmakta zorlanan imam hatipler, bugün bu sorunlardan tamamen uzaklaşmıştır. 2020 sonu itibarıyla ülke çapında 3500'e yakın imam hatip ortaokulu ve bunlarda eğitim gören yaklaşık 780 bin öğrenci bulunmaktadır. İmam hatip liselerinin sayısı 1650 olmuş, bu liselerde de öğrenci sayısı yaklaşık 500 bin civarına ulaşmıştır. Açık imam hatip lisesiyle birlikte şu an 600 bin genç ilahiyat öğrenci havuzunun içindedir. Bu sayılar ilahiyatları beslemek için yeterlidir. Ancak sorun şu ki, imam hatip liselerinde fen ve sosyal gibi farklı uygulamaların devreye alınmış olması, buralarda verilen nispeten daha nitelikli eğitimi alan öğrencilerin ilahiyata değil diğer alanlara yönelmeleri/yönlendirilmeleri niceliksel olmasa bile niteliksel anlamda ilahiyatları zorlar hale gelmiştir. Bugün pek çok ilahiyat fakültesi, kendi ortalama eğitim anlayışından feragat etmekte ve öğrenciden beklenen başarı seviyesini aşağıya çekmektedir.

İlahiyatlarda eğitim gören öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bunun temel motivasyonunu zannımca muhafazakâr toplumun kadın ve eğitim anlayışında aramak gerekir. Modern eğitime çoğu zaman mesafeli olan muhafazakârlar kadının eğitimine daha da mesafelidir. 1000 yıllık medrese geleneğinde kadının yer almamasının nedeni de toplumun kadına yüklediği anlam ve ondan bekledikleriyle açıklanabilir. Bugün değişen toplumsal şartlar kız çocuklarının eğitime daha fazla yönelmesini zorunlu kılıyor ve muhafazakârlar da bu zorunluluğu daha güvenli gördükleri imam hatip ve ilahiyat üzerinden karşılıyorlar. Erkek çocuklarını rahatlıkla Türkiye'nin her yerine ve her üniversitesine gönderebilen ebeveynler, kız çocukları söz konusu olunca ilahiyatları ve mümkünse kapılarının dibindeki ilahiyatı tercih ederek onları güvenli alan sınırları içinde tutmaya çalışmaktadırlar. Neticede ortaya çıkan durum, din eğitimi ve din hizmetlerinde gittikçe daha fazla kadının görev almasıdır. Bu, orta ve uzun vadede Türkiye'deki din anlayışını müspet anlamda değiştirme potansiyeline sahiptir. Ancak bunun olabilmesi için yüzyıllar boyunca kadınlarda erkeklere nazaran daha derinlere kök salmış batıl inanç ve hurafelerle dolu popüler din algısının yerini normatif din algısına bırakması gerekecektir. Aksi halde popüler dinin kamusal ve toplumsal alanın tamamına yayılması da kaçınılmaz olacaktır.

İlahiyat fakültelerinde eğitim gören öğrenciler, 28 Şubat Süreci'ne kadar, ciddi bir istihdam kaygısı yaşamamışlardır. Bahse konu olan süreçte ciddi bir istihdam sıkıntısı olmuştur; ancak bu durum, sahada onlara ihtiyaç olmamasından değil, dönemin ideolojik marazlı reel politik tutum ve uygulamalarından kaynaklanmıştır. Oysa **bugün her bir ilahiyat öğrencisi, henüz fakülteye adımını atmadan önce mezuniyet sonrasına yönelik ciddi endişe ve umutsuzluk hali içindedir.** Bu kaygılar, yersiz de değildir. **Son yıllarda ilahiyatlardan mezun olanlarla bunları istihdam edecek kurumların istihdam sayıları arasındaki uçurum gittikçe açılmaktadır.** Sadece son beş yılı göz önünde bulundurduğumuzda neredeyse her yıl yaklaşık 20 bin kişi yüz yüze eğitim veren ilahiyat fakültelerine girmektedir. Buna her yıl 8-10 bin öğrenci alan ve bunları iki yıl içinde mezun eden İLİTAM'ları da katınca sayı yıllık 30 binlere dayanmaktadır. Buna karşın istihdam sağlayan kurumlara baktığımızda Millî Eğitim Bakanlığı her yıl yaklaşık 2 bin, Diyanet İşleri Başkanlığı da 5 bin civarında ilahiyat mezununa iş imkânı sunmaktadır. Kaldı ki Millî Eğitim Bakanlığının aksine Diyanet'in istihdam politikaları belirlenirken tam olarak ihtiyaç temelinden

hareket edildiğini söylemek de çok kolay değildir. Bu iki kuruma intisap edemeyen mezunların çok büyük bir kısmı neredeyse fakültede geçirdikleri zaman kadar bir zamanı da KPSS kurslarında harcamakta ve çaresizce her yıl KPSS sınavları için dirsek çürütmektedirler. Artık 5-6 yıl hatta daha fazlası bir zaman diliminde atama bekleyenlerin sayısı azımsanmayacak bir noktaya ulaşmıştır. **Sadece 2020 yılındaki KPSS sınavına 50 bine yakın ilahiyat mezunu girmiştir. Bu kadar büyük bir kitlenin istihdam edilememiş hatta görünür gelecekte muhtemelen edilemeyecek olması, sadece eğitimsel değil, aynı zamanda toplumsal bir travmaya yol açacak ürkütücü bir durumdur.** Zira bu tablo, gençlerin hayata atılımlarını geciktiren ve en verimli çağlarını heba eden bir tablodur.

Gayet tabii bu şartlar altında ilahiyata gelen öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi son derece düşük olacaktır. Dahası bu öğrenci için ilahiyat eğitimine karşı içsel motivasyon sağlamak da kolay iş değildir. Kaldı ki, bu öğrenciler, çoğunlukla hocaların aktif olduğu takrir yöntemine bağımlı geleneksel bir sınıf ortamıyla ve hedefi bilişsel alanın hatırlama düzeyini geçemeyen bir eğitim anlayışıyla yüzleşeceklerdir. Kavramanın, analizin, sentezin ve yorumlamanın olmadığı, yorum diye bayat polemiklerin revaçta olduğu kısırdöngüye mahkûm bir eğitimle bu öğrenciyi dışarıdan motive etmek de epey güç olmaktadır. Öte yandan motivasyonu düşük, küskün, geleceğe karamsar bakan bir muhatabı eğitmeye çalışmak ve ondan toplumun beklediği nitelikli din adamı/kadını devşirmenin yanı sıra bizatihî ilahiyatın akademisyen devamlılığını sağlayacak ve onun geleceğini temsil edecek potansiyel bilim adamlarını keşfetme arzusunda olan akademisyenlerin önemli bir kesimi de moral motivasyon açısından berhava durumdadır.

Geçmiş, şimdi ve Gelecek

Oysa ilahiyat tahsili Müslümanların dünyasında evveleminde ulvi bir vazife olarak görülürdü. Onu elde etmek için, diyardan diyara hicret edilir, her disiplinin en iyi hocası bulunur, ilmi bakımdan en zengin şehirler mesken tutulurdu. İslam eğitim tarihine baktığımızda **eğitimin iyi zamanlarında ilahiyat tahsilinin herkese açık olduğunu, ancak kişisel özellikler ve akademik yetkinlik açısından seçkin olduğu** görürüz. Özellikle cami ve medrese gibi üst düzey eğitim kurumlarında kitleleri eğitmeyi değil, kitleleri eğitecek insanları yetiştirmek öncelenirdi. Elbette o zamanlar da eğitim kurumunun bazı zaafı vardı. Özellikle kendi felsefesini inşa edemeyişi, mahiyetini yenileyemeyişi, zamanın

ruhunu yakalayamayışı, öğretim usul ve esaslarının statikliği, zamanla yanlış ellere düşmesi ona çok ağır bedeller ödetti; sadece ona değil tabii, aynı zamanda tüm Müslümanlara, kim bilir belki tüm insanlara! Ancak talim ve terbiye kurumları, uzun asırlar boyunca her şeye rağmen özgüven ve saygınlığını muhafaza etmeyi başardı.

İlahiyatın bugün prangalarından kurtulup kendine gelmesi, yeniden değerli olması ve saygınlığını geri kazanması lazım. Kendine gelmesi için ilkin varlık sebebini sorgulaması, ama bunu alelusul değil esastan yapması gerek. Onun varlık sebebi, asla geniş kitlelere temel eğitim sağlamak değildir; kendi sahasında başta İslam olmak üzere tüm dinleri ve inançları kapsayan bir yaklaşımla üniversitenin diğer bileşenlerinde olduğu gibi seçkin, nitelikli ve üst düzey eğitim ve araştırma ortamı yaratmaktır. Seçkin olmasını yadırgamamak gerek. Çünkü ilahiyat; temel eğitim, ortaöğretim ya da yaygın eğitim kurumlarının yapabileceği işine niceliksel ne de niteliksel açıdan onlardan daha iyi yapabilir. Bundan dolayı da yapabileceği ve yapmak zorunda olduğu şey, daha üst düzey ama daha derin işlerin peşinden gitmek olmalıdır.

İlahiyatın bir varlık sebebi de gayet tabii, din eğitimcisi ve din görevlisi yetiştirmektir. **Sayısal ağırlıklarının** üzerinden **attığı zaman bunu zaten doğal olarak yapacaktır.** Bunun için yeter sebep, kapasitesini göz önünde bulundurarak kaldırabileceğinden daha ağır yükleri onun sırtına bindirmemektir.

İlahiyatın varlık sebeplerinden bir diğeri de din ve dinle ilişkili kamusal ve toplumsal konular da bilgi ve politika üretmektir. Bunu yaparken çeşitlilik, çoğulculuk ve özellikle usul noktasında bilimsellikten yana tavır almalıdır. Zira ilahiyatın görevi, farklı çevrelerin kendisinden istediklerini hakikat kılmak değil, izini sürdüğü hakikatin yollarını aydınlatmaktır.

Bugünün ilahiyatı hem bin yıllık medrese geleneğinden hem tekke kültüründen hem de Batının üniversitesinden izler taşımaktadır. Bunlardan birini diğerine tercih etmek zorunda değildir. Ama **iyi bir bagaj düzenleyiciye** ihtiyacı olduğu açıktır. Bir yönüyle eğitim diğer yönüyle bilimsel düşünme ve araştırma sorumluluğu daha derli toplu bir ilkeler hiyerarşisini gerekli kılmaktadır. Bunu yaptığı takdirde Müslümanları bilginin hakikatiyle daha etkin yüzleştirecektir.

İlahiyatın üniversite sistemi içinde daha özerk ve özgür hareket etmesi sağlanmalıdır. İlahiyat son otuz yılda bu konuda hem politik hem de bürokratik müdahalelerden

hayli sıkıntı çekmiş ve ne yazık ki halen de çekmektedir. İlahiyatı toplumun belli bir noktaya kanalize edilmesi için araçsallaştırmak kısa vadede her erkin işine yarayabilir; ancak orta ve uzun vadede yozlaşmaya, donukluğa ve sıradanlığa yol açacaktır. Nitekim halihazırda dahi İlahiyatlar her geçen gün kendi kendilerini yönetme kabiliyetini yitirmekte, gittikçe merkezi bir otorite arayışının müptelası olmaktadır.

İlahiyatın örgütlü dini yapıların vesayetinden de çıkması gerekir. Bunun için nispeten farklı düşünen akademisyenlerin fikir ve düşünce hürriyetini boğmaya teşebbüs eden, onlar üzerinden ilahiyatı meşruiyet krizine sokma gayretinde olan, ilahiyat içinde örgütlenerek eğitim öğretim süreçlerini sabote eden, özellikle sosyo-ekonomik açıdan muhtaç öğrencileri devşirerek ilahiyatı içeriden kuşatan çevrelerin etki gücünün sınırlandırılmasının vakti gelmiştir. Kendi din anlayışlarını tek hakikat olarak lanse edip onun karşısında duran herkesi itibarsızlaştıran bu yapıların kendi gizli gündemleri doğrultusunda zamanla ilahiyatlarla sınırlı kalmayacakları da unutulmamalıdır.

Kuşkusuz ilahiyatın potansiyeli oldukça yüksektir. Ama potansiyeline rağmen topluma tuttuğu ışık son derece cılızdır. Çünkü potansiyel maalesef yanlış yerlerde heba edilmektedir. Her şeyden öte ilahiyat bir an evvel **kendini kıymetli kılma** vazifesine odaklanmalıdır. **Çünkü bu, doğrudan varoluşsal bir meseledir.** Her geçen gün toplumsal itibarını yitiren, nitelikli öğrenci kaynağı azalan ve hızla kitleleşmiş zamanın ve sınırsız imkânın yıpratıcı ve yozlaştırıcı etkisine maruz kalan ilahiyatların kendi itibarlarını inşa etmeden diğer görevleri yerine getirmede ve kendisine atfedilen beklentileri karşılamada yetersiz kalacağı azımsanamayacak bir tehliktedir.

İlahiyatların topyekûn bir silkelenmeye ihtiyacı olduğunu tekrar etmek izahtan varestedir. Bu son derece zor vazifenin kapalı kapılar ardında gizli saklı hesaplarla ve belli kişilerle değil; yerinde, umuma açık, şeffaf ve geniş katılımı yapılması gerektiği akılda tutulmalıdır. Aksi halde Ömer Hayyam'a atfedilen şu satırlarda tasvir edilen duruma dönmemiz hem öğrenci, mezun ve hocalar hem de diğer paydaşlar açısından işten bile olmayacaktır:

"Varlığın sırları saklı senden, benden;
Bir düğüm ki ne sen çözebilirsin ne ben.
Bizimki perde arkasında dedikodu;
Bir indi mi perde ne sen kalırsın ne ben."

TÜRKİYE'DE FORMEL EĞİTİMİN İSTİHDAM ÜRETME İMKÂNI

▲ BAYRAM YILMAZ

Önce Haberler;

"Ankara Büyükşehir Belediyesi, KPSS puanına göre alım yapacağı 250 zabıta memuru için başvuruları almaya başladı. Bugüne kadar mezunları hakim-savcı- vali ve kaymakam olmak için dirsek çürüten siyasal bilgiler ve hukuk fakültesi mezunu gençler zabıta olmak için yarışacak.

Ataması yapılacak 150 zabıta memur adayı için üniversitelerin 4 yıllık hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme veya iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin lisans programlarının birinden mezun olma şartı aranıyor. 70 aday ise üniversitelerin mahalli idareler veya yerel yönetimler ön lisans programlarından mezun olanlar arasından seçilecek. 20 aday da çevre, çevre sağlığı, çevre koruma gibi ön lisans bölümleri mezunları arasından alınacak. 10 aday ise gıda teknolojisi ve gıda teknikerliği bölümlerinden mezun olanlar arasından seçilecek.

Adaylardan lisans mezunları için KPSS'den en az 70, ön lisans mezunları için de en az 65 puan alma şartı da bulunuyor. ABB, boş kadro sayısının beş katı oranında adayı yani 1250 kişiyi mülakata çağırarak.

Yılda 1000 kişi mezun veren bazı bölümlerin kamudaki istihdamı 10'u bile bulmuyor. Bazı bölümlerden kamuya birkaç yılda 5-10 kişi alınıyor, bazı bölümlerden mezun olanlar hiç alınmıyor. İŞKUR'un istatistiklerine göre ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora mezunu olup iş bekleyen üniversite mezunu sayısı 766 bin 674. İş arama umudunu yitiren üniversite mezunu gençler bu listede yer almıyor. İŞKUR' a kayıtlı işsizlerin; 767'si doktora mezunu işsiz. Kayıtlı işsizlerin 417 bin 890'ı lisans mezunu, 17 bin 688'i yüksek lisans mezunu ve 330 bin 331'i ise ön lisans mezunu."(20.06.2021 tarihli Haber Siteleri...)

Türkiye İstatistik Kurumu Mart 2021 İstihdam Verilerini Açıkladı.

Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaşta kişilerde işsiz sayısı 2021 yılı Mart ayında bir önceki aya göre 59 bin kişi artarak 4 milyon 236 bin kişi oldu. İşsizlik

oranı ise 0,1 puanlık azalış ile yüzde 13,1 seviyesinde gerçekleşti.

İstihdam edilenlerin sayısı 2021 yılı Mart ayında bir önceki aya göre 550 bin kişi artarak 28 milyon 89 bin kişi, istihdam oranı ise 0,8 puanlık artış ile yüzde 44,3 oldu.

İşgücü 2021 yılı Mart ayında bir önceki aya göre 610 bin kişi artarak 32 milyon 325 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,9 puanlık artış ile yüzde 51,0 olarak gerçekleşti.

Her Dört Gençten Biri İşsiz

15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,7 puanlık azalışla yüzde 25,0, istihdam oranı 1,4 puanlık artışla yüzde 31,4 oldu. Bu yaş grubunda işgücüne katılma oranı ise bir önceki aya göre 1,5 puan artarak yüzde 41,9 seviyesinde gerçekleşti.

İnşaatta İstihdam Arttı

Mart ayında istihdam edilenlerin sayısı bir önceki aya göre tarım sektöründe 15 bin kişi, sanayi sektöründe 480 bin kişi, inşaat sektöründe 81 bin kişi artarken, hizmet sektöründe 27 bin kişi azaldı. İstihdam edilenlerin yüzde 17,3'ü tarım, yüzde 22,0'ı sanayi, yüzde 6,4'ü inşaat, yüzde 54,3'ü ise hizmet sektöründe yer aldı.

Geniş Tanımlı İşsizlik Yüzde 21.2

Zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü ve işsizlerden oluşan atıl işgücü oranı 2021 yılı Mart ayında bir önceki aya göre 2,3 puan azalarak yüzde 25,8 oldu. Zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünlük oranı yüzde 18,2 iken, potansiyel işgücü ve işsizlerin bütünlük oranı yüzde 21,2 olarak gerçekleşti. (Kaynak TÜİK, Ulaşılan kaynak Anadolu Ajansı)

İŞSİZLİK SORUNUNUN BİREY VE TOPLUM YAŞAMINA ETKİSİ

Türkiye'de eğitim sistemine ilişkin mevcut sorunlar değerlendirildiğinde öncelikle öğrenilenlerin hayat ile örtüşürülebilme imkânlarındaki sıkıntılar öne çıkmaktadır. Özellikle piyasa beklentileriyle tam

olarak örtüşmeyen (her kademedeki) eğitim süreci sonunda eğitim-istihdam dengesinin tam olarak sağlanamamış olması sadece eğitim sorunu olarak değil önemli bir toplumsal sorun olarak da ele alınması gerekmektedir.

İşsizlik ekonomik anlamda sadece bir gelir kaybı değildir. İşsizliğin neden olduğu gelir kaybı, bireyin toplumsal yaşam biçimini etkileyecek önemli sonuçlardan sadece birisidir. **İşsizliğin neden olduğu asıl problem bireyleri toplumsal işbölümü içinde olması gereken konumdan ve toplum ile kuracağı güçlü dayanışmadan yoksun bırakmasıdır.** Dolayısıyla sosyolojik açıdan işsizlik her şeyden önce, birey toplum bütünleşmesinde önemli bir bağın, yani "iş" bağının kopması anlamını gelir (Erdoğan, 1991: 22).

İşsizliğin en fazla etkilediği kurumlardan birisi ailedir. Özellikle ailenin gelirinin tek kişi tarafından sağlandığı durumlarda işsizlik aile içi ilişkilerin zedelenmesinden aile bağlarının kopmasına kadar pek çok probleme neden olabilmektedir. İşsizlikle birlikte birey ailesinden ve çevresinden aldığı sosyal ve psikolojik desteği kaybetmektedir. Kendisini yalnız ve dışlanmış hissedebilmektedir. Bu dışlanmışlık duygusu bireyin diğerlerine kin ve öfke duymasına kadar gidebilmektedir. Yüksel (2003: 35) tarafından Ankara'da gerçekleştirilen çalışmada işsizlerin önemli bir çoğunluğu; işsizlik sürecinde ailesinin ve çevresinin tutumlarının olumsuzlaştığını, toplum baskısını duyumsadığını, aile

huzurunun bozulduğunu belirtmiştir. Aile ve çevrenin tutumlarındaki olumsuzlaşma, aile ortamındaki huzurun bozulması, toplum baskısını duyumsamanın erkek işsizlerde daha fazla olduğu saptanmıştır. Toplumda cinsiyete dayalı rol dağılımına bağlı olarak erkeklerin öncelikli görevi ailenin ekmeğini kazanarak aile fertlerine bakmak olarak düşünülmektedir. İşsiz kaldığında bu sorumluluğunu yerine getiremeyen erkek kendini kötü hissetmekte, diğer aile fertlerinden beklediği desteği bulamamaktadır. Bu durum aile içi ilişkileri zedeleyerek çeşitli aile içi problemlere neden olabilmektedir. (Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları, Nurşen ADAK*)

Genç yaşta işsizlik sorunu ile karşılaşan bireyin sosyalleşme süreci bozulmaktadır. Çünkü bütün gençler biran önce iş hayatına girmek, statü kazanmak ve ekonomik bağımsızlığını kazanmak istemektedir. Bu koşulların sağlanamaması bireyde psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Eğitimli genç sayısının artması, toplumsal birliğin bozulmasına ve ülke vatandaşlarının kimlik sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Genç işsizlik, ülkenin sahip olduğu dinamik beşeri sermayenin ve bireye yapılan yatırımların etkisiz kullanımına neden olmaktadır. Liseyi bitirmiş bir kişinin ergenlikten çıkıp yetişkinliğe adım atması için meslek hayatına başlaması lazım gelmektedir. Bu durumu gerçekleştirmezse, kişinin kendisine biçtiği değer azalması olası bir durumdur. Bu sebeple genç

bireylerin iş hayatına bakış açısı, ekonomik gayelerden daha fazla bir kimlik arayışı içermektedir. İşsiz kalanlar süre arttıkça genç bireylerin kendilerine duydukları saygı bitmeye başlar. Genç erkeklerde kendisine duyulan saygı düzeyi, genç kadınlara kıyasla daha düşük olmaktadır. Nedeni ise; genç kadınlarda hem işsiz kalmaktan doğan, hem de işgücü piyasasının dışında olmaktan doğan bir kendisine duyulan saygının kaybı bulunmaktadır. (KÖLEOĞLU, Yunus. 2019)

İşsiz gençler, şiddetli psikolojik baskılar altında kendilerini toplum içinde haksızlığa uğramış, unutulmuş ve ezilmiş bireyler olarak görme eğilimindedir. Bir toplumda genç işsizliğin yaygın olması, alt kültürlerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bir işe ve düzenli hayata sahip olamayan gençler, içinde bulunduğu toplumun yerleşik değerlerine karşı olan ilgisini azaltacak ve onu farklı arayışlar içerisine sokacaktır. Bunun neticesinde ise sosyal düzeni tehdit eden toplu suçlar, çeteleşme veya toplumdan kendini soyutlayan hippy, punk, heavy metaller gibi sorumsuz grupların oluşumuna sebep olacaktır (Kocadaş vd., 2010:53-54).

İşsizliğin bireysel ve toplumsal boyutta pek çok etkisi görülmektedir. Depresyondan hırsızlığa kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan bu önemli sorun, gençlerin hayatını pek çok alanda etkilemektedir. Sorun yalnızca ekonomik yeterliliğin sağlanması değil, aynı zamanda kişinin kendisinden memnun olan bir birey olarak, sorumlulukları yerine getiren bir birey olduğu hissini

yaşamaya fırsat tanımaktır. Umutsuzluk, kaygı ve depresyon sonucunda birey ya içe kapanmakta ya da öfkelerini dışarı yansıtmaya yolunu seçmektedir, kişilik yapısına göre belirlenen bu durum ise işsiz bireyi, suçlu birey olmaya sürükleyebilir. Çünkü kişi, kendisini bir topluma ait ve kurallara uymak zorunda hissetmemektedir. Bu durumda, antisosyal davranışlar ya da aile içi şiddetle bu durum kendisini ortaya koyabilir. **Aile toplumun çekirdeğidir ve aile içinde yaşanan tüm düzensizlikler, aslında toplumun ne denli sallantıda olduğunun da bir ön göstergesidir.** İntihar, kişinin kendi isteği ile hayatına son vermesi anlamını taşır. İşsizliğin bir boyutu da beraberinde intiharı getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bireyin aslında ne kadar güç bir durumu yaşadığı daha iyi anlaşılabilir. Birey o denli bunalım içersindedir ki, son çare olarak ölümü seçmektedir. Durumun vahameti bu açıdan bakıldığında daha net anlaşılabilir. (Avrupa Birliği Ve Türkiye'de Genç İşsizliği Sorunu ve Çözüm Önerileri H. Yunus Taş - Merve Bilen- Yayınlanmış makale)

EĞİTİM VE PLANLAMA

Okuyucularımızın da takdir edeceği üzere yüzlerce birbirine yakın ve biraz farklı eğitim tanımları yapmak mümkündür. Bize göre en yalın haliyle **Bütün toplumlarda eğitimin amacı, gelen kuşaklara bir kültür birikimi aktarmak, gençlerin davranışını yetişkinlerin hayat tarzı yönünde biçimlendirerek onları gelecekteki toplumsal rollerine doğru yönlendirmektir. Buradaki amaç**

kişiyi toplumsal rollere hazırlamak ve bireyin kendisini ve bununla birlikte yaşadığı toplumu geliştirerek, kendisine daha iyi bir gelecek ve sonraki kuşaklara daha iyi bir dünya bırakmaktır. **Doğru ve sistemli bir eğitim, kişinin yaşamındaki yerini alması için kişinin yetenek ve ilgi alanlarını saptar ve uygulamalarını bu yönde yapar.** Eğitim süreci sonucunda birey mesleki ve akademik anlamda bilgi ve beceriler kazanmaktadır. Bu sayede kültür düzeyi yükselen birey gelecekte dahil olacağı üretim sürecinde kullanılmak üzere kişisel yeteneklerini ve bilgilerini geliştirmekte, aldığı eğitim süreci sonunda nitelikli hale gelebilmektedir. Bir sistem bütünlüğü içerisinde eğitim sosyal eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunur

Eğitim insanlara bir yandan bilgi verirken bir yandan da bilgi üretme, anlama ve yorumlama yeteneği yani analitik düşünme yeteneğini kazandırmaktadır. Toplumun üyelerine verilen eğitim, insan sermayesine yapılan bir yatırımdır; çünkü eğitim sayesinde insanlar ömür boyunca daha üretken olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bireyin eğitimine yapılmış olan yatırım olumlu sonuçlar doğurarak aslında topluma yapılmış bir yatırım olarak geri dönüş kazandırmaktadır. Tersinden de eğitilmemiş, toplumsallaştırılmamış birey toplum için sıkıntı ve kriz kaynağı olacaktır.

Türkiye'deki eğitim sisteminde 1997'den itibaren sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime, 30 Mart 2012'de kabul edilen 6287 sayılı Kanun ile de kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen on iki yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir. Bu geçiş sürecine bağlı olarak okullaşma oranında son on yıl içerisinde önemli artışlar kaydedilmiştir. **Okullaşma oranındaki artış niceliksel olarak eğitilmiş nüfus miktarına katkı sağlar. Ancak eğitimin nitelik kazandırma boyutunun ayrıca ele alınması gerekir.**

Eğitim faktörünün etkisiyle insan başta kendi ihtiyaçlarını giderebilmeyi, sonrasında da topluma dönük olarak en yüksek faydayı üretebilme imkanını bulabilmektedir. Bu imkan sadece bireysel yetenek ve arayışlarla ortaya çıkmaz bir sistem olarak ülkelerin insanlarına fırsatlar sunup onları keşfetmesi, daha sonrasında ise sağlıklı bir süreç yönetimi ile bireysel beklentiler ile toplumsal faydayı optimal bir şekilde buluşturmasıdır. Burada bizim ülkemizin temel sıkıntısı eğitim sistemindeki ideolojik tutumlar ile bu tutumların yansıması ile dar bölge, kısa vadeli çıkarların tüm toplumsal kesimlerin lehine olacak kazançları bloke etmesidir. Daha somut bir örnek olarak; küçük şehirlerin ekonomik olarak süspanse edilmesinde yükseköğrenimin araçsallaştırılması, bunun sonucu olarak da "şehir esnafı" memnun

edilirken öğrenci kent ve yükseköğrenim kültüründen uzak kalabilmektedir.

Türkiye'deki resmi işgücü ve işsizlik istatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından araştırılıp raporlanmaktadır. Ayrıca YÖK ATLAS sistemi de bizlere Üniversite alanlara yönelik olarak birinci kaynaktan hangi alandan ne kadar yükseköğrenim mezun sayımızın bulunduğunu öğrenme imkanları sunmaktadır. Yine TÜİK üzerinden insanımızın yaşlarına bağlı olarak aktif işgücüne katılım düzeylerini öğrenebilme imkânlarına sahibiz. Açık kaynaklar üzerinden bu rakamların okumasını yapmaya çalıştığımızda; Yükseköğretim ve mesleki eğitim almış bireylerin işsizlik oranları ise beklenildiği gibi genel lise mezunlarına göre daha düşük olmakla birlikte genel işsizlik oranının üzerindedir. Örneğin piyasa ihtiyaçları doğrultusunda ara eleman yetiştirmeye odaklanan meslek liselerinden mezunların işsizlik oranları son beş yılda görece artarak yüzde 10,6 seviyesinden yüzde 11,4'e yükselmiştir. Aynı yıllarda genel işsizlik oranı ise yüzde 9,9'dan yüzde 11 seviyesine ulaşmıştır. Mesleki eğitim sistemi ile istihdam arasında fonksiyonel ilişkinin yeterince kurulamamış olması halen mesleki eğitim mezunlarında işsizlik oranının yüksek olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu veriler mesleki eğitimin mevcut durum itibarıyla piyasaların gereksinim duyduğu nitelikte iş gücü yetiştirme probleminin olduğunu ve dolayısıyla beklentileri tam olarak karşılamadığı hususundaki görüşleri desteklemektedir.

İşsizlik sorununun yapısal karakteri düşünüldüğünde özellikle genç işsizliğin çözümünde bireylerin mevcut yeteneklerinin geliştirilmesi veya yeni beceriler kazandırılması amacıyla uygulanan mesleki eğitimin kritik önemi olduğu görülmektedir.

Ayrıca mesleki eğitim sistemindeki -özellikle bir türlü iadeyi itibar edilememesi- nedeniyle yeterince yetiştirilemeyen "iş bilen eleman" iş gücü piyasasındaki yapısal sorunların kronik hale sebep olması bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Sonuçta yakıcı bir sorun olarak; eğitim süreçlerinin sonucunda iş piyasası ihtiyaç duyduğu nitelikte "çalışan eleman" bulamazken, mezun durumundaki öğrencilerimiz ise kendilerine layık "çalışacak iş" bulmamaktadırlar.

"YÖK Kanunu da meslek yüksekokullarını (MYO) "Belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, yılda iki veya üç, dönem olmak üzere iki yıllık eğitim-öğretim sürdüren, ön lisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumudur" şeklinde tanımlanmaktadır. Eğitim süresince belirli mesleklere yönelik uygulamalı

eğitim öğretim faaliyetleri ile iş piyasalarının talep ettiği bilgi, el becerisi ve uygulama yeteneğine sahip nitelikte mezunlar yetiştirmek mesleki eğitimin temel hedeflerindedir. Mesleki eğitime yönelik bu ve benzeri hedef ve beklentilerin yerel ve bölgesel ihtiyaçlar dikkate alınarak kurgulanması gerekmektedir. **Örneğin bir ilde mesleki eğitim alanında herhangi bir program açılacağı zaman karar aşamasında o ildeki iş piyasasının beklenti ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyi dikkate alınmalıdır.** Aksi takdirde ildeki çalışma alanlarıyla uyumsuz iş ve meslek alanlarında eğitim almış bireyler en iyi ihtimalle eksik istihdamda yer alacak ya da işsizlik sürecine dahil olacaktır. Yükseköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde mesleki eğitim veren meslek okulları öğrencilerine iş fırsatları sağlayamadığı, eğitim programlarının yerel düzeyde iş gücü ihtiyaçlarıyla eşleşmediği ve hatta çalışma hayatında karşılığı olmayan ya da sınırlı düzeyde olan alanlarda eğitim verildiği gibi gerekçelerle sıkça eleştirilmektedir." "Türkiye'de Genç İşsizlikle Mücadelede Meslek Yüksekokullarında Uygulanan İşbaşı Eğitimleri", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 4, (2018), s. 2194.

Ülkemizde son yıllarda artan işsizlik olgusu ve işsiz gençlerin profili incelendiğinde eğitilmiş nüfusun işsiz nüfusun içinde ciddi bir oran oluşturması hem insan odaklı, hem de kamu kaynaklarının verimli kullanımı başlıklarında irdelenmelidir. **Saha gerçekliğini ifade edebilecek, doğru verilere dayanan sağlıklı öngörülerde bulunmak öncelikli olarak eğitim planlayıcılarımızın görevlerindedir.**

Planlamanın genel olarak kelime anlamı gelecekle ilgili olarak istenilen hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilen bir karar verme süreci olarak belirtilmektedir. Planlama sayesinde kaynakları daha etkili ve verimli kullanmak, kaynakların nasıl dağıtılacağına karar vermek ve bu kararda en uygun seçenekleri kullanmak amaçlanmaktadır. **Geniş anlamda eğitim planlaması ise,** ileride ortaya çıkabilecek pek çok alternatifini araştırmak, eğitim sisteminin hedefleri ve değişen koşullarını belirlemek bazı sorunlara işaret etmek ve ortaya çıkabilecek sorunlar için gerekli çözümleri öngörmektir. Geleceğe ilişkin olarak düşünülen eğitim planlaması, toplumlar açısından hem sosyal hem de ekonomik olarak büyük önem taşımaktadır. Bu sayede eğitime ayrılan kaynakların ülke açısından en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak mümkün olabilecektir.

Eğitim, işgücünün nitelikli hale getirilmesinde rol oynayan en önemli unsurlardan birisidir. İşgücü piyasasında eğitilmiş, becerikli ve genç işgücüne

gereksinim artarken, artan eğitim süreleri işgücü piyasasının beklentilerini karşılayamamıştır. Bu tesbit eğitim –öğrenim süreleri ile nitelik artışı arasında birebir bir korelasyonun oluşturulmadığı gerçeğini yüzümüze çarpmaktadır. Kişinin geleceğine yönelik olarak yaşına uygun süreçler işletilemeyip bir sonraki yaş ve dönem için altyapı/hazır bulunuşluk oluşturmadan yüksekokula başlamasının ve devamının sağlanması sonrasında soldurulmasını imkansız hale getiren boşluklar oluşturulmaktadır. Ertelen hazırlık ve çözümler Hayata atılma ve istihdam oluşturma yaşına/safhasına gelindiğinde istihdamın önündeki engel olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Meselenin en ötelene kısımlarından biride iş yapabilmenin sadece teknik yeterlilikler ile ilgili değil aynı zamanda psikoloji hazırlıkla ilgili olduğunun da iskanmasıdır.

Talep edilen ile istenilen arasındaki makas farkı sanayicimizi elamansız, mezunumuzu işsiz durumda bırakmaktadır. Özellikle günümüz kuşağının önemli bir kısmı çekirdek aile içerisinde anne ve babasının aşırı korumacı tutumları sebebiyle iş hayatının sorumluluklarını ve stres yükünü taşıyabilecek zahmetten ve sorumluluktan uzak bir şekilde yetiştirilmiş olmalarının sonuçlarını yaşıyorlar.

Gençler "kendi üstün özelliklerine inanmalarına izin veren çekirdek aile terbiyesi nedeniyle ne iş beğeniyorlar ne de eş. Çok iyi şeylere layık olduklarından kuşku duymuyorlar... Geç saatlere kadar ekran oyunlarına gömülüp geceyi uyanık geçiriyorlar. Rızkın gündüz saatleriyle ilişkisine kafa tutan bir hayat telakkileri var. Dağınıklar, ancak hayalperest olma gereği de duymuyorlar, hayaller paketlenmiş olarak yığılıyor masa üstlerine zaten. Bir türlü tamamlanmayan ergenlik çağı sürecinde başlıca meşgaleleri, küreselleşmenin telkin ettiği zevk ve eğilimleri garanti altına alan kanallara ulaşmak. Etraflarında sürekli açıklarını kapatmaya çalışan yetişkinlerin müsamahası ya da zaafı, kırılğan isyan hallerinin muhafazasını oluşturuyor."(Cihan Aktaş 16 Ekim 2017 Gerçek Hayat dergisi)

"Elbette öyle, gençlere özgü yaptığım bu tasvir genellenemez. Katıldığım programlarda ve derslerimde gayet düşünceli, sorumlu, müdrik gençlerle sohbet etme imkânı buluyorum. Bu tanışmalarımın duyurduğu umut, yetişkin sıfatı kazanamayan bir gençlik profili üzerine daha fazla düşünmeye sevk ediyor. Acaba aile içinde ve eğitim sistemi itibarıyla yapmamız gereken neyi ihmal ediyoruz? Bebeklerinden itibaren duydukları övgülerle şişkin bir benliğe sahip gençler kendilerini yetiştirmek için aşırı bir gayrete ihtiyaç duymadıkları

gibi sıfırdan başlamayı gerektiren işlerin çilesine katlanmaya da razı olmuyorlar. Korumacı çekirdek aile, hayat karşısında güçsüz gençleriyle övünemiyor sonuçta, bir yerde ebeveyn yakınmaları başlıyor, "bu çocuk niye böyle" diye. Bir sürü sebep o kadar aşikâr ki oysa... O çocuk masal dinlemedi, büyükanne hatıralarından uzak büyüdü, dedesiyle mahalleye inemedi, hoş mahalle nedir, oyun sırasında düşmekten oluşan diz yaraları neye benzer, bir oyun küskünlüğü sırasında gerçekleşen nefis muhasebesi insanı nasıl yeniden biçimlenmeye götürür; öğrenemedi. Başkasını kendinden daha fazla düşünmenin derslerini hangi ekran öğretiyor sanki, hangi şok eden aforizma... Televizyon karşısında şaşkınlığından istifadeyle ağzına sokulan kaşıklar dolusu mamalarla büyütülen çocuk, maç saatleri kutsamasının havzasında biledi taraftarlık sebeplerini ve tarafgirliğe yatkınlığı. Katılmadı, seyirci oldu. Hayrete yönelik keşiflere değil, şok duyurmaya dönük sahnelerle çoğaldı merak kanalları."(Cihan Aktaş 16 Ekim 2017 Gerçek Hayat dergisi)

Eğitim zamanının artması, gençlerin yaşlarıyla doğru orantılı olan sorumluluk almalarını geciktirmektedir. Başka bir ifadeyle artan eğitim zamanı, gençlerin işlev sahibi olmalarını ve bununla alakalı sorumlulukları taşımalarını önlemektedir. Fakat mesuliyet taşıma, belirli bir yaştan itibaren başlamalı ve yaşlandıkça gelişim göstermelidir.

Ülkemizde eğitilmiş nüfusun yaşamış olduğu istihdam sorunları incelendiğinde temelde eğitim eksikliği ve insan kaynağı yetiştirmede ülke olarak çok eksikimiz olduğu gerçeğine ulaşıyoruz. Eğitim sistemimiz de olan kalite eksikliği, mesleki eğitime gereken önemin verilmeyişi ve işgücü piyasasına uygun insan kaynağının yetiştirilememesi ülkemizin yaşamış olduğu en büyük sorunlardandır. (MUSLU, Alper 2010)

Türkiye'deki insanların bir kısmı çalışma yaşında ve isteğinde olmasına rağmen işsizdir. İşsizlik ise gerek birey, gerekse içinde yaşadığı toplum açısından ekonomik ve sosyal birçok olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu açıdan işsizlik bireyleri ve toplumu yakından ilgilendiren bir konudur. Türkiye'de yıllar itibarıyla hemen hemen her dönem görülen yüksek işsizlik oranlarıyla mücadele etmek zorunda kalan bir ülkedir. Hızlı nüfus artışı, eğitim politikasındaki sorunlar, yatırım yetersizliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi nedenler bu sorunun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur.

Genç nesil, bu zamana kadar görülmeyen bir yüksek eğitim düzeyine sahiptir. Eğitilmiş genç nüfus, yüksek

enerji potansiyeline sahip, yaratıcı fikirlere açık, yeniliklere kolay adapte olan bir yapıya sahiptir. Bu yapının etkin bir şekilde kullanımının ekonomik kalkınmada öncü rol oynadığı söylenebilir. Yüksek eğitilmiş genç işsizlik oranlarının yükselmesi, ülkeleri bu avantajlardan mahrum bırakmaktadır. Bu sebeple yüksek eğitilmiş genç nüfus avantajına sahip ülkelerin bu potansiyeli iyi değerlendirmeleri gerekmektedir. Yüksek eğitilmiş genç işsizliği, uzun dönemde ulusal gelişmeyi ve ülke ekonomisini olumsuz olarak etkilemektedir.

Türkiye'de tecrübe eksikliği, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikleri karşılayamama, iş arama konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmama, rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinin yeterince gelişmemiş olması ve yeterli düzeyde yeni iş alanlarının üretilmemesi gibi nedenlerle gençler istihdamda kolay katılamamaktadır.

Üniversite düzeyinde eğitim almış gençlerin işgücü piyasasında yer almaması, insana ve ülke altyapısına yapılan yatırımların etkililiğini azaltmaktadır. Ayrıca bu gençlerin işsiz kalması sosyo-kültürel alanda sapmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Yüksek eğitilmiş genç, içinde bulunduğu ülkede istihdam olanağı bulamazsa süreç içinde aidiyet hissinde azalmalar oluşmakta, zorunlu göç etme eğilimine girmektedir.

Türkiye'de genç işsizliği önemli bir sorun olduğu kabul edilmekle birlikte, bu sorunun çözümüne yönelik önemli adımlar atılmamış ve bir başarı elde edilememiştir. Diğer taraftan, İşgücü piyasasında eğitilmiş, becerili, genç işgücüne gereksinim artmıştır.

Gelişmiş ülkelerde insan kaynağına olan yatırımlar fiziki yatırımlardan daha çok önem taşımaktadır. Verimlilik; büyüme ve istihdam üçgeninde beşeri sermaye (insana yatırım) önemi yapılan araştırmalar sonucunda da ortaya çıkmıştır. Beşeri sermayenin ekonomik büyümeyi hızlandırarak ekonomik kalkınmaya yol açması, bir taraftan insana olan yatırımları arttırırken; diğer taraftan beşeri sermaye eğitim ilişkisini gündeme getirmiş, yapılan çalışmalarda uzun ve sağlıklı bir yaşamda bilgi ve eğitimin ekonomik kalkınmaya ve gelişmeye önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

İSTİHDAMDAN EĞİTİMİN ÖNEMİ

Dünyada 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lı yıllarda hız kazanan bir küreselleşme süreci yaşanmaktadır. Hızlı teknolojik değişiklikler eğitim ve istihdam ortamlarını etkilemektedir. Bilgi ekonomisi ve bilgi çağı dönemine hızla gelinmektedir. Gelişmiş ülkeler tüm bu hızlı değişikliklere uyum sağlamasında eğitim alanı giderek

artan şekilde üzerinde önemle durdukları ve daha fazla kaynak ayırdıkları bir yatırım olmuştur. **Eğitim istihdam arasındaki ilişkiler her zaman önemli olmuş, bu alanda uygulanan başarılı politikalar ülkelerin kalkınmada itici gücü olmuştur.**

Eğitim, insan kaynaklarını yetiştirme sürecidir. Bireyin fiziksel veya içsel etkinlikler sonucu güç oluşturabilmesi ya da davranış değişikliği gösterebilmesi için planlı örgün ve yaygın eğitim alması gerekir. Bu bağlamda eğitim, istihdam öncesi ve üretim kalitesi için gerekli olan "olmazsa olmaz" ön koşuludur.

Bugün ülkemizde istihdam edilenlerin çoğu, eğitim gördüğü meslek dalında çalışmamaktadır. Aslında ülkenin temel sorunlarından belki de en önemlisi, eğitim ile istihdam arasında gerekli bağlantının sağlıklı olarak kurulmamış olmasıdır. Ülkelerin kalkınması, eğitimin yetiştirdiği nitelikli insan gücü ile sağlanacaktır. Herhangi bir ekonominin sağlıklı bir şekilde işlemesi işgücünü (özellikle gençleri) eğiterek uygun işlerle eşleştirmesine bağlıdır.

Eğitimin kişilerin beceri düzeylerini geliştirerek işsizliği azaltmasının dışında başka yönlerden de kişi ve toplum üzerinde olumlu etkileri vardır. Eğitim, bireylerin niteliklerini yükselterek onların iş piyasasında daha hareketli hale gelmelerini de sağlayabilecektir. Bu ise yapısal işsizliğin azaltılması çabalarına katkı sağlayacaktır.

Aktif İstihdam Politikalarında Mesleki Eğitimin Öneminin altını çizmek gerekmektedir. Mesleki eğitim programlarının hazırlanmasında piyasaların doğru bir şekilde analiz edilmesi uygulamanın etkinliğini arttıran önemli bir unsurdur. **Ekonomide yapısal dönüşümlerin**

yaşandığı dönemlerde bundan bazı sektörler olumsuz yönde etkilenirken, bazı sektörlerde ise istihdam genişlemesi yaşanabilmektedir. Mesleki eğitim kursları işçilerin büyüyen sektörlerin aradığı özelliklere sahip olmalarını sağlayarak işsizliği azaltabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de istihdam ve işsizlik önemli bir sorun alanı olarak gündemdedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye işgücü piyasasında da gençlerin durumunun sorunlu olduğu görülmektedir. Türkiye'de toplam ülke nüfusunun önemli bir kısmını 15-24 yaş arası gençler oluşturmakta ve genç nüfusun büyüklüğü bu konunun önemini gözler önüne sermektedir. **Gençlerin eğitim sürelerinin uzaması ile birlikte genç nüfusun işgücüne katılım oranı yıllar itibarıyla azalmaktadır.**

Türkiye'de gençlerin işsizlik nedenleri çok çeşitli olmakla beraber Türkiye'deki genç işsizliğin temel nedeni işgücü piyasasının ihtiyaç duyulan vasıflar ile gençlerin sahip olduğu vasıfların örtüşmemesidir. Ayrıca iş arama konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmama, rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinin ülkemizde yeterince gelişmemiş olması ve tecrübe eksikliği, yeterli düzeyde yeni iş yaratılamaması gibi nedenlerle de gençler iş bulma konusunda sıkıntı yaşamaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gençlere yönelik doğru politika ve program üretilmesi ve uygulanması için gençlerin işgücü piyasasında yüz yüze geldiği sorunları doğru bir şekilde anlamak daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü geniş bir informal ekonomiye sahip ve işsizlik yardımlarının çok fazla olmadığı gelişmekte olan ülkelerde gençlerin çoğunluğu işsiz kalma lüksüne sahip değillerdir. Gençlere genellikle işsizlik için devletin bazı finansal destekler sağladığı gelişmiş ülkelerdeki durumdaki farklı olarak gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gençler, aktif olarak iş ararken genellikle iş aramayı finanse eden aileler olmaktadır. Ama ailelerin büyük çoğunluğu bu sorumluluğu üstlenmek için finansal kaynaklara sahip değillerdir. Böyle olunca da düzenli ve ücretli istihdamın yokluğunda gençlerin çoğunluğu ya informal sektördeki işlerde çalışmayı kabul edecekler ya da işsizliğin sebep olduğu ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya geleceklerdir.

Ülkemizin önemli sorun alanlarından biri de insana olan yatırımın eksikliği ve eğitime verilen önemin azlığıdır. Örneğin eğitim yatırımlarının artması beraberinde teknolojik gelişimi de beraberinde getireceğinden makro anlamda bir farklılık ve gelişim ortaya koyacaktır. Bu da devletimizin önemle üzerinde durması gereken başlıca konulardandır.

Beşeri sermaye ile birlikte kişinin gelişimini ve sonrasında toplumsal gelişimi etkileyen en önemli unsur eğitimidir. Eğitim aileden başlayıp insan hayatı boyunca devam eden uzun bir süreçtir. Okul öncesi eğitim ne kadar önemli ise ilkokuldan başlayan ve üniversite boyunca devam eden eğitim sistemi de o derece önemlidir. Avrupa Birliği ülkelerinde baktığımız da eğitimin ekonomiye etkisi birebir görülmektedir. Türkiye'de eğitim sisteminin de buna uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Maalesef ülkemizde eğitim sistemimiz doğru işlememektedir. İşgücüne uygun, piyasanın istediği nitelikte eğitimli işgücü yetiştirilmemektedir. Bunun da en büyük nedeni eğitim sistemimizdeki çarpıklık ve kalite düşüklüğüdür. İlkokuldan başlayan ezberci düzen üniversiteye kadar devam etmektedir. Bunun sonrasında gençlerimiz işgücü piyasasına hazırlıksız, eğitimsiz ve verimsiz olarak gelmektedir.

Avrupa Birliği'nin ortak bir eğitim politikası olmamasına rağmen benzer eğitim sistemimin olması desteklenmektedir. Mesleki eğitim ve mesleğe yönlendirme eğitim politikaları içinde yer almaktadır. Mesleki teknik eğitim programları hazırlanarak işgücü piyasasına uyumlu çalışmalar yapılmaktadır. Ülkemizde Mesleki eğitime gereken önem verilmediğinden gençlerimiz üniversitede kapılarında diploma almayı beklemektedir.

Gelişmiş Avrupa ülkelerine baktığımızda örneğin Almanya da uygulanan sistemde (dual eğitim) teorik eğitim meslek okulunda, uygulama iş yerinde yapılmaktadır. Devletimize burada çok önemli görevler düşmektedir. Bölgelerimizde farklı olan yaşam koşulları ve imkânlar neticesinde orta eğitimden sonra danışman ve rehber hocalar eşliğinde aile bireylerinin de görüşleri alınarak mesleki yetenekler tespit edilip, mesleki teknik eğitim alınması konusunda çalışmalar başlatılmalıdır.

Ülkemizde maalesef verilen mesleki eğitimler işgücü piyasası uyumlu olmadığından eksik olarak kalmıştır. **Lise ve sonrasında alınan yüksek öğretim ülkemizde formel olduğundan dolayı kişi kendi yeteneklerini görme ve geliştirme yönünde zayıf kalmakta ve sonuçta sadece diplomalı işsiz gençler olarak toplumda yer**

almaktadırlar. Ülkemizde eğitim alanında gerçekçi politikaların yapılması önemlidir.

Yapılan araştırmalar işverenlerin üniversite mezunlarından daha çok mesleki eğitim almış gençlere ihtiyaç duyduklarını ortaya çıkarmıştır. Bura da başta devletimizin mesleki eğitime gereken yatırımları yapması ve iş çevrelerinin de bu yönde gereken desteği vermesi gerekmektedir. Bugün yüksek eğitim almış nüfusun en büyük sorunu da istihdamdır. İstihdamın önündeki en büyük engelde eğitimidir. Üniversite mezunu diplomalı birçok gencimiz iş bulamamaktan yakınmaktadır. Sadece üniversite mezunu olsun diye birçok gencimiz lise dahil en aktif olan yaşlarında kuru bir eğitim almakta, iş piyasasına uygun ihtiyaçları doğrultusunda eğitim almadıklarından dolayı üniversite sonrasında iş bulmada sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu yüzden ki mesleki eğitim hem kişinin gelişiminde hem de toplumun kalkınmasında önemli bir araçtır.

Ülkelerin ekonomik büyüme oranları, gelir dağılımı, kişi başına düşen gelir hepsi eğitim hizmetini etkilemektedir. Ülkemizin geleceği, kalkınmamıza yön verecek işgücüne nitelikli katılımı sağlayacak şekilde eğitimin iyileştirilmesine bağlıdır.

Özellikle küreselleşme ile birlikte günümüz ekonomisindeki işletmeler bilgi ve teknoloji kullanımına yönelirken, fiziksel ve geleneksel işlerinde azalmasına sebep olmaktadır. Bu eğilim sürecinde eğitim ve mesleki bilgi ve beceriden yoksun genç nüfusun istihdamı da zorlaşmaktadır. Özellikle bilişim, yapay zeka, veri mühendisliği gibi bu satırların yazarının bilemeyeceği kadar geniş alanlardaki potansiyel fak edilmeli, sağlıklı öngörülerle ve esnek bir şekilde eğitim politikaları belirlenmelidir.

KAYNAKÇA:

- Türkiye'de Mesleki Eğitim Almış Nüfusun İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri, Alper MUSLU, 2010)
- Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi, Erdoğan, Nihat (1991), Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları Nürsen ADAK* * Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
- Avrupa Birliği Ve Türkiye'de Genç İşsizliği Sorunu Ve Çözüm Önerileri; Doç. Dr. H. Yunus Taş - Merve Bilen - Yayınlanmış makale
- Türkiye'de Genç İşsizlikle Mücadelede Meslek Yüksekokullarında Uygulanan İşbaşı Eğitimleri", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 4, (2018), s. 2194.
- Tüik Mart 2021 İstihdam Verileri -Basın bülteninden
- Cihan Aktaş 16 Ekim 2017 Gerçek Hayat dergisi
- Eğitim Ve Kalkınma İlişkisi: Türkiye Örneği, Bengü ÇETİN, Yüksek Lisans Tezi, 2014
- Yüksek Eğitimli Gençlerin İşe Alımında Yetenek Temelli Karar Destek Sistemi Önerisi, Doktora tezi, Yunus KÖLEOĞLU, EYLÜL - 2019
- Avrupa Birliği ve Türkiye'de Uygulanan Genç İşsizliği İle Mücadele Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi- Çalışma İlişkileri Dergisi- 2015 - Özgür TOPKAYA -

YARININ TARİHİNE BUGÜNDEN BAKMAK

▲ KAMİL ERGENÇ

Bugün yaşadıklarımız dünden bağımsız olmadığı gibi yarın yaşayacaklarımız da bugünden bağımsız olmayacak. Bilgiye, tarihe, evrene tevhibi perspektiften bakmayı şiar edinenler yarının şekillenmesinde bugünün oynadığı rolü görmekte güçlük çekmeyeceklerdir. Tarih, olayların art arda sıralanmasından ibaret olmadığı için dikkatli bir nazarı hak ediyor. Yunan mitolojinde "Zaman tanrısı Kronos" tan ilham alan kronoloji kavramı ve disiplini sadece olayların oluş sırası hakkında bilgi verir. Ancak bize lazım olan, insan türünün binlerce yıllık dünya sürgününden dersler ve ibretler çıkarmak olmalı...

Modern tarih yazımının ilerlemeci karakteri eskisi kadar muteber değil... İnsanlık ailesinin ilkelden medeniye doğru doğrusal bir çizgi üzerinde hareket ettiği varsayımı çökmüş durumda... 20. Yüzyılı, kayıt altına alınmış insanlık tarihinin en yıkıcı ve kıyııcı savaşlarıyla kapatan modern uygarlık, 21. yüzyılın neredeyse ilk çeyreğini geride bıraktığımız şu günlerde, insan ve tabiat üzerinde kurmaya çalıştığı mutlak kontrol ve denetim arzusunun anaforunda debelenmeye devam ediyor. Hepimizi bir şekilde etkisi altına almış olan kapitalist tekno-endüstriyel uygarlık, evreni-tabiatı-insanı

madden ve manen çürütme (ifsad etme) adımlarına her geçen gün hız veriyor. Kontrol ve denetim arzusunun eşlik ettiği bu çürütücü adımların insan türüne nasıl bir gelecek vaat ettiğini tahmin etmek güç değil... İnsanı, **ürettiklerinin kölesi olarak ve fakat özgür olduğu yanılsamasıyla** yaşamaya mahkum etmek isteyen tekno-endüstriyel uygarlık karşısında "insan kalmak için" bütün mustazaf halklarla el ele vererek direnmekten başka seçenek görünmüyor... Direnişin yol haritasını belirlerken, evvela şiddetine **maruz kaldığımız modern/post-modern değer sisteminin kavramsal çerçevesinin ve tasavvur biçiminin** dışına çıkmak, **tekno-endüstriyel-kapitalist uygarlığa ilham veren dünya görüşünün ve epistemolojik perspektifin dayattığı gerçeklikle hesaplaşmayı göze almak ve en nihayetinde yeni bir siyasal-iktisadi-içtimai-hukuki varoluşun inşası için kolları sıvamak gerek...** Bunun için de modern sosyal bilimlere nüfuz eden pozitivist-seküler-ırkçı bilgi ile aramıza mesafe koymaktan başka çare görünmüyor...

Modern tarih yazımı Avrupa'yı merkezde Avrupa dışındaki ulusları ise çeperde konumlandırdı. Merkezde olanlar özne, çeperdekiler nesneydi. Merkezin temsil ettiği Protestan burjuva değer sistemi, doğrudan veya dolaylı olarak sömürgeleştirilen Avrupa dışı toplumlara ihraç edildi. Direnen uluslar ya tarihin dışına itildi (madunlaştırıldı) ya da yok edildi. Antropoloji ve filoloji disiplinleri yardımıyla Avrupa dışı uluslar "evrimini tamamlamış (ya) mamış kültürler" olarak kodlandı... Şifahi geleneğe yaslanan kültürler yazı öncesinin primitif (!) dünyasına ait kabul edildi ve "yazı yoksa tarih yok" klişesi üzerinden masalsi/mitolojik/destansı bağlamın içine yerleştirildi. Kendisini merkezde konumlandıranlar çeperdekileri "ehlileştirme" hakkına sahip olduklarını düşünüyorlardı.

Sömürgecilik (kolonyalizm) bu amaç etrafında örgütlendi. İlk hedef ehlileştirilmesine karar verilen ulusların dilleri-lisanlarıydı. Tarihe bütünlük bilinciyle ve dairesel (sürekli tekrar eden) perspektiften bakmalarını sağlayan sözcükler hayatın dışına itildi. Böylece geçmiş ile bugün arasında irtibat kurma imkânları ellerinden alındı. Geçmiş, masalsi ve mitik bir anlatının nesnesiydi artık. Bugüne bir şey söylemezdi. Bugün dünden iyi ve ileride; gelecekte bugünden daha iyi ve daha ileride olacaktı. Akabinde (Müslüman toplumlar özelinde) nübüvvet geleneğinin referans alındığı tarih anlatısı itibarsızlaştırılmaya çalışıldı. Yerine İslam öncesi geleneksel kodların (etnik ve folklorik enstrümanlar eşliğinde) öne çıkarıldığı seküler tarih anlatısı ikame edildi. Bütün bunlar bugünden yarına gerçekleşmedi elbette. Oldukça sistematik çalışmaların sonucuydu. Bu çalışmaların en büyük başarısı Avrupalı olmayan ulusların içinden Avrupamerkezci bilgi-değer sistemini içselleştiren ve pazarlayan aydın/entelektüel sınıfın yetiştirilmiş olmasıydı. Bu sınıfın alamet-i farikası, "beyaz adamın" geçirdiği sosyolojik evrimi (beyaz adamın belirlediği kavramsal çerçeveye sadık kalarak) kendi ulusu için de geçerli kılmaktı. Tahsil ettiği modern sosyal bilimlere aracılığıyla ait olduğu kültür kodlarının çağdışı olduğuna ikna olmuştu. Halkını da ikna etmek için elinden geleni yaptı. Beyaz adamın artık çok güçlü bir işbirlikçisi vardı...

Lisanını kaybeden ulusların dirilmesinin çok güç olduğunu beyaz adam iyi biliyordu. Bu nedenle rahattı. Kendi tarihsel tecrübesini ihraç etmenin sağladığı avantajı iyi kullandı. "Taklitler asıllarını yüceltir" ilkesi gereğince Avrupa dışı uluslar "beyaz adamın" değerlerine ne kadar yaklaştırlarsa, bir türlü onun gibi olmayı başaramadılar. O, hep bir adım daha ilerideydi. Öyle ki kendisinden sonra gelenleri "gelişmekte olan", "az gelişmiş", "gelişmemiş" gibi kategorilerle tanımlıyordu. Kendisi her zaman gelişmişlik katındaydı. Buradaki "gelişmişlik", sadece teknik-endüstriyel-akademik olgunluğu ve ilerlemeyi içkin değildi elbette. İnsanı "olmuşluğa" da işaret ediyordu. Üsttenci, buyurgan, elitist tutumdan taviz vermeye niyetli değildi beyaz adam. Tarihin gidişatını belirliyor olmanın ağır yüküyle hareket ettiğini her fırsatta dile getiriyordu lisanımünasiple (!) Kültürel iktidarın elinde tuttuğundan neredeyse emindi. Bu nedenle teknik-endüstriyel ataklar yaparak kendisini geçeceğini zanneden ulusları tebessüm ederek izledi (!) Japonya-Çin-Hindistan gibi Asya'nın kadim medeniyetlerini kendisine benzeterek nasıl çöküşün eşiğine getirdiğini heyecanla müşahade ediyordu... Dünyaya armağan ettiği düşünme biçiminin

rekabeti nasıl kamçıldığını, evrene ve insana hakim olma arzusunun nasıl tahrik ettiğini en iyi kendisi biliyordu. İlham verdiği bütün uluslar, kendi içlerinde, tıpkı onun gibi kanlı bir şekilde gelenekleriyle hesaplaştılar. Tarih, benzeri olmayan bir yıkıma ve ifsada şahit oluyordu...

Çok değil yetmiş yıl önce milyonlarca insanın canına mal olan II. Dünya savaşı, beyaz adamın evinde başlamıştı. 20. yüzyılın başlarında gerçekleşen I. Dünya savaşıyla imparatorluklar çağı kapanmış, ulus-devletler dönemi başlamıştı. Ancak kapitalizmin kurumsal yapılanmasının kemale ermesi için kıta Avrupa'daki Alman nüfuzuyla Asya'daki Japon yayılmasının engellenmesi gerekiyordu. II. Dünya savaşı bu imkanı sağladı... Bunca yıkıma rağmen "Beyaz Adam" her iki savaştan da kültürel iktidarını (!) koruyarak çıkmayı başardı... Yeni Dünya düzeninin yol haritasını yine o belirleyecekti. 19. yüzyılda "uygarlık misyonu" klişesini üreterek kendisini merkezde konumlandırmıştı... II. Dünya savaşı sonrasında ise "demokrasi ve insan hakları" söylemini öne çıkardı... Böylece, demokratik olgunluğa ulaşmamış ve insan hakları karnesi kötü olan uluslara müdahale etme hakkı kazanmış oldu... 21. yüzyıl için ürettiği klişe ise "Cinsel özgürlükler"... Bu klişe aracılığıyla "beyaz adam" müdahil olma hakkını elinde tutmaya devam etmek istiyor... Bu bağlamda küre ölçeğinde kültürel iktidarın hala Avrupamerkezci bilgiden ilham aldığı söylenebilir. Birkaç yıl önce Habermas tarafından dile getirilen "post-sekülerizm" kavramı, seküler bilginin rehberliğinde yol almanın nihilizm duvarına toslattığı Avrupa'nın kendi içinde yaşadığı gerilim hakkında fikir verebilir. Dinin, hayata daha fazla müdahil olmasını istemek zorunda kalması Avrupa için ciddi bir handikap gibi görünüyor. Bu tartışmaların Türkiye aydın/entelektüel havzasını ne ölçüde etkileyeceğini bilmiyoruz. Fakat sosyal ve siyasal bilimlerin alanında bütün üniversiteleri aydınlanma aklından ilham alan Türkiye'nin, bu tartışmaların dışında kalması zor görünüyor. Kaldı ki Habermas'ın bu kavramsallaştırması, 2019 senesinde İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından tertip edilen bir sempozyumda tartışılmış ve bu sempozyumda sunulan tebliğler aynı yılın yaz döneminde yayınlanan Cogito Dergisi'nin "Laiklikten Sonra" dosya konulu sayısında yer almıştı. (1)

Aralarında bizim de olduğumuz Müslüman toplumların beyaz adamın değer sistemiyle karşılaşması sonrasındaki refleksi bugünkü yaşadıklarımızın arka planını oluşturuyor. Bu değer sistemiyle olan münasebetimizin mahiyetine ve keyfiyetine dair yapacağımız çözümler ve atacağımız adımlar da yarınımızın şekillenmesinde rol oynayacak. İmparatorlukların ulus-devletlere

parçalandığı yakın tarihimizin sağlıklı analizi yarının tarihini şekillendirmede hayati rol oynayabilir. Neye maruz kaldığımızın sahil perspektiften tahlili, geleceğin inşasında etkili olabilir. Tarihin nesnesi olmanın sonucu olarak yaşanan travmaların etkisinden kurtulmanın yolu, özne olma bilincini kazandıracak yeni bir tarih felsefesi perspektifinden geçiyor. Özellikle İslam dünyası toplumlarının yarının tarihinin inşasında üstlenecekleri sorumluluklar oldukça fazla... "Beyaz adam" gerek doğrudan işgal yöntemiyle gerekse devşirdiği aydınlar/entelektüeller/bürokratlar eliyle dolaylı yollardan kolonize ettiği ulusların tüm direncini kırıp kendisine benzetmişken, İslam dünyası hala "entegre edilemeyen boşluk" olarak tanımlanıyor. Entegrasyonu engelleyen en önemli unsurun İslam'ın hayat tarzı ve dünya görüşü olduğu ise sır değil... Anglo-Sakson aklın Ortadoğu olarak adlandırdığı, yoğun Müslüman nüfusun yaşadığı coğrafyadaki hareketliliğin (dinamizmin) her geçen gün artması yalnızca petrol-doğalgaz ticareti bağlamına hasredilemez. **Meselenin tarihsel derinlik, değer üretme kapasitesi ve küresel sistemin tekerine çomak sokma potansiyeliyle de yakından ilgili olduğunu unutmamak gerekir.** Prag Baharı'ndan mülhem (adına) Arap Baharı denilen mustazaf halkların isyanı sürecinin aşkar ettiği üzere Müslümanların yaşadığı beldeler, modern-kapitalist tekno-endüstriyel uygarlığın birörnek/tekdüze/basmakalıp/standart ve seküler dünyasına "entegre olmak" istemiyor. Bilakis onur-hürriyet-bağımsızlık-izzet gibi yüce değerler uğruna bedel ödemeyi göze alıyor. Paranın/metanın tanrılığine iman etmeyi reddediyor... Ülkesinin peşkeş çekilen emeğinin ve alın terinin hesabını soruyor. Küreselleşme realitesinin de sağladığı imkanları kullanarak seküler/kapitalist/neo-liberal değer sisteminin çirkin yüzünü deşifre etmek için Dünya'nın farklı coğrafyalarındaki mustazaflarla işbirliği yapıyor. Şimdilik örgütlü siyasal/ideolojik/**entelektüel kadrolardan yoksun olsalar da**, uzak olmayan bir gelecekte bu eksikliklerini de tamamlayacaklardır.

Verili(mevcut) olanın yegane seçenek olduğuna, başka türlüşününün asla ve kat'a mümkün olmadığına inanmamızı isteyen küresel istikbar, alternatif siyasal-iktisadi-hukuki-akademik-içtimai arayışları/sorgulamaları etkisizleştirmek ve itibarsızlaştırmak için elinden geleni yapacak buna kuşku yok... Nitekim Protestan burjuva kültür kodlarından ilham alan aydınlanma aklıyla gerçek anlamda hesaplaşabilecek yegane istinatgah olan mübarek İslam, küresel enformasyon ağları aracılığıyla kriminalize ve terörize edilerek içe kapanmaya zorlanıyor. İslam'ın siyasal-

iktisadi-hukuki-içtimai alanlara ilişkin önerileri/ilkelere/prensipileri tahfif ve tahkir ediliyor ve sadece manevi tatmine katkı sunan boyutu öne çıkarılıyor. Bu noktada halkı Müslüman beldelerin alim/aydın/entelektüellerinin işbirliği yapmak suretiyle örgütlü ideolojik önderlikten yoksun olan mustazaf halkların siyasal bilincini yükseltmek için seferberlik ilan etmeleri gerekiyor. Hindistan'dan Latin Amerika'ya, Mısır'dan Endonezya'ya, Cezayir'den Türkiye'ye kadar kolonyalist(sömürgeci) bilginin edilgenleştirici, örseleyici, buyurgan, üsttenci, elitist ve madunlaştırıcı doğasıyla mücadele edecek ilmi/entelektüel bir havzanın inşasına dönük sistematik çabalar küre ölçeğinde yeni bir tarihin inşasına öncülük edebilir.

Türkiye, Anadolu coğrafyasının tarihi hafızası, farklılıkların barış içinde bir arada yaşatabilme kapasitesi, imparatorluk tecrübesi ve coğrafi konumundan kaynaklı imtiyazları sebebiyle bu sürecin öznelinden biri olabilir hatta olmalıdır. Osmanlı'nın dağılma süreci ve sonrasında, Protestan burjuva kültür havzasıyla doğrudan temasa geçerek, o havzanın bilgi sistemini(epistemolojik perspektifini) ithal eden ve böylece kendi kendini sömürgeleştiren Türkiye zihinsel bağımsızlığa kavuşması yakın ve uzak çevresindeki halkı Müslüman beldelere de ciddi etki edecektir. Nasıl ki Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması küresel ölçekte Müslüman toplumların ahvaline etki ettiyse, Osmanlı'nın devamı olan Türkiye'nin zihinsel bağımsızlık yolunda atacağı adımlar da aynı ölçüde etkili olacaktır. Çünkü **zihinsel bağımsızlığın zorunlu sonucu iktisadi-siyasi-hukuki-akademik bağımsızlıktır.** Türkiye, doğrudan kolonize edilememiş olmanın haklı gururunu yaşarken "oryantalizmi içselleştiren"(2) ve böylece kendi kendini sömürgeleştiren "imparatorluk bakiyesi" bir ülke olarak zihinsel bağımsızlık yolunda mustazaf halklara örneklik yapabilir. Bu noktada Osmanlı modernleşmesinin ana üslerinden biri olan Mısır'ı da unutmamak gerekir. Mısır 1798 Napolyon'un işgali sonrasında bir türlü kendine gelememiştir...1952'de bağımsızlığını elde etmiş olsa da **sömürgeci bilginin tahakkümü**nden kurtulabilmiş değildir. Oryantalist birikimin en görkemli operasyon sahası olan Mısır, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi, milliyetçilik ideolojisi aracılığıyla modern değerler sisteminin etkisi altına girmiştir. Her iki ülke de şayet kolonyalist bilginin sınırları dışına çıkma iradesi gösteremezse, yarının dünyasına zihinsel olarak kadavralaşmış olarak girecekler. Bu bağlamda, yakın coğrafya olması bakımından, Türkiye ve Mısır entelektüel/alim havzaları arasında sömürgeci bilginin tahakkümünden kurtulma amaçlı örgütlü ve sistematik

çalışmalara ihtiyaç var. Bu havzaların arasına İran'ın da alınması lazım gelir. Nitekim İran 1979'da "paradigma dışı" bir varoluşun mümkün olduğunu göstermek suretiyle, modern tarihte önemli bir adım atabilmiştir. Medresenin/ulemanın öncülüğünde gerçekleştirilen inkılap, modern dünyayı kelimenin gerçek anlamıyla sarsmış ve bu inkılabın İslam dünyası halklarına etki etmesini engellemek amacıyla küresel istikbar tarafından oldukça sistematik adımlar atılmıştır. İran-İrak savaşının tahrik edilmesi bu adımlar içerisinde en yıkıcı olanıdır. Bu savaşta inkılabın öncü kadroları ortadan kaldırılmış ve bugün de yakinen müşahade ettiğimiz üzere İran, ulus-devlet refleksine ve merhum Şeriatî'nin ifadesiyle "Safevi Şiiliği"ne avdet etmiştir. Türkiye-İran-Mısır arasında tesis edilecek siyasi ve entelektüel/ilmi işbirliği mutabakatı, Ortadoğu'da huzur ve sükunun teminine çok büyük katkı sunacaktır. Tarihi derinlik, entelektüel kapasite, coğrafi imtiyaz ve siyasi etki hinterlandı itibarıyla İslam dünyası içinde **ayrıcılık konuma sahip olan bu üç ülkenin** alim/entelektüel/siyasi kadroları arasında işbirliğini tesis etmek, yarının tarihini Müslüman toplumların lehine inşa etmek için elzemdir.

Mutabakata en büyük katkıyı hiç şüphesiz ki entelektüeller/aydınlar/alimler yapacaklardır. Modern/post-modern değer sisteminin ilham aldığı epistemolojik zeminin teşrih masasına yatırılması, akabinde ise İslami referanslar temelinde bir sosyal gerçekliğin inşa edilmesinin yolu alim/entelektüeller arasındaki işbirliğinden geçiyor. Halkların birbirlerine karşı önyargılardan arınması ve ortak geleceğin birlikte inşa edilmesi gerektiği inancının oluşması bu sayede mümkün olacaktır. Küresel istikbar mevcudiyetini ve meşruiyetini, Müslüman toplumların (ve Müslüman olmayan toplumların) aralarındaki tabi farklılıkları kaşıyarak ve kanırtarak garanti altına almaktadır. **Küresel sistemin en büyük korkusu halkların işbirliği ve dayanışmasıdır.** Sistem, **mümkün olduğu kadar parçalamaya, küçültmeye, atomize etmeye çalışmaktadır.** Modern paradigma, imparatorlukları parçalayıp ulus-devleti öne çıkararak bütünlük bilincini zaafa uğrattı. Halkları birbirine düşman etti. Farklılıkları tehlikeli addetti ve ulus devlet aracılığıyla farklı

olanı bir örnekletirmeye çalıştı. Ancak modernite önüne "post" ekini alarak yeni bir sürece evirildi. Post-modernite ulus-devleti de tehdit olarak görmeye başladı ve onu parçalamak istiyor... Amaç daha da küçük birimler/üniteler oluşturarak dayanışmayı zaafa uğratmak ve atomize olan bireyleri yutmak... Dolayısıyla mikro-milliyetçilikler ya da ultra-marjinal ideolojik grup hakları öne çıkarılarak ulus devletler meşgul ediliyor/edilecek. Bu meşguliyet ilgili devletin bağımsızlık sistemini çöktürmeye kadar devam ediyor/edecek. Ortaya çıkan kaos, pazarın egemenliğini tahkim etmeye yarıyor.

Fakat ulus devletler bu yeni duruma itiraz ediyor. Parçalanmak istemiyor ve direniyor... İronik olan şu ki, vaktiyle ulus-devlet aklının gadrine uğrayan Müslüman halklar ulusüstü örgütlenme modelleri inşa etmek yerine, (Türkiye örneğinde de yakinen görüleceği üzere) parçalanmamak/dağılmamak için ulus-devlete sarılıyor. Hatta onu kutsuyor... Ancak ulus devlet aklına ilham veren ve bu nedenle sistemin zaaf noktalarını çok iyi bilen Protestan burjuva uygarlığı, emeline ulaşmak için post-modern paradigmayı kullanıyor ve "özgürlük" "eşitlik", "düşünce hürriyeti", "cinsel serbestlik", "kadın hakları", "feminizm", "farklılıklara saygı" gibi sükseli ve cerbezeli sözcüklerden yardım alıyor. Ulus devletler kendilerini korumaya çalıştıkça "otoriterleşmekle" itham ediliyor. Böylece siyasal alanda otoriterlik karşıtı söylem (tabi olarak) güç kazanıyor. Toplumlarımız, aktüel politik dilin/söylemin ayartısı altında, meseleyi özgürlük-otoriterlik düalizmi bağlamında tartışırken aslında sistemin değirmenine su taşıdığını fark etmiyor.

Bu noktada aydın/entelektüel havzaların sorumluluk olarak halkın bilincine hitap etmesi, ayartıya kapılanları ikaz etmesi hayati derecede önem arz ediyor. **Malumdur ki, toplumları felaha ulaştıranlar da onları uçurumun kenarına getirip bırakanlarda aydınlardır. Aydınları uyuyan toplumların geleceği karanlıktır. İslam dünyası toplumlarının aydın/alim işbirliğini canlı tutacak güçlü bir zemin inşa etmesi kaçınılmaz bir sorunluluktur.** Müslüman halklar arasında dayanışma ve işbirliğini güçlendirecek adımları atmak küresel sistemin tekerine çomak sokacaktır. Yarının dünyasına ulus devlet aklına yaslanarak adım atmak isteyenlerin ne yazık ki hayatta kalma şansı yok... Tektip/birörnek/homojen toplumsallığın inşasında işlevsel olan ulus-devletin küreselleşme realitesi karşısında direnç göstermesi zor görünüyor. Müslüman toplumlar ya ulus devlet aklının sınırları içinde kalarak yarının dünyasına birbirlerine daha fazla yabancılaşmış olarak adım atacaklar ya da farklılıklarını İslam şemsiyesi altında "kesrette vahdet" düsturuyla kabul edip kaybettikleri asaletlerini yeniden kazanacaklar.

Bu noktada Türkiye özelinde modern/post-modern değer sisteminin epistemolojik referanslarıyla hesaplaşma mücadelesinin vakit kaybetmeksizin başlatılması gerektiğini ifade etmek isterim. Bu hesaplaşma yukarıda dikkat çekmeye çalıştığımız üzere İslam'ın referans alındığı bir bilgi sisteminin kurulması amacına matuftur. İran ve Mısır ilim havzalarıyla da temas kurmak suretiyle yürütülecek bu hesaplaşmanın birinci aşamasında modern bilgi sisteminin Protestan burjuva kültür kodlarıyla olan ilişkisine, Hıristiyan-Yahudi ittifakının bu sistemin inşasında oynadığı role ve halihazırda dünya üniversite sistemi aracılığıyla nasıl küreselleştirilmeye çalışıldığına odaklanmak gerekecektir. **Türkiye üniversitelerinin, tamamen modern bilgi sisteminin epistemolojik referansları tarafından esir alındığını, hassaten sosyal ve siyasal bilimler literatürünün bu referanslar tarafından şekillendirildiğini hatırlamak gerekir.** Türkiye, II. Dünya savaşından sonra dahil olduğu NATO paktı aracılığıyla üniversitelerini Avrupa merkezci bilgi sisteminin insafına terk etmiştir. Bu terk edilmişlik her geçen gün daha da derinleşerek devam etmektedir. NATO paktını sadece askeri güvenlik şemsiyesi olarak görmek ziyadesiyle yanıltıcı olabilir. Bu pakt, Protestan burjuva uygarlığının bilgi sisteminin, hayat tarzının ve dünya görüşünün küreselleştirilmesi amacına matuf olarak operasyonel amaçlı olarak kurulmuş, işletilmiş ve işlevsel kılınmıştır. Askeri faaliyetler bu amaçlar arasında küçük bir yeri işgal etmektedir. Dolayısıyla

Türkiye yarının dünyasına gerçek anlamda bağımsız olarak adım atmak istiyorsa bu paktla arasına mesafe koymanın yollarını aramak zorundadır.

Sosyal ve siyasal bilimlerin modern paradigmanın tesirinden kurtarılabilmesi için üniversitelerimizde vahiy ve nübüvvet bilgisinin meşruiyetini ve ana referans olma özelliğini temin etmek gerekir. Yüce Kur'an'ın ana omurgasını oluşturan kavramlardan ilham alan yeni bir sosyal ve siyasal bilimler dili/söylemi oluşturmak şarttır. Modern bilimin seküler/pozitivist/ırkçı ve müstekbirlerin hukukunu koruyan karakterinden teberrî etmek ve nihayetinde bütün bir insanlık ölçeğinde değer üretecek bir bilim dilini inşa etmek gerekmektedir. 19.yüzyıl koşullarında (dağılmanın arifesinde) Batıyla karşılaşmanın görece şaşkınlığı içerisinde dönemin aydın/münevverlerinin teknik-ahlak ayrımı bağlamında yaptıkları çözümlemenin bugünden geriye bakıldığında pek de isabetli olmadığı, tekniğe nüfuz eden bir ahlakın olduğu, bilimin ve bilim adamının zannedildiği gibi nesnel, tarafsız ve "nötr" olmadığı (bugün) daha net görülebilmektedir. Laboratuara giren bilim insanlarının inanç-itikat-kültür-ideoloji gibi aidiyet biçimlerini kapıda bırak/a/madığı, bilakis bilimin oldukça ideolojik amaçlarla kullanıldığı artık görmezden gelinemez. Marsta yaşam belirtileri arayanların, yanı başlarında yitip giden yaşamlardan bihaber olmaları bilimin geldiği noktayı anlamak açısından mühimdir. Demek ki bugün bize bilim ve bilimsellik adına dayatılan birçok şey, temelleri 17.yüzyılda atılan (ve bütünüyle Hıristiyanlık içi tecrübenin izlerini taşıyan) yaklaşımların sonucudur.

Dünya görüşü, iktisadi-içtimai-siyasi-hukuki-akademik vs. hayatın bütününe nüfuz eder. İnsanlık ailesinin yaklaşık üç asırdır tecrübe ettiği modern dünya görüşü de kendine mahsus bir gerçeklik inşa ederek hayatı şekillendirdi. İnsan-evren-tabiat-tanrı telakkisini Grek-Yunan-Roma kültür kodlarından miras aldı. Kendisi gibi olmayanları barbar/ilkel/primitif olarak tanımladı ve onları ehlileştirme vazifesini "beyaz adamın yükü" klişesiyle ifade etti. Doğu-Batı ikili karşıtlığı böyle bir bağlamın sonucu olarak tebarüz etti. Doğu ilkelinin Batı ise uygarlığın temsilcisi olarak resmedildi. Mythos(Doğu)-logos(Batı) zıtlığından ilham alan bu ayrım bugün de aynen devam etmektedir. Mythos; karanlık, cahillik, batıl inanç, kurbanlar, doğanın esiri olan insan ve hükümranlığını meşrulaştırmak isteyen despotla ilintili bir kavrayışken;logos aydınlık, bilgi, akılcılık, neden-sonuç zincirini çözümlenme, doğaya hakim olan insan ve onun eşitlikçi-özgürlükçü bir toplum düzenini kurma çabasıyla ilintili bir kavrayışı temsil ediyordu.(3)

Bir toplumu diğerinden farklı kılan en belirgin unsur olan kültür Doğu-Batı ikili karşıtlığının neden olduğu çatışma dili sebebiyle aşınmaya başladı. Batı kültürüne ilham veren değer sisteminin yegâne hakikat olduğuna dair güçlü bir algı oluşturulmaya çalışıldı. Dolayısıyla Batı sonrası konuşmak için bugüne kadar oluşmuş kategorik ayrımları, karşıtlıkları, tanımlamaları yeniden düşünmek gerekir. Gerek yumuşak gerekse sert güç kullanmak suretiyle Avrupa dışı uluslara dayatılan gerçekliğin mahiyetini sorgulamak ve "paradigma dışı" "bir mücadelenin imkanı üzerine yoğunlaşmak gerekir. Türkiye özelinde, moderniteyle karşılaşma sonrasında gerek muvafakat gerekse de muhalefet bağlamında verilen mücadele çoğunlukla "paradigma içi" bir mahiyet arz eder. Yani modern değer(ler) sisteminin iktisadi-içtimai-siyasi-hukuki-akademik alanlardaki kavramsal ve kurumsal hegemonyasını (çok fazla) sorun etmeden, din dilini bu hegemonyayı onaylayacak şekilde yorumlamak... Böylece bir yandan modern paradigmanın dayattığı gerçeklikle uzlaşılırken diğer yandan da bu uzlaşmanın dini/itikadi meşruiyeti temin edilmiş oldu. Toplum hayatına ziyadesiyle etki etmesi bakımından öne çıkan siyaset kurumunun bütün kavramları Fransız İhtilali'nden ilham aldığı için toplumsal dokumuzu da ona uygun olarak biçimlendirmeye çalıştı. Gelinek noktada Türkiye iktisadi olarak kapitalizmle, siyasi olarak demokrasiyle, akademik olarak ta seküler bilgiyle imtizaç etmeye rıza gösterdi. Ancak bu gerçeklik her geçen gün ülkemizin İslam'a olan aidiyetini ve yalnızca İslam'la mümkün olan varoluşunu aşındırmaktan başka bir işe yaramadı. Böyle devam etmesi halinde Türkiye'nin Protestan burjuva uygarlığının sadık bir temsilcisi ve savunucusu olmasından korkulur... Bu bağlamda Batı sonrası konuşmanın ve inşa etmenin öncelikli koşulu, (kanaatimce) mübarek Kur'an'ın, nebevi geleneğin ve bu geleneğin ruhuna uygun tefekkür mirasımızın hayatı-bilgiyi ve tarihi tanımlama hakkını eline almasından geçiyor. Yaklaşık iki asırdır elimizden çıkan bu hakkı geri al/a/madığımız sürece zihinleri istimlak edilmiş ve fakat bedenleri obezleşmiş yaşam formları olarak dünya sürgününe devam edeceğiz. Binaenaleyh 19.yüzyılda "beyaz adamın yükü", 20.yüzyılda "demokrasi ve insan hakları", 21.yüzyılda ise "cinsel özgürlükler", "kadın hakları", "anti-otoriterlik" klişeleriyle halkı Müslüman beldeleri sömürgeleştiren zihniyetle hesaplaşmak için sözünü ettiğimiz tüm bu klişelerin tasallutundan kurtulmak gerekiyor. Demokrasi ve insan hakları söyleminin emperyalist ve kolonyalist emeller için nasıl araçsallaştırıldığına dair

kamuoyu farkındalığını arttırmak gerekiyor. Bağdat, Şam, Kabil gibi Müslüman halkların hafızası olan İslam beldeleri demokrasi söylemi eşliğinde tarumar edildi. "İnsan hakları" söyleminde yer alan "insan(human)" hiçbir zaman Avrupalı olmayan ulusları kapsamadı. Üçüncü dünya olarak tabir edilen toplumlar /ülkeler yalnızca "sayısal veri" olarak değer gördüler. Halihazırda Türkiye-İran-Mısır gibi tarihsel derinliğe sahip halkı Müslüman beldeler demokrasi, insan hakları ve cinsel özgürlükler bağlamında tarassut altında tutuluyor ve hizaya getirilmeye çalışılıyor. Bu ülkelerin aydınları/entelektüelleri/alimleri siyasal alana vaziyet edenler üzerinde, yüce İslam'ın ilke ve prensiplerinin egemen kılınması amacına dönük olarak yeterince etki edemedikleri ve Müslüman halkı İslam'ın soylu siyasal dili ve söylemi ışığında siyasallaştıramadıkları için, toplumlarımızın kurtuluşu neo-liberal, demokratik, özgürlükçü klişelerin gölgesine sığınmakta buluyor. Bilinç inşa etmesi gereken aydınları (ımız)ın hatırı sayılır bir kesimi çoğu zaman modern paradigmanın gönüllü destekçisi olarak hizmet veriyor. Sözünü ettiğim halkı Müslüman ülkeler, ulus-devlet yapısının zaafa uğramasını engellemek için modern paradigmanın "milliyetçilik/ulusçuluk" jargonuna sığınmaktan başka çare bulamıyor. Emperyalizmin sadık hizmetkarı olarak ulusçu/milliyetçi akımlar, İslam dünyası toplumlarının geleceğini karartıyor. İtikadi varoluşun öznesi olması gereken İslam, kültürel varoluşun nesnesi olarak konumlandırılıyor. Milliyetçi/ulusçu akımlar nihai kertede ümmet perspektifini zaafa uğratarak, modern/post-modern değerler sisteminin en zayıf noktası olan "itikad eksensiz dayanışma" bilincini tahrip ediyor.

KAYNAKÇA:

- 1-) Cogito Dergisi/Laiklikten Sonra/YKY Yay./Sayı:94/Yaz 2009/
- 2-) Bkz.Hasan Bülent Kahraman/İçselleştirilmiş, Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kemalizm/Doğu-Batı Dergisi/Sayı:20/2002/Syf.153-181
- 3-) Oliver Kontny/Doğu-Batı Dergisi/Sayı:20/2002/Syf.123-124)

KUDÜS İÇİN TARİH VE STRATEJİ BİLMEK

▲ MEHMET GÖZÜTOK

1917 den beri Müslüman yüreklerde "**Dünyada bu kadar kendini Müslüman addeden insan varken bir avuç zalim fikirli nasıl olur da bu zulümleri rahat rahat yapabiliyor?**" Sorusu tazeliğini koruyor. Mescidi Aksa ve Kudüs ile ilgili kalıcı çözümlere ulaşmak için kaybettiğimiz stratejik aklımızı devreye sokmalıyız. Yoksa elinden şekeri alınmış çocuklar gibi arabesk yakınmalardan öteye geçemeyiz. Gökte yapıp yere indirilen bütün insanlığın ortak mirası selam ve esenlik yurdu Kudüs, zalimlerin elinden kurtarılmalıdır. Bu meyanda Mescidi Aksa ve Kudüs'ün insanlık ailesi tarafından niye bu kadar önemli ve tarihler boyu yapılan stratejileri ele almalıyız.

Mescidi Aksa ve Kudüs coğrafi ve tarihsel konumu:

Lübnan, Irak, Suriye, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Mezopotamya'yı içine alan ve şekil itibarıyla bir hilale benzediği için Orta Çağ alimlerinin "Bereketli Hilal" olarak adlandırdıkları bölgede bulunmaktadır. Etrafında Mabet Dağı, Zeytin Dağı ve Davud Dağı bulunmaktadır. Dinler tarihinin başkentidir. Şeref ve izzetin temsilcileri olan Allah'ın Elçileri bu topraklarda misafir olmuşlardır. (Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Zekeriyya, Hz. İsa, Hz.

Yahya ve âlemlere rahmet olan Hz. Muhammed SAV) Mescidi Aksa tarihte iki kere yok edildi. Yirmi üç defa işgal edildi. Elli iki defa saldırıya uğradı. Kırk dört defa ele geçirilip kurtarıldı.

Dinler tarihinin başkenti olan Kudüs'te hemen hemen her dinin mitolojik bir izi vardır. Zeytin Dağı'ndaki mezar taşları Yahudilere aittir. Yahudi inancına göre Mesih gelince buradan Mescid-i Aksa'ya geçecek. Bu mezarlarda bulunanlar yeniden dirilme gününde dirilince, sıra beklemeden karşıya geçecekler. Bu inanış yüzünden Zeytin Dağı'nda mezarlar her geçen gün artmaktadır. Hatta mezar yerleri çok pahalı; bazı mezarlar iki kat, hatta üç kat yapılıyor. Aynı zamanda hemen altta Hristiyan Mezarlığı, az ileride Müslüman Mezarlığı bulunmaktadır. Her karışı bütün insanlık için değerli ve kıymetlidir.

Kudüs'ün Museviler Açısından Önemi:

Eski Ahit'te ismi Arz-ı Mevud olarak geçiyor. Hz. Mûsa, Firavun'un zulmü altında yıllarca ezilmiş, yıllarca köle gibi yaşamış halkı; Firavun'un zulmünden kurtarmak için, Mısır'dan Kudüs'e doğru yola çıktı. Fakat bazı aklı evvellerin hücrelerine kadar işlemiş korkularından

dolayı Kudüs'e girememişler. Hz. Davud döneminde girilmiş. İlerleyen zamanlarda Hz. Davud'un oğlu, Hz. Süleyman tarafından "Süleyman Mabedi" inşa edilmişti.

Hristiyanlar açısından önemi:

Hz. İsa'nın doğduğu peygamberliğini ilan ettiği ve ne yazık ki Yahudilerin Hz. İsa'yı çarmıha gerip öldürdüklerini düşündükleri yer de benim topraklarım üzerindedir.

Nisa suresi 157. âyette :

Ve: "Biz, Allah'ın Resulü Meryem oğlu Mesih İsa'yı gerçekten öldürdük" demeleri nedeniyle de (onlara böyle bir ceza verdik.) Oysa onu öldürmediler ve onu asmadılar. Ama onlara (onun) benzeri gösterildi. Gerçekten onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, kesin bir şüphe içindedirler. Onların bir zanna uymaktan başka buna ilişkin hiçbir bilgileri yoktur. Onu kesin olarak öldürmediler.

- Ayette de belirtildiği gibi Hz. İsa'yı öldürmediler. Hatta birçok tefsirde geçen açıklamalarda; yerini bildiren ve Hz. İsa'ya benzeyen havariyi çarmıha gerdiler. Bu bölgede daha sonra Kıyame Kilisesi inşa edilmiştir ve Hristiyanlar açısından çok önemlidir.

Müslümanlar Açısından Önemi:

Müslümanlar namazlarında kible olarak Mekke'deyken, hicretten sonra Medine'deyken Mescid-i Aksa'ya dönerek ibadet ettiler. Ta ki kible ile ilgili Bakara suresinin 143. ayeti nazil olduktan sonra müslümanlar ibadet etmek için yüzünü kible olarak Mekke'ye döndüler. Hicretten hemen önce uygulanan boykotta Müslümanlar çok zor duruma düştüler. Hz. Muhammed (SAS) açlık ve korkunun kol gezdiği boykot yıllarında dünyada onun için çok önemli iki insan amcası Ebu Talib'i ve Eşi Hz. Hatice'yi kaybetti. Ardından stratejik hamlelerinden biri olan Taif'te taşlanmıştı. Tüm bu zorluk senelerinde Rabbimizin Gece Yürüyüşü ikramı Peygamber Efendimizi çok sevindirmişti.

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed(SAS) Hadis-i Şerif'inde "İbadet için şu üç mescitten başkasına yolculuk edilmez. Mescid-i Haram (Kâbe), Mescid-i Resul (Mescid-i Nebevi), Mescid-i Aksa." diyerek Mescidi Aksa'nın önemini bir kez daha yineliyordu.

Müslümanların Kudüs'teki Stratejileri:

İlk kiblemiz ve gece yürüyüşünün gerçekleştiği yer olan Mescidi Aksa Hz. Ömer döneminde fethedildi.

Ebu Ubeyde Bin Cerrah komutanlığındaki İslam ordusu, yapılan çetin savaşın son günlerinde **Kudüs'ün Son**

Antik Patriği Aziz Sophronius tarafından yapılan "Eğer halifeniz gelirse bu toprakları ona savaşız teslim edeceğim. Yoksa kanlarımızın son damlasına kadar mücadele edeceğiz." teklifi kabul etti. Patriğin bu teklifini İslam ordularının kumandanı Ebu Ubeyde Bin Cerrah, Hz. Ömer'e haber gönderdi ve barış davetini ilettiler. Müslümanların derdinin kalpleri fethetmek olduğunun en büyük örneklerinden biri tarihe not düşülmüştür. Hz. Ömer davete icabet ederek Kudüs'e geldi ve patrikten şehri teslim aldı. Ardından bir anlaşma imzalandı. Anlaşma, topraklarımızda cizye ve haraç karşılığında Hristiyanların mal güvenliği, can emniyetini, din ve ibadet özgürlüğünü içeriyordu. Anlaşma imzalanacağı sırada namaz vakti geçmek üzereydi.

Hz. Ömer: "- Namaz vakti geçiyor. Ben müsaadenizle namaz kılmayım."

Patrik: "- Burası da bir ibadethane, isterseniz burada da namaz kılabilirsiniz?"

Büyük adamların büyük stratejileri olur. Onlar günün adamı değil, "dem" in adamıdır. Hz. Ömer Patriğe dönerek:

"Eğer halife olarak ben burada namaz kılsam, Müslümanlar burayı camiye çevirir." dedi ve kilisenin dışında bir yerde namaz kıldı. **Hz. Ömer'in namaz kıldığı yerde bugün** bile bütün ihtişamıyla Mescit Dağı'nı süsleyen Hz. Ömer Camii yapıldı. Bu anlaşmayla beraber refah ve huzur günleri başladı. Yahudiler 800 yıldır gelemediği Ağlama Duvarı'nın önüne geldiler ve ibadetlerini yapmaya başladılar.

Dört yüz altmış sene kadar süren huzur günleri papa II. Urban'ın Clermont Konseyi'ni toplayıp din adamlarına ve halktan oluşan büyük bir kalabalığa Haçlı Seferlerine katılma çağrısı yapana dek sürmüştür. Papa II. Urban bu çağrıyı yaparken: "Doğudaki din kardeşlerinin Müslümanların yönetiminden kurtarılması ve Yahudilerden Hz. İsa'nın öcünün alınması gerektiğini vurguluyor; Bu seferlerin aynı zamanda kutsal bir hac yolculuğu olacağını, bu sefere katılacakların günahlarının hepsinin affolacağını" söylüyordu. O zamanın en zalim yapılarından biri olan Tapınak Şövalyeleri gibi radikal gruplar da bu zalimane sefere destek veriyorlardı. 1099 yılında Kudüs'ü kuşattılar ve 15 Temmuz günü ele geçirdiler.

Haçlı ordusu kuşatmayı kazanınca Mescidi Aksa'da yaşayan kim var kim yok hepsini kılıçtan geçirdiler. Mescidi Aksa sokaklarından iki üç gün diz boyu kan aktı. Caddelerde ve sokaklarda cesetlere takılmadan Haçlı askerleri yürüyemez olmuş.

Haçlı ordularının zalimlikleri vahşetleri Müslümanları ilk aşamalarda biraz korkuttu. Fakat ümitsizliğe kapılmadılar. Çünkü ümitsizliğin bir bataklık olduğunu ve insanın çırpındıkça battığını çoğu zaman tecrübe ettiler. Mescid-i Aksa'da yapılan katliamlar her Müslümanın canını acıttı. Mümin gönüller Mescid-i Aksa'yı özgürleştirmenin hayallerini kuruyorlardı.

Selahaddin Eyyubi küçük bir çocukken kumdan kaleler yapardı. Ne yapıyorsun diye sorulduğunda: "Acaba Kudüs buna benzer bir yer midir?" diye hayaller kuran bir insan güzeli. Bütün güzel şeyler bir hayal ile başlıyor ve yaşadığınız ortamlarda insanlar ile olan ilişkilerimiz, yaşanan olaylar karşısındaki tutumlarımız hedeflerimizi şekillendiriyor.

Selahaddin Eyyubi de daha küçük bir çocukken ihtiyar bir marangoza rastlıyor. İhtiyar marangozun özene bezene bir şeyler yaptığını gördü.

- Ne yapıyorsun dede?

- Minber yapıyorum evladım.

- Nereye yapıyorsun?

- Mescid-i Aksa'ya

- Ama Mescid-i Aksa bizim değil ki!

Dede durakladı ve elindeki aletleri bir kenara bırakarak.

- Evlat! Benim elimden bu minberi yapmak geliyor. Ben bu yaştan sonra ancak bunu yapabilirim. Gel Mescid-i Aksa'yı da sen özgürlüğe kavuştur. Kudüs'ü sen fethet!

Bu müthiş bir **hedef gösterme**den sonra Selahaddin'in en büyük tefekkürü Kudüs oluyor. Sevdası, rüyası Kudüs olan Selahaddin'in yetişmesinde, belli bir birikime erişmesinde Mahmud Nureddin Zengi'nin rolü de çok büyüktür. Aslında bütün İslam aleminde Mahmud Nureddin Zengi'nin Kudüs'ü fethetmesi beklenirken hak vaki olup ölünce herkes çok ama çok müteessir oluyor. Fakat her şeyin ilacı olan zamanla hak davanın kişilere bağlı olamayacak kadar büyük bir dava olduğu görülüyor.

Selahaddin Eyyubi devletin sultanı oluyor. Böylece onun Kudüs'ü özgürlüğüne kavuşturma hayali için büyük bir adım gerçekleşmiş oldu. Sultan olduktan sonra Selahaddin Eyyubi Kudüs'ün etrafındaki bütün ticaret yollarına ve su kaynaklarına birer birer hâkim olmaya başlıyor.

Selahaddin Eyyubi bugününün dünün sebeplerinin

sonucu olduğunu çok ama çok iyi biliyordu. Ve elini çabuk tutmalıydı. Topraklarımda zulüm giderek şiddetlenmekteydi. Fakat şartlar oluşmadan fethin olmayacağını o da çok iyi biliyordu. Savaş kazanmanın sadece kaba kuvvetle olamayacağını önce, Allah'a ve O'nun Resulü'ne kendinden olan idarecilere itaat edip inanmak gerektiğini daha sonra, herkesin her bir kardeşinin her ne şart olursa olsun ölümüne arkasında durursa savaşlar kazanılabileceğini çok iyi biliyordu.

Selahaddin Kudüs'ün özgürleştirilmesi gerekliliğinin herkesin gündeminde olduğunu, fakat mescitlerin bomboş olduğunu gördü. İmanın yerleşmediği bir yüreğin insanları yarı yolda bırakmasının içten bile olmadığını biliyordu. Önce askerlerini ve halkını mescitlerde namaz için buluşmaya çağırdı. İki üç sene içerisinde amacına ulaştığını görünce artık Kudüs'ün özgürleştirilmesi hayallerinin gerçekleştirileceğini herkese deklare etti. Daha önce de belirttiğimiz gibi etrafındaki ticari yollar ve su kaynaklarına birer birer hakim oldu. Haçlı ordularını âdeta Mescid-i Aksa'ya hapsetti. Uzun süren kuşatma, Haçlı ordularının moral ve motivasyonlarını çökertti. Açlık, susuzluk ve gittikçe şiddetlenerek artan korku topraklarını üzerinde yaşayanları canından bezdirdi. 88 yıl evvel Mescidi Aksa'yı işgal ettikten sonra döktükleri kan ve tarif bile edilemeyen zulümlerini hatırladıkça, bir zamanın galiplerinin her geçen gün korkuları daha da artıyordu. Yıllar evvel yaptıkları zulümlerin aynısının yada daha fazlasının kendi başlarına gelme ihtimali onları çok ama çok korkutuyordu.

Çünkü insanlık dışı yaptıkları zulümlerinin karşılığının yine öyle ya da daha acımasız bir zulüm olacağını düşünüyorlardı. Fakat bir haftanın sonunda artık dayanacak hiçbir güçlerinin kalmadığını anladılar. Topraklarımdaki son işgal altında kalan Mescid-i Aksa'yı teslim etmek için görüşmek istiyorlar. Hayatı boyunca sarayı olmayan **şarkın en sevgili sultanı Selahaddin Eyyubi**'nin hayatlarını bağışlayacağı sözüne güvenip Kudüs'ü teslim ettiler.

Savaşı kazanmak tek başına asla yeterli değildir. Bir yerde kalıcı olmak için stratejiler geliştirmek gereklidir. Bu meyanda Selahaddin Eyyubi Mescidi Aksa'yı tehdit eden ne varsa karşısına tabiri caizse bir mevzi dikti. Göğe Yükseliş Kilisesi'nin eskiyen ya da tahrip olmuş yerlerini imar edip hemen duvarının dibine bir mihrap ve minare ekledi. Selman-ı Farisi ve Rabiâtül Adeviyye'nin türbelerini doğusuna ve batısına yaptırdı. Tekkelerde yemek yemek için imkanlar sağlandı. Zaviyelerde zikir meclislerini kurdu. Mescidi Aksa etrafına surlar yaptırdı.

Ayrıca topraklarımda İslam aydınlanmacılığının ilk meşalesini hadis okulları kültürlüyle yaktı.

Şarkın en sevgili sultanı Selahaddin Eyyubi'nin Mescidi Aksa'ya teşrifine Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar çok sevindiler. **Hristiyanlar mı?** Evet evet, yanlış duymadınız Hristiyanlar. Tapınak Şövalyeleri gibi kan siyasetinden beslenenler hariç, Ortodokslar, Katolikler, Süryaniler, Nasturiler, Gregoryanlar daha kısa bir ifadeyle bütün Hristiyan mezhepler. Selahaddin Eyyubi çok farklı ve birbiriyle hiç anlaşamayan birçok Hristiyan mezhep temsilcilerini aynı masa etrafında toparlamayı başardı. Hristiyan mezhepler arasındaki ayrılıklardan büyük bir stratejik akılla yararlandı.

Her mezhep için çok önemli olan Kıyamet Kilisesi'nin kapısının açılıp, kapanma görevinin kime verilmesi gerektiğiyle ilgili istişare yaptı. Uzun süren konuşmalar sonrası bir sonuca ulaşamayacağı, herkes tarafından kabul edilince: İşte o an Selahaddin Eyyubi stratejik aklı devreye soktu. Hristiyan mezheplerin ayrılıklarını, Müslümanlar adına fırsata çevirdi. Eğer kabul ederlerse Kıyamet Kilisesi'nin anahtarını Kudüs eşrafından olan Nuseybe ailesi mensuplarından birinin taşımasını, Cudeh ailesi mensuplarından birinin de Kıyamet Kilisesi'nin kapısını açmasını önerdi. Orada bulunan bütün Hristiyan mezhep temsilcileri bu fikri kabul

ettiler. O gün bugündür halen daha Kıyamet Kilisesi anahtarını Nuseybe ailesinden biri taşır, Cudeh ailesinden biri Kıyamet Kilisesi'nin kapısını açar. İlk bakışta çok komik gibi görünse de bir aileye verip o ailenin sultanı da engellenmiş oluyor. Âdeta yıllara meydan okuyan bir konsorsiyum sağlanıyor.

Hz. Ömer Kudüs'ü fethetti, Selahaddin Eyyubi özgürlüğüne kavuşturdu. Kanuni Sultan Süleyman da imar ve inşaa faaliyetlerinde bulunuldu. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mescidi Aksa'nın etrafındaki surlar yapıldı. Mimar Sinan döneminde topraklarımda özellikle de Mescid-i Aksa'da yapılan yeni şaheserler ve onarımlardaki ince ince detaylandırmalar beni iyice güzelleştirdi. Kubbet-üs Sahra'nın altın kubbesinin altındaki duvarlara süsleme sanatının zirve örneklerinden biri olan çiniler yerleştirildi. Hürrem Sultan'ın adına yapılan imarete binlerce yetim yemek yedi. İnşaa edilen her şey, hemen imha edilebilir. Önemli olan inşaa edileni iyi koruyabilecek zihin yapılarını inşaa etmektir.

Kanuni Sultan Süleyman Mescidi Aksa'nın etrafındaki surları yaptırdıktan sonra Yafa girişine "La İlahe İllallah İbrahim Halilullah" yazdırıyor. Bu büyük bir inceliğin, büyük bir gönlün yazıya aks etmesidir. **Böyle incelik ve feraset yüklü düşünceler, günü kurtaran değil; yıllara kapı aralayan stratejik aklın ürünü oluyor.** İnsanlık

tarihi boyunca özlenen farklı düşünceye ve dine mensup insanların bir arada yaşayabilme kültürünü oluşturabilmek için bu stratejilere ihtiyaç vardır.

Sanayi İnkılabı'ndan sonra zaman içinde Dünya yavaş yavaş büyük bir köye dönüştü. Yahudiler bu gelişmeleri çok iyi değerlendirdiler. Globalleşen dünyada Yahudiler buldukları yerden büyük açılımlar yaptılar. Hayat felsefesi haline dönüştürdükleri; kazanmak, daha çok kazanmak adına oluşturdukları ticari zekayı da çok iyi kullandılar. Sonunda dünya çapında bir aktör olarak karşımıza çıktılar. Paraya endeksli hayat felsefesi olan insanlar, para için içine girince bütün değer yargılarını bir kenara bırakır. İnsanlık ailesinin paraya olan zaafiyetini keşfeden Yahudi tüccarlar, mal aldıklarında malı satan tacirleri; "Bu altınları dönüş yolunda çalabilirler." diyerek kulaktan zehirliyorlardı. **Bu sözü duyanların içine doğal olarak bir kurt düşüyor.** Tacirler, paralarının çalınmaması için çareler düşünürken; istediği beyin fırtınasını ortaya çıkaran Yahudi tüccar hemen tacirlere bir çözüm yolu sunuyordu. Gel sana bir kâğıt imzalayayım hangi ülkede ikamet ediyorsan git beyan et yeter. Yaşadığın yerdeki Yahudi tüccara bu imzalı kâğıdı götür. Altınlarını ondan gönül rahatlığıyla al diyorlardı. Para musluklarının hangi yöne aktığını keşfetme kabiliyeti onlarda âdeta altıncı hisse dönüşüyor. **Zamanın şartlarına göre oluşturdukları bu sistem dünyadaki sarraflık sistemini ellerine geçirmelerini sağlıyordu. Ticaret yolunu ele geçince çok büyük paralara sahip oldular. Çok zengin olunca bu zenginliklerini koruyabilmek için bilimsel**

çalışmalara hükmedebilmek ve medyaya hakim olmak için son derece stratejik algı operasyonlarını peş peşe devreye soktular. Son yıllarda ülkelerin sırtında kambur, hatta bir kamçı gibi duran enflasyon silahını ve para oyunlarını hep onlar organize ettiler. Borsayı kurdular. Rothschild adında bir Yahudi kişisel servetlerin hisse senetleri yolu ile nasıl gizlendiğini keşfetti. Parayı kamufle etmek için, en iyi yollardan biri olan borsanın temellerini attı. Borsanın dünya piyasalarında kabul görmesi için bütün ticari argümanları sahaya sürdü.

Bilim yolu büyük oranda paranın emrinde hareket etti. Ticaret, bilim ve medyaya sahip olunca aslında dünyaya sahip oluyorsunuz. Bu durumu çok iyi keşfettiler. Yaşadıkları zamanın silahını keşfedip onunla kuşandılar. Bu zamanın silahını kuşanırlarken; Yahudilerin en hafif ifadeyle çok canları yandı, kalpleri kırıldı, çokça ayrılık yaşadılar ve hatta öldürüldüler. Yaşadıkları bölgelerde ne zaman ki Yahudileşme eğilimleri komşuları tarafından anlaşıldı. İşte o zaman komşuları onlardan uzaklaştılar. Hatta Hristiyanların yaşadığı bölgelerde bu felsefelerinin üstüne bir de dinsel motifler eklendi. Hz. İsa'nın katillerinin çocukları yaftasıyla radikal Hristiyanların bulunduğu toplumlarda yaşayamaz oldular.

Yahudiler Siyonizmi Sion'a yani vadedilmiş topraklara geri dönme hayalini etnik unsura dayalı olarak modern bir ideolojiye dönüştürdüler. Yahudiler kapalı bir cemaat gibi yaşam altyapısına sahip olduğundan yaşadıkları toplumlarda korku endişe ve tepki doğurdıkları gerçeğinden yola çıkarak bu aşağılanma ve itilme kaygılardan kurtulmak için vadedilmiş topraklarda milli hakimiyet esasına dayalı bir devlet kurma hayalini gerçekleştirmeye çalıştılar. Kudüs ve stratejiler deyince Siyonizm'i canlandıran ve onu dünya çapında bir örgütlenmeye dönüştüren kurucu lider Theodor Herzl Yahudiler açısından çok önemli kişidir. Baskı altında tutuldukları Avrupa devletlerinde tüm çözüm yollarının tıkanıp düşünen genç kuşağa önderlik eden bir gazetecidir. Basit bir hayır kurumu olarak kurulan Siyonist Teşkilat'ı dünya çapında, uluslararası saygınlığı olan ve tüm dünya kamuoyunun kabullendiği bir teşkilata dönüştürdü. Onun sayesinde Siyonist teşkilatlar marjinal kabuğunu kırarak sadece hayallerde, düşlerde olanları gerçekleştirmeyi başardı.

"Eğer inanıyorsan, o bir masal değil." inancıyla yaptığı çalışmalar sonucunda 3 Eylül 1897'de Basel'de I. Siyonizm Kongresi'ni topladı. Hatta bu kongreden sonra anılarına şu notu düşti. *"Bugün Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bugün bunu açıklarsam herkes beni alaya alacak. Oysaki 5 ya da hiç şüphesiz 50 sene içinde herkes Yahudi Devleti'ni görecektir."*

Onun hayallerine olan inancını; ilmek ilmek işleyerek, ince ince dokuyarak zafer kazanmak için yaptığı çalışmalara şahit olduk. Zamanın ona tanıdığı imkanları kullanmak için elinden gelen her şeyi yapan bir kişilikti. Mesela Osmanlı'nın borç batağında oluşunu kendi lehine çevirmek için elinden geleni yaptı. 1901 yılında Abdülhamid ile görüşti. İki saat süren görüşme sonrası Abdülhamid Han kanla kazanılan toprakların parayla satın almayacağını Theodor Herzl'a deklare etti. Fakat Theodor Herzl kolay vazgeçecek bir karakter değildir. Bir demecinde

"Bizim rüyalarımızın kanatları var. Hudut tanımaz! Nil'den Fırat'a kadar yerleşeceğiz." diyordu.

Siyonizm'in **hayalleri ile yapıp tutuşan biri ve ideallerini gerçekleştirebilmek için Almanya'dan Rusya'ya kadar her ülkeyle temaslar kurdu.** Hayalleri için hudut tanımadıklarını söyleyen bu tipler kutsal amaçlar için her şeyi hiç çekinmeden yapabilecek kişiliklerdi. Altın girip üstten çıkarak iş başarmaya çalıştılar. Aslında yaptıkları bu stratejilerle dünya diplomasi tarihine de büyük bir örneklik teşkil ediyorlardı.

Tüm bunların üstüne dünyadaki kazan-kazan politikasının en iyi uygulayanları Yahudilerdir. Önemli olan Yahudilerin amacıdır, geriye kalan her şey onlar için teferruattır. Filistin topraklarına gelirken **"Vatansız halka, halksız vatan"** parolasını kullandılar ve bütün işin garibi dünya kamuoyu da onların yanında oldu.

İnsanın aklı almasa da dünya kamuoyu bu söze nasıl itibar etti. Zaman içinde medya gücünü ellerine geçince fısıltı olarak başlattıkları ideallerini en yüksek perdeden dillendirip önlerindeki bütün engelleri böylelikle yok ediyorlar.

Siyonist Kongre'lerinden sonra Avrupa'dan Filistin'e doğru Yahudi göç hareketlenmeleri başlıyor. Göç dalgalarını gören Abdülhamid Han topraklarına olan Yahudi göçlerini yasaklıyor ve Mescidi Aksa'nın idaresini direkt kendisine bağlıyor. Öngörülü bir devlet adamı problemin değil, çözümün parçası olmalıdır. Ulu Hakan'ın Mescidi Aksa için yaptıkları, bugün de etkisini devam ettiren stratejilerdir.

Son zamanlarda Evangelistlerin hakim olduğu dünya diasporası, sözde İsrail Devleti'nin başkenti olarak Kudüs'ü ilan etmek istiyorlar. Fakat bu isteklerine tarihler boyu erişemedikleri gibi şimdi de erişemeyeceklerdir. Çünkü Abdülhamid Han'ın kıvrak zekâsı zamanlar üstü stratejisi beni korudu/korumaya da devam ediyor. Ülkeler ve dinler arasındaki derin ayrılıkları Ulu Hakan Abdülhamid Han da çok iyi analiz ediyor. Kudüs, Ruslar Ortodoksların merkezi, İngilizler Protestanların merkezi, Fransızlar Katoliklerin merkezi yapmaya çalışıyorlardı. Ruslar gücünü baskı unsuru olarak kullandı. Ulu Hakan Abdülhamid Han'ten Zeytin Dağı'nda iki dönümlük arazi istediler ve oraya kilise yaptılar. Ulu Hakan Abdülhamid Han o aralar diplomatik ilişkileri iyi olan Alman İmparatoru II. Wilhelm'e Davet Dağı'nda kilise yapması için iki dönümlük yer verdi. Daha sonra Fransızlara ve Ermenilere de kilise yapmaları için ikişer dönümlük yer verdi. **Savaşsız toprak vermek! Onun zamanında yaşasaydık neler derdik. Ama şimdi hayırla yad ediyoruz. Mesele Kudüs olunca demek ki onun çağlar aşan stratejisi yüzünden Birleşmiş Milletler hemen toplanıyor. Çünkü Kudüs'te büyük devletlerin hepsinin toprağı var.**

Abdülhamid Han döneminde yasaklanan arazi satışları serbest bırakıldı. Yahudi göçleri iyiden iyiye arttı. Bu arada patlak veren Birinci Dünya Savaşı Yahudilerin istediği ortamı doğurdu. **2 Kasım 1917'de** İlan edilen **Balfour Deklarasyonu** yeni acıların ve savaşların habercisiydi. İyice zayıflayan Osmanlı Ordusu 9 Aralık 1917'de İngiliz Kuvvetleri'ne Mescidi Aksayı teslim etti. General Allenby komutasındaki ordu halka şirin gözükmeye çalışıp fakirlere ihsanda bulundu. Oysa bu işgal yüzünden; hüznün yıllarının başlangıcının tehlike çanları çalıyordu. General Allenby'nin ilk işlerinden biri Şam'a gitmek oldu. Şarkın en sevgili sultanı Selahaddin Eyyubi'nin kabrinin başına gitti ve **Kalk Selahaddin! Biz geldik.** diyerek kabrini tekmeliyordu. Sanki atalarının öcünü almış gibi kendini mağrur görüyordu.

Önemli olan acılardan ders çıkartabilmektir. Uzun yıllar kin ve nefret kusan, insanlığın yüz karaları; Kudüs'te beraber yaşamak yerine her zaman ötekileştirme politikaları yürüttüler. İşgal ile birlikte Yahudi göçleri gittikçe artmaya başladı. Siyonizm'in, I. Oyunu devreye sokuluyordu. Birinci oyunun ana teması göç dalgaları oluşturmaktı. Va'dedilmiş topraklara bütün Yahudiler ister fakir olsun ister zengin olsun göç ettirilmeliydi. Göç etmek istemiyorlarsa çeşitli hilelerle, oyunlarla, hatta cinayetlerle göçe zorlanacaklardı. Her Yahudi göç etmek istemiyordu, doğal olarak farklı fikirlerde olanları bile vardı. Mesela Almanya'da Hitler'in zulmünden

kurtulup, İngiltere'ye sığınmak isteyen asimilasyonist 250 Yahudi İngiltere yerine Hayfa Limanı'na getirildi. Ve gemi Hayfa Limanı'nda batırıldı. Irak'ta bulunan Yahudiler göç etmediği için Ali Baba denilen bir operasyona maruz kaldılar. **İsrail'in gizli istihbarat teşkilatı olan MOSSAD bu tip operasyonlarla ismini dünya kamuoyuna çokça duyurdu.** MOSSAD ajanları organizeli bir şekilde sinagogları bombalatıp, güven ve huzur ortamını yok edip, ırkdaşlarının Filistin'e göç etmelerini sağlamaya çalıştılar. Göçü düşünmeyen, korkuya kapılan Yahudilere güya! onların yanında olduklarını göstermek için kendilerini savunsunlar diye silah temin ettiler. Daha sonra silah temin ettikleri kişileri jurnalleyip tutuklattılar. Yıllar sonra bu kumpaslar ortaya çıkınca: "Göç için mecburen bunları yapmak zorundaydık." bahanesinin arkasına sığındılar.

Şu ana kadar hep İngilizler'den bahsettik. Yaşadığımız şu günlerde Amerika ile sözde İsrail Devleti'nin ilişkileri ziyadesiyle iyi, peki o zamanlar nasıldı. Daha doğru bir ifadeyle Amerika ile sözde İsrail Devleti ilişkileri nasıl gelişti?

Amerika ilk kurulduğu zaman bildiğiniz gibi firsatlar ve zenginlikler ülkesi olarak addedildi. Dolayısıyla Avrupa'da ve Endülüs'te rahatı kaçıran Yahudilerin bir kısmı da Amerika'ya göç ettiler. Amerika'da azımsanmayacak kadar çok Yahudi nüfusu da vardır. Sorduğunuz sorunun cevabı aslında Amerikan başkanlarından biri olan Truman'a bir gazetecinin sorduğu soru üzerine verdiği cevap olabilir.

Gazeteci:

-İsrail Devleti'ni tanımadada niye bu kadar acele ettiniz? Bunun sebebi nedir? Bildiğiniz gibi bu bölgede 100 milyonun üzerinde Arap var ve bunların bize darılmaları söz konusu.

Truman: "Bizim seçim bölgemizde hiçbir Arap yok."

- Amerika'da Yahudi nüfusu o kadar fazla mı?

- Yahudiler, Amerikan nüfusunun yüzde iki buçüğünü oluşturuyorlar. Fakat bu sayısal azlığa rağmen kongrede yüzde altı, senatoda yüzde on bir gibi bir çoğunluğa sahiplerdir. Bu tabloyu finans ve medyadaki güçlerinden dolayı oluşturduklarını söyleyebiliriz.

II. Oyunları ise tamamen benim topraklarımda yaşayan insanlara yönelikti. Topraklarımda yaşayan halkı önce fakirleştirdiler. Daha sonra fakirleşen topluma iş vermeyip, transit ülkelerde iş bulmaya heveslendirdiler. Bilinçli fakirleştirme hem arazileri istimlak etmeyi hem de Arap göçünü çok ama çok kolaylaştırdı. Daha

sonraki süreçlerde sözde devlet aşamalarına geçilince toprak vergilendirmeye başlandı. Üç sene üst üste vergi verilmezse; vergisi alınmayan toprak sözde devletin mülkü sayılıp satışa çıkartıldı. Siyonist çeteler tarafından baskı ve zulümlerden dolayı boşaltılan yerlere 'Sahipsiz Mülkler Kanunu' çıkararak el konuldu.

Anılarında birçok yahudi: "*Şeytanın kendisi bile daha acıklı ve korkunç kabuslar yaratamazdı.*" diyorlardı. Güçlendikçe: "Filistin topraklarının bir santimetresinde bile bir Arap görmeye dayanmıyoruz." demeye başladılar. Okullarında okuttukları Yeşu'nun kitabında; körpe dimağlara ele geçirilen ülkenin halkının erkek kadın ihtiyar çoluk çocuk demeden kılıçtan geçirilmesi gerektiğini anlattılar. Hatta son tahlilde adalete sadece aptalların inanacağını; ama bileği güçlü olanın isteklerini gerçekleştirebileceğini savundular.

Sözde devlet kurma süreçlerinde oluşturulan çeteler ilk adımları atmaya başladılar. Kurulan çetelerin ilk işleri korku kültürü yayarak seri cinayetler işlemek oldu.

Çetelerin suikastları, artan Yahudi göçleri ister istemez ayaklanmaları da beraberinde getirdi. Topraklarımdaki huzursuzluklar artınca 1929'da İngiltere hukukçulardan ve iktisatçılardan oluşan iki komite gönderdi. Her iki komite de Filistin'de yaptıkları üçer aylık tahkikattan sonra Yahudi göçünün durdurulması ve Yahudilere toprak satışının yasaklanması gerektiğini rapor ettiler. Yapılan değerlendirmelerden sonra 1930 yılında "Beyaz Kitap" adlı tarihi belge ilan edildi. Bu kararla Yahudi göçü ve Yahudilere toprak satışı yasaklandı. Bu bölge halkı için yıllar sonra kazanılmış büyük zaferlerden birisi oldu.

Kahramanlık mı canilik mi?

Siyonistler için amaçlarına ulaşmak için her yol mubahtır. Çoğu zaman gerçek yüzü vahşet olan barış politikaları ve toplu katliamlar gerçekleştirdiler. Aslında bu mantığı anlamak için Vlademir Jabotinsky'nin 1923'te yazdığı Demir makalesini okumak bile yeterlidir.

"Ne şimdi ne de görünür gelecekte Araplarla bir uzlaşmaya varmamız söz konusu bile olamaz. Doğuştan kör olanları saymıyoruz. Ama tüm iyi niyet sahibi insanlar bile artık anlamışlardır ki Filistin'in bir Arap ülkesi olmaktan çıkarılıp, Yahudi çoğunluğuna ait bir ülke haline getirilmesi konusunda Filistinli Araplarla gönül rızasına dayalı bir anlaşma sağlamak kesinlikle olanaksızdır. Her biriniz sömürgecilik tarihi üzerine az çok bir şeyler biliyorsunuz. Bir ülkenin, o ülkenin yerlisi olan insanların rızası ile sömürgeleştirilebileceğini kanıtlayan tek bir örnek gösterebilir misiniz? Böyle

bir şey hiçbir zaman olmamıştır. Bir yerin yerlisi olan her halk o yeri kendi kutsal ikametgahı olarak görür. Tabii kendisini de oranın gerçek sahibi. Dolayısıyla böyle bir durumda hiçbir sahip gönül rızası ile kabul edilmez. Araplar için de durum aynıdır.

Şimdi aramızdaki bazı uzlaşma yanlıları gerçek ve temel bazı hedeflerimizi birtakım formülasyonlarla allayıp pullayarak Araplara yutturabileceğimizi Arapların da bu oyuna gelecek kadar sersem olduklarını söyleyip bizleri ikna etmeye çalışıyorlar. Bense Filistinli Araplar konusundaki bu görüşü açıkça reddediyorum. Biz Filistin'e karşılık ne Filistinlilere ne de öteki Araplara hiçbir şey veremeyiz. Öyleyse gönül rızası ile anlaşamayız. Bugün sömürgeleştirme faaliyeti en sınırlandırılmış haliyle bile yerli halkın iradesine rağmen sürdürülmek zorundadır. Dolayısıyla bu faaliyet ancak ve ancak yöre halkının hiçbir şekilde yıkamayacağı adına Demir Duvar diyebileceğimiz bir güç kalkanının ardında sürdürüp geliştirilebilir.

İşte bizim Arap politikamız budur bunu herhangi başka bir biçimde formüle etmeye kalkışmak da olsa olsa ikiyüzlülüktür. Zor, mutlak surette kullanılmalıdır hem de bütün şiddetiyle hiçbir hoşgörü olmaksızın. "

Manda maliyetlerinin çok olması ve arada bir danişıklı yapılan saldırılarda öldürülen İngiliz askerleri, kendi kamuoylarında haddinden fazla rahatsızlık doğuruyordu. Çözüm olarak mandayı bırakma kararı aldılar. **Otuz-otuz bir senelik bir geçmişi, tabiri caizse emeği kolay kolay bırakmayı düşünmüyorlardı.** Müslümanların tam kalbine bir bıçak saplayarak çekildiler.

Stratejik düşünceleri sadece yakın zamana değil yıllara yayılmış ve aşama aşama gerçekleştirilecek bir yapıya sahiptir. Silahları el altından Siyonist Teşkilatlara peşkeş çektiler. Şeytani düşüncelerin en kirli oyunu, kontrollü gerginlik çıkarmak ve taraf tutmuyormuş gibi görünmektir. Bu bağlamda şer ittifakları İngiliz mandasını Mescidi Aksadan geri çekip, kardeşçe yaşam!!! sürdürülebilmesi için; Kudüs'te yaşayan topluluklar için bir paylaşım planı hazırladılar. Birleşmiş Milletler kamufajını da kullanarak herkesi şerde birleştirip, meşhur 181. maddeyi kabul ettirdiler. Resmi verilere göre Arap nüfusu 1.300.000 iken Yahudi nüfusu ise sadece 680.000 idi. Resmi olmayan veriler de Arap nüfusu 2 milyonun üzerinde, Yahudi nüfusu ise sadece

350.000 idi. Filistin topraklarının Araplara %44,53'ü, Yahudilere %56.47'si verildi. Hem silahları el altından Siyonist çetelere verip katliam yaptırıldılar hem de bu böyle olmayacak siz kavga ediyorsunuz. Gelin sizin mahallelerinizi ayırılım, adil bir paylaşım yapalım ki kavga etmeyesiniz diye hilekârlıklar yapılıyordu.

Sözde İsrail Devleti'nin kuruluşunda 1300 köy işgal edildi. Köy, kasaba ve şehirlerde yaşayan Arapların 800.000'i anavatanından kovuldu. Yerleşim yerlerinin 531'i tamamen yerle bir edildi. Buna Batı Şeria ve Gazze'ye, iltica edenler eklenirse Arapların % 85'i Filistinden çıkarıldı. Bu büyük bir felaketti. Filistinliler işgalin ardından kurulan sözde İsrail Devleti'nin ilan edildiği 15 Mayıs 1948'i Nakba yani Büyük Felaket günü olarak adlandırdı.

Taksim Planı Ve Sonrasında Sözde İsrail Devleti'nin Kuruluşu:

Taksim planı aslında Yahudiler ve Filistinliler arasında bir set çekmek için kurgulanmış büyük bir oyundu. Filistinlilerden; Mısır'a yakın olanları Gazze'ye, Ürdün'e yakın olanları ise Batı Şeria'ya âdeta sürdüler. Dikenli tellerle başlayan ayrıştırma günümüzde utanç duvarı ile kendini gösteriyor. Maliyetlerin artmasıyla birlikte ve Siyonist diasporasının etkisiyle Filistin'deki kargaşanın Birleşmiş Milletler'de çözüleceği İngiltere tarafından ilan edildi. Filistin sorununu incelemeye başlayan Birleşmiş Milletler Komisyonu Filistin'i Arap ve Yahudi olmak üzere iki ayrı devlete bölünmesini öngören yasa tasarısını kabul etti. Genel kurulda olası kabul edilecek olan 181 sayılı tarihi karar Yahudilerin özlemini çektiği devletin meşru zeminini oluşturacaktı. Birleşmiş Milletler genel kurulunda sözde İsrail Devleti'nin kuruluşu sadece bir oy farkla kabul edildi.

Aslında bu oylama uzun yıllar sürecektir savaşın da habercisiydi. Sözde İsrail Devleti ilanının ikinci günü savaş başladı. Aslında kukla yöneticileri olan Ürdün, Mısır, Suriye, Lübnan, Irak ve Suudi Arabistan Krallığı istemeye istemeye savaş ilan etmek zorunda kaldılar.

Kukla yöneticiler yönettikleri halkların gazını almak için savaş ilan ettiler. Az önce de beyan ettiğimiz gibi altı devletle savaş başlayınca, Yahudilerin ellerindeki silahlar ve yiyecekler kuşatmadan dolayı bitme noktasına gelmişti. Artık zafere herkesin kesin gözüyle baktığı bir anda; ani bir kararla, satılmış kukla liderler, kendi halklarına ihanet sayılabilecek ateşkesi ilan ettiler. Hatta sözde İsrail Devleti'nin kurucu başbakanı David Ben Gurion savaş sonrasında ihanete varan bu ateşkesi atıfta bulunarak:

“Açık olalım kazanmamız bizim mucizeler yaratmamızdan değil, Arap ordularının kokuşmuşluğundandır.”dedi.

Siyonist liderler bu anlamda davalarına adanmış kesinlikle ideallerinden taviz vermeyen kişiliklerdi. Umutlarını hiç yitirmeden savaşlarda ve yoksunluklarda bile halklarına hep umut aşıladılar. Siyonist liderler bunu yaparken, Arap liderler ise her zaman pay almanın peşinde idiler.

1967'de halklarına ve dünya kamuoyuna üç hayır ilan ettiler.

- Sözde İsrail Devleti ile barış'a Hayır!

- Sözde İsrail Devleti'ni tanımaya Hayır!

- Sözde İsrail Devleti ile görüşmeye Hayır!

Bu hayır ilanına ipleri başkalarının elinde olan kuklalar Siyonistlerle görüştüler, anlaşmalar yaptılar. Sonuç olarak

da altı gün içinde yenildiler. Uçakları havalanamadı. Tankları bir tek mermi atmadan teslim alındı.

Yaser Arafat'ın öncülüğündeki gençlerin gazlarını bu savaş sonucunda aldılar. Sözde İsrail Devleti'nin artık yenilemeyeceği bu savaştan sonra böylece kabul ettirildi. Artık Arap gençler arasında sözde İsrail Devleti'nin gücünü kabul edip anlaşma zeminleri aramalıyız fikri daha da perçinleşti. **1967'de yapılan ve topu topu altı gün süren bu savaştan sonra sözde İsrail Devleti** yüzyıllar sonra istedikleri o korku eşliğini nihayet herkese kabullendirmişti. Müthiş bir özgüven patlaması yaşadılar ve kazandıkları danışıklı dövüş şeklinde geçen zaferlerini şölen havasında kutladılar. İlk işleri ise Kubbet-üs Sahra'nın tepesine sözde İsrail Devleti'nin bayrağını dikmek oldu. **Fakat** o gün içerisinde bayrak indirildi. Türkiye'nin o günlerdeki başkonsolosu Ali Refik İLERİ Türk Bayrağı Forsu asılmış resmi araçla Mescid-i Aksa'nın önüne geldi. Arabadan inip Kubbet-üs Sahra'nın önünde bulunan sözde İsrail Devleti'nin yetkililerini çağırıp: *“Siz Araplarla savaştınız ve Arapları yendiniz. Burası sadece Araplara ait bir mescit değil. Burası ümmete ait bir harem. Bütün Müslümanların mescidi. Eğer o bayrağı hemen indirmesiniz, sözde İsrail Devleti ile Türkiye arasında bir savaş sebebi sayarız.”* dedi. Ve sözde İsrail Devleti'nin yetkilileri bayraklarını hemen indirdiler. Bu yaşanan olay Türkiye'nin gönül coğrafyasının sınırlarının, şu anki sınırlarının dışına taşmış olduğunun en büyük kanıtı olsa gerek. O zamanlarda yani 1967'de krizlerle boğuşurken enflasyon ve darbe paranoyaları altında ezilirken, bir başkonsolosun sözü ne kadar da etkili oluyor. Ekonomik ve siyasi açıdan bu kadar sıkıntılı olduğu bir dönemde sözü dinleniyorsa; bu ülke yani Türkiye, güçlü olunca neler olur neler.

Satılmış Liderler Bütün Toplumun Ümitlerini Birer Birer Yıkarken, Filistinli Gençler:

İlk olarak Yaser Arafat ve genç arkadaşları Filistin Kurtuluş Örgütü'nü kurarak gençleri; sözde İsrail Devlet Terörü'nün zulmüne karşı örgütlediler. Amaçları Filistin'e özgürlük kazandırmaktı. Yaşanan insani dramları bütün dünya milletlerine duyurmaktı. Bu amaçla dünya çapında farkındalık olsun diye birçok eylemler yaptılar. Fakat fitneciler hiç boş durur mu? Ürdün Kralı Hüseyin'i avucunda bir kukla gibi oynatan Siyonist diasporanın kullandığı fesadi argümanlar sonucu. Filistin Kurtuluş Örgütü ile Ürdün Kralı Hüseyin'in arası açıldı. Ürdün'de bulunan

kamplardaki genç fedailerin üzerine Ürdün askerleri ateş açtılar. Çatışmalar sonucunda 3500 kişi öldü. Fitne ateşi binlerce mazlum ve neredeyse birbiriyle aynı düşünen insanların arasını bozdu. Ürdün'deki fitne kaynaklı çatışmalara dönersek, çatışmalar Eylül ayında olduğu için Kara Eylül denildi ve doğal olarak da İsrail'in gücüne güç kattı.

Filistin davasını duyurmak için uçak kaçırma eylemleri, basın bildirimleri Birleşmiş Milletler konuşmaları ara sıra da silahlı eylemler oldu. Fakat bunlar Filistin'in kurtuluşu için asla yeterli çalışmalar olmuyordu. Umutlar gündün güne tükeniyordu. Ayrıca Filistin'e özgürlük sloganıyla yola çıkan lider kadronun şatafatlı hayatları, villaları, arabaları vesaire onlara olan inançları iyice bitiriyordu. Fakat 1987'de antetli kağıtların, basın bildirimlerinin yapamadığını bir taş yaptı. Oluşturulan korku ortamı kısa zamanda darmadağın oldu. Elinde sadece sapan taşı olan küçük Davudların zırhlara bürünmüş Calut'ları sözde İsrail Devleti'ni devirmesi an meselesiydi.

I. İntifada

Gazze'de bir Yahudi'ye ait kamyon Filistinlileri taşıyan bir servis aracına çarptı. Dört Filistinlinin ölümüne,

dokuzunun da yaralanmasına sebep oldu. Bu kasıtlı kaza! üzerine Filistin İslami Direniş Hareketi'ne yani Hamas'a bağlı gençler Şifa Hastanesi'nin etrafında toplandı. Böylece eylemler başladı. Sözde İsrail Devleti'nin askerleri taş atan çocukların ellerini ve kollarını kameralar önünde kırmaktan çekinmediler. Binlerce çocuk sakatlandı. 1300'e yakın kişi öldürüldü. Hamas'ın kurucu lideri Şeyh Ahmed Yasin ve binlerce kişi tutuklandı.

Küçük bir taştan bu kadar korkanlar, bu korkularını mitolojiye dayandıranlar; şunu hiç düşünemediler. Herkesi öldürseler de bir Mûsa çıkar. Zaten korkularının sebebi, gün geçtikçe insan azmanı olmalarının ve türlü türlü işkenceler etmelerinin temeli bu korkudur. Filistin'in özgürlüğü adına sanatçısından siyasetçisine kim varsa hepsini katledip, bütün Dünyanın gözü önünde türlü türlü suikastlar yaptılar. Kavramları dezenforme ederek ve kendi pencerelerinden bakarak ya da bakmaya zorlayarak iş tuttular. Kudüs davasına hizmet etmek isteyen bir sürü öncü lideri şehit ettiler.

Çizdiği Hanzala karakterinden dolayı bütün dünyaca beğenilen Filistinli çizer Naci Ali de Londra'da katledildi. En az sapan taşı kadar tehlikeli çizgiler çizen Naci Ali'yi "MOSSAD" katletti.

Baskı şiddet ve kıyım felsefesi içine işlemiş Siyonist şahsiyetler I. İntifada ile oluşturmuş oldukları korku eşliğinin yıkılması çok ama çok zorlarına gittiği için yeni yöntemler geliştirdiler. Organize edilmiş, fakat bireysel eylemler gibi görünen vahşi cinayetleri işlemeye başladılar. Bu yöntemi seçmelerinin sebebi ise; özellikle I. İntifada'dan sonra Madrid ve Oslo'da yapılan görüşmelerin Kudüs'ün özgürleşmesi anlamında olumlu geçmeye başlaması idi. Bu havayı dağıtmak için organize oldular. Bireyselmış gibi görünen suikastlere başladılar. Bu suikastlerin en önemli örneklerinden biri El-Halil mescidinde oldu. Müslümanlar namazdayken bir Yahudi ibadet etmekte olan Müslümanlara ateş etti. Şarjör değiştirirken sağ kalan Müslümanlar tarafından katil linç edilerek öldürüldü. Bu menfur saldırıdan sonra 29 Şehit, 125 yaralı vardı. Fakat El-Halil Camii'ne yapılan menfur saldırıdan sonra El-Halil Camii dokuz ay ibadete kapandı. İbadete açıldığında yaklaşık % 60'ı Sinagog, % 40'ı cami olarak açıldı. İçeri girerken bir sürü güvenlik noktasından geçilmesi de işin cabasıdır. I. İntifada'dan sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanıdığını deklare eden sözde İsrail Devlet Lideri İzak Rabin birkaç sene içerisinde suikaste uğradı.

En zalim olan yönetici adayları her zaman Siyonistlerin gözünde prim yapmıştır. Örneğin Beyrut Kasabı diye tarihe geçen Ariel Şaron durup dururken Mescid-i Aksa'ya bir ajite edici ziyaret yaptı. Bu provokatif ziyaretten sonra II. İntifada'nın ateşi yandı. İki ayda her şeyi hallederim diyen Ariel Şaron doğal olarak bitiremedi. Bir sene sonra başbakan oldu belki ama; sözde İsrail Devleti adına büyük bir tavizi de vermek zorunda kaldı. Unuttukları için I. ve II. İntifada onlar için çok büyük bir hezimet ve çok büyük bir hayal kırıklığı oldu. Yaptıkları her planın tutmadığına kendi gözleriyle şahit oldular. Fakat en önemli özellikleri yılmıyor olmalarıdır.

Ve her krizden bir fırsat doğacağını düşünüyor olmalarıdır. II. İntifadadan sonra köşeye sıkışan sözde İsrail Devleti yapılan anlaşma gereği güya Gazze'den çekildiler. Politikalarını pazarlamakta ve meşrulaştırmakta ne kadar usta olduklarını bir kez daha dünyaya gösterdiler. 8000 yerleşimcinin çekilişini trajikomik ve bol göz yaşartısı eşliğinde Batı Şeria'ya götürülüşünü anbean basın tetikçileri sayesinde bütün dünyaya servis ettiler. Yapılan canlı yayınlarda ya da veterelerde, çekilen ajitatif fotoğraflar da, yazılan makalelerde ne kadar barış yanlısı olduklarını; hatta bu yüzden mağdur edildiklerini bin bir türlü basın hileleri ile bütün dünyaya servis ettiler.

-Tıpkı yüzlerce Müslüman çocuk ölünce ses çıkarmayanların, bir balina karaya vurunca gösterdiği merhamet sahneleri gibi... Sanki kendileri boş olan yerleri imar edip oturmuşlar. Oysa fakirleştirip sürgün edip mallarına el koydukları insanların acıları daha mı hafiftir. Acıyı anlatmak da çok acı. Fakat tecrübe sahibi olmak için bu acıları bilip onlardan ders çıkarmak gerekir.

Sözün gücünün, gücün sözüne eninde sonunda galip geldiğine binlerce kez şahitlik olduk. Fakat insanın en büyük özelliklerinden biri olan "Unutma" gerçeği her geçen gün şiddetini daha da artırarak devam ediyor. Yakın zamanlarda olan I. ve II. İntifada hatta Mavi Marmara da bu şahitliğimizin en önemli örnekleridir.

Mısır'a kazılmış tünellerle yiyecek, giyecek ve acil yardım malzemelerinin karadan gelmeyeceğini anlayan yaklaşık 36 ülkeden 700'ün üzerinde ki aktivistin katıldığı, bu büyük yardım organizasyonunu Türkiye'deki İnsani Yardım Derneği olan "İHH" yaptı. Mavi Marmara adlı yardım gemisi Türkiye'den yola çıktı. Sloganı "Rotamız Filistin Yükümüz İnsani Yardım"dı. Özellikle de İsrail'in çeşitli operasyonlarla aç kalmaya mahkûm ettiği insanları kurtarmak için ve yaşanan bu büyük insanlık ayıbını dindirmek için planlanan bir yardım organizasyonuydu. Gazze halkına umut vermek ve akabinde ambargoyu kırmak için özelde bölge barışına, genelde dünya barışına hizmet hedefiyle yola çıktılar. Uluslararası sularda seyir halindeyken sözde İsrail Devleti'nin asker müsvelteleri tarafından gemi işgal edildi. Mavi Marmara Gemisi'nde sadece yardım malzemeleri vardı. Mavi Marmara Gemisi işgal edilirken güvenlik kameraları da kayda devam ediyordu. Bütün dünya Mavi Marmara Gemisi'nin işgalini canlı canlı izledi. Gemide bulunan on kişi şehit edildi, 50'den fazla kişi de yaralandı. Diğer yolcular ise

tutuklanarak sözde İsrail Devleti'ne götürüldü. Bütün dünya kamuoyunun gözü önünde yaşanan bu işgalden sonra sözde İsrail Devleti yaptıkları ile ilgili bir dizi açıklamalarda bulundu. Sadece açıklama boyutu ile de kalmadı. Çünkü Siyonizm'in kalesinde çok büyük bir gedik açıldı. Korkuyu kendine siper eden, her türlü askeri alanda başarılı olduğunu ileri süren sözde İsrail Devleti'nin imajı yerle bir oldu. Dünyanın neresinde olursa olsun öldürmek istedikleri bir insanı ne yapıp edip katleden güçlü ve kuvvetli SAT komandoları ellerindeki gerçek silahlara rağmen yedikleri bir tokat karşısında nasıl altlarına kaçırdıklarına herkes kameraların şahitliğinde gördü. Teknolojide bir numarayız diye hava atarlarken, seyir halinde olan Mavi Marmara gemisinin internet sinyalini bile kesemediler. **Mavi Marmara Gemisi'ne bilişim ve güvenlik hizmetleri veren firma yetkilisi iletişim güvenliği anlamında beş aşamalı bir plan hazırladıklarını ve sözde İsrail Devleti'nin o gece şaşırtıcı bir şekilde 1950'lerden kalma sinyal kesme yöntemine başvurdıklarını söyledi. Hatta bütün dünyanın canlı canlı Mavi Marmara Gemisi'nin işgal edilmesini izlediklerini görünce, internet erişimini engelleyemedikleri için tekmelerle sinyal veren vericileri imha etmeye çalıştıklarını; hatta sinyal vericilerin sinyallerini kesmek için uğraşırken de bayağı bir saat geçtiğini aktardı. Ve şöyle bir itirafta da bulundu. Ne kadar da gözümüzde büyütülmüşüz. Gözde büyütünce de yenilmez bir konuma oturuyorsunuz.**

Herkes kendi üzerine düşeni yapsa yeter. Düşünün yeryüzünde kendini Müslüman diye tanıtan kişiler sadece sağ ayaklarını aynı anda yere vursalar ne olur? **Akla gelen en hafif ihtimal tsunami olur.**

Kudüs'ün ve mazlum coğrafyaların kurtuluşu için ümmet şuurunu tesis etmeliyiz. Peygamber Efendimizin buyurduğu gibi: İman etmeden cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Bilinçli bir sevgiyi tesis etmeliyiz. Sözde İsrail Devleti her yıl 25 yaşını aşmamış isteyen ya da çaktırmadan bin bir türlü kirli oyunlarla istemesi sağlanan gençleri hayatlarında en az bir kere Kudüs'e getiriyorlar. Onların bütün masraflarını karşılıyorlar. Hem mitolojik hem de bilimsel temellere dayandırarak bu yaşı belirliyorlar. Hz. Mûsa'nın göstermiş olduğu olağanüstü gayretlerine ve mucizelerine rağmen buzağıya tapan, git Rabbinle savaş diyen topluluk çöle sürülüp bir süre yaşadıkdan sonra Hz. Mûsa sadece 25 yaşındaki ve 25 yaş altındaki gençleri yanına alarak Kudüs'e doğru harekete geçiyor. Pedagojik olarak 25 yaşından büyük bir insanın duygu ve düşüncelerinin çok kolay değiştirilemeyeceğini düşünüyor. Seçilmişliği, Arz-ı Mevud gettosunu

topraklarına özellikle getirdikleri gençlerin dimağlarına yerleştirmeye çalışıyorlar. Attıkları kin ve nefret tohumları ile üstünlüklerini nasıl koruyacaklarını bir bir anlatarak genç beyinleri zehirliyorlar.

Kin ve nefret üzerine de olsa bilinçli bir kenetlenenlere inat, bizler bir birimize yürekten inanır ve Allah rızası için hareket edersek, muhakkak galip gelenlerden oluruz.

Sözde İsrail Devleti Yahudi gençlerin eğitimi için milyonlarca dolar harcarken, biz Müslüman gençlerin **Kudüs** ile ilgili eğitimleri için çaba harcayacağız. Müslüman coğrafyalarda yaşanan **acıları dindirmek için; Hepimiz Selahaddinler** olacağız **Selahaddinler** beklemeyeceğiz.

Zalimin zulmü, senin izin verdiğin kadardır.

KAYNAKÇA

- Armağan Mustafa, Küller Altında Yakın Tarih Vahdetin'den Mustafa Kemal'e Unutulan Gerçekler, İstanbul, Timaş Yayınları 2006
- Aydın Erkan, Arzı Mukaddes Kudüs, İstanbul, Çığır Yayınları
- Çelik Mehmet, Çanakale'den Dersime Yakın Tarihin Şifreleri, İstanbul Derin Tarih Kültür Yayınları 2017
- Davudoğlu Ahmet, Duruş Gençlerle Yüz Yüze, İstanbul, Küre Yayınları 2017
- Davudoğlu Ahmet, Medeniyet Dönüşümü, İstanbul, Küre Yayınları 2018
- Davudoğlu Ahmet, Medeniyetlerin Ben İdraki Medeniyet Teorisine Mukaddime, İstanbul, Küre Yayınları 2018
- El Karadavi Yusuf, Her Müslümanın Ortak Davası Kudüs İstanbul, Nida 2010
- Ford Henry Beynelmillel Yahudi, İstanbul, Etkin Kitaplar 2001
- Garaudy Roger, İlahi Mesajlar Toprağı Filistin, İstanbul, Timaş Yayınları 2018
- Garaudy Roger, İsrail Mitler ve Terör İsrail Siyasetinin Dayandığı Efsaneler, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları 2017
- Gençlik ve Spor Bakanlığı Kudüs Raporu, Eğitim Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü 2018
- Güldağ Mustafa, Kuşatma, Ankara, Lopos Yayınları 2017
- Harman Faruk Ömer, Çift Pelin, Kudüs'ün Gizemli Tarihi, İstanbul, Destek Yayınları 2108
- Kalın İbrahim, Akıl ve Erdem Türkiye'nin Toplumsal Muhayyilesi, İstanbul, Küre Yayınları 2013
- Kalın İbrahim, Ben Öteki ve Ötesi İslam Batı İlişkileri Tarihine Giriş, İstanbul İnsan Yayınları 2016
- Karadağ Raif, Petrol Fırtınası, İstanbul, Truva Yayınları 2004
- Komisyon, Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin, İstanbul, İHH Kitap 2003
- Kurtoğlu Ramazan, Küresel Ekonomik Kriz ve Yeni Dünya Düzeni, İstanbul, Destek Yayınları 2017
- Lapierre Dominique, Kudüs Ey Kudüs, E Yayınları 1973
- Nicault Catherine, Kudüs 1850-1948, İstanbul, İletişim Yayınları 2001
- Osmanoğlu Ayşe, Babam Sultan Abdülhamid, İstanbul, Timaş Yayınları 2016
- Öke Mim Kemal, Filistin Sorunu, İstanbul, Ufuk Kitaplar
- Sırma İhsan Süreyya, 2. Abdülhamid'in İslam Birliği Siyaseti, İstanbul, Beyan 2000
- Sırma İhsan Süreyya, Belgelerle 2. Abdülhamid Dönemi, İstanbul, Beyan 2000
- Tolan Sandy, Limon Ağacı, İstanbul, Pegasus Yayınları 2010
- Turan Ömer, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, İstanbul Yeni Şafak Gazetesi'nin Kültür Armağanı
- Yaşaroğlu Abit, Yahudilik ve Siyonizm Tarihi, İstanbul, Pınar Yayınları 2013
- Yıldız Abdullah, Selahaddin Eyyubi Minberin Sırrı, İstanbul, Pınar Yayınları 201

İSLÂMÎ İLİMLERİ ARAŞTIRMADA ORTAK AKIL VE ALİ ÖZEK HOCAMIZ*

▲ PROF. DR. RAMAZAN YILDIRIM

Cumhuriyetin ilk yıllarından çok partili hayata geçiş sürecine kadar Türkiye'de dinî ilimlerin tedrisatı sorunlu bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bunun başlıca nedeni Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tekke ve zaviyelerin kapatılmasına yönelik çıkan kanun olmuştur. Çünkü uzun bir geleneği olan ilim tedrisatının dayanmış olduğu kurumlar ortadan kalkmış ve yerine de elverişli bir yapı ikâme edilememiştir. Anadolu insanı bireysel fedakârlığı, derin irfanı ve samimi teşebbüsüyle bu boşluğu doldurmanın arayışını elden bırakmamıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk çeyreğinde resmî kurumlar aracılığıyla verilen din eğitimi zamanın ruhuyla bağdaşmadığı ve talepleri karşılamaktan uzak olduğu için sivil oluşumlar ön plâna çıkmıştır. 1950 yıllarından itibaren din eğitimi alanında faaliyet gösteren oluşumlar süreç içerisinde farklı şekillerde kurumsallaşmaya başladılar. Bunların büyük çoğunluğu direkt veya dolaylı olarak tasavvufi oluşum merkezli cemaatler şeklinde örgütlenerek faaliyetlerine devam etmişlerdir. Ancak İmam-Hatip Okulları ile Yüksek İslâm Enstitülerinin halkın teveccühünü kazanarak yaygınlaşması, din eğitimi almış farklı bir neslin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Herhangi bir tarikat veya cemaat bağlantısı olmaksızın bağımsız bir şekilde kurumsallaşmak ve İslâmî ilimler alanında yapılacak olan araştırmalara öncülük etmek için ortak bir akla ihtiyaç vardı. İşte İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, hür teşebbüs sahibi işadamları ve sanayiciler ile ilim adamlarının doğru bir zamanda ve doğru bir yerde buluşmasının bir ürünüdür. İslâm ile insan arasında sağlam bir bağ kurmak, insana hayat yolculuğunda rehberlik yapacak olan doğru bilgiyi ortaya koymak için farklı alanlarda ihtisas sahibi ilim adamlarının ortak akılla hareket etmeleri gerekir.

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı kurulduğu günden itibaren özelde Türkiye ve İslâm dünyası, genelde de tüm dünyada Müslümanlarının karşılaşmış oldukları sorunlara pratik uygulaması olan, ikna edici özelliğe sahip çözümler bulmak için tartışmalı ve müzakereli ilmî ihtisas toplantıları düzenlemeye başlamıştır. Kuruluşundan bugüne İSAV tarafından düzenlenen ulusal ve uluslararası yüzlerce toplantı başlıkları ve ele

alınan konu isimleri aynı zamanda İslâm dünyasının son yarım yüzyıllık fikrî/entelektüel ilgi ve birikimini de yansıtmaktadır.

Dünyanın her tarafından bu toplantılara, alanın uzmanı ilim adamlarının katılarak ortak soruna ortak bir cevap arayışına girmesi Cumhuriyet tarihimize bir ilktir. Tabii ki, bu ilkin başarılmasında temel İslâm bilimleri başta olmak üzere insan ve toplum bilimlerinin her alanındaki uzman ilim adamlarının yanı sıra, hür teşebbüs sahibi, muhafazakâr işletmeciler ve sanayicilerin de büyük payı vardır. Belki de herhangi bir kurumsallaşmış dinî yapılanmaya bağlı olmaksızın bağımsız, özgür, hesapsız, temel motivasyonu samimi dindarlık olan bu bir araya gelmişlik tarzı, örgütlü dinî yapıların çoğalarak büyümesiyle birlikte hızla eriyerek yok olmaya yüz tutmaktadır. **Başarılı organizasyon ve faaliyetler ortak aklın ürünü olmakla beraber bir veya birkaç kişinin sürekli fedakârlık ve katkılarına ihtiyaç duyar. Çünkü konuşmak, tartışmak, güzel fikirler ortaya koymak başlı başına değerli olmakla beraber, bunları ortak bir aklın süzgecinden geçirecek, toplumla buluşturup faydaya dönüştürecek ve bu süreçlerin ihtiyaç duyduğu her türlü organizasyonu gerçekleştirecek öncü şahsiyetlere ihtiyaç vardır.** Bu şahsiyetler düşünmek-konuşmak ile yapmak-icra etmek arasındaki dengeli bağın tesisinde mimarlık görevini ifa ederler. İşte İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'nın da öncü fedakâr insanı, ortak aklın ortaya çıkması için gerekli maddî ve manevî teşebbüste bulunan şahsiyet kuşkusuz Ali Özek Hoca'dır.

Prof. Dr. Ali Özek Hocayı 1992 yılında merkezi İstanbul Fatih'te bulunan İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'nda Cumartesi günleri Zemahşeri'nin Keşşaf Tefsiri'ni okuttuğu derslere katılarak tanıdım. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Ali Özek Hoca, Osmanlı medreselerinden yetişmiş ulema ile Cumhuriyet dönemi hocaları arasında bir köprüdür. Medreseden Üniversiteye intikal eden bir kuşağın da öncüsüdür aynı zamanda.

Hoca, yapmış olduğu tefsir derslerinde vahiy ile hayat arasındaki bağların nasıl kurulacağına dair bir model de sunuyordu. İslâm dünyasının birçok bölgesine seyahat

etmiş, farklı kültür havzalarında bulunan Müslümanların güncel sorunları üzerinde kafa yormuş bir şahsiyet olarak bizleri de ufuk açıcı yolculuklara çıkarıyordu.

Tefsir dersleri, bazen bir İslâm Tarihi dersine, bazen bir fıkıh sohbetine, bazen bir seyahat izlenimlerinin sunumuna, bazen de gündemimizde yer alan dinî bir mevzuun müzakeresine dönüşüyordu. Okutmuş olduğu tefsir metni zor anlaşılır ancak müdakkik ehli tarafından açıklandığında anlaşılabilen bir metindi. Çoğu zaman okuduğumuz ayetlerden murad-ı ilâhî'yi anlamamıza rağmen Zemahşeri'nin bu murad-ı ilâhî'yi tefsir sadedinde söylediklerini anlamakta güçlük çekiyorduk. Hoca, yılların birikimi ve tecrübesiyle bu zor metinlerin anlaşılmasına büyük katkılar sunuyordu.

Ali Özek Hocayla tanıştığım günlerden itibaren aynı zamanda onun bir modern dönem seyyahı olduğunu da fark ettim. 1940 yıllarında tek partili bir dönemin yaşandığı, din eğitiminin yer altına çekilmek zorunda kaldığı bir dönemde hamiyetperver bazı öncü şahsiyetlerin fedakârca yaptıkları faaliyetlerin bir parçası olan İzmir Kestane Pazarı Kur'an Kursu'nda bulunan Ali Özek, canlı tanıkları giderek azalan o devrin bir şahididir. Hac için yurt dışına gitmenin bile çok meşakkatli olduğu yıllarda Hoca, uzun bir gemi yolculuğuyla yüksek tahsil için Mısır'a giderek orada iki döneme tanıklık yapmıştır.

1950 yılında gittiği Mısır'da Krallık dönemi hüküm sürmekte ve ayrıca Osmanlı bakiyesi çok önemli bir kültür ve sosyal çevre bulunmaktadır. Osmanlı şehzadelerinden Şevket Bey, son padişah Vahdettin'in veliahdı Ömer Faruk Efendi, Osmanlı Şeyhü'l-İslâmlarından Mustafa Sabri Efendi, Ders Vekili Zâhid Kevserî, Mehmet Akif'in Mısır'daki en yakın dostu ve sırdaşı Yozgatlı İhsan Efendi, el-Ezher müderrislerinden Trabzonlu Şeyh Şemseddin, Konyalı Ali Zeki ve daha birçok şahsiyet Ali Özek Hoca'nın içinde bulunduğu sosyal çevreyi oluşturmaktaydı.

1990'lı yıllarda bir gün İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'nda Ali Özek Hoca'nın odasında otururken Erzurum'dan bir grup ziyaretçi geldi. Ziyaretçiler arasında bulunan Mehmet Kırkinci Hoca, Ali Özek Hoca'nın elini öpmek istedi. Yaşça kendisine denk olduğu için ben bu durumu biraz garipsemiştim. Onlar ayrıldıktan sonra bunun sebebini Ali Özek Hoca'ya sorduğumda "Risale-i Nur

talebeleri beni severler. Çünkü ben Said Nursî ile görüşen son tanıklardan biriyim. Ayrıca ben Mısır'da öğrenciyken Mustafa Sabri Efendi'den Said Nursî'ye mektup getirdim." cevabını vermişti.

Gerçekten de Ali Özek Hoca, canlı bir tarihi ve yakın tarihimizin son altmış senesine de bizzat tanıklık etmişti. Meselâ, Türkiye'deki dinî yapılanmanın ve hareketliliğin önemli mimarlarından olan Said Nursî, M. Sami Ramazanoğlu, Süleyman Hilmi Tunahan, Mehmet Zâhid Kotku, Mahmud Ustaosmanoğlu ve Muzaffer Ozak gibi şahsiyetler Ali Özek Hoca'nın yakından tanıdığı önemli kişilerdir.

Ali Özek Hoca'nın ilmî ve fikrî kişiliğinin oluşmasında en büyük paya sahip olan kişi, hiç kuşkusuz İzmir'in meçhul kalmış meşhurlarından Hacı Salih Efendi'dir. Hacı Salih Efendi, bugün Türkiye'nin dinî hayatına ve eğitimine büyük katkılar sunmuş, birçok şahsiyetin yetişmesine vesile olan İzmir Kestane Pazarı'ndaki Kur'an Kursu'nun kurucusu ve hocasıdır. Ayrıca Cemaladdin Afganî, Muhammed Abduh ile Mehmet Akif'in öncülüğünü yaptığı "Sırat-ı Müstakim" ve "Sebilu'r-Reşad" ekolü de Ali Özek Hoca'nın fikir dünyasında çok önemli bir yere sahiptir.

İslâm ile sosyal-siyasal-ekonomik hayat arasında bir bağ oluşturmaya çalışan mezkûr insanların fikir dünyası ve din telâkikleri Hoca'yı etkileyerek kendine özgü bir bakış açısının oluşmasına katkı sağlamıştır. Hatta bundan dolayı da Mısır'da tahsil hayatını tamamlayıp Türkiye'ye döndükten sonra bazı çevreler tarafından "Abduhçu" ve "reformcu" gibi nitelermelere maruz kalmıştır.

Başta Türkiye olmak üzere İslâm dünyasının son yarım asrına bir hoca, bir akademisyen, bir seyyah, bir eylem adamı, bir teşkilâtçı ve bir vakıf insanı olarak tanıklık yapan Ali Özek Hoca'nın sosyal ve kültürel faaliyetleri uluslararası bir boyut da kazanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığına kavuşan Orta Asya coğrafyasında birçok faaliyet gerçekleştirmiş, onlarca cami in yapımına öncülük etmiş ve Kazakistan'da uluslararası düzeyde kabul gören bir Üniversite kurarak ilme hizmet faaliyetlerini taçlandırmıştır.

Hiç kuşkusuz Prof. Dr. Ali Özek Hoca'nın bu başarılarının arkasında İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'nın desteği vardır. **Vakıf faaliyetlerinde ufuk ile imkân uyumu çok önemlidir. Bu denge kurulmadığı zaman birçok imkân hak ettiği bir ufukla buluşamamakta ve heder olmaktadır. Aynı şekilde nice ufuklar da vardır ki gerçekleşmek için ihtiyaç duyduğu imkânlarla kavuşamadığı için sönüp gitmektedir.** İSAV bu ufuk ile imkânın başarılı bir şekilde buluştuğu ve harmanlandığı bir kurum olma özelliğine sahiptir. Tabii ki ufuk da imkân da inanmış, adanmış insan ile kâimdir. İnanmışlık ve adanmışlığın olmadığı yerlerde samimiyet ve bereket söz konusu olamaz.

Bugün İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'nın faaliyetleri yarım yüzyıldır kesintisiz olarak devam etmesi

gönüldaşlarının samimi, inanmışlık ve adanmışlığına bağlıdır. Bu inanmış ve adanmış insanların başında 03 Eylül 2020'de rahmet-i rahmana kavuşan Sabri Özpala gelmektedir. Gerçek anlamda ağabeylik yapmış ve kurucuları arasında yer aldığı vakfın bugünlere gelmesinde maddi manevi her türlü desteği vermiş, vakfın tüm çalışmalarına fiilen katılmış bir vakıf ve gönül adamıdır. Ahmed Yıldız, 1980 yıllarından itibaren vakfın eli ayağı olarak müdürlük görevini yürütmektedir. Vakfın uluslararası bir düzeyde başarı yakalamasının arkasındaki organizatörlerin başında yer almaktadır. Vakfın her türlü çalışmalarının aktif yürütücüsüdür. Dr. İsmail Kurt ile S. Ali Tüz yıllarca yapılan ilmi toplantıların sekreteryasını başarıyla deruhte etmektedirler. Yarım yüzyılı geride bırakan İSAV'ın faaliyetleri ortak bir aklın ürünü olduğu için birçok insanın katkısı vardır şüphesiz. Ancak kararların ortak bir aklın ürünü olması yetmiyor, bu kararların hayata aktarılması için bir karargâha (Fatih Kızıtaşı'ndaki Vakıf merkezi) ve görünen – görünmeyen, tanınan tanınmayan kahramanlara ihtiyaç vardır.

Başta Prof. Dr. Ali Özek Hocamız olmak üzere vakıf gönüllü tüm hocalarımızdan vefat edenlere rahmet, hayatta olanlara sıhhat ve afiyetler dileriz.

*(Bu yazı İSAV'ın 50. Yılına Armağan adlı kitapta yayınlanmıştır.)